శ్రీరస్తు.

శ్రీ బాలాత్రిపురసుందర్యై నమః

సగుణనిర్గుణోపాస్తి బోధకానేకగ్రంథసారమగు

శ్రీశివశక్త్యైక్యదర్పణము

—:0:—

ఇది

మంథా లక్ష్మీనరసింహము

విరచింపబడి

వేరిసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే

పరిశోధింపబడి

అమలాపురం

వామరాజు చంద్రమౌళిగారి స్వకీయ

శ్రీమారుతీముద్రానిలయమందు

ముద్రింపబడియె.

వెల 2-8-0

1920

—:విషయసూచిక:—

———:o:———

ప్రకరణోక్తసంగతి సంగ్రహము, తత్సం[illegible]

1 ప్ర॥ శ్రీవిద్య నిర్గుణబ్రహ్మమని నిరూపణము.

2 అదియె సచ్చిదానందస్వరూపము సగుణమందు శివశక్త్యుభయసమష్టిరూపమును.

3 ఉపాసనయు, అద్వైతవిమర్శయు కలవానికాజన్మమందే ముక్తికలుగును. కాని కేవలాద్వైతవిమర్శగలవానికి కొన్నిజన్మములవరకు ముక్తికలుగదు. మఱియు నిర్గుణసిద్ధికి సగుణోపాసన ముఖ్యకారణము.

4 నిర్గుణసిద్ధికి శ్రీవిద్య అత్యుత్తమము. కనుకనే శివాది సమస్తదేవతలు యక్ష,రాక్షస,గంధర్వాదులు. వ్యాస,వసిష్ఠ, సనక, అగస్త్యాదిమహర్షులు, శంకరాచార్యులు, విద్యారణ్యులు రామాదులు మొదలగువారు చిచ్ఛక్తిని ఉపాసించిరి.

5 ముఖ్యాంగమయిన దీక్షలేకుండ చేసినయుపాసనవ్యర్థము

6 జీవేశ్వరరూపముగను, జగద్రూపముగను, మాయాఽవిద్యాదిరూపములుగనున్న చిచ్ఛక్తియే సమస్తమునకధిష్ఠానముగనున్నది.

7 సగుణోపాసనాంగమైన పూజనుచేసుటకు రెండుమార్గములు. వేదబాహ్యులకు తంత్రమార్గమొకటియే. వేదార్హులకు

తంత్రవైదికమార్గములు రెండునుకలవు. కాని తంత్రమార్గము పూర్ణాధికారులకే కలదు.

8 కలియుగమునందు స్త్రీదేవతోపాసన ముఖ్యము.

9 సమస్తార్థములు తెలిసి యుపాసనచేయుట యుత్తమము. కనుక పంచదశీమంత్రమునకు అంతరవరివస్యారహస్యగ్రంథమందు చెప్పిన భావార్థాది బహువిధార్థవివరణము.

10 ఉపాసనచేయుమంత్రములు గురుముఖమును డివెపొందవలయునుగాని స్వయముగ నభ్యసింపరాదు. అట్టి గురుశిష్యులు దేవతాభక్తిశ్రద్ధలు కలవారుగను, యోగ్యులుగను యుండవలయును. [మవసరము లేదు.

11 శ్రీవిద్యమొదలగు కొన్నిమంత్రములకు సిద్ధారివిమర్శ

12 ఉపాసనాంగమయిన జపము మూడువిధములు. అందు తనచెవులకు వినబడకుండ అక్షరములను భావనచేయు మానసికజపము ఉత్తమము. తనచెవులకుమాత్రము వినబడునట్లు చేయునది మధ్యమము. ఇతరులకు వినబడునట్లు బిగ్గరగ చేయునది అధమము.

13 వేదసారమగు నాలుగుపాదములతోకూడిన పూర్ణగాయత్రి మూడుమారులు జపముచేసినఫలము ఒకమారు పంచదశీమంత్రజపము చేతనే కలుగును.

14 ఉపాసనచేయబడు దేవతయొక్క అనుగ్రహముకొరకు భక్తిమొదలగునవి ముఖ్యసాధనములు.

15 శ్రీవిద్యారూపపరదేవతయే జగద్రూపముతో పరిణామోపాదానముగను, చైతన్యరూపముతో వివర్తోపాదానముగ నున్నది. బ్రహ్మమునకును, చిచ్ఛక్తికిని నామభేదమే కాని యితరభేదము లేదు. కార్యకారణములకు భేదము లేదు. కనుక చిచ్ఛక్తి అధిష్ఠానముగాగల జగత్తును చిద్రూపముగనే చూడవలయును. నామరూపములు లేనపుడు చైతన్యమాత్రమె మిగిలియుండును. ఇట్లు తెలిసికొనుటయే ముక్తియని ఈశ్వరుడు, శ్రీశంకరాచార్యులు, విద్యారణ్యులు, గౌడపాదాచార్యులు మొదలగువారు చెప్పిరి. జరామరణములు కార్యమైనజగత్తుకు కలవుకాని అధిష్ఠానమైన చిత్తునకు లేవు. ఇట్లు పదునైదువప్రకరణములందు చెప్పబడిన సంగతులు పరస్పరము సంబంధించియున్నవి.

శ్లో॥ గుణదోషవివేచనక్షమాః పరకీయేషు గుణేష్వమత్సరాః। శుకవాగుపమం వచోమమోథయభాషాఽనభివేత్తురంజసా। పరదైవతసత్కటాక్షతః పరమశ్రీలలితార్థవేదినః। సుజనాః ప్రవిలోక్య సాదరం ఫలయంతు శ్రమమత్రిమామకం॥

తా॥ శ్రీవిద్యాసారగ్రహణధురీణులును, గుణదోషవిమర్శనపటిష్ఠులును, పరకీయగుణ విమత్సరులునగు సజ్జనులు భాషాద్వయపాండిత్యరహితుడును, సద్గురుకటాక్షసాదిత విద్యారహస్యుడునగు నాదువచనములను శుకభాషితములవలె నాదరముననీక్షించి నన్ను కృతార్థుంజేయ బ్రార్థితులు. ఇట్లు,

సద్విధేయుడు,

మంధా లక్ష్మీనరసింహము

ప్రకరణములు

ఈక్రింద చెప్పబడినరీతిని పంచదశీమంత్ర బీజక్రమముతో ప్రారంభింపబడినవి.

1 ప్ర॥ కకారరూపా
2 వక్షోరుద్రిస్సృష్ట
3 ఈశ్వరానుగ్రహా
4 లక్ష్మీవాణీనిషేవితా
5 హ్రీంకారభాస్కర
6 హంసవాహనా
7 సకలాగమసంస్తుతా
8 కలిదోషహరా
9 హాదికాద్యోః కాదివిద్యా
10 లబ్ధ్వార్ధా
11 హ్రీంకారాదేః సిద్ధారి
12 సంయతేంద్రియసంచారం
13 కామయతే సకకారః
14 లబ్ధభక్తిసులభా
15 హ్రీం

సంకేతములు.	సంకేతములవివరణము	సంకేతములు.	సంకేతములవివరణము
అ.	అవతారిక.	జీ॥ వి॥	జీవన్ముక్తివివేకము
అ॥ ప॥	అపరోక్షానుభూతి	త్రి॥ తా॥ ఉ॥	త్రిపురాతాపినీయుపనిషత్తు
అ॥ ఉ॥	అరుణోపనిషత్తు		
అ॥ రా॥	అధ్యాత్మరామాయణము	తా॥	తాత్పర్యము
ఆగ॥	ఆగమము	త్రి॥ ఉ॥	త్రిపురోపనిషత్తు
ఉ॥	ఉత్తరము	త్రి॥ సి॥	త్రిపురాసిద్ధాంతము
క॥ సూ॥	కల్పసూత్రము	తం॥ రా॥	తంత్రరాజము
	(పరశురామసూత్రం)	త్రి॥ భా॥	త్రిశతిభాష్యము
కులా॥	కులార్ణవము	ద॥ సం॥	దత్తాత్రేయసంహిత
కూ॥ పు॥	కూర్మపురాణము	దే॥ భా॥	దేవీభాగవతము
క్రి॥ సా॥	క్రియాసారము	దే॥ ఉ॥	దేవ్యుపనిషత్తు
గ॥ పు॥	గరుడపురాణము	పం॥ స్త॥	పంచదశీస్తవము
గౌ॥ సూ॥	గౌడపాదసూత్రము	ప్ర॥	ప్రశ్న
జ్ఞా॥	జ్ఞానార్ణవము	బ్ర॥ పు॥	బ్రహ్మాండపురాణము

సంకేతములు	సంకేతములవివరణము
బృ॥	బృహదారణ్యకము
బ్రి। ఖం।	బ్రిహ్మోత్తరఖండము
భా। శ్రు।	భావనోపనిషచ్ఛ్రుతి
భో। వృ।	భోజరాజవృత్తి
భా। భా।	భానురానందభాష్యము
భా। వ్యా।	భానురానందవ్యాఖ్య
భ। గీ।	భగవద్గీత
మ। వా।	మహావాసిష్ఠము
మా। పు।	మార్కండేయపురాణము
యో। సూ॥	యోగసూత్రము
య। ఖం	యజ్ఞవైభవఖండము
రు। యా॥	రుద్రయామళము
ల॥	లలితోపాఖ్యానము
ల। స।	లలితాసహస్రనామము
లిం। పు॥	లింగపురాణము
వ। పు।	వరాహపురాణము
వ। ర॥	వరివస్యారహస్యము
వి। చూ॥	వివేకచూడామణి
వా। సం।	వాసిష్ఠసంహిత
వా సి॥	వాసిష్ఠము
వి। వ్యా।	విద్యారణ్యవ్యాఖ్య
వా।తం।ప॥	వామకేశ్వరతంత్రము పటలము

సంకేతములు	సంకేతములవివరణము
వ్యా॥	వ్యాఖ్యానము
శ। సూ।	శక్తిసూత్రము [illegible] ప్రత్యభిజ్ఞ సూత్రము)
శం। వ్యా।	శంకరాచార్యవ్యాఖ్య
శం। భా॥	శంకరాచార్యభాష్యము
శం। స్తు।	శంకరాచార్యస్తుతి
శి। పు।	శివపురాణము
శి। ర।	శివరహస్యము
శై॥ ర।	శైవమతరహస్యము
శ్రు।	శ్రుతి
శి। సూ-	శివసూత్రము
శ్రీ। భా।	శ్రీమద్భాగవతము
శ్రీమ।భా।	శ్రీమహాభారతము
సూ। సం।	సూతసంహిత
సే। బం।ప।	సేతుబంధము, పటలము
శ్లో॥	శ్లోకము
సౌ। సం।	సౌరసంహిత
స్కాం।	స్కాందము
సౌం।	సౌందర్యలహరి
హ। వ॥	హరివంశము

ప్రకరణానుక్రమణిక

—♦ విషయము ♦—

అని యీప్రకరణములందు వివరింపబడెను.

ఈగ్రంథమును మూడుసారులు పారాయణచేయుటచే ఐహికసుఖములును, భూత ప్రేత పిశాచాది సంఘాతసమస్తరోగశాంతియును, అర్థానుభవముగలవారికి ఆముష్మిక సాక్షాత్ఫలమగు మోక్షమును, పరదేవతానుగ్రహమువలన కల్గును. సంశయములేదు.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు

శ్రీగురుభ్యో నమః

శ్రీమత్త్రిపురసుందరీసహిత దక్షిణామూర్తయే నమః

శ్రీబాలాత్రిపురసుందర్యై నమః

—:0:—

శ్లో॥ జ్ఞానానందమయం దేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిం ।
ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవముపాస్మహే ॥
వందే విఘ్నేశ్వరం దేవం సర్వసిద్ధిప్రదాయినం ।
వామాంకారూఢవామాక్షీకరపల్లవపూజితం ॥
పాశాంకుశేక్షుసుమరాజితపంచశాఖాం ।
పాటల్యశాలిసుషమాం చితగాత్రవల్లీం ।
ప్రాచీనవాక్స్తుతిపదాం పరదేవతాం త్వాం ।
పంచాయుధార్చితపదాం ప్రణమామి దేవీం ॥
యావిద్యా శివకేశవాదిజననీ యావై జగన్మోహినీ ।
యాపంచ ప్రణవద్విరేఫనలినీ యాచిత్కళామాలినీ ।
యాబ్రహ్మాది పిపీలికాంతజగదానందైకసంధాయినీ ।
సాపాయాత్పరదేవతా భగవతీ శ్రీరాజరాజేశ్వరీ ॥
అస్తు వశ్శ్రేయసే నిత్యం వస్తు వామాంగసుందరం ।
యత్తృతీయం విదుషాం తురీయం త్రైపురం మహః॥
ఇతి లలితోపాఖ్యానే ప్రథమశ్లోకః ॥

తా॥ యేవస్తువువలన విద్యాంతములకు కామము, మో[illegible] మూడుపురములుగలదియు, నాశములేనిదియు, యెడమభాగమున సుందరమగు తేజస్సు సర్వదా మీకు శ్రేయస్సునిచ్చుగాక.

శ్లో॥ భూమౌ స్ఖలితపాదానాం భూమిరేవావలంబనం ।
త్వయిజాతాపరాధానాం త్వమేవ శరణం శివే॥

తా॥ భూమియందు తొట్రుపడినపాదములను భూమియే పహించి నట్లుల ఓపరమేశ్వరి నీమీదల చేయబడిన యపరాధములను నీవే రక్షించు దానవు.

కలియుగము ప్రథమపాదమునందు 3059 వత్సరములు గతించువరకు వేదోక్తములగు కర్మో. పాసనా, జ్ఞానకాండ ములు మూడును క్షీణింపగా శ్రీశంకరాచార్యులవారు పునరుద్ధారము చేసిరి.

శంకరులు, పద్మపాదులు, తోటకాచార్యులు, వార్తికులు మొదలగు నలుగురుయతీశ్వరులకద్వైతభాష్యము బోధించి అనంతరము శ్రీవిద్యనుపదేశించి వారిచేత నాలుగుపీఠముల యందు శ్రీచక్రారాధన చేయించినట్లును తాము శ్రీచక్రారాధనచేసినట్లును శంకరవిజయమునందు గనబడును. అట్టివరం వర శృంగగిరి మొదలగు స్థలములయందిప్పటికిని జరుగుచున్నది. అనంతరము శ్రీవిద్యారణ్యస్వామి ముందుగా పంచదశీమంత్రి (శ్రీవిద్య) దేవతాసాక్షాత్కారమునుబొంది పంచదశీప్రకరణ ములు మొదలయిన అద్వైతగ్రంథములును, అనేకగ్రంథము లలోని అద్వైతసారమును బోధించు జీవన్ముక్తివివేకమును సంస్కృతమున రచియించిరి. క్రమముగా సంస్కృతవిద్యక్షీణ మగుచున్నది.

2 అద్వైతము ముఖ్యమని శ్రీశంకరులు, విద్యారణ్య స్వామి మొదలగువారి యభిప్రాయము. కానివారును అద్వైత సిద్ధి దుర్లభమనియెంచి తత్సాధనభూతమయిన శ్రీవిద్యోపాసన ముఖ్యమనియెంచి దానియందు ప్రవర్తకులయిరి. మఱియు బ్రహ్మ, విష్ణు, శివాదిదేవతలును, సనకసనందనాగస్త్యవసిష్ఠాది మహర్షులును, యక్ష, రాక్షస, గంధర్వాదులును శ్రీవిద్య యనెడి శ్రీవిద్యోపాసన చేసినట్లు అనేకగ్రంథములయందు గన బడును.

3 దేవతోపాస్తి చేతనే సగుణసిద్ధియు, అనంతరము అద్వైతసిద్ధియుకలుగునని అనేకగ్రంథములయందు చెప్పఁబడెను విద్యారణ్యకృత జీవన్ముక్తి వివేకమునందు సాక్షాత్కారపర్యంత ము దేవతోపాసనఁజేసి అద్వైతవిమర్శనుచేయుటచేత విశేష ముగలదని చెప్పఁబడినది. సూతసంహితయొక్క యజ్ఞవైభవ ఖండములో జ్ఞానయజ్ఞమనెడి 13 అధ్యాయమునందు దీక్షా యుక్తమగు ఉపాసనకలిగి అద్వైతవిమర్శచేయువారికాజన్మ మందె ముక్తియనియు, ఉపాసనలేక అద్వైతవిమర్శచేయువా రికి కొన్నిజన్మములకుగాని ముక్తికలుగదనియు చెప్పబడినది. ఇట్టియభిప్రాయము శంకరులవారికనున్నట్లు వారి యానలుగురు శిష్యులను శ్రీవిద్యోపాసనయందు ప్రవర్తింపజేయుటవలన స్పష్టముగాఁదోచును

4 దేవతోపాస్తి శ్రేష్ఠమనిచెప్పు గ్రంథములు బహు శముగానుండి యందరికిని సాధ్యముగాకుండుటనుబట్టి యనేక

గ్రంథములలోని సారభూతమైయున సంస్కృతమూలమును, వ్యాఖ్యానమును, వానికి తెలుగుతాత్పర్యములతో పంచదశీ మంత్ర బీజ క్రమపూర్వకముగ పదునయిదు ప్రకరణములిందు వ్రాయబడుచున్నవి. ఈగ్రంథము దేవతలయందును, వేదశాస్త్రములయందును, భక్తివిశ్వాసములుగల యభ్యాసకులకు సుబోధకముగానుండును.

5 భక్తివిశ్వాసములతో నారాధనచేయు వారికి దేవతలవలన పురుషార్థములు కలుగునని శ్రుతి స్మృతి పురాణాదుల వలనను, పెద్దలయొక్క ఆచరణమువలనను కనబడును. పంచదశీమంత్రోపాసనచే విద్యారణ్యస్వామికిని విష్ణుభక్తిచే ప్రహ్లాదునకును, శివభక్తిచే మార్కండేయులకును క్లీంకార మంత్రోచ్చారణచేత సుదర్శనమహారాజునకును ఐకారోచ్చారణచేత సత్యవ్రతునకును, వాగ్బీజ (ఐం) మంత్రోపాసనచేత శ్రీవ్యాసులవారికి నిట్లనేకదేవతోపాసనలచే ననేకులకును తాదృశసిద్ధికలిగినట్లుల ప్రసిద్ధము.

కలియుగప్రథమపాదము 5020 సంవత్సరములుగతించినవి. సంస్కృతవిద్యయు, కర్మోపాసనాది కాండత్రయమును క్రమక్రమముగా క్షీణమగుచున్నది. కాని మరల ఈశ్వరానుగ్రహమువలన వృద్ధినిబొందవలసియుండును.

7 శ్రీవిద్యోపాసన, జడశక్త్యుపాసనయనియు, చిచ్ఛక్త్యుపాసనకాదనియు, తాంత్రికవిద్యయనియు, వైదికవిద్యకాదనియు కొందరియభిప్రాయము. అట్టియభిప్రాయము సరికాద

నియు, శ్రీవిద్యోపాసన వైదికమనియు, చిచ్ఛక్త్యుపాసనయనియు, వామకేశ్వరతంత్రమున త్రిశతమను 22వ శ్లోకభాష్యమునందు చెప్పబడినది.

మఱియు వేదశిరోభాగములగు త్రిపురోపనిషత్తు, త్రిపురాతాపిని, బహ్వృచోపనిషత్తు, చక్రభావనోపనిషత్తు, దేవ్యుపనిషత్తు, కౌలోపనిషత్తు, గుహ్యోపనిషత్తు, మహోపనిషత్తు మొదలగువాని వలనను, పరశురామకృత కల్పసూత్రములు, త్రిశతీనామభాష్యము, సూతసంహిత, దత్తాత్రేయ సంహిత, గౌడపాదసూత్రములు, ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞాసూత్రములు మొదలగువాని వలన నది చిచ్ఛక్తియొక్క ఉపాసనయెయని కనుబడును. కనుక నీవిద్య వైదికమేయనియు, తంత్రములలో కూడ చెప్పినందున మాత్రము చేత తంత్రప్రధానవిద్య కాదనియు తెలియబడుచున్నది.

8 శ్రీవిద్య రహస్యవిద్యయగుటవలనను, సద్గురువుల వలన యోగ్యులయిన శిష్యులకు మాత్రముపదేశింపదగియుండుటవలనను, అట్టిగురువులు కనిపెట్టుట దుర్లభమగుటవలనను, తక్కిన రామ, కృష్ణ, శివాదిమంత్రములవలె నిదియంత ప్రచురముగా లేదు. కొందఱు ప్రవేశించి తమకోరిక వెంటనే సఫలము కాలేదని యుపేక్ష చేయుదురు. గాని జన్మాంతరకర్మముయొక్క ప్రతిబంధకసామగ్రి విశేషముగానుండెనని తలచరు. కొందఱు ముందుగ తంత్రమార్గమునను ప్రవేశించి యుండవలెనియనెదము

లనతిక్రమించి స్వేచ్ఛాచారులై దీనివలన తమకుగలిగిన నష్టములను విస్మృతుందారోపించుచున్నారు. తంత్ర వైదికమార్గములలో వైదికము నవలంబించువారికి దోషము లేవియును లేవు. తంత్ర వైదికమార్గములు శాస్త్రసమ్మతములైనను తంత్రమార్గము పూర్ణాధికారులకే చెప్పబడినది.

9 త్రిపురసుందరియొక్కయు, గురువులయొక్కయు, కటాక్షములవలనను, పండితుల సాహాయ్యమువలనను, శ్రీభాస్కరానందనాథశిష్యులగు ప్రకాశానందనాథునిచేత నీగ్రంథము భక్తిశ్రద్ధలతో యథాశక్తిగ ప్రకటింపబడెను.

శ్లో॥ అనంతశాస్త్రం బహువేదితవ్యం స్వల్పశ్చ కాలో బహవశ్చ విఘ్నాః। యత్సారభూతం తదుపాసితవ్యం హంసైర్యథా క్షీరమివాంబుమిశ్రం= హంసలు నీరమిశ్రమగు క్షీరములో సారమగు క్షీరమునే గ్రహించునట్లు బాలాభాషణమని పండితులు దీనియందలి సుగుణములను గ్రహింపప్రార్థితులు.

10 కేవలము సంస్కృతమయినను, తెల్గుగయినను కొందఱు తెలిసికొనుట దుర్లభమనియెంచి సులభముగా నందరికిని దెలియగల తెలుగుపదములతో నీగ్రంథము వ్రాయబడెను

ప్రకరణములు

———:0:———

శ్రీగురుభ్యోనమః
శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు.
శ్రీబాలాత్రిపురసుందర్యై నమః
శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయే నమః

శివశక్త్యైక్యదర్పణము

ప్రథమ ప్రకరణము.

చిద్విద్యావివరణము.

చితి. చైతన్యము, చిద్రూపము, ఆత్మ, పూర్ణాహంత, బ్రహ్మము జ్ఞానము, చిచ్ఛక్తి, శ్రీవిద్య, చిద్విద్య, బ్రహ్మ విద్య, కైవల్యము, సంవిత్, అనునవి బ్రహ్మముయొక్క పర్యాయపదములని శ్రుతి. స్మృతి, పురాణాదులు దెలుపుచున్నవి.

శ్రీవిద్యయను సంజ్ఞ బాల, పంచదశి, షోడశి మంత్రములకు ప్రధానముగవర్తించును.

పంచదశీమంత్రమునందు కాది, హాది విద్యలు రెండు ముఖ్యములుగనున్నవి. వీనితో కలిసిన షోడశాక్షరికి షోడశియని పేరు.

ఈమూడుత్రిస్థానదేవతలలో పంచదశికి లలితాత్రిపుర సుందరియనియు, బాలకు బాలాత్రిపురసుందరియనియు, షోడశికి రాజరాజేశ్వరియనియు సమాఖ్యలు. పంచప్రేతాసనమీ దేవతలకుమాత్రమే కలదు. కావున నిమూడునుత్కృష్టములు.

శ్లో॥ బ్రహ్మ విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః।
పంచప్రేతా వరారోహే నిశ్చలాఃపవ తే సదా॥

అని జ్ఞానార్ణవమునందున్నది॥

తా॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రేశ్వర, సదాశివులమునుగురు పేతలనియూ చలింపని చిత్తముగలవారై ధ్యాననిష్ఠులయి యుండిరనియు పార్వతితో ఈశ్వరుడు చెప్పెను. ప్రేతలనగా నిశ్చలచిత్తముగలవారు.

కకారము కాది పంచదశీమంత్రములోని ప్రధమబీజము.

కకారరూపాయని త్రిశతి మొదటినామము.

శ్రీశంకరాచార్యభాష్యము:—కకారః కవర్ణః రూపం। జ్ఞాపకవిశేషణం యస్యాః సా కాదివిద్యా విగ్రహేత్యర్థః॥ "కం బ్రహ్మ" ఇతి శ్రుతేః॥

తా॥ కకారము కాదివిద్యకు మొదటిబీజము। బ్రహ్మస్వరూపము। శ్రుతి కకారము బ్రహ్మమని చెప్పెను.

ఈ గ్రంథములో చెప్పబడిన త్రిశతి, అనునది కాదిపంచదశీమంత్రవర్ణములమీద పుట్టిన 300 నామములుగలది। దీనికి శ్రీశంకరాచార్యులవారు భాష్యము చేసిరి॥

లలితాసహస్రనామములు అనునది శ్రీవిద్యను చెప్పును॥

ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞాసూత్రములు (శక్తిసూత్రములు) వీనికి శ్రీపూర్ణానందముని భాష్యము చేసిరి॥

వామకేశ్వరతంత్రముయొక్క వ్యాఖ్యానమునకు సేతుబంధనమని పేరు॥

సేతుబంధము, వరివస్య, లలితాసహస్రనామభాష్యము త్రిపురోపనిషద్భాష్యము అను నివి శ్రీభాసురానందనాధునిచే చేయబడెను.

శ్రీగౌడపాదసూత్రములకును, సూతసంహితకును, శ్రీవిద్యారణ్యస్వామి భాష్యముచేసిరి. గౌడపాదులు శ్రీశంకరులవారి పరమగురువులు॥

చితిః ॥ (లలితాసహస్రనామము 362)

శ్రీభాసురానందనాథ వ్యా॥ అవిద్యాపరిపంథిజ్ఞానస్వరూపా చితిః॥

I శక్తిసూత్రము—చితిస్స్వతంత్రా విశ్వసిద్ధిహేతుః ॥

దీనికిసూత్రభాష్యమునందు। చితిరేవ భగవతీ స్వతంత్రా। అనుత్తరవిమర్శమయీ। శివభట్టారికా అభిన్నా హేతుః కారణం॥

II మహావాసిష్ఠము— సైషా చితిరితి ప్రోక్తా జీవనాజ్జీవి
తైషిణాం ॥

తా॥ అజ్ఞానమునకు శత్రువయిన జ్ఞానమే చిత్తు.

I చిచ్ఛక్తి స్వతంత్రముమైనది. విశ్వసిద్ధికి కారణము. ఈశ్వరుని కంటె వేరుకానిది.

II జీవులకు బ్రతికించుటవలన నీశక్తి చిత్తుఅని చెప్పబడుచున్నది.

(ల॥ స॥ 417) చేతనారూపా ॥

గౌడపాదసూత్రము—చైతన్యస్వరూపా చిచ్ఛక్తిః ॥

శ్రీవిద్యారణ్య వ్యా॥ చైతన్యస్య బ్రహ్మణః స్వరూపా చేత్ । శక్తిస్సామర్థ్యం

తా। బ్రహ్మముయొక్క సామర్థ్యమే శక్తి.

ల॥ స॥ 625) కైవల్యపదదాయినీ ॥

భా॥ వ్యా॥ కేవలస్య భావో ధర్మిమాత్రావశేషః కైవల్యం పంచమీముక్తిః । తదేవ పదం దదాతీతి ॥

I యోగశాస్త్రముయొక్క తుదిసూత్రము— కైవల్యం స్వరూపప్రతిష్ఠా చితిశక్తేరితి । అనేన ప్రతిపాదితస్వరూపా మోక్ష ఉచ్యతే ॥

II చితిశక్తేర్వృత్తిసారూప్యనివృత్తౌ స్వరూపమాత్రేణావస్థానం కైవల్యముచ్యత ఇతి భోజరాజవృత్తిః ॥

తా॥ చిచ్ఛక్తి పునరావృత్తిలేని కైవల్యముక్తి నిచ్చునది.

I చిచ్ఛక్తియే మోక్షస్వరూపము.

II వృత్తులు లేకుండనుండుటయే కైవల్యము.

ల॥ స॥ 854) గంభీరా ॥

భా॥ వ్యా॥ ఆపస్త్యాత్ గంభీరా మహాహ్రదస్వరూపేత్యర్థః ॥

శివసూత్రము—"మహాహ్రదానుసంధానాన్మంత్రవీర్యానుభవః" ఇతి మహాహ్రదఇతి ప్రోక్తా శక్తిర్భగవతీ పరా । అనుసంధానమిత్యుక్తం తత్తాదాత్మ్యవిమర్శనం । మంత్రవీర్యమితి ప్రోక్తం పూర్ణాహంతా విమర్శనం । తదీయోనుభవస్తస్య స్ఫురణం స్వాత్మనః స్ఫుటమితి ॥

తా॥ పరాశక్తి మహాహ్రదస్వరూపము పరాశక్తికిని తనకును భేదములేనటుల తెలిసికొనుటయే అనుసంధానమని చెప్పబడుచున్నది. అహంత అనగా అకారహకారములచే చెప్పబడు శివశక్తులయొక్క విమర్శము ఇదియే మంత్రవీర్యము. (అహంతనుగూర్చి ఇందు 9వ ప్రకరణము భావార్థముచూడవలయును) అట్టివిమర్శవలన కలిగిన అనుభవమే స్పష్టమగు స్వరూపానుభవము.

(ల॥ స॥ 872) త్రయీ ॥

భా॥ వ్యా॥ స్త్రియామృక్సామయజుషీ ఇతి వేదాస్త్రయస్త్రయీతి కోశాద్వేదత్రయరూపా ॥

I కూర్మపురాణము—హిమవంతంప్రతి దేవీవచనం మమైవాన్యా పరాశక్తి ర్వేదసంజ్ఞా పురాతనీ । ఋగ్యజుస్సామరూపేణ సర్గాదౌ సంప్రవర్తతే ॥ [కథ్యసే॥

II పద్మపురాణము— అస్వీక్షకీ త్రయీదేవి దండనీతిశ్చ

తా॥ I సర్గాదిని ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేద రూపము గానున్న పరాశక్తి నాస్వరూపమే.

II ఓపార్వతీ, నీవు జ్ఞానస్వరూపురాలవు. కర్మస్వరూపురాలవు. నీతిస్వరూపురాలవు.

(ల॥ న॥ 918) చైతన్యార్ఘ్యసమారాధ్యా॥

భా॥ వ్యా॥ చైతన్యం చిద్రూప ఆత్మా ॥

I చైతన్యమాత్మా। శివసూత్రము। తదేవార్ఘ్యం పూజాయోగ్యం జలాది। తేన సమ్యగారాధ్యా। నిరాధారాఖ్యాయాః పూజాయాశ్చిదభేదభావనారూపత్వాత్ ॥

II జ్ఞానమర్ఘ్యం। ఇతి భావనోపనిషచ్ఛ్రుతి॥

III స్పందనః— స్వానుభూత్యా స్వయంసాక్షాత్ స్వాత్మభూతాం మహేశ్వరీం। పూజయేదాదరేణైవ పూజా సా పురుషార్థదా ॥

IV సూతసంహిత— జపిత్వా దశసాహస్రం మంత్రం చైతన్యవాచకం। మహాపాతకసంఘైశ్చ ముచ్యతే పాతకాంతరైరితి॥ శ్లోకే చైతన్యవాచకమంత్రపదస్య భువనేశ్వరీమంత్రపరత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాచ్చ ॥

తా॥ I శివసూత్రము ॥ చైతన్యమనగా చిద్రూపమగు ఆత్మయని ఆచైతన్యమును పూజాద్రవ్యము చేత పూజింపదగినది నిరాధారమగు పూజ చైతన్యముతో నభేదభావనయేకాని వేరుకాదు.

II దేవీస్వరూపజ్ఞానమే ఉత్తమార్ఘ్యము.

III ఆత్మభూతయగు మహేశ్వరిని తానుగ అనుభవముతో ఆదరముగ పూజించుటవలన సకలపురుషార్థములు గలుగును.

IV భువనేశ్వరీమంత్రము చైతన్యవాచకము. ఈమంత్రమును పదివేలమాఱులు జపించినయెడల సకలపాపములు నశించును

అధర్వణవేదమందైన త్రిపురాతాపిన్యుపనిషత్తు 80॥ వ॥

“అథైతస్మిన్నంతరే భగవాన్ ప్రాజాపత్యం వైష్ణవం విలయకారణం రూపమాశ్రిత్య త్రిపురాభిధా భగవతీత్యేవ

యాదిశక్త్యా భూర్భువస్స్వస్త్రీతి స్వర్గభూపాతాళాని హరమాయాత్మకేన హ్రీంకారేణ హ్రల్లేఖాఖ్యా భగవతీ త్రికూటావసానే నిలయే విలయే ధామ్ని మహసా ఘోరేణ వ్యాప్నోతి సై వేయం భగవతీ త్రిపురేతి వ్యాపత్యతే॥ *** దేవీం మహాలక్ష్మీం సర్వలక్ష్మీమయీం సర్వలక్షణసంపన్నాం హృదయే చైతన్యరూపిణీం నిరంజనాం త్రికూటాఖ్యాం స్మితముఖీం మహామాయాం సర్వసుభగాం మహాకుండలినీం త్రిపీఠమధ్యవర్తినీ మకథాది శ్రీపీఠ పరాం భైరవీం చిత్కళాం మహాత్రిపురాం దేవీం ధ్యాయేన్మహాధ్యానయోగేన । య ఏవం వేదేతి॥

తా॥ సదాశివుడు, త్రిపుర, భగవతి యనెడి యాదిశక్తితో హ్రీంకారవాచ్యమై సృష్టి, స్థితి, లయములకొరకు బ్రహ్మ విష్ణ్వీశరూపములను బొంది త్రికూటాగ్రవిరాజమానమగు దివ్యతేజస్సుచేత స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళలోకములను వ్యాపించియుండును. ఆవరణరహిత చిద్రూపయు, మహాకుండలినీరూపయు, అ. క. థాద్యక్షరాత్మికయు, సర్వోత్కృష్టమహామాయాస్వరూపయునై త్రికూటసంజ్ఞతో శ్రీపీఠనివాసినియగు సర్వలక్షణసంయుక్త శ్రీమహాత్రిపురసుందరిని భక్తులు మందస్మితసుందరవదనారవిందగను, పుత్రపౌత్రగవాశ్వధనధాన్యాది సకలసంపత్ప్రదాత్రి మహాలక్ష్మిగను, హృదయకమలమందు తదేకనిష్ఠతో ధ్యానింపవలెను.

అథర్వణవేదమందున్న దేవ్యుపనిషత్తు।

సర్వే వై దేవా దేవీముపతస్థుః । కాసి త్వం మహాదేవి । సాబ్రవీదహం బ్రహ్మస్వరూపిణీ । మత్తః ప్రకృతిపురుషాత్మకం జగత్ । శూన్యంచాశూన్యంచ । ఇత్యాది॥

తా॥ దేవతలందఱు దేవిదగ్గరకువెళ్ళి ఓ మహాదేవి నీవెవరవనియడిగిరి. ఆమె నేను బ్రహ్మస్వరూపురాలననియు, నావల్లనుండి యేప్రకృతి పురుషాత్మకమగు జగత్తు కలిగినదనియు, ప్రపంచము నేనేయనియు, ప్రళయమందున్నవియు నేనేయనియు చెప్పెను.

దత్తాత్రేయసంహిత మొదటి అధ్యాయము॥

వసిష్ఠః కశ్యపో వ్యాసః పులస్త్యః పులహః క్రతుః । భరద్వాజోఽంగిరా దక్షో దుర్వాసో మునిపుంగవః । కణ్వః పరాశర శ్శంఖ శ్శౌనక శ్శ్రీశుక శ్శివః । అగస్త్యో వాలఖిల్యాద్యా ఋషయోఽథ మహర్షయః । బ్రహ్మర్షయో జ్ఞానసిద్ధా స్తపస్సిద్ధామహౌజసః । మేరుశృంగే సమాసీనం భగవంతం సనాతనం । దత్తాత్రేయం మహాభాగం యోగినాం ప్రవరం విభుం । మునిం ప్రాంజలయస్సర్వే ప్రణిపత్యోపతస్థిరే ॥ ప్రాంజలీనుపపన్నాం స్తాన్ బ్రహ్మర్షీన్ సూర్యవర్చసః । ప్రాహ గంభీరయా వాచా భగవాన్ యోగవిత్తమాన్ ॥ శ్రీదత్తాత్రేయః॥ మహర్షయో మహాభాగా యూయం సర్వవిదుత్తమాః । కిమర్థముపపన్నా మాం బ్రూత శశ్వద్వదామివః ॥ 9 *** మయి కారుణ్యభావోఽయం భవద్భిర్దర్శితో యది । తదాపాత్రం భవిష్యామి కృపయా భవతామహం ॥ 16.॥ ఇత్యేవమనుశిష్టాస్తే దత్తాత్రేయేణ యోగినా మహాభాగా మహాభాగం శరణం జగ్మురంజసా ॥ 17. ***** మహర్షయ ఊచుః॥ *** భవంతమఖిలాధారం శరణ్యం శరణాగతాః । అనాథనాథ సర్వజ్ఞ విష్ణో దత్త హరే విభో । అత్రినందన విశ్వాత్మన్ శరణం యామ సంగతాః ॥

I కేన ప్రయత్నవర్యేణ భవేద్బంధపరిక్షయః । జగతాం
జగదాధార నమస్తుభ్యం చిదాత్మనే ॥

II కిమస్య జగతో రూపం ।

III కిమేకం తత్వముచ్యతే ।

IV కిమేకం జగతో మూలం—తన్నో వక్తు మిహార్హసి । ఇతి పృష్టో మహాయోగీ దత్తాత్రేయో హరిస్స్వయం ॥ 24— మహర్షిభ్యః పరం తత్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥

తా॥ జ్ఞానసిద్ధులు, తపస్సిద్ధులు నగు వసిష్ఠ, కశ్యప, వ్యాస, పులస్త్య పులహ, క్రతు, భరద్వాజాంగిరూ, దక్ష, దుర్వాస, కణ్వ, పరాశర, శంఖ శౌనక, శుక, శిగాగస్త్య, వాలఖిల్యాది మహాత్ములు, బ్రహ్మర్షులు, మేరుశృంగమునందున్న గోరఖాట్టు, సనాతనుడు, భగవంతుడు నగు దత్తాత్రేయ గురువులను నమస్కరించి సేవింపగా నాయన తమయాగమునకారణమేమని వారినడిగెరి తరువాత నావసిష్ఠాదిమహాత్ములిట్లు ప్రశ్నించిరి.

I బంధమునుబోగొట్టెడి మహోపాయమేది।

II ఈజగత్తునకు రూపమేమి।

III ఈజగత్తుయొక్క ముఖ్యతత్వమేది।

IV జగత్తునకు ముఖ్యమగు మూలకారణమేది।

వీనిని చెప్పుటకు తమరే యర్హులని మహాత్ములు కోరగా పార్వతీకీశ్వరు డుపదేశించిన విషయములను దత్తాత్రేయులవారు 91 అధ్యాయములుగల దత్తాత్రేయసంహితారూపముగా వారికి వినిపించిరి. మహాత్ములడిగిన నాలుగు ప్రశ్నలకును త్తరముగా చిద్విద్యయనెడు శ్రీవిద్యనుగురించి యీగ్రంథమంతయు చెప్పబడెను. అందుల ముఖ్యసంగతులీగ్రంథముయొక్క ఆయాప్రకరణములయందు వ్రాయబడును.

ద॥ సం॥ అయిదవఅధ్యాయము॥

శ్లో॥ చిద్విద్యా బ్రహ్మవిద్యాద్యా హాదికాది సమన్వితాః। షోడశార్ణముఖా స్తద్వదానందమనవస్మృతాః॥ *** సచ్చిదానందమనుషు నిష్ఠా యేషాం స్థిరీభవేత్। తేప్రాక్తేనదేహేన ముక్తా బ్రహ్మమయాః స్మృతాః॥ ఇతి॥

తా॥ చిద్విద్య, బ్రహ్మవిద్య యనెడు హాదిపంచదశియు, కాదిపంచదశియు, వీనితోకలిసిన షోడశాక్షరియు ఆనందమంత్రములని చెప్పబడు చున్నవి. వీనియందు దృఢనిష్ఠగలవారు కల్పితదేహమును విడిచి బ్రహ్మస్వరూపులగుదురు.

ద॥ సం॥ ఇమవనవిమూడవయధ్యాయము॥

దేవ్యాపృష్ట ఈశ్వర ఉవాచ॥ శృణుదేవి ప్రవక్ష్యామి రహస్యం పరమం మహత్। పరాకామేశ్వరీయాశాని మహాభట్టారికాపరా। సమస్తవిశ్వసామ్రాజ్ఞీ మహాత్రిపురసుందరీ। మంత్రవాచ్యార్థభేదేన రూపివాగాదిరూపతః। ఉపాస్యతే పరలితా మహాత్రిపురసుందరీ। లలితా లలితాకారా జ్ఞానానందసదాత్మికా। స్వాత్మైకలహరీ మాత్రా స్వస్వానందరసాత్మికా। అపరిచ్ఛిన్నరూపాశ్రీః ద్వైతభ్రమవివర్జితా। విశ్వమేతా మామనంతి వ్రిశ్యస్పంద దమాగమాః। కలరూపవినిర్ముక్తాం బ్రహ్మనంద్త్రైకభాసురాం॥ 10॥ బ్రహ్మ విష్ణు రహం భద్రే భావయామః పరాం చితి। తస్యాం పరాంబికాయాం శ్రీలలితాయాం కులాంబికే। కల్పితాభావనిష్ఠాహి మాయాఖ్యా ప్రకృతిశ్శివే। కల్పితాభావవిజ్ఞాననివృత్త్యాం తాం జగ శృతిః॥ 12॥ తయా యదా కల్పితంస్యాద్భోక్తృభోగ్యమయం జగత్। తదాత్మజ్ఞానలాభాయ కల్ప్యతే రూపముత్తమం॥ 13॥ ఉపాసనార్థం విశ్వేశి స్త్రీపుంరూపేణ సుందరి। తయోర్వాచకవిద్యేద్వేకాదిహాద్యే సమీరితే॥ 14॥ యా సా కామేశ్వరీదేవీ కాదివాచ్యా సమీరితా। యో సౌ కామేశ్వరశ్శంభుః హాదివాచ్యస్సమీరితః॥ 15॥ హాదికాదిమనుద్వంద్వయుక్తయోః షోడశార్ణయోః మహాత్రైలోక్యసామ్రాజ్యస్వామినోర్యః శ్రీశ్రయోశ్శివే। మహాకామేశ్వరీ దేవీ మహాకామేశ్వరశ్శివః। ఉపాస్యమివభేదేన దేవతేతి సమీరితా॥ ఇత్యాది॥

తా॥ ఈశ్వరుడు పార్వతితో చెప్పుచున్నాడు. ఓదేవీ యీపరమ రహస్యమును వినుము. మహాత్రిపురసుందరి సర్వప్రపంచమునకుమహారాణియు

పరాస్వరూపయు, మహాశక్తియు, మంత్రరూపయు, మంత్రార్థరూపయు నై సరస్వతి మొదలగు నామములనొప్పుచు, సచ్చిదానందస్వరూపిణియు, సర్వోత్తమయు నగు నీలలితాదేవి శ్రద్ధతో సేవింపదగినది. సకలలోకజనని యగు నీమె యన్నివస్తువులయందును సన్నిపోల్లను, కాలత్రయమందును, నిండియుండి నిజభక్తులయొక్క ద్వైతభ్రమను నివారించునని వేదములు చెప్పుచున్నవి. అనృతజడదుఃఖాత్మకమగు జగత్తుకంటె విలక్షణమగు సచ్చిదానంద స్వరూపము గలిగి కల్పిత జాతిరూపసంబంధములేని యీలలితామహాదేవిని నేనును, బ్రహ్మాదిదేవతలును, శుద్ధచైతన్యముగ భావనచేయుచున్నాము. అట్టి లలితారూపమగు పరాంబికయందాభాసచేత మాయయనెడి ప్రకృతి కల్పింపబడినది. ఈపరాంబికను సేవించుటవలననే కల్పితమగు నాయజ్ఞానములో లగునని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. భోక్తృ భోగ్యరూపమగు జగత్తును కల్పించిన యీపరాంబికయే యాభోక్తల (జీవుల) కాత్మజ్ఞానలాభముకై యుపాసన కొరకు కామేశ్వరీరూపమగు కాదివిద్యగను, కామేశ్వరరూపమగు హాదివిద్యగను త్రిపురసుందరీరూపమును దాల్చెను. కాది పంచదశితోకూడిన షోడశాక్షరియనెడి కామేశ్వరీవిద్యయు, హాది పంచదశితోకూడిన షోడశాక్షరి యనెడి కామేశ్వరవిద్యయు, మంత్రములలో శ్రేష్ఠమయిన మహత్తుగలవి. ఇవి శ్రీకారమును ప్రథమబీజముగ నాశ్రయించినవి.

ద॥ సం॥ ఆవవలఅధ్యాయము॥ ఈశ్వరఉవాచ ॥ లలితాం జగతాం ధాత్రీం సంవిత్పూర్ణామనుత్తమాం। శరణం యేతు గచ్ఛంతి మంత్రేణానేన మత్ప్రియే। మయా తేహరిణావంద్యా విధినా నిఖిలైస్సురైః॥ ఇతి॥

తా॥ ఓపార్వతీ జగత్తును ధరించినదియు, ఉత్తమమయినదగు లలితా త్రిపురసుందరిని పంచదశాక్షరీమంత్రముచేత నెవరు శరణుపొందెదరో వారు నాచేతను, విష్ణువుచేతను, బ్రహ్మమొదలగు దేవతలందరిచేతను నమస్కరింపదగినవారు.

త్రిశతి 17 కమ్రవిగ్రహా – శ్రీశంకరభాష్యం కమ్రః అతిమనోజ్ఞః, గాంభీర్య ధైర్య, మాధుర్యాదిబహుగుణోదితత్వాత్ విగ్రహః మూర్తిః యస్యాః సా తథా ॥ "ఆనందరూపమమృతం యద్విభాతి" ఇతిశ్రుతేః ॥ ఆనందస్వరూపత్వాద్వా। కమ్రవిగ్రహా। లలితాయాః కేత్యర్థః ॥

తా॥ గాంభీర్య ధైర్యాది బహుగుణములు కలదగుటవలన మిక్కిలి సుందరమూర్తి గలయదియు, ఆనందరూపము, మోక్షరూపము ఏదిగలదో అదే త్రిపురసుందరియగు యర్థము.

త్రిశతియొక్క 156 నామభాష్యమునందు— వేదశాస్త్రమయీ వాణీ యస్యాః సా పరదేవతా ॥ ఇతివచనాత్ ॥

తా॥ ఎవరియొక్క వాక్కులు వేదశాస్త్రములో ఆమెయే పరదేవత॥

త్రిశతి 227 సచ్చిదానందా – అనునామమునకు శంకరభాష్యము॥ కాలత్రయాబాధ్యత్వం సత్త్వం। స్వేతరప్రకాశాప్రకాశ్యత్వం చిత్త్వం। పరమప్రేమాస్పదత్వ మానందత్వం॥ "సత్యం జ్ఞానమనంతం। విజ్ఞానమానందం। సదేవ సోమ్యేదమగ్రఆసీత్। ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠా। ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ। ఆనందోబ్రహ్మేతి వ్యజానాత్। ఆనందం బ్రహ్మణోవిద్వాన్నబిభేతి కుతశ్చన" ఇత్యాది శ్రుతిభ్యః తే స్వరూపం యస్యాః సా తథోక్తా। వేదాంతశాస్త్రోక్తబ్రహ్మస్వరూపలక్షణలక్షితేత్యర్థః ॥

తా॥ భూతభవిష్యద్వర్తమానములను మూడుకాలములయందును, బాధింపబడనిది సత్తు. ఇతరప్రకాశాపేక్ష లేకుండగ తనంతనే ప్రకాశించునది చిత్తు. మిగుల ప్రేమస్థానము ఆనందము. పైశ్రుతులచేత చెప్పబడు బ్రహ్మస్వరూపమునకు లక్ష్యార్థమీ చిచ్ఛక్తియే.

దేవీభాగవతము। సప్తమస్కంధము। ముప్పదిరెండవఅధ్యాయము— శ్రీదేవ్యువాచ॥ శృణ్వంతు నిర్జరాః సర్వే వ్యాహరంత్యావచోమమ। యస్యశ్రవణమాత్రేణ మద్రూపత్వం ప్రపద్యతే। అహమేవాసపూర్వంతు నాన్యత్కించిన్నగాధిప। తదాత్మరూపం చిత్సంవిత్పరబ్రహ్మైకనామకం। అప్రతర్క్యమనిర్దేశ్యమనౌపమ్యమనామయం। తస్య కాచిత్స్వతఃసిద్ధ శక్తిర్మాయేతి విశ్రుతా ॥ 3 ॥

తా॥ ఓ దేవతలారా, నావాక్యమును వినుడు. వినినమాత్రము చేతనే నా స్వరూపమును పొందుదురు. సృష్టికి పూర్వమందు చిన్మాత్రరూపముగ నేనేయుంటిని. ఇతరమయినదేమియును లేదు. అట్టిచిద్రూపమే పరబ్రహ్మము. ఇది ఊహించుటకు, చెప్పుటకు, శక్యముకానిదియు, సాటిలేనిదియయియుండెను. నాశక్తియే మాయ, యని పరమేశ్వరిచెప్పెను

బాలాత్రిపురసుందరీవిద్య ఆదివిద్యయనుట వామకేశ్వరతంత్రము మొదటిపటలమున దు—

I సర్వాద్యవిద్యయా దేవి కరశుద్ధింతు కారయేత్ ॥

వ్యా॥ ఆద్యవిద్యయా ॥ తా॥ బాలావిద్యచేత అని చెప్పబడెను.

II తతోరక్షాం ప్రకుర్వీత పూర్వోక్తకులవిద్యయా ॥

వ్యా॥ కులవిద్యయా- బాలాత్ర్యక్షర్యా ॥

తా॥ బాలాత్రిపురసుందరియొక్క మూడుఅక్షరములచేతను అని చెప్పబడెను.

ల॥ స॥ 630 త్ర్యక్షరీ ॥

భా॥ వ్యా॥ త్రయాణామక్షరాణాం వాక్కామశక్తిబీజాత్మకానాం సమాహారః ॥

I వామకేశ్వరతంత్రము॥ వాగీశ్వరీ జ్ఞానశక్తిః వాగ్భవే మోక్షరూపిణీ। కామరాజే క్రియాశక్తిః కామేశీ కామరూపి

ణీ । శక్తిబీజే పరాశక్తిరిచ్ఛైవ శివరూపిణీ ॥ ఏవం దేవీత్ర్యక్షరీతు మహాత్రిపురసుందరీతి ॥ శుద్ధవిద్యా కుమారీ వాంగ్రి రూపా వా ॥

II గౌడపాదసూత్రము— త్ర్యక్షరీ శుద్ధవిద్యా కుమారీ చేతి॥ హృదయరూపా సత్యరూపా వా ॥

III బృహదారణ్యకము—తదేతత్త్ర్యక్షరం హృదయమితి తదేతత్త్ర్యక్షరం సత్యమితి చ ॥

తా॥ త్ర్యక్షరి అనగా వాగ్భవ, కామరాజ, శక్తిబీజములు (ఐంక్లీంసౌః) అనునవి.

I వాగ్భవబీజము వాగీశ్వరియు, జ్ఞానశక్తియు, మోక్షరూపిణియును కామరాజబీజము క్రియాశక్తియు, కోరికలనిచ్చునదియును. శక్తిబీజముపరాశక్తిరూపిణియు, ఇచ్ఛాశక్తియు, శివరూపిణియును. ఈ ప్రకారము మహాత్రిపురసుందరీబీజములు మూడు.

II మూడక్షరములుగలది శుద్ధవిద్యయు, కుమారీ అనగా బాలావిద్యయు అని గౌడపాదసూత్రము.

III మూడక్షరములుగల మంత్రము హృదయస్వరూపమనియు, సత్యస్వరూపమనియును బృహదారణ్యము.

దత్తాత్రేయసంహిత 54 అధ్యాయము॥

ఈశ్వరఉవాచ॥ శ్రుణు దేవి ప్రవక్ష్యామి బాలావిద్యామనుత్తమాం। యస్యాః స్మరణమాత్రేణ సర్వవిద్యానిధిర్భవేత్ । అవ్యక్తరూపా విద్యాస్యాద్బాలా త్రిపురసుందరీ। బీజమూలమిదం భద్రే బాలాబీజత్రయం జగుః ॥ 2 ॥ శ్రీవిద్యా మహావిద్యా విలీనాత్రిమమప్రియె । ఏకైకబీజమధ్యస్థం చిత్తం డత్రితయం జగుః ॥ 3 ॥ యాశక్తిశ్చిన్మనా దేవి సర్వకార్యసమర్పణె । తాంశక్తిమస్యాం బాలాయాం సంస్థితాంవిద్ధిమత్ప్రియె

శ్రీవిద్యాయా ఇదం బాలా ప్రోక్తా చాంగస్వరూపతః। అన్న పూర్ణాఖ్య ప్రత్యంగ మశ్వారూఢా తథా ప్రియే ॥ 5 ॥ ఉపాంగమితి విద్ధి శ్రీవిద్యాయాః కులాంబికే। అంగభూతాం పరాం బాలాం ప్రవక్ష్యామి సమాసతః ॥ 6 ॥ ఇత్యాది—

తా॥ ఏవిద్యయొక్క స్మరణచేత భక్తుడు సర్వవిద్యలకు నిధియగునో అట్టివిద్య బాలాత్రిపురసుందరీవిద్యగ నున్నది. ఈవిద్య యుత్తమమయినది. అవ్యక్తమయినది. మూడుబీజములుగలది. దీనియందు శ్రీవిద్య లీనమయినది. ఈ త్ర్యక్షరీ బీజమధ్యమందు చిత్సంబంధమయిన మూడుఖండములున్నవి. సర్వకార్యములను సమర్థించెడి చిన్మాత్రశక్తి బాలావిద్యయందును గలదు. శ్రీవిద్యకు బాల అంగవిద్యగను, అన్నపూర్ణ ప్రత్యంగవిద్యగను, అశ్వారూఢ ఉపాంగవిద్యగను చెప్పబడెను. అంగభూతమయి పరాస్వరూపమయిన బాలావిద్యను సంపూర్ణముగా చెప్పుచున్నాను వినుమని పార్వతితో నీశ్వరుడు చెప్పెను.

ద॥ సం॥ 56 అధ్యాయము— ఈశ్వరఉవాచ॥ ధ్యాత్వైవం హృదయే దేవీం కుమారీం త్రిపురేశ్వరీం ॥ 1 ॥ రత్నస్వర్ణాకృతి స్ఫారదీప్తిమచ్చంద్రిమధ్యగాం। పంచప్రేతాసనం సాక్షాత్కృతార్థాః పరమేశ్వరి ॥ 4 ॥ బ్రహ్మవిష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ ఈశ్వరశ్చ సదాశివః। పంచప్రేతా వరారోహే నిశ్చలాఏవ సర్వదా ॥ 5॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ హృదయనివాసినియు, త్రిపురేశ్వరియునగు బాలాత్రిపురసుందరిని ధ్యానింపవలెను. సువర్ణరత్నాకృతియు, పూర్ణచంద్రకాంతియు, బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రేశ్వర సదాశివాఖ్య పంచప్రేతలాసనము గలదియు నగు బాలాపరమేశ్వరిని పంచప్రేతలును, సర్వదాచలింపని చిత్తముగలవారై ధ్యానించుచున్నారు.

ఏనివలన శ్రీవిద్య బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపమని, మోక్షస్వరూపమని స్పష్టము. మొదటిప్రకరణము సమాప్తము.

రెండవ ప్రకరణము

సచ్చిదానంద రూపకథనము.

సగుణబ్రహ్మము శివసమాఖ్యతో పురుషరూపముగను, శక్తిసమాఖ్యతో స్త్రీరూపముగ నున్నదనియు, అట్టి శివశక్తి రూపములకభేదమనియు, నిర్గుణమందు నామరూపములు లేవని యు తెలిసికొనుటవలన పురుషార్థములుసిద్ధించునని శ్రుతి, స్మృతి పురాణాదులు తెలుపుచున్నవి. ఎట్లనగా—

ల॥ స॥ 417 శివమూర్తిః॥

భా॥ వ్యా॥ శివఏవ మూర్తిః స్వరూపం యస్యాః శివ శక్త్యోరభేదాత్ । తదుక్తం ॥ శ్రుతి॥ "ఏకోరుద్రస్సర్వభూతేషు గూఢో మాయారుద్రస్సకలో నిష్కళశ్చ । సఏవ దేవీ నచ తద్విభిన్నా హ్యేతత్ జ్ఞాత్వైవాఽమృతత్వం వ్రజంతి ॥

తా. సర్వభూతములయందు నంతర్యామియగు ఈశ్వరుడు ఒకడే. అతడే సగుణుడును, నిర్గుణుడును, అతడే శక్తిస్వరూపుడును, శక్తి అతని కంటె భిన్నమైనదికాదు. ఇట్లు శివశక్తులకు భేదములేదని తెలిసికొనిన వారు ముక్తిని పొందుదురు.

ల॥ స॥ 53 శివా॥

భా॥ భాష్యమునందు— లింగపురాణము॥ యథాశివస్తథా దేవీ యథాదేవీ తథాశివః । తస్మాదభేదబుద్ధ్యైవ శివేతి కథ యంత్యుమాం । ఉమాశంకరయోర్భేదో నాస్త్యేవపరమార్థతః ద్విధాసా రూపమాస్థాయ స్థితఏకో నసంశయః । పరమాత్మా శివఃప్రోక్తః శివాసైవ ప్రకీర్తితా ॥

తా॥ శివశక్తులకు భేదములేకపోవుటచేతనుభయులును శివనామముచే చెప్పబడుచున్నారు. రెండురూపములుగ కనబడినను విమర్శింపగా ఒకటే

డుచు చంద్రిచంద్రికలవలె నొకస్వరూపమే. సంశయములేదు. పరమాత్మ యే శివుడనియు, శివయనియు చెప్పబడును.

ల॥ స॥ 249 పంచప్రేతాసనాసీనా ॥

భా॥ భాష్యమునందు— జ్ఞానార్ణవము॥ సదాశివోమహాప్రేతః కేవలో నిశ్చలః ప్రియే। శక్త్యావినాకృతో దేవి కథంచిదపి నక్షమః ॥

తా॥ మహాప్రేతయగు సదాశివుడు శక్తిలేని కాలమునందు నిశ్చలుడై యేకార్యమును చేయుటకు సమర్థుడు కాడు.

ల॥ స॥ 250 పంచబ్రహ్మస్వరూపిణీ ॥

భా॥ వ్యా॥ I సూ॥ సం॥ యజ్ఞవైభవఖండము॥ ఏకఏవ శివస్సాక్షా త్సత్యజ్ఞానాది లక్షణః। వికారరహిత శ్శుద్ధ స్స్వశక్త్యా పంచధా స్థిత ॥ ఇతి ॥ సృష్టిస్థిత్యాది పంచకృత్యశక్తిభిః సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మరూపో జాతఇత్యర్థః ॥

II పుంభావలీలా పురుషాస్తు పంచయాన్వర్చికం సంలపితం త్రయీ తే। అంబ త్వదక్ష్ణోరణురంశుమాలీ। తవైవ మందస్మితబిందురిందురితి ॥

తా॥ I సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడు వికారరహితుడు నగు పరశివుడొకడైనను సృష్టి, స్థితి, లయ, తిరోధానానుగ్రహములను పంచకృత్యశక్తులవలన సద్యోజాత వామదేవాఘోర తత్పురుషేశానులను ఐదుభేదములచే నొప్పుచున్నాడు.

I తల్లీ ఈసద్యోజాతాది పంచపురుషులు నీపుంభావలీలలు. ఋగ్యజుస్సామవేదములు నీస్వతంత్రవాక్కులు. మఱియు సూర్యుడు నీనేత్రాంశము. చంద్రుడు నీమందస్మితముయొక్క బిందువు యని పరమేశ్వరిని శంకరులు నుతిచేసిరి.

ల॥ స॥ 280 పద్మనాభసహోదరీ॥

భా॥ భాష్యమునందు— శైవమతరహస్యము॥ బ్రహ్మధర్మోధర్మీతి రూపద్వయమభూత్। తత్ర ధర్మః పుమాన్ స్త్రీతి ద్విధాభవత్। తత్ర పుమాన్ విష్ణుః సకలజగదుపాదాన భావం। స్త్రీపరమశివమహిషీభావం ప్రాపత్। ఏతత్త్రియమపి మిళిత్వైకముఖండం బ్రహ్మేతి శైవమతరహస్యం॥

తా॥ ధర్మమని, ధర్మముకలవాడని బ్రహ్మము రెండురూపములను బొందెను. రెంటిలోను ధర్మము పురుషుడనియు, స్త్రీయనియు రెండురూపములుగలదయ్యెను అందు పురుషుడు విష్ణువు జగత్తునకు యుపాదానకారణముగను, స్త్రీ పరమశివునియొక్క రాణియు నాయెను. ఈమూడును కలిసియే యఖండబ్రహ్మరూపము

ల॥ స॥ 298 నారాయణీ॥

భా॥ భా॥ కూర్మపురాణము—అహం నారాయణో గౌరీజగన్మాతా సనాతనీ। విభజ్య సంస్థితో దేవ స్స్వాత్మానం పరమేశ్వరః। న మే విదుః పరంతత్త్వం దేవాద్యా నమహర్షయః॥ ఏకోహం వేదవిశ్వాత్మా భవానీ విష్ణురేవచ॥ ఇతిశివేన॥

తా॥ పరమేశ్వరుడు తనస్వరూపము శివుడనియు, విష్ణువనియు, జగన్మాతయను శక్తియనియు, విభజింపబడెనియు, ఇట్లున్న పరతత్వమును దేవతలుగాని, మహర్షులుగాని యెరుగరు. విశ్వాత్ముడనయిన నేనును విష్ణుమూర్తియు, పరమేశ్వరియు నొక్కరమే యగుదుమనియు చెప్పెను.

ల॥ స॥ 416 చిచ్ఛక్తిః॥

భా॥ భా॥ దేవీభా॥ 5స్కంధము—వర్తతే సర్వభూతేషు శక్తి స్సర్వాత్మనా నృప। శవవచ్ఛక్తిహీనస్తు ప్రాణీభవతి సర్వదా చిచ్ఛక్తిస్సర్వభూతేషు రూపం తస్యాస్త దేవహి॥

తా॥ సర్వభూతములయందును సర్వరూపములచేత శక్తియేయున్నది శక్తిలేనికాలమువందు అన్నిప్రాణులును శవములగానుండును. సర్వభూతములయందున్న ఆశక్తియే చైతన్యము. ఆచైతన్యమే పరదేవతారూపము.

ల॥ స॥ 571 మహాప్రళయసాక్షిణీ॥

పంచదశీస్తవము— శ్రీశంకరాచార్యకృతము— కల్పోపసంహరణకల్పితతాండవస్య దేవస్య ఖండపరశోః పరభైరవస్య। పాశాంకుశైక్షవ శరాసనపుష్పబాణైః సా సాక్షిణీ విజయతే తవమూర్తిరేకేతి॥

తా॥ మహాప్రళయకాలమునందు ఈశ్వరునియొక్క మహాతాండవమునకు పరాశక్తిమాత్రమే సాక్షిగానుండును. అన్యమగునదేదియును లేదు.

ల॥ స॥ 628 త్రిమూర్తిః॥

భా॥ భా॥ వరాహపురాణము—త్రివర్ణాచ కుమారీసా కృష్ణా శుక్లాచ పీతికా। ఉవాచ భగవద్దృష్టేర్వ్యేన జాతాస్మి సత్తమాః। కింమాం నవేత్థ సుశ్రోణీం స్వశక్తిం పరమేశ్వరీం॥*** తతో బ్రహ్మాదయస్తస్యై త్రయస్తుష్టా వరం దదుః। నామ్నాసి త్రికలాదేవీ పాహి విశ్వంచ సర్వదా। అపరాణ్యపి నామాని భవిష్యంతి తవానఘే। గుణోత్థానిమహాభాగే సర్వసిద్ధికరాణి చేత్యాద్యుక్త్వైకం। అన్యచ్చ కారణం దేవి యద్వక్ష్యామః శృణుష్వతత్। సితరక్తకృష్ణవర్ణైస్త్రివర్ణాసి వరాననే। మూర్తిత్రయం త్రిభిర్వర్ణైః కురు దేవి స్వవిగ్రహే। ఏవముక్తాతదా దేవైరకరోత్ త్రివిధాంతనుం। సితాం రక్తాం తథా కృష్ణాం త్రిమూర్తిత్వం జగామహేత్యుక్త్వా। అన్యత్రాపి। ఏషాత్రిమూర్తిరుద్దిష్టానయ సిద్ధాంతగామినీ। ఏషా శ్వేతా పరాశక్తిస్సాత్వికీ బ్రహ్మసంస్థితిః। ఏషైవ రక్తా రజసి వైష్ణవీపరికీర్తితా।

వైష్ణవస్థా తమసి రౌద్రీ దేవి ప్రకీర్తితా। పరమాత్మా యథా దేవ ఏక ఏవ త్రిధా స్థితః। తథా యోగవశాచ్ఛక్తిః సైకైవ త్రివిధా భవేదితి॥

తా॥ సత్త్వ, రజ స్తమోగుణస్వరూపులగు కుమారి అనగ బాలాత్రిపుర సుందరి. ఓ పార్వతీ, నేను పరమేశ్వరునియొక్క దృష్టివలన పుట్టి నానని మీరెందరును తెలిసికొనవలెనని పలుకగా, బ్రహ్మాదులు సంతసించి ఆమెకు వరములిచ్చిరి. నీవు చేతను మూడుకళలుగలదానవై జగత్తును సర్వదా రక్షించుము. ఓ పరమేశ్వరీ, సత్త్వ రజ స్తమోగుణములవలన నీకు మాకొన్ని మంగళనామములు గలుగును అని సకలసిద్ధులిచ్చెను. ఇకనొక కారణమున్నది యేమను తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు అను మూడు వర్ణములుగల నీశరీరమునందు మూడుమూర్తులను కల్పించుము అని దేవతలు చెప్పగా పరమేశ్వరి తనశరీరమును మూడుభాగములుగా చేసెను ఈయర్థము శాస్త్రప్రసిద్ధము. ఆమూడింటిలో సత్త్వరూపమే బ్రహ్మరూపమగు పరాశక్తి. రజోరూపమే విష్ణుసంబంధమగు పరాశక్తి. తమోరూపమే రుద్రునియందున్న పరాశక్తి. పరమాత్మస్వరూపమొకటియే మూడుభాగములుగ నెట్లుండెనో పరమేశ్వరియున్నట్లే మూడుభాగములుగ నుండెను.

ల॥ స॥ 633 ఉమా॥

భా॥ వ్యా॥ ఉకారః శివవాచకః। తస్య మా లక్ష్మీః। ఉం పరశివం మాతీతి వా॥

తా॥ ఉకారము శివవాచకము మా లక్ష్మి అనగ పార్వతీవాచకము కనుక ఉమాయనునది పార్వతీపరమేశ్వరులసంజ్ఞ. లేక పరశివస్వరూపమును తనగుణములచే బ్రహ్మ, విష్ణు, శివాదిభేదములుగ భావించునది కనుకనైనను ఉమయనుని కావచ్చును.

ల॥ స॥ 710 సంప్రదాయేశ్వరీ॥

భా॥ వ్యా॥ సమ్యక్ఛిష్యేభ్యః ప్రదీయత ఇతి సంప్రదాయః। తత్రేశ్వరీ సమర్థా। సమర్థనతు మాన్యామైస్సంప్రదాయైర్వాతత్ ఉపగమ్యత ఇత్యర్థః। యథాహి నిర్ధనస్యకే బ్రహ్మణి ప్రియదాత

రూ ధర్మాః కల్పితాః। వియదాద్యవచ్ఛిన్నేపి చైతన్యే పునశ్శబ్దవిషయత్వ ద్రవ్యత్వ ధర్మత్వాదయ స్తదవచ్ఛిన్న చైతన్యేపి పునర్ధర్మత్వాదయః కల్పితా స్తథా ధర్మాన్యాపి ధర్మిణ్యేవ దృశ్యస్య నిర్ధర్మకేపి బ్రహ్మణి సుకల్పత్వాదేకస్యైవ ధర్మధర్మిభావేన్యాయేనైవ సిద్ధే తత్ర శివఏవ ధర్మీ శక్తిరేవ ధర్మ ఇతితు సంప్రదాయాదవగంతవ్యమితి భావః। బ్రహ్మైవ శక్యప్రపంచ ప్రతియోగిత్వేన శక్తిరిత్యుచ్యత ఇతి సాంప్రదాయికాః। సంప్రదాయసంజ్ఞకో మంత్రార్థోపి యోగినీహృదయే। దత్తాత్రేయ సంహితాయాంచ ప్రసిద్ధః। సచ కాదివిద్యాయామేవ స్వరస ఇతితువరివస్యారహస్యఏవోపపాదితమస్మాభిః తదీశ్వరీత్యర్థో వా॥

తా॥ సంప్రదాయమనగా శిష్యపరంపరకిచ్చుట. అందుకు దేవతగినది నిర్గుణమగు బ్రహ్మమందు ఆకాశాది పంచభూతములు వానిగుణములు కల్పించబడెను. ఆకాశమారుతాది భూతనిష్ఠమగు చైతన్యమునకు ద్రవ్యత్వము ధర్మత్వము కల్పింపబడెను. ఇట్లు దృశ్యమగు జగత్తునందు ధర్మములుకల్పించినట్లు నిర్ధర్మమగు బ్రహ్మమందును ద్రవ్యత్వాది ధర్మములను కల్పించుట సులభము. గనుక బ్రహ్మమునకొక వస్తువునకే ధర్మియని ధర్మమని కల్పించుట న్యాయమే. ఆబ్రహ్మమందు ధర్మి శివుడు ధర్మము శక్తి అని పెద్దలమతము కార్యమగు ప్రపంచము ఏకారణమువలన గలిగెనో ఆకారణమగు బ్రహ్మమే శక్తియని ఆర్యులుచెప్పుదురు. మంత్రార్థము సంప్రదాయమని యోగినీహృదయమందును, దత్తాత్రేయసంహితయందును ప్రసిద్ధము. ఈయర్థము కాదివిద్యయందే స్వరసమని వరివస్యారహస్యమందు చెప్పబడెను. లలిత సంప్రదాయేశ్వరి అనియు నర్థము.

ల॥ న॥ 728 చిత్కలా ॥

పద్మపురాణము— చిత్తేషు చిత్కలానామ శక్తిస్సర్వశరీరిణాం ॥ ఇతి ॥

తా॥ సర్వజంతువులయొక్క చిత్తమునందు చిత్కలయనుశక్తికలదు.

ల॥ స॥ 878 స్వాత్మారామా ॥

మార్కండేయపురాణము— త్వమక్షరం పరందేవి యచ్చ సర్వం ప్రతిష్ఠితం। అక్షరం బ్రహ్మపరమం జగచ్చైతత్క్షరాత్మకం। దారుణ్యవస్థితోవహ్నిర్భౌమాశ్చ పరమాణవః। తథా త్వయిస్థితం బ్రహ్మ జగచ్చేదమశేషతః॥

తా॥ ఓ దేవీ నాశములేనిస్వరూపముగల నీయందు సమస్తజగత్తున్నది అక్షరమనగా పరబ్రహ్మ. జగత్తు క్షరాత్మకము. అనగా నశించునది. కర్రయందు అగ్నిహోత్రమువలెనే భూమియందు పరమాణువులవలెనే నీయందు సమస్తజగత్తున్నది.

ల॥ స॥ 905 బైందవాసనా ॥

భా॥ శ్లో॥ బిందువ్యూహం ప్రవక్ష్యామి బీజరూపం వరాననే హకారం బిందురూపేణ బ్రహ్మాణం విద్ధి పార్వతి। సకారంబిందుసర్గాభ్యాం హరిశ్చాహం సురేశ్వరి। అవినాభావసంబంధో లోకే హరిహరౌ ఇత్యాదినా॥ వామాదీనాం ఇచ్ఛాదీనాం జాగ్రదాదీనాం త్రయం త్రయం బిందురూపమేవోక్త్వోపసంహృతం। ఏవం బిందుత్రయయోగాత్త్రిపురానామరూపిణీతి॥

తా॥ ఓపార్వతీ బిందుబీజరూపములను చెప్పుచున్నాను. హకారమును బిందురూపముచేత బ్రహ్మగాను, సకారమును బిందువిసర్గలచేత హరిహరులనుగను తెలిసికొనుము. హరిహరులొకరినొకరు విడిచియుండరు. 1వామాదులు 2ఇచ్ఛాదులు 3జాగ్రదాదులు మూడు మూడును బిందురూపముగానే చెప్పబడినవి. ఈత్రికారము మూడుబిందువులయోగముచేత త్రిపురయను నామరూపములు గలదయ్యెను.

---

1 వామ, జ్యేష్ఠ, రౌద్రి. 2 ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియ. 3 జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి.

ల॥ స॥ 998 శ్రీమత్త్రిపురసుందరీ॥

భా॥ వ్యా॥ త్రీణి పురాణి బ్రహ్మ విష్ణు, శివశరీరాణి యస్మిన్ స త్రిపురః। కాళికాపురాణము— ప్రధానేచ్ఛావశాచ్ఛంభోః శరీరమభవత్త్రిధా। తత్రోర్ధ్వభాగస్సంజాతః పంచవక్త్రశ్చతుర్భుజః। పద్మకేసరగౌరాంగః కాయో బ్రాహ్మో మహేశ్వర। తన్మధ్యభాగో నీలాంగ ఏకవక్త్రశ్చతుర్భుజః। శంఖచక్రగదాపద్మపాణిః కాయస్స వైష్ణవః। అథవత్తదధోభాగే పంచవక్త్రశ్చతుర్భుజః। స్ఫటికాభ్రమయశ్శుక్లస్స కాయశ్చాంద్రశేఖరః। ఏవం త్రిభిః పురైర్యోగాత్త్రిపురః పరమశ్శివ॥ ఇతి॥

తా॥ శంభునియిచ్ఛవలన వాని శరీరము త్రివిధమయ్యెను. అందూర్ధ్వభాగము 5ముఖములు, 4భుజములు, పద్మకేసరములవలె బసిమిగన్నెకలది. ఈభాగమే బ్రహ్మ. మధ్యభాగము ఒకమొగము, 4భుజములు, శంఖ చక్ర గదా పద్మములుగల చేతులు నీలవర్ణముగలది. ఈభాగమే విష్ణువు. అధోభాగము 5ముఖములు, 4భుజములు, స్ఫటికాభ్రములవలె ధవళమగు వర్ణముగలదయ్యెను. ఈభాగమే చంద్రశేఖరుడయిన శివుడు. ఇట్లు త్రివిధములగు పురములుకలిగియుండుటవలన త్రిపురుడు పరమశివుడు.

ల॥ స॥ 999 శివశక్త్యైక్యరూపిణీ॥

భా॥ భా॥ I వాయవీయసంహిత— శివేచ్ఛయా పరాశక్తిశ్శివతత్త్వైకతాంగతా। తతః పరిస్ఫురత్యాదౌ సర్గే తైలం తిలాదివ॥

II సూతసంహిత॥ బ్రహ్మణోఽభిన్నశక్తిస్తు బ్రహ్మైవ ఖలు సా పరా। తథాపి తత్పృథక్ప్రోక్తం శక్తిరిత్యవివేకిభిః॥

తా॥ I శివునియొక్క ఇచ్ఛచేతను పరాశక్తి శివతత్త్వము అయెను. నువ్వులయందలి నూనెవలెనే సృష్ట్యాది అభేదముగా ప్రకాశించుచున్నది.

II బ్రహ్మమునకంటె భేదములేని శక్తి బ్రహ్మస్వరూపమేకాని భేదముగలదికాదు ఇట్లుండగా అవివేకులు వ్యర్థముగా శక్తివేఱని చెప్పుదురు.

త్రిశతి 22 వ కారిక

శ్రీశంకరభాష్యమునందు— I స్మృతి సచ్చిన్మయః శివస్సాక్షాత్తస్యానందమయీ శివా ॥

II స్మృతిః స్త్రీరూపాం చింతయేద్దేవీం పుంరూపామథవేశ్వరీం । అథవా నిష్కళంధ్యాయేత్సచ్చిదానందవిగ్రహాం ॥

III శ్రుతిః త్వం స్త్రీ, త్వం పుమాన్ ॥

తా॥ I ఈశ్వరుడు సత్యజ్ఞానస్వరూపుడు. శక్తి ఆనందరూపము.

II సచ్చిదానందరూపమును స్త్రీరూపముగ గాని, పురుషరూపముగ గాని, లేక నిర్గుణరూపముగ గాని ధ్యానము చేయవలయును.

III బ్రహ్మమును నీవే స్త్రీవి. నీవే పురుషుడవు. అని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు బోధించుచున్నది.

వామకేశ్వరతంత్రము॥ నాల్గవపటలము— త్రిపురా పరమా శక్తిరాద్యా జ్ఞానాదితః ప్రియే। స్థూలసూక్ష్మవిభేదేన త్రైలోక్యోత్పత్తిమాతృకా ॥ 4 ॥ కబళీకృతనిశ్శేష తత్త్వగ్రామస్వరూపిణీ। తస్యాం పరిణతాయాంతు నకశ్చిత్పరశిష్యతే ॥ 5 ॥ పరో హి శక్తిరహితశ్శక్తః కర్తుం నకించన। శక్తస్తు పరమేశాని శక్త్యాయుక్తో యదా భవేత్ ॥ 6 ॥ శక్త్యావినా శివే సూక్ష్మే నామధామ నవిద్యతే। జ్ఞాతేనాపి మహాదేవి శర్మకర్మ నకించన॥

తా॥ త్రిపురసుందరియను పరాశక్తియే జ్ఞానేచ్ఛాక్రియాశక్తులను గల్పించినది. స్థూలసూక్ష్మభేదములుగల మూడులోకములకు కారణమయినది. తనయందు సమస్తతత్త్వములను లయముచేసికొన్నది. ఆమెయొక్క పరిణామమందు మఱియొకటియేదియు తెలియబడదు. శక్తిలేనియెడల పరమేశ్వరును ఏమియు చేయలేడు. శక్తితోకూడినయెడల సమస్తమును చేయుటకు సమ

ద్రుము. శక్తిశివులకు అభేదమునందు ప్రవృత్తి సామరస్యమునకే శివు. సామరస్య మూలమైన యీ స్వరూపము తెలిసినచో భాగ్యమునకు ప్రయోజనమునకే. ఇం దుకు వేయుటగల కర్మము లేదు.

సూతసంహిత శివమాహాత్మ్యఖండము 8అ॥ 13వశ్లోక ప్రమునందు— పరమార్థతస్తు సా శక్తిః శక్తిమతశ్శివాత భిన్నైవేత్యాగమేషు బహుధా ప్రపంచితం॥ శ్లో॥ పావకస్యోష్ణ తేవేయముష్ణాంశోరివ దీధితిః । చంద్రస్య చంద్రికేవేయం శివస్య సహజాధ్రువేత్యాదిభిః ।

తా॥ పరమార్థదశయందు శక్తి శివునికంటె వేఱుకాదని ఆగమములు ఘోషించుచున్నవి. అగ్నికి వేడిమివలెనే, సూర్యునకు తేజస్సువలెనే, చంద్రునకు వెన్నెలవలెనే శివునికి శక్తి యభిన్న (వేఱుకానిది)మై సహజము గానుండును.

సూతసంహిత—య॥ఖండము 18 అధ్యాయము॥

శ్లో॥ భూయోపి జ్ఞానయజ్ఞం తు ప్రవక్ష్యామి సమాసతః ।
గుహ్యాద్గుహ్యతమం సూత్రం శృణుత శ్రద్ధయాద్విజాః ॥ 1 ॥
చిన్మాత్రాశ్రయమాయాయాం శక్త్యాకారే ద్విజోత్తమాః ।
అనుప్రవిష్టా యా సంవిన్నిర్వికల్పా స్వయంప్రభా ॥ 2 ॥ సదాకా
రా సదానందా సంసారోచ్ఛేదకారిణీ । సా శివా పరమా దేవీ శివా
భిన్నా శివంకరీ ॥ 3 ॥ జగత్కారణమాపన్న శ్శివో రుద్రో మునిస
త్తమాః ॥ తస్యాపి భవేచ్ఛక్తిస్తయాహీనో నిరర్థకః ॥ 4 ॥

వి॥ వ్యా॥ శివశక్త్యోరభయరూపసాధారణం చిన్మాత్రాశ్రయ త్రితా— పరమేశ్వరః స్వశక్తివశాత్ఖలు ముముక్షూణాం సంసా రాన్మోచయతి । శక్త్యా యయా న శంభుస్తు ముక్త్యై న ముక్తిదో భవేత్యుక్తత్వాత్ ॥ అస్యాః శివస్యేవ మహిమా ॥ మహాత్మ్య

క్తి చిన్మాత్రరూపత్వాద్భేదో నాస్తి త్వయోః ॥ తథాచ ... దావభాసఏవ మిథ్యా। నతు ప్రపంచవత్స్వరూపమపిత్వం ...

తా॥ ఓబుసులారా, అతిరహస్యమగు వృత్తాంతమును చెప్పుచున్నాను. ... రూపముగా ... మాయాశక్తి ... చిచ్ఛక్తి ... సర్వవ్యాపిని, స్వయంప్రకాశరూపిణి, సంసారదుఃఖవిచ్ఛేదకారిణి, సర్వమంగళకారిణి యగు పరదేవత ఈశ్వరునికంటె వేరుగా లేదు. ... శక్తితో కలిసినప్పుడే ఈశ్వరుడు జగత్తునకు కారణము ... పరమేశ్వరుడు ... శక్తితో చిద్రూపముతో భేదములేనివాడు. ... గలవారికి తపశక్తిపలననే సంసారబంధమునుండి విడిపించి ... శక్తితోనున్నప్పుడే ప్రాణికోటికి భుక్తిముక్తులనిచ్చుననియూ, ... లేదనియూ చెప్పబడెను.

అందుచనే— ఏషాసా సాక్షిణీశక్తిశ్శంకరస్యాపిశంకరీ। శివా భిన్నతయా హీనస్మిన్నస్త్యాత్మాన్నిరర్థకః ॥ 29 ॥ నశివేన వినాశక్తి ... రహితశ్శివః। ఉమాశంకరయోరైక్యం యఃపశ్యతి సపశ్యతి ॥ 30 ॥ ఉమాశంకరయోర్భేదం యేపశ్యంతి నరాధమాః ... అధోముఖా ఊర్ధ్వపాదాస్తేయాంతి నరకార్ణవం ॥ 31 ॥ యథా ... మాపవాభువి। తదైవాభ్యామి

దంశ్చైతన్యం వర్ధతే నాత్రసంశయః ॥ ... మాం సర్వలోకైకమాతరం। తేభీష్టఫలం ... ముక్తిప్రదామపి ॥ 33 ॥ సార్వాంపరమాదేవి బ్రహ్మవిద్యాప్రదాయిని। విశేషేణైవ జంతూనాం నాత్రసందేహకారణం ... పఠా ... సమారాధ్య శ్రద్ధయాసహవైదికాః। లభంతే ... ఖిలంసర్వం నాన్యథా మునిపుంగవాః ॥ 37 ॥ శైవా భాగవతాస్తేషా ముపభేదావలంబినః। అస్యాఆరాధనేనైవ లభంతేవాంఛితంఫలం ॥ ... ॥ కరుణాసాగరామేతాం యఃపూజయతి ... సిద్ధ్యతి తన్నేష్టం లభంతే ఫలమాసి ... ॥

తా॥ ఈపరమేశ్వరి ఈశ్వరునకును సాక్షిణిగానున్నది. ఈశక్తిలేని కాలమునందు శివుడసమర్థుడు. శివుడులేకుండ శక్తిలేదు. శక్తిలేకుండ శివుడులేడు. శివునికిని శక్తికిని ఐక్యము ఎవరికిసాక్షాత్కారమగునో వారుముక్తులు వారిద్దరికి భేదమని యేనరాధములు తలంతురో వారు క్రిందికి ముఖము పైకి పాదములుగలవారై నరకసముద్రమునం బడుదురు. భూమియందు తల్లిదండ్రులచేత నరులెట్లువృద్ధినిబొందుదురో అట్లు వీరిద్దరివలన జగత్తు వృద్ధిబొందును. సంశయములేదు. సర్వలోకములకు తల్లియగు పరమేశ్వరిని నెవ్వరు పూజింతురో వారు సకలాభీష్టములనేకాక ముక్తినిగూడబడయుదురు. ఓమహర్షులారా, సర్వోత్కృష్టయగు పార్వతి తననుభక్తితో సేవించువారికి భుక్తిముక్తులను తప్పకయిచ్చును శైవశాక్తవైష్ణవాద్యుపభేదమునవలంబించువారికామె తత్తద్రూపిణియయి తన్నారాధించుటచేత వారుకోరినఫలమునిచ్చును. కరుణానిధియగు శాంకరిని పూజచేసినవారికిష్టమగుఫలములన్నియు తప్పక కలుగునని సూతుడుచెప్పెను.

త్రిపురోపనిషత్తు 14 ఋక్కు— భగశ్శక్తిర్భగవాన్ కామ ఈశఉభా దాతారావిహ సౌభగానాం। సమప్రధానౌ సమసత్త్వౌ సమోతౌ సమశక్తిరజరావిశ్వయోనిః॥

భా॥ భా॥ సగుణస్య కల్పితత్వాదేవ స్త్రీపుంసరూపయోః సమప్రాధాన్యముపదేష్టుం చతుర్దశీమృచమాహ— భగశ్శక్తిరితి। భగో విమర్శపర్యాయః। ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య ధర్మస్య యశసశ్శ్రియః। జ్ఞానవిజ్ఞానయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీర్యతే ఇత్యాది స్మృతిభిరీశ్వరస్య శరీరఘటకోపాయవాన్ ధర్మరాశిః సర్వోపి భగపదేన ఇహనిర్దిష్టః। తాదృశధర్మసమూహ ఏవశక్తిరిత్యుచ్యతే। ఉపాస్యత్వేన వర్ణితాయాః స్త్రీరూపాయాః దేవతాయాఃఇదంశరీరం। తదుక్తం నాగానందసూత్రే॥ ప్రకాశాత్మనో బ్రహ్మణః స్వభావాత్మకం విమర్శం ప్రక్రమ్య ఏషఏవవిమర్శ

చ్ఛిచ్చైతన్యమాత్మా స్వరసోదితః। పరా వాక్ స్వాతంత్ర్యం పర
మాత్మైశ్వర్యమైశ్వర్యం। సత్వం సత్తాస్ఫురత్తాసారాః మాతృ
కామాలిని హృదయం మూర్తిః స్వసంవిత్స్పంద ఇత్యాది
శబ్దైరాగమై రుద్ఘోష్యత ఇతి। తేషాం ధర్మవిశేషార్థవివరణం
తద్గ్రంథేభ్యఏవ ద్రష్టవ్యా। భగవాన్ తాదృశధర్మవిశిష్టఏవ।
కామః శివః కామేశ్వరః। ఇదమేవ ఉపాస్యదేవతాయాః స్ఫు
రత్తామాత్రికం రూపం। ఇహ ఉపాసనాయాం సాధకానాం
ధర్మార్థకామమోక్షాణాం వివిధఫలానాం దాతారావుభావపి ఏక
స్యైవ దేవతాయా ద్వేధాపి సగుణధ్యానే త్రివర్గసిద్ధిరిత్యర్థః॥
సమప్రధానౌ సమసత్త్వౌ సత్వశబ్దో గుణపరః। తేన పరస్పరం
సమగుణప్రధానావిత్యర్థః। కామేశ్వర్యాః కామేశ్వరాంక
నిలయత్వేన ధ్యానే, శివతదాధారత్వాద్గుణః, శక్తిః ప్రధానం।
శివస్యాంబికాసమరస అర్ధాంశయుక్తత్వేన ధ్యానే, కతిష్ఠా
ద్వయమపి శేషరూపత్వాచ్ఛక్తిర్గుణః, శివఏవ ప్రధానమితి
భావః। ఏవమభిసంధానసామర్థ్యస్యాన్యోన్యగుణప్రధాన
భావస్యచ, సమత్వేపి జగత్కర్తృత్వాంశః శక్తినిష్ఠఏవ। తేన
స్త్రీరూపధ్యానేనైవ శీఘ్రం ఫలసిద్ధిరితి బోధయన్నాహ— సమే
తయోరితి సమ్యక్స్వరసాభేదేన (నీ) ఇతయో ర్మిళితయోరర్థ
నారీశ్వరరూపయోశ్శివశక్త్యోర్మధ్యే సమశక్తిస్సర్వశక్తిః నిఖిల
ధర్మసమూహాత్మికా దేవ్యేవ॥ విశ్వయోనిః జగత్కర్త్రీ తథా
చ శక్తిసూత్రం॥ “ చితిస్స్వతంత్రా విశ్వసిద్ధిహేతురితి ” సమ
శబ్ద ఉరుష్యాణో అఘాయతస్సమస్మాదిత్యాదౌ ప్రసిద్ధస్సర్వప
ర్యాయః। అజరేతి విశ్వయోనిత్వాంశే విశేషణం। జగత్క

త్త్వం ప్రత్యక్షాది ప్రమాణసిద్ధత్వేన శంకా కళంకగాహిత్యాదద్భుతమిత్యర్థః । తదుక్తం భాగవతే: “ శక్తిః కరోతి బ్రహ్మాండం సా వై పాలయతేఖిలం । ఉభయా సంహరత్యేషా జగదేతచ్చరాచరం ॥ న విష్ణుర్న హరో నేంద్రో న బ్రహ్మా న చ పావకః । న సూర్యో వరుణశ్శక్తాః స్వే స్వే కార్యే కథంచన । తయా యుక్తా హి కుర్వంతి స్వాని కార్యాణి తే సురాః । కారణం సైవ కార్యేషు ప్రత్యక్షేణావగమ్యతే ॥ ” అన్యత్రాపి । శివోపి శవతాం యాతి కుండలిన్యా వివర్జితః । శక్తిహీనోపి యః కశ్చిదసమర్థస్స్మృతో బుధైః ఇత్యాది । విశేషస్తు బంధే విస్తరో ద్రష్టవ్యః । శివస్య విద్యమానమపి ఫలదాతృత్వాదికం శక్త్యధీనత్వాదిదమవలంబితం । శక్తేస్తు నిరపేక్షత్వాదవలంబితం స్పష్టం కామేశ్వరీరూపైవ దేవతా ధ్యాతుం యుక్తేతి భావః ॥

తా॥ సగుణరూపము కల్పింపబడినదే కనుక స్త్రీపురుషరూపములకు ప్రాధాన్యము సమానమని యీపదునాల్గవ బుక్కు చెప్పుచున్నది. భగవాన భగా వివర్జ్యయనెడు శక్తి. సమగ్రమగు ఐశ్వర్యము. ధర్మము. కీర్తి సంపత్తు జ్ఞానము. విజ్ఞానమనెడి యాఱును భగశబ్దము చేత చెప్పబడును. చేత నీశ్వరునకు శరీరమును ఘటించునుపాయముగల ధర్మసమూహము. భగశబ్దము చేత నిక్కడ చెప్పబడినది. అట్టిధర్మసమూహమే శక్తిస్వరూపము. ఉపాసన చేయబడు స్త్రీరూపమగు దేవతకిదియే శరీరము. నామానంద మానందు:-ప్రకాశస్వరూపమగు బ్రహ్మమునకు స్వభావరూపమగు విమర్శను ప్రారంభించి తెవిమర్శకే చిత్తు, చైతన్యము, ఆత్మ, అహంకారము, స్వాతంత్ర్యము, పరమాత్మైక్యము, ఐశ్వర్యము, సత్వము, సత్త, స్ఫురణ, హృత్కళ, మాలిని, హృదయము, స్వసంవిత్తు మొదలగునామములు చెప్పబడినవి అట్టిధర్మములుగలవాడే భగవంతుడు కామేశ్వరుడు. ఉపాసన చేయుబడు దేవతయొక్క స్ఫురణరూపము నిదియే. ఇట్లు శివశక్తులకు భేదము లేకున్నను

సామరస్యభేదములవలన నొకటి ప్రధానముగను, మఱియొకటి అప్రధానముగ నుండును. ఎట్లనగా కామేశ్వరాంకవాసినిగ ధ్యానించునపుడు శక్తికే ప్రాధాన్యము. సమరసమైన పార్వతీ అర్ధాంగముగ ధ్యానించునపుడు శివునకే ప్రాధాన్యము. ఇట్టి యభేదమున నిర్గుణులకు ముఖ్యాముఖ్యత్వములున్నను జగత్కర్తృత్వాంశము శక్తికే కలదు. ఈశివశక్తులు సమభక్తులకు ధర్మార్థకామములను సమముగనిచ్చగలవారైనను భక్తులకోరికలను దీర్చుటయందు శివునకంటె శక్తికే [illegible] కలదు. [illegible] శక్తికి [illegible] ఈశక్తియే చతుర్ముఖునిచే జగత్తును సృష్టించి నారాయణునిచే [illegible] రుద్రునిచే సంహరింపుచున్నది. బ్రహ్మాదిత్రిమూర్తులను శక్తి [illegible] సేవకులని చేయజాలరు. కుండలినీశక్తి [illegible] శివుడు [illegible] చేయుసమర్థుడు కాడు. కావున త్రిపురసుందరీధ్యానము కోరికలను శీఘ్రకాలమున నిచ్చును. ఆకలిగొనిన శిశువును తల్లి పోషించినవిధమున తండ్రి యొకనాడైనను పోషింపలేదు. "నమాతుః పరదైవతం" అని స్మృతి ఘోషించుచున్నది.

రెండవపరిచ్ఛేదము సమాప్తము.

మూడవప్రకరణము

ఈశ్వరోపాస్తిఫలకథనము

దేవతోపాసనచేతఁ జతుర్విధపురుషార్థములు కలుగుననియు, పురుషదేవతలనైనను, స్త్రీదేవతలనైనను, చిద్రూపముగా నుపాసనచేయువలయుననియు, నట్టియుపాసనచేత నద్వైతసిద్ధికలుగుననియు శ్రుతి స్మృతి పురాణాదులు చెప్పుచున్నవి.

లి॥ స॥ 916 నామభాష్యమందు—

స్మృతి॥ ఈశ్వరానుగ్రహాదేవ పుంసామద్వైతవాసనా॥

తా॥ ఈశ్వరానుగ్రహమువలననే పురుషులకు అద్వైతవాసన కలుగునని చెప్పుచున్నది.

ల॥ స॥ 167 పాపనాశినీ ॥

భా॥ వ్యా॥ పాపం నాశయతి స్వీయవిద్యా జపాదినా భక్తానామితి ॥

తా॥ పరమేశ్వరి తన విద్యయొక్క జపము మొదలగువానిచేత భక్తులకు పాపమును నశింపచేయును.

I పద్మపురాణము— మేరుపర్వతమాత్రోపి రాశిః పాపస్య కర్మణః । కాత్యాయనీం సమాసాద్య నశ్యతి క్షణమాత్రతః ॥ దుర్గార్చనరతో నిత్యం మహాపాతకసంభవైః । దోషైర్నలిప్యతే వీర పద్మపత్రమివాంభసేత్యాది ॥

తా॥ పరమేశ్వరిని నారాధించుటచే పాపరాశి మేరుపర్వతమంత గొప్పదయినను క్షణములో నశించును నీరు తామరాకునంటనట్లు పాతకములు దుర్గార్చనపరుని నంటవు.

II బ్ర॥ పురాణము— వర్ణాశ్రమవిహీనానాం పాపిష్ఠానాం నృణామపి । యద్ధ్యానమాత్రేణ ముక్తిం సుప్రతాయతే॥

తా॥ తమ వర్ణాశ్రమములకు తగిన కర్మములను జేయక పాపులగువారు నయినను యొకమారు దేవిని ధ్యానించిరేని వారిపాపములు పుణ్యములుగమారి సుఖమునిచ్చును.

ల॥ స॥ 214 మహాపాతకనాశినీ ॥

భా॥ వ్యా॥ మహాంతి బ్రహ్మహత్యాదీని పాతకానినాశయతి

తా॥ పరమేశ్వరి తనను సేవించుటచే భక్తులయొక్క బ్రహ్మహత్యాది మహాపాపములనయినను నశింపజేయును.

I బ్ర॥ పు। కృతస్యాఖిలపాపస్య జ్ఞానతోజ్ఞానతోపివా । ప్రాయశ్చిత్తం పరంప్రోక్తం పరాశక్తేః పదస్మృతిః ॥

తా॥ జ్ఞానముచేతగాని, యజ్ఞానముచేతగాని చేయబడిన సమస్తపాపములకు పరమేశ్వరియొక్క పాదస్మరణమే ప్రాయశ్చిత్తమని చెప్పబడినది.

॥ బ్రహ్మోత్తరఖండము— బహునాత్ర కిముక్తేన శ్లోకార్ధేన వదామ్యహం। బ్రహ్మహత్యాశతంవాపి శివపూజా వినాశయేత్ ॥

తా॥ విశేషముగా చెప్పనక్కరలేదు అర్ధశ్లోకముచేత చెప్పుచున్నాను. నూరుబ్రహ్మహత్యలుగూడ శివపూజవలన నశించును.

ల॥ స॥ 736 ముక్తిదా

భా॥ భా॥ శివపురాణము— నామాని యేమహేశస్య గృణంత్యజ్ఞానతోపివా। తేషామపి శివోముక్తిం దదాతి కిముతః పరం ॥

తా॥ శివనామములను తెలియకుండ నుచ్చరించినను మోక్షమునిచ్చు ననగా దను సేవించినభక్తులకు ముక్తికలుగునని చెప్పవలెనా. ఎరిగిముట్టినను ఎరుగకముట్టినను అగ్ని కాల్పకమానదు.

ల॥ స॥ 286 వర్ణాశ్రమవిధాయినీ ॥

కూర్మపు॥ దేవ్యువాచ ॥ ధ్యానేన కర్మయోగేన భక్త్యా జ్ఞానేన చైవహి। ప్రాప్యాహం తేగిరిశ్రేష్ఠ నాన్యథా కర్మకోటిభిరిత్యుపక్రమ్య। కర్మయోగనిరూపణార్థం పునరప్యుక్తం। శ్రుతిస్మృత్యుదితం సమ్యక్కర్మవర్ణాశ్రమాత్మకం। అధ్యాత్మజ్ఞానసహితం ముక్తయే సతతంకురు। ధర్మాత్సంజాయతే భక్తిర్భక్త్యా సంజాయతే పరం। శ్రుతిస్మృతిభ్యాముదితో ధర్మోయజ్ఞాదికోమతః। నాన్యతోజాయతే ధర్మో వేదాద్ధర్మోహినిర్బభౌ। తస్మాన్ముముక్షుర్ధర్మార్థం మద్రూపం వేదమాశ్రయేత్। మదాజ్ఞయైవ గుప్త్యర్థం వేదానాం భగవానజః। బ్రాహ్మణాదీన్ససర్జాథ స్వేస్వేకర్మణ్యయోజయదిత్యాది ॥

తా॥ ఓహిమవంతుడా ధ్యానముచేతను, వక్ష్యమాణకర్మయోగముచేతను, భక్తిజ్ఞానములచేతను నేను నీకులభింపగలదానను గాని ఇతరమగుకోటి

కర్మముల చేతనైన లభింపను. వర్ణాశ్రమములకు తగినట్లుగా శ్రుతిస్మృతులచే తెలుపబడిన కర్మములనెల్లపుడు నాత్మజ్ఞానముతో ముక్తికొఱకు బ్రహ్మార్పణముగా జేయుము. ధర్మమువలన భక్తియు, భక్తివలన జ్ఞానమును గలుగును. శ్రుతిస్మృతులచేత విహితములగు యజ్ఞాదికములు ధర్మమనబడును. ఇది వేదములవలనే కాని యుక్తిమువలన తెలియబడదు. కనుక మోక్షేచ్ఛగలవారు నాస్వరూపమగు వేదము నాశ్రయింపవలయును నాయాజ్ఞచేత నే జగద్రక్షణముకొఱకు బ్రహ్మ బ్రాహ్మణాదివర్ణములను సృజించి వారి వారికి తగిన కర్మముల నియమించెను.

ఉ॥ స॥ 288 పుణ్యాపుణ్యఫలప్రదా ॥

భా॥ భా॥ I శ్రుతి॥ ఏష ఏవ సాధుకర్మ కారయతి। యమమున్నినీషత్యేష ఏవ హ్యసాధుకర్మకారయతి। యమధో నినీషతి॥

తా॥ ఈశ్వరుడు ఉత్తమలోకములను పొందింపతలచినప్పుడు సత్కర్మములను, అధోలోకములను పొందింపతలచినప్పుడు దుష్కర్మములను చేయించును.

II శివరహస్యము– కర్తా సుకృతదుష్కృతే త్వమసి సర్వయోగేశ్వరుడు త్వామిత్యాద ॥

తా॥ ఉపాసకులైనవారికి నీవు బాగుగనే కర్మకు ఫలమునిచ్చుచుందువు.

III కూర్మపురాణము– యే న కుర్వంతి తద్ధర్మం తదర్థం బ్రహ్మణాకృతాః। నిరయాస్తేషు శమనః పాతయిష్యన్మదాజ్ఞయా। ధర్మం కుర్వంతి వేదోక్తం యే మద్భక్తిపరాయణాః। స్వర్గాదిషు శచీశాద్యాః స్థాపయంతి మదాజ్ఞయా ॥

తా॥ ధర్మములనాచరించనివారికొరకు బ్రహ్మ నరకములను సృజించెను. అట్టివారిని యముడు నాయాజ్ఞచేత నరకములందు గూల్చును. నాయెడల భక్తిగలిగి వేదోక్తధర్మములాచరించువారిని ఇంద్రాదులు నాయాజ్ఞచేతనే స్వర్గాద్యుత్తమలోకములను బొందింతురు.

IV కూర్మపురాణము— ఈశ్వరప్రేరితో గచ్ఛేత్స్వర్గంవా శ్వభ్రమేవవా ॥

తా॥ ఈశ్వర ప్రేరణవలననే స్వర్గమును గాని, నరకమునుగాని పొందుదురు.

V సౌరసంహిత— శ్రుత్యనుగ్రాహకేణాపి గ్రాహ్యస్తర్కేణశంకరః । అతస్సర్వాత్మనాసాక్షాద్ధర్మాధర్మఫలప్రదః ఇతి॥

తా॥ ఈశ్వరుడు శ్రుతిచేతను, యుక్తులచేతను తెలిసికొనదగినవాడు. కనుక అన్నివిధములచేతను ధర్మఫలమును, అధర్మఫలమును ఇచ్చువాడతడే.

ల॥ స॥ 354 పశుపాశవిమోచనీ॥

భా॥ భా॥ లింగపురాణము— బ్రహ్మాద్యాః స్థావరాంతాశ్చ దేవదేవస్య శూలినః। పశవః పరికీర్త్యంతే సమస్తాః పశువృత్తయ ఇతి॥ విషయాఅపి కీర్త్యంతే పాశాజీవస్య బంధనాత్ । తైర్బద్ధాః శివభక్త్యైవ ముచ్యంతే సర్వదేహినః ఇతి ॥

తా॥ బ్రహ్మమొదలు స్థావరములు తుదిగాంగల జీవులు ఈశ్వరునియొక్క పశువులని చెప్పబడుదురు. విషయములు జీవులను బంధించునవి కనుక పాశములని చెప్పబడుచున్నవి. అట్టిపాశములచేత కట్టబడిన సమస్తజీవులు ఈశ్వరభక్తిచేత ముక్తినిఁబొందుదురు.

ల॥ స॥ 391 నిర్వాణసుఖదాయినీ ॥

భా॥ భా॥ కూర్మపు॥— హిమవంతునిగూర్చి దేవీవాక్యము— మామనాదృత్య పరమం నిర్వాణమమలంపదం । ప్రాప్యతేనహి శైలేంద్ర తతోమాం శరణం వ్రజ । ఏకత్వేన పృథక్త్వేన తథాచోభయతోపివా । మాముపాస్య మహారాజ తతోయాస్యసి తత్పదం ॥

తా॥ ఓహిమవంతుడా, నన్ను సేవింపకమోక్షమునేనిముక్తిపదవిపొందఁబడదు. కనుక నీవు పరమేశ్వరితో నేనభిన్నుడననేబుద్ధిచేతగాని, కాలాను

సారముగా నుభయవిధముగగాని, నాకటాక్షమునుబొంది యుపాసనచేసిన యెడల ముక్తినిపొందగలవని పరమేశ్వరిచెప్పెను.

ల॥ స॥ 623 కేవలా ॥

భా॥ భ॥ శ్రుతి॥ యదీగ్ శ్రుణోత్యలకగ్ శ్రుణోతి। నహి ప్రవేద సుకృతస్య పంథామ్ ॥

వ్యా॥ ఈకారమాత్రశ్రవణంతు లకారకకారరాహిత్యేనశ్రవణం। అతస్తద్వాన్ సుకృతస్య సత్కర్మణః సత్పంథానముత్తమలోకాన్ నయాతి। కింతు నిర్గుణజ్ఞానస్యైవలోకంప్రాప్నోతి కామబీజమాత్రేణ తు మోక్షఇతి పర్యవసితోర్థః ॥

తా॥ క్లీంకారమునందు కకార లకారములు తీసివేయగా మిగిలిన ఈంకారమాత్రశ్రవణముచేత నుత్తమములయినను క్షీణించెడిలోకములను పొందడు. నిర్గుణజ్ఞానమోక్షమును పొందును. క్లీంకారమాత్రముచేత ధర్మార్థకామములును, కామకలాబీజమగు ఈంకారమాత్రముచేత మోక్షమును కలుగునని అభిప్రాయము.

ల॥ స॥ 880 సంసారపంకనిర్మగ్న సముద్ధరణపండితా ॥

కూ॥ పు॥ యేమనాగపి శర్వాణి స్మరంతి శరణార్థినః। దుస్తారాపారసంసారసాగరే నపతంతి తే ॥

తా॥ ఓపార్వతీ యెవరునిన్ను శరణుపొంది స్వల్పముగానైనను స్మరించెదరో వారు దుస్తరమగు సంసారసముద్రమునందు పడరు.

ల॥ స॥ సర్వాపద్వినివారిణీ ॥

I కూ॥ పు॥ దేవీవాక్యము— యేతు సంగాన్పరిత్యజ్య మామేవ శరణంగతాః। ఉపాసతే సదాభక్త్యా యోగమైశ్వర్యమాశ్రితాః। సర్వభూతదయావంత శ్శాంతాదాంతా విమత్సరాః। అమానినో బుద్ధిమంతః తాపసాస్సంయతవ్రతాః। మచ్చిత్తామద్గతప్రాణా మజ్జ్ఞానకథనేరతాః। సన్యాసినో గృహస్థాశ్చ వన

స్థాబ్రహ్మచారిణః । యే దోషైర్విముక్తాస్తక్షాన్తా నా అపిమన్మామజాప
కాః । తేషాం నిత్యాభియుక్తానామాపదాం పర్వతానపి । నాశ
యామితరాంజ్ఞానదీపేన నచిరాదిహేతి॥

II హరివంశము— దేవినిగూర్చి విష్ణువాక్యము— నృణాం
బంధం వధం రోధం పుత్రనాశం ధనక్షయమిత్యాదినా ఆపత్సు
నిఖిలాసు త్వాం రక్షస్యేవ నసంశయ ఇతి ॥

III వరాహపురాణము— శరణం త్వాం ప్రపద్యంతే యే
దేవి పరమేశ్వరి। నతేషామాపదః కాశ్చిజ్జాయంతే క్వాపిసంకటే॥

IV ఆపదికిం కరణీయం స్మరణీయం చరణయుగళ మంబా
యాః । తత్స్మరణం కింకురుతే బ్రహ్మాదీనపిచ కింకరీకురుతే ॥

తా॥ I ఎవరు విషయసుఖములను విడిచి నన్ను శరణుపొంది సర్వ
భూతములయందు దయగలిగి కోపమునువిడిచి ఇంద్రియనిగ్రహముకలిగి అస
హనము మొదలగుదోషములు లేకుండగ జ్ఞానముకలిగి తపస్సుచేయుచునియ
మవ్రతముగలిగి చిత్తము, ప్రాణములు నాయందే యుంచి నాకథలయందాస
క్తులై నన్ను తెలియగోరుదురో వారికిని, సన్యాసికిగాని, గృహస్థునకుగాని
వానప్రస్థునకుగాని, బ్రహ్మచారికిగాని చెప్పబడిన లక్షణములుకలిగినను నా
మంత్రమును, నానామములు జపించుఉపాసకులకును, పర్వతములతో సమా
నమగు ఆపదలను జ్ఞానముచేత శీఘ్రముగా నాశముజేసెదనని పరమేశ్వరి
చెప్పెను

II భక్తులను సంసారదుఃఖము, మరణము, రాజబాధ, సంతాననాశ
ము, ధననాశము మొదలగు సమస్తాపదలనుండి నీవు రక్షించెదవు. సందేహ
ములేదని పరమేశ్వరితో విష్ణుమూర్తిచెప్పెను.

III ఓపరమేశ్వరీ యెవరునిన్ను శరణుపొంది సేవించుచున్నారో
వారికి నేకాలమునందును ఏయాపదలునుకలుగవని బ్రహ్మాదులు పరమేశ్వరిని
స్తోత్రముచేసిరి.

IV ఆపత్తులయందు పరమేశ్వరియొక్క పాదద్వంద్వమును స్మరిం

వలయుననియు, స్మరణవలన బ్రహ్మాదిదేవతలనుకూడ కింకరులనుగా చేయు ననియు పెద్దలు చెప్పిరి.

ల॥ స॥ అభ్యాసాతిశయజ్ఞాతా॥

భా॥ భా॥ I శ్రుతి॥ ఆసుప్తేరామృతేః కాలం నయేద్వేదాంతచింతయేతి విహితేన బ్రహ్మాత్మైక్యానుసంధానావృత్త్యతిశయేన జ్ఞాతా॥

తా॥ ప్రతిదినము సుషుప్తివరకును, ఇట్లుమృతినొందునవరకును వేదాంతవిమర్శముచేత కాలమును గడుపవలెనను శ్రుతిచేత బ్రహ్మమునకును తనకును అభేదానుసంధానవృత్తి అతిశయించుటవలన తెలిసికొనబడును.

II వ్యాససూత్రము—ఆవృత్తిరసకృదుపదేశాదితి॥

తా॥ వినవలెను, విమర్శింపవలెను అని అనేకసారులు బోధించుటవలన దేవీసాక్షాత్కారపర్యంతము విమర్శింపవలెను.

III బ్ర॥ పు॥ ధ్యానైకదృశ్యా జ్ఞానాంగీ విద్యాత్మా హృదయాస్పదా। ఆత్మైక్యా న్ముక్తిమాయాతి చిరానుష్ఠానగౌరవాత్॥

తా॥ జ్ఞానస్వరూపురాలును, ధ్యానముచేతనే తెలియదగినదియు, విద్యామయమగు దేవిని ఆత్మతో నభేదముగ చిరకాలము ధ్యానించుటవలన ముక్తినిబొందుదురు.

ల॥ స॥ 3అ॥ 4శ్లోకభా॥ పద్మపురాణము—పుష్కరఖండము—అన్హికప్రకరణము॥ గణేశం పూజయేద్యస్తు విఘ్నస్తస్య నబాధతే। ఆరోగ్యార్థేర్చయేత్సూర్యం ధర్మమోక్షాయ మాధవం। శివం ధర్మార్థమోక్షాయ చతుర్వర్గాయచండికాం॥

తా॥ వినాయకుని పూజచేయువారిని విఘ్నములు బాధింపవు. ఆరోగ్యముకొరకు సూర్యుని, ధర్మమోక్షములకొరకు విష్ణుమూర్తిని, ధర్మార్థమోక్షములకొరకు ఈశ్వరుని, ధర్మార్థకామమోక్షములకొరకు పరాశక్తిని ఆరాధింపవలయును.

త్రిశతి 8 కల్మషఘ్నీ ॥

శం॥ వ్యా॥ కల్మషాని పాపాని హంతి నాశయతీతి కల్మషఘ్నీ

I భగవద్వచనము— అహం త్వాం సర్వపాపేభ్యో మోక్ష యిష్యామి ॥ అథవా వేదాంతమహావాక్యజన్యసాక్షాత్కార రూపబ్రహ్మవిద్యా ॥

II స్మృతి॥ జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేఽర్జున॥

III శ్రుతి॥ నస పాపగ్ం శ్లోకగ్ం శృణోతి ॥

తా॥ పరదేవత పాపములను నశింపచేయును.

I నిన్ను సర్వపాపములనుండి నేను విడిపింతునని భగవంతుడు చెప్పెను. లేక పరమేశ్వరి వేదాంతమహావాక్యములచే సాక్షాత్కారరూపమగు బ్రహ్మవిద్యగానున్నది.

II జ్ఞానమనెడు అగ్ని సర్వకర్మములను భస్మముచేయును

III జ్ఞాని పాపమును చేయడు. దుఃఖమును పొందడు.

త్రిశతి 9 కరుణామృతసాగరా ॥

శం॥ వ్యా॥ కరుణయా కృపయా జాతం యదమృతం మోక్షరూపం తస్య సాగరఇవ సాగరా। యథా అమృతసముద్రః స్వయమమృతస్వరూపః సన్ అన్యానపి లోకాన్ అమృతపాయి మేఘాద్విముక్తోమృతేన స.జీవయతి తథా ॥ "బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి। బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం" ఇత్యాది శ్రుత్యా స్వయమమృతస్వరూపాసతీ ॥ "లభతేచ తతః కామాన్మయైవ విహితాన్ హితాన్ ॥ ఇతి భగవద్వచనేన తత్తదధికారికృత కర్మోపాసనాది ఫలస్య దేవతా ప్రాపణీయస్య సంప్రాప్తౌ తత్తదధికారిణాం తత్తత్ఫలం స్థితమితి సంభావ్యతఇతి సాగరోపమా ॥

తా॥ పరమేశ్వరికృపచేత మోక్షరూపామృతమునకు సముద్రము. అమృతసముద్రము తన యమృతమును త్రాగు మేఘములవలన అమృతమునువిడిపించి లోకములను జీవింపజేయునట్లే అమృతరూపురాలగు పరమేశ్వరి ఆయాకర్మోపాసనలయొక్క ఫలమయిన అమృతమునిచ్చుచుండును.

త్రిశతి 153 కామ్యావిగ్రహా॥

శం॥ వ్యా॥ సూత్రభాష్యే దేవతాధికరణే— "మంత్రప్రకాశికా దేవాః" "వజ్రహస్తః పురందరః" ఇత్యాది స్వతఃప్రమాణ వేదవాక్యవశాత్ బాధకాభావే విగ్రహవంతః అంగీకర్తవ్యా ఇతి ప్రతిష్ఠాపితం। తథా బహుశోభమానాముమాం హైమవతీం। ఇతి కేనోపనిషద్భాష్యే॥ హైమాని హేమవికారాణి భూషణాని యస్యాః సా। హిమవతః అపత్యం స్త్రీ చ తథేతి పరదేవతాయాః దివ్యవిగ్రహవత్త్వం ప్రతిష్ఠాపితం। తథాచ మహానుభావానాం స్వప్రకాశచైతన్యరూపాణామేవం భూతానాం సర్వాత్మనా సర్వోత్తమానాం మూర్తిత్రయదేవానాం ధ్యానాద్యుపకారాయ తాదృశమూర్తిమత్త్వం అస్తీతి। సకించిదనీశ్వరవాదప్రసంగావకాశ ఇతి॥

తా॥ సూత్రభాష్యములో దేవతాధికరణమునందు— "దేవతలుమంత్రములచే ప్రకటనచేయబడువారు ఇంద్రుడు వజ్రాయుధము హస్తమునందు గలవాడు" ఈమొదలగు స్వతస్సిద్ధప్రమాణమగు వేదవాక్యములవలన బాధకములేనందున విగ్రహవత్త్వము అనగా స్వరూపముకలుగుట అంగీకరింపబడినది. ఈప్రకారముగానే కేనోపనిషద్భాష్యమునందు సువర్ణవికారమగు భూషణములుగల పార్వతిఅనియు, హిమవంతునికుమార్తె అనియు. పరదేవతకు దివ్యశరీరమంగీకరింపబడినది. మహానుభావులును, స్వప్రకాశచైతన్యరూపులును, సర్వవిధములచేతను సర్వోత్తములునగు బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులకును ధ్యానాదులకొరకు శరీరముకలదు. దీనిచే భగవంతుడు లేడనువాదమునకు లేశమయిన నవకాశము లేదు.

త్రిశతి 97 హ్రీంకార వేద్యా॥

భగవద్గీత— బ్రహ్మణ్యజ్ఞాననాశాయ వృత్తివ్యాప్తిరపేక్ష్యతే మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే॥ ఇత్యాది

తా॥ అజ్ఞాననాశముకొరకు బ్రహ్మవిషయమగు వృత్తులనవలంబింపవలెను నన్ను శరణుపొందినవారు మహామాయను దాటగలరని భగవంతుడు చెప్పెను.

త్రిశతి 229 సద్గతిదాయినీ॥

శం॥ వ్యా॥ "సమీచీనా పునరావృత్తిరహితా సుఖమూర్తి రూపాగతిః" గమ్యతే జ్ఞాయతే ప్రాప్యతే ఇతి వాగతిః। యత్ జ్ఞాయతే తదేవ గతిః। తదన్యస్యాజ్ఞాతత్వాత్ । గతిత్వానుపపత్తేః। జ్ఞాతే ఫలే ఇచ్ఛయా తత్సాధనేషు పురుషః ప్రవర్తతే। నత్వజ్ఞాతఫలసాధనే। ఇత్యన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం। (1) బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం। (2) బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతి। (3) యత్పూర్వం దేవాఋషయశ్చ తద్విదుః। తేతన్మయా అమృతావై బభూవుః। ఇత్యాది శ్రుత్యా పరదేవతాస్వరూపమేవ ముక్తిస్వరూపతయా సద్గతిః॥ ఇతి॥

తా॥ సద్గతియనగా తిరుగాజన్మములేని సుఖరూపమగు మోక్షము. గతియనగ తెలిసికొనబడునది లేక పొందబడునది. తెలిసికొనబడునదియేగతి ఫలము తెలిసినకాలమునందే ఇచ్ఛచేతను దానిని సాధించుటయందు పురుషుడు ప్రవర్తించును. ఫలము తెలియనికాలమునందు ప్రవర్తింపడు. శ్రుతి॥ (1) బ్రహ్మమును తెలిసికొనినవాడు శ్రేష్ఠపదమును బొందును (2) బ్రహ్మమును తెలిసికొనినవాడు బ్రహ్మమేయగును. (3) పూర్వమే దేవతలు, ఋషులు బ్రహ్మమును తెలిసికొనిరో వారు బ్రహ్మస్వరూపులై మోక్షమును బొందిరి. ఈ మొదలగు శ్రుతులవలన పరదేవతాస్వరూపమే ముక్తిరూపమగుట చేత సద్గతి యనబడును.

దత్తాత్రేయసంహిత 4అ॥ జ్ఞానం వేదాంతవాక్యానాంవిచారాదేవ యద్యపి। అనైకాగ్ర్యాత్సంశయాద్వా సామగ్ర్యావాప్యసంభవే। విచారాసంభవాద్బ్రహ్మవిద్యోక్తా జ్ఞానసిద్ధయే। ఇత్థం విదితవిద్యస్య చిద్విద్యోపాసనక్రతుం। కుర్వతో ద్వారి తిష్ఠంతి భూతయోష్టాణిమాదయః। ఆర్థికం ఫలమేతద్ధి మోక్షస్సాక్షాత్ఫలం లభేత్ ॥ **** ॥ మనుం భజేత సర్వార్థప్రదుం పంచదశాక్షరం ॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ వేదాంతవాక్యములయొక్క విమర్శనమువలననే జ్ఞానము కలుగుచున్నను, ఏకాగ్రితలేకపోవుటవలనగాని, సంశయమువలనగాని, సామగ్రిలేకపోవుటవలనగాని, జ్ఞానముసంభవింపనికాలమునందు బ్రహ్మయొక్కవిమర్శఅసంభవమగుటవలన జ్ఞానసిద్ధికొరకు ఈవిద్య చెప్పబడినది ఇట్లు చిద్విద్యయొక్క ఉపాసనక్రతువును తెలిసికొని యాచరించినవానియొక్క ద్వారమునందు అణిమాదిసిద్ధులుండును. ఇట్టి ఐహికఫలమేగాక సాక్షాత్ఫలమగు ముక్తియును లభించును. ఇట్టిఉపాసనాభిప్రాయమే జీవన్ముక్తివివేకమునందును, సూతసంహితయందును, త్రిశతినామభాష్యమునందును, శ్రీమద్భాగవతమునందును చెప్పబడెను.

జీవన్ముక్తివివేకము—వాసనాక్షయప్రకరణము॥

శ్లో॥ యం వినిద్రాజితశ్వాసాః సంతుష్టాః సంయతేంద్రియాః। జ్యోతిఃపశ్యంతి యుంజానాస్తస్మై విద్యాత్మనే నమః॥

వి। భా॥ విద్యాధికారీ ద్వివిధః। కృతోపాస్తిరకృతోపాస్తిశ్చేతి। తత్రోపాస్య సాక్షాత్కారపర్యంతాముపాస్తింకృత్వా యదిజ్ఞానే ప్రవర్తేత తదా వాసనాక్షయ మనోనాశయోర్దృఢతరత్వేన జ్ఞానాదూర్ధ్వం విద్వత్సంన్యాసజీవన్ముక్తీ స్వతఏవసిద్ధ్యతః। తాదృశఏవ శాస్త్రాభిమతో ముఖ్యో విద్యాధికారీ। తత స్తంప్రతిశాస్త్రేషు మహోపన్యాసాత్। స్వరూపేణ వివిక్తా

వపి విద్వత్సంన్యాసవివిదిషాసంన్యాసౌ సంకీర్ణావివ ప్రతిభాసేతే ఇదానీంతనాస్తు ప్రాయేణాకృతోపాస్తయ ఏవోత్సుక్యమాత్రాత్సహసా విద్యాయాం ప్రవర్తంతే। వాసనాక్షయ మనోనాశౌ చ తాత్కాలికౌ సంపాదయంతి। తావతా శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనాని నిష్పద్యంతే। తైశ్చ దృఢాభ్యస్తైరజ్ఞానసంశయ విపర్యయనిరాసాత్తత్త్వజ్ఞానం సమ్యగుదేతి। ఉదితస్య జ్ఞానస్య బాధకప్రమాణాభావాన్నివృత్తాయా అవిద్యాయాః పునరుత్పత్తికారణాభావాచ్చ నాస్తి తస్య శైథిల్యం। వాసనాక్షయమనోనాశౌ తు దృఢాభ్యాసాభావాద్భోగప్రదేన ప్రారబ్ధేన తదాతదా బాధ్యమానత్వాచ్చ సవాతప్రదేశదీపవత్సహసా నివర్తేతే॥ తథాచ వసిష్ఠః॥ "పూర్వేభ్యస్తు ప్రయత్నేభ్యో విషమోఽయం హి సంమతః। దుస్సాధ్యో వాసనాత్యాగః సుమేరూన్మూలనాదపి" ఇతి॥ అర్జునోపి—"చంచలంహి మనః కృష్ణ ప్రమాథిబలవద్దృఢం। తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరం"

తా॥ అద్వైతజ్ఞానమునకు అధికారి ఉపాసనచేసినవాడు, చేయ్యనివాడు రెండువిధములుగనుండును. ఉపాసనచేయబడు దేవతయొక్క సాక్షాత్కారపర్యంతముపాసనచేసి జ్ఞానమునందు ప్రవేశించునెడల వాసనాక్షయమనోనాశములు దృఢములగును కనుక జ్ఞానానంతరమందు విద్వత్సంన్యాసజీవన్ముక్తులు వానంతటనవియే కలుగును. అట్టివాడే శాస్త్రమునందు చెప్పబడిన ముఖ్యమగు విద్యాధికారి. అట్టివానినిగురించియే శాస్త్రములు విశేషముగా చెప్పినవి. స్వరూపముచేత వేరుగానుండినను విద్వత్సంన్యాస వివిదిషాసంన్యాసములు రెండును భేదములేనివివలె తోచుచుండును. ఇప్పటికాలమువారైతే ఉపాసనచేయకపూర్వమే ఉత్సాహమాత్రముచేత జ్ఞానవిద్యయందు (అద్వైతవిద్యయందు) సాహసముచేత ప్రవేశించుచున్నారు. కానిచే శ్రవ

ణామననవనిధిధ్యాసలు కలుగును. శ్రద్ధాథయుక్తులచేత దృఢమైన శ్రవణమువలన నజ్ఞానము నశించును. యుక్తులచేత దృఢమయిన మననమువలన చిదాత్మ కలదా లేదాయను సంశయము నశించును. విజాతీయజ్ఞానము కలుగకుండ సజాతీయములగు ధీవృత్తులచేత దృఢమగు నిదిధ్యాసమువలన దేహమె ఆత్మ యనెడి విపర్యాసము నశించును అప్పుడు అజ్ఞానసంశయవిపర్యయములనెడి ప్రతిబంధకములేని తత్త్వజ్ఞానము స్ఫురించును. నిస్సంశయముగపుట్టిన జ్ఞానమును బాధించెడి ప్రమాణాంతరములేనందువను, తిరుగ నజ్ఞానమునుపుట్టించెడి కారణమేదియులేనందునను, అజ్ఞానము క్షీణింపదు. వాసనాక్షయమనోనాశములనుగురించి దృఢముగు ప్రయత్నముచేయానంతున నవి గాలిచేత దీపమువలెనే భోగప్రదమగు ప్రారబ్ధముచే బాధింపబడును. మేరుపర్వతమైనను పెకలింపవచ్చును. కాని తనపూర్వకర్మములవలన గలిగినవాసనలను విడుచుట అతికష్టమని వసిష్ఠుడుచెప్పెను వాయువునైనను అరికట్టవచ్చును గాని బలవంతమయి దృఢముగ బాధించెడి మనస్సును అరికట్టశక్యముకాదని అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో చెప్పెను.

సూ॥ సం॥ యు॥ ఖం॥ 34అ॥

శ్లో॥ మహాదేవో మహానందో మహాకారుణికోత్తమః । స్వాత్మభూతాం పరాశక్తిం ప్రేరయత్యేవసువ్రతాః । ప్రసన్నా సా మహాదేవీ మహాకారుణికోత్తమా । శిష్యస్యాత్మని చిద్రూపే స్వయం పతతి నిర్మలా । శక్తిపాతేతు సంజాతే శిష్యస్యాత్మని సంస్థితా। మాయాంధగ్రాథవేత్క్రంచి స్వాత్రిసందేహకారణం॥ ***॥ యస్యప్రసాదస్సంజాతో దేహపాతావసానకః । కృతార్థ ఏవ విప్రేంద్రా నస భూయోపి జాయతే। తస్య ప్రసాదయుక్తస్య విద్యా వేదాంతవాక్యజా । దహత్యవిద్యామఖిలం తమస్సూర్యోదయో యథా । శక్తిపాతవిహీనోపి సత్యవాగ్గురుభక్తిమాన్ । ఆచార్యాచ్ఛ్రుతవేదాంతః క్రమాన్ముచ్యేతబంధనాత్

శక్తిపాతనసంయుక్తో విద్యా వేదాంతవాక్యజా । యదా యస్య తదా తస్య విముక్తిర్నాత్రసంశయః । శక్తిపాతప్రకారశ్చరహస్యాంశశ్చ కశ్చన । మయానోక్తో రహస్యత్వాదాజ్ఞాభంగభయాదపి ॥ ఇత్యాది॥

తా॥ పరమానందరూపుఁడు దయాళువునగు నీశ్వరుఁడు తనయొక్క పరాశక్తిని ప్రేరణచేయును. మిగులదయగల ఆట్టిపరాశక్తి శిష్యునియొక్క చిద్రూపమగు ఆత్మయందు స్వయముగా ప్రవేశించును. ఆట్టిశక్తి ప్రవేశించినపిమ్మట శిష్యునియందుగల అవిద్య నశించును. ఇందుకుసందేహము లేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన కృతార్థుఁడై తిరిగి జన్మమునుపొందఁడు. ఈశ్వరానుగ్రహముగా శక్తిపాతముకలిగినవానికి వేదాంతవాక్యములవలనగలిగిన జ్ఞానము. సూర్యుఁడు చీకటినివలెనే బోఁగొట్టును. అట్టిశక్తిపాతములేనివాఁడైనను సత్యవాక్కు, గురుభక్తి గలవాఁడైనయెడల గురువువలన వేదాంతవాక్యశ్రవణముచేసి క్రమముగా కొన్నిజన్మములకు ముక్తుఁడగును. శక్తిపాతముగలవాఁడైనయెడల వేదాంతశ్రవణముచేత నాజన్మమందే ముక్తినిబొందును. సంశయములేదు. అట్టి శక్తిపాతము గలుగువిధము రహస్యము గనుక గుర్వాజ్ఞకు భంగముకలుగునని భయమువలన నేనీగ్రంథమందు చెప్పలేదని సూతుఁడు ఋషులతో చెప్పెను.

శ్రీమద్భాగవతము—దశమస్కంధము—బ్రహ్మస్తవము॥

శ్లో॥ శ్రేయస్సృతిం భక్తిముదస్యతే విభో క్లిశ్యంతియే కేవలబోధలబ్ధయే । తేషామసౌ క్లేశలఏవశిష్యతే నాన్యద్యథాస్థూలతుషావఘాతినాం ॥ 4 ॥ పురేహ భూమన్ బహవోపి యోగిన స్త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధయా । విబుధ్య భక్త్యైవ కథోపనీతయా ప్రపేదిరేంజోచ్యుత తే గతిం పరాం ॥ 5 ॥ తథాపి భూమన్ మహిమాగుణస్య తే విబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిః [illegible]

క్రియా త్స్వానుభవా దరూపతో హ్యనన్యబోధ్యాత్మతయా నచాన్యథా ॥ 6 ॥

వ్యాఖ్యానమునను సరించి తాత్పర్యము భక్తిలేకుండ జ్ఞానముసిద్ధించు దని చెప్పుచున్నారు. మోక్షకోరియున్నుకోరినవారికి నీయొక్క భక్తినివిడిచి యత్నించుటవలన క్లేశమేమిగిలియుండును. అన్యమేమియును లేదు. మంచి ధాన్యమునువిడిచి బియ్యములేనిపొల్లు కాయలను దంచినవారికి ఫలములేనట్లే భక్తినివిడిచి కేవలజ్ఞానముకొరకు ప్రయత్నించువారికిని ఫలములేదు. 4 జ్ఞానముభక్తిచేతనేగాని మఱియొకవిధమునగలుగదని చెప్పుచున్నారు. పూర్వము కొందరు యోగముచేత జ్ఞానమునుపొందలేక అనంతరము నీయందర్పితమైన బుద్ధిగలవారై తాముచేసినక్రియలను నీకర్పించి నిజకర్మములచేతను, భక్తిచేతను ఆత్మస్వరూపమును తెలిసికొని సుఖముచే మోక్షమునుబొందిరి. ఈప్రకారముగానే సగుణ నిర్గుణజ్ఞానములు నీకథలను వినని దే పొందశక్యముకాదు. భక్తియే భగవత్ప్రాప్తిసాధనమని వృద్ధాచారము ప్రమాణమైయున్నది. 5 దేవా పరిపూర్ణుడవును, నిర్గుణుడవునగు నీయొక్క మహిమ నిర్మలులును, జితేంద్రియులు, నంతర్ముఖులు నగువారే తెలిసికొనగలరు 6.

శంకరులవారు వివర్తవాదమును అంగీకరించినను మంత్రశాస్త్రమును అంగీకరించి భాష్యము చేసినారు.

శ్రీ మేధాదక్షిణామూర్తిమంత్రము॥

ఓంనమోభగవతే దక్షిణామూర్తయే మహ్యం మేధాం ప్రజ్ఞాం ప్రయచ్ఛ స్వాహా ॥

శ్రీశంకరాచార్యకృతవ్యాఖ్యానము॥ ఎట్లనగా— ఓంకారేణ స్థూల సూక్ష్మ కారణ ప్రపంచావధిభూతం ప్రత్యగభిన్నం తత్త్వమస్యాది మహావాక్యార్థభూతం బ్రహ్మాభిధీయతే। భగవచ్ఛబ్దేన ఉత్పత్తించ వినాశంచ భూతానామాగతింగతిం। వేత్తి

విద్యావిద్యాంచ సహాదో భగవానితి శ్లోకోక్తేః సర్వజ్ఞస్స ర్వశక్తిమాంశ్చాభిధీయతే । దక్షిణామూర్తిశబ్దేన సమస్తా సృష్టిస్థితిసంహారేషు మూర్తిర్యస్య సః సత్వప్రధానమాయోపాధికో బింబభూతః పరమాత్మాభిధీయతే। చతుర్థ్యాం హైక్యా దృఢీక్రియతే । మోజీవః కర్తృత్వాది విశిష్టాంతఃకరణప్రతిబింబ భూతః ప్రతిపాద్యతే । నేతి పూర్వేద్ధార్థః । తథాచాహం జీవో న । కింతు భగవాన్ దక్షిణామూర్తిరేవ । ఏతాదృశాయ మహ్యా ముపాధినా తిరస్కృతాయ మహిమ్నే । మేధాం స్థిరామసం భావనాది దోషరహితాం సవాసనా విద్యాద్వయనివర్తకాం ప్రజ్ఞా మఖండసాక్షాత్కారరూపాం । ప్రయచ్ఛ దేహి । తయా భ్రాంత్యాది నివృత్తిః । తామపి స్వాహా ఆత్మని సచ్చిదానంద స్వరూపే ప్రవిలాపయామీతి స్వాహాకారార్థః । మో జీవో న భవామి । కింతు కేవలో నిష్ప్రపంచశ్శివ ఇత్యుక్తశ్శివ ఏవాహం చతుర్థీచైక్యదృఢీకారార్థా । జడాదృతాహంకారేభ్యః ప్రాతిలో మ్యేవ సత్యజ్ఞానానందాత్మకతయా అంచతి ప్రకాశయతీతి ప్రత్యక్ ॥ ఇతి

తా॥ ఓంకారమునకు స్థూల సూక్ష్మ కారణ ప్రపంచమునకధియు, బ్రహ్మైక్యగాత్మకం బై భేదములేనిదియు, తత్త్వమస్యాది మహావాక్యములకు లక్ష్యార్థమునగు పరబ్రహ్మము అర్థము. భగవచ్ఛబ్దమునకు సర్వజ్ఞుడు, సర్వ శక్తిమంతుడు నని అర్థము. దక్షిణామూర్తిపదములో దక్షిణశబ్దమునకు సకలజగత్సృష్టి స్థితి సంహారములను జేయదగిన సగుణబ్రహ్మమును, అమూర్తిశబ్దమునకు నిర్గుణబ్రహ్మము నర్థములు. చతుర్థీవిభక్తి కైక్యమర్థము. నమఃశబ్దములోని మకారమునకు కర్తృత్వాదిధర్మములు గలిగి యంతఃకరణవిశిష్టుడగు

జీవుడర్థము. నిషేధార్థకమగు నకారముతోఁగలిసి జీవుడు కాడని యర్థము. ప్రియుచ్ఛాయను క్రియను జీవసంజ్ఞను వదలి భగవత్ప్రపన్నుడనగు నాకు వాసనలతోఁగూడిన విద్యా౽విద్యలను నివర్తింపుము అఖండబ్రహ్మసాక్షాత్కార రూపమును నిర్దుష్టమగు ప్రజ్ఞను దయచేయుము అని అర్థము. స్వాహాకారమునకు అటువంటిప్రజ్ఞను సచ్చిదానందపరబ్రహ్మమునందు లయము చేయుచున్నానని యర్థము. ప్రత్యగాత్మయనగా అన్నత జడాహంకారములకు విలక్షణమగు సత్యజ్ఞానానందస్వరూపమగు ఆత్మ యర్థమని చెప్పబడెను.

భగవద్గీత–12వ అధ్యాయము– భగవతావణిత॥

అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణఏవచ । నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖఃక్షమీ ॥ సంతుష్టః సతతంయోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః । మయ్యర్పితమనోబుద్ధి ర్యోమద్భక్తః సమే ప్రియః ॥

తా॥ సర్వభూతములకు హితుడును మిత్రత్వము, దయయుగలిగి మమత్వాహంకారములులేనివాడై సుఖదుఃఖములను సమముగా చూచుచు సర్వదా సంతుష్టుడై ఆత్మయందు దృఢనిశ్చయుడై నాయందర్పింపబడిన మనస్సు, బుద్ధి గలవాడే నాకు భక్తుడును, ఇష్టుడును అని భగవంతుడు చెప్పెను.

భగవద్గీత 14అ॥– మాంచ యో౽వ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే। సగుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయకల్పతే ॥

తా॥ నన్నెడతెగని భక్తియోగముచేత సేవించువాడు మంచిగుణములుగలిగి సమబుద్ధిగలవాడై సద్గతిని పొందును.

జీవన్ముక్తివివేకము– బృహస్పతిస్మృతి॥ ఆదరేణయథా స్తౌతి ధనవంతం ధనేచ్ఛయా। తథాచేద్విశ్వకర్తారం కోనముచ్యేత బంధనాత్ ॥

తా॥ ధనమందు కోరిక చేత ధనవంతునిని యాదరముతో స్తుతించు నట్లు లోకకర్తయగు పరమేశ్వరునిస్తుతించు నెడల సంసారబంధమునువిడిచి ముక్తుడగును.

వివేకచూడామణి॥ శంకరాచార్యకృతము— 3 శ్లో॥ దుర్లభం త్రయమేవైతద్దైవానుగ్రహహేతుకం । మనుష్యత్వం ముముక్షుత్వం మహాపురుషసంశ్రయః ॥

తా॥ దుర్లభములగు మనుష్యజన్మము, మోక్షేచ్ఛయు, పరమార్థజ్ఞానులసేవయు, నను నీమూడును దైవానుగ్రహమువలననే కలుగవలయును

జీవన్ముక్తివివేకము— గవాంసర్పిః శరీరస్థం నకరోత్యంగపోషణం । తదేవకర్మరచితం పునస్తస్యైవ భేషజం । ఏవం సర్వశరీరస్థః సర్పిర్వత్పరమేశ్వరః । వినాచోపాసనాం దేవో నకరోతి హితం నృషు ॥

తా॥ గోవులయందు గలనెయ్యి వానిగర్భములోనున్న కాలములో అంగపోషణచేయదు. కర్మములవలన పాలుపిదికి నేయితీసినయెడల నదియౌషధముగా అంగపోషకమగును. ఈరీతిగానే ఈశ్వరుడు సర్వశరీరములయందున్నను తన్నుపాసనచేయని వారికి హితముచేయడు. ఉపాసనచేసినవారికేహితము చేయును.

వివేకచూడామణి— 4శ్లో॥ లబ్ధ్వా కథంచిన్నరజన్మదుర్లభం తత్రాపి పుంస్త్వం శ్రుతిపారదర్శనం । యస్త్వాత్మముక్తౌ నయతేతమూఢధీః సహ్యాత్మహాస్వంవినిహన్త్యసద్గ్రహాత్ ॥

తా॥ నిత్యనిరంతరోపాసనలవలన సంప్రీతుడగు భగవంతునిదయవలననే ప్రాప్తమయి వేదశాస్త్రజ్ఞానమునకర్హమయిన పురుషజన్మమెత్తినను ముక్తికొఱకు యత్నింపక అనిత్యములగు దేహాదులనే శాశ్వతముగ నమ్మువాడు ఆత్మజ్ఞానములేమిచే ఆత్మఘాతియనబడును.

మూడవప్రకరణము సమాప్తము.

నాల్గవప్రకరణము

శ్రీవిద్యావిశేషము॥

బ్రహ్మ, విష్ణు, శివాది దేవతోపాసనకంటె శ్రీవిద్యోపాసన శ్రేష్ఠమనియు, అందువలన మాయయనెడి అవిద్య శీఘ్రముగా తొలగింపబడుననియు, బ్రహ్మ విష్ణు శివాదిదేవతలును, మహర్షులు మొదలగువారును శ్రీవిద్యోపాసనచేత్తనె సకలసిద్ధులను పొందినారనియు శ్రుతి స్మృతి పురాణాదులు తెలుపుచున్నవి.

త్రిశతి 63 లక్ష్మీవాణీ నిషేవితా ॥

శం॥ వ్యా॥ లక్ష్మీ రమా సర్వైశ్వర్యశక్తిః । వాణీ సరస్వతీ సర్వజ్ఞానశక్తిః । తాభ్యాం నితరాం ఆకృత్రిమప్రేమ్ణా అనన్యభావతాసతీ సేవితా । సేవానామ ఉన్మీలితాజ్ఞాప్రతీక్షా । తద్వత్త్వాదిత్యర్థః

తా॥ పరమేశ్వరి సర్వైశ్వర్యశక్తియగు లక్ష్మీదేవిచేతను, సర్వజ్ఞానశక్తియగు సరస్వతీదేవిచేతను సహజప్రేమతో ఏకాగ్రతతో సేవింపబడుచున్నది. సేవయనగా ఆజ్ఞను నిరీక్షించియుండుట.

త్రిశతి 149 కలానాధముఖీ ॥

శం॥ వ్యా॥ కలాః చతుఃషష్టికలాః నాథయతి ప్రేరయతీతి కలానాథః ॥

I శ్రుతి॥ నిశ్వసితమేతద్ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదః ఇత్యాది ॥

II వ్యాససూత్రము— "శాస్త్రయోనిత్వాత్" తాదృశ ముఖం వదనం యస్యాః సేతి తథా ॥

తా॥ I ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేదములు బ్రహ్మయొక్క నిట్టూర్పులు.

II బ్రహ్మము శాస్త్రములకు కారణము. పరమేశ్వరి యీవిధముగా వేదాది సర్వకళలను 64విద్యలను ప్రకాశింపజేయునట్టి ముఖముగలది.

త్రిశతి 182 లతాపూజ్యా ॥

శం॥ వ్యా॥ సమారాధ్య మహేశానీం భుక్తిం ముక్తించ విందః

తా॥ భక్తులు పరమేశ్వరిని ఆరాధనచేసి భుక్తిముక్తులనుపొందుదురు

త్రిశతి 186 లంఘ్యేతరాజ్ఞా ॥

శం॥ వ్యా॥ ఇతరేషాం జీవభ్రాంతికల్పితానాం గుణమూర్త్యాదీనాం ఉపాసనా విధిరూపావా । కర్మవిధిరూపావా । ఆజ్ఞాప్రేరణాలంఘ్యా అవిషయీకృతా యయా సా తథా । శుద్ధచైతన్యస్య విశిష్టక్రియాద్యాత్మకత్వాభావేన విధ్యవిషయత్వాదితి యావత్ । అథవా కింకరీత్వాభావేన ఇతరేషాంఆజ్ఞాప్రేరణాలంఘ్యా ఉపేక్షణీయా యయా సా తథా । శ్రుతిః॥ "సర్వస్యాధిపతిః సర్వస్యేశానః" ఇతి । ఈశ్వరస్య సర్వనియంతృత్వేన స్వేతరానియమ్యత్వాదితి జ్ఞాతవ్యం ॥

తా॥ బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవతలు కల్పించబడినవారు. జీవభ్రాంతికల వీరు ఈపరమేశ్వరియొక్క ఆజ్ఞను మీరక పాలించుచుందురు. శుద్ధచైతన్యరూపయగు నీలలిత ఇతరులఆజ్ఞకు లోబడునదికాదు.

త్రిశతి 212 హ్రీంకారోద్యానకేకినీ ॥

శం॥ వ్యా॥ హ్రీంకారరూపదేవతాధ్వనేః సచ్చిదానందరూపత్వాచ్ఛార్థస్యచ పరమపురుషార్థసాధకత్వేన అవశిష్టత్వేఽపి బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాది మూర్తిషు ఉద్యాన తరు వల్లి కకుగుల్మాదివమత్తమ నీచ దేవ తిర్యఙ్మనుష్యాదిషు చ, మయూరీవ స్వేచ్ఛయా సర్వవ్యాపకత్వేన తదాత్మరూపతయా శరీరేంద్రియప్రాణాద్యాధార పరమప్రేమాస్పద పరమానందరూప ప్రత్యగ్గోచరాహంస్ఫూర్తివ్యాపకతయైతన్నిజప్రకాశా భవతీత్యర్థః ॥

తా॥ హ్రీంకారరూపదేవతాశబ్దమునకును, సచ్చిదానందస్వరూపమగు హ్రీంకారార్థమునకును భేదములేదు. పరమపురుషార్థమునకు సాధనమగుటచేతను బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాదిమూర్తులయందేకాక, ఉద్యానవనములైన వృక్షములు, తీగెలు, పొదలు మొదలగువానియందు నెనుఁటివలెనే ఉత్తమ నీచ దేవ తిర్యఙ్మనుష్యాదులయందును స్వేచ్ఛగా వ్యాపించియుండుటచేతను శక్తీంద్రియప్రాణాదులకు ఆధారమై మిక్కిలి ప్రీతిస్వరూపమై పరమానందరూపమయిన అహమను వృత్తిని వ్యాపించుటచేతను పరదేవత హ్రీంకారబీజముగ ప్రకాశించుచున్నది.

ల॥ స॥ చతుష్షష్ట్యుపచారాఢ్యా ॥

భా॥ వ్యా॥ చతుష్షష్ట్యుపచారాః భగవతా పరశురామేణ కల్పసూత్రే గణితాః ॥

తా॥ పరశురామునిచేత కల్పసూత్రములయందు గణింపబడిన అరువదినాలుగు ఉపచారములచే పరమేశ్వరి పూజింపబడునది. వివరణము ఇట్లు అరువదినాలుగు ఉపచారములు పరమేశ్వరికే కలవు.

ల॥ స॥ 237 మహాచతుష్షష్టికోటియోగినీగణసేవితా ॥

భా॥ వ్యా॥ బ్రాహ్మ్యాదీనా మష్టానాం మధ్యే ఏకైకస్యాంశభూతాక్షోభ్యాది శక్తయోఽష్టావష్టావితి చతుష్షష్టి యోగిన్యః। తాసామపి ప్రతిస్వికమంశభూతాః కోటిసంఖ్యాకాః గణాః తైర్మహద్భిస్సేవితా—వస్తుత స్తంత్రరాజోక్తాప వేహ గ్రాహ్యాః। యథా॥ శ్లో॥ లలితాచక్రనవకే ప్రత్యేకం శక్తయః ప్రియే। చతుష్షష్ట్యమితాకోట్య ఇతి ॥

తా॥ బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరి మొదలగు ఎనిమిది శక్తులలోనొక్కొక్కదాని కెనిమిదెనిమిదిగా నంశభూతములైన యక్షోభ్యాదియోగినులరువదినలుగురు వారి ప్రత్యేకాంశభూతములైన గణములు కోటిసంఖ్యాకములు అను మహత్తులచేత సేవింపబడునది అయినను లలితచక్ర. నవచక్రములందు ప్ర

శ్లోకము అరువదినాలుగుకోట్లసంఖ్యగల శక్తులుండిరని చెప్పిన తంత్రరాజ వాక్యమే యిచట గ్రహింపబడినది.

ల॥ స। 736 ముక్తిదా ॥

భా॥ వ్యా॥ I కూర్మపురాణము॥ తస్మాద్విముక్తిమన్విచ్ఛన్ పార్వతీం పరమేశ్వరీం। ఆశ్రయేత్సర్వభూతానా మాత్మభూతాం శివాత్మికాం ॥

II బ్రహ్మాండపురాణము–యేర్చయంతి పరాం శక్తిం విధినాఽవిధినాపివా। నతే సంసారిణో నూనం ముక్తాఏవ నసంశయః। తస్మాదశేషవర్గానాం త్రిపురారాధనంవినా। నస్తో భోగాపవర్గౌతు యౌగపద్యేన కుత్రచిత్ ॥

తా॥ I మోక్షమును కోరువారు సర్వభూతములయొక్క ఆత్మస్వరూపనగు పరమేశ్వరి నాశ్రయింపవలయును

II శాస్త్రవిధిచేతగాని, శాస్త్రవిధినిమీరిగాని పరాశక్తినెవరు అర్చించెదరో వారు ముక్తులేకాని యెన్నడును సంసారమును పొందరు. సంశయములేదు. కనుక సర్వజాతులును త్రిపురసుందరి యారాధనలేకుండగ భోగమోక్షము లొక్కసారి మరియే దేవతను సేవించినను గలుగవు.

ల॥ స॥ భవదావ సుధావృష్టిః ॥

రుద్రయామళము–యత్రాస్తి భోగో నతు తత్ర మోక్షః యత్రాస్తి మోక్షో న తు తత్ర భోగః। శ్రీసుందరీ సేవకపుంగవానాం భోగశ్చ మోక్షశ్చ కరస్థఏవ॥

తా॥ దేవతలలో భోగమునిచ్చువారు మోక్షమునియ్యలేరు మోక్షమునిచ్చువారు భోగమునియ్యలేరు. త్రిపురసుందరియొక్క భక్తులకు భోగమోక్షములు చేతిలోనివి.

ల॥ స॥ 743 పాపారణ్యదవానలా ॥

బ్ర॥ పు॥–ఇదంచ శ్రూయతాం దేవేంద్ర రహస్యం పరమం మ

హాత్ । సర్వేషామేవపాపానాం యుగపద్యేన నాశనం । భక్తిశ్రద్ధాసమాయుక్తః స్నాత్వాంతర్జలసంస్థితః । అష్టోత్తరసహస్రంతు జపేత్పంచదశాక్షరీం । ఆరాధ్యపరమాంశక్తిం ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైరిత్యాది ॥

తా॥ ఓదేవేంద్రా గొప్పరహస్యమును వినుము. భక్తిశ్రద్ధలుకలిగి స్నానముచేసి జలమునందేయుండి 1008మారులు పంచదశీమంత్రమును జపము చేసినయెడల సమస్తపాపములు తొలగిపోవును.

ల॥ స॥ 785 మార్తాండభైరవారాధ్యా ॥

మార్కండేయపురాణము— దుర్గేస్మృతాహరసి భీతిమశేషజంతోః ॥

తా॥ ఓదేవీనిన్ను స్మరించుటచేత సమస్తజంతువులను భయమును బోగొట్టుచున్నావు.

ల॥ స॥ 995 సర్వానుల్లంఘ్యశాసనా ॥

భా॥ వ్యా॥ I సర్వైః బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిభిరప్యుల్లంఘయితుమతివర్తితుమయోగ్యమశక్యంచ శాసనం యస్యాః ॥

II ఆచార్యభగవత్పాదైః॥ । సౌందర్యలహరి॥ 24శ్లో॥ జగత్సూతేధాతా హరిరవతి రుద్రః క్షపయతే । తిరస్కుర్వన్నేతత్స్వమపి వపురీశస్తిరయతి । సదాపూర్వస్సర్వం తదిద మనుగృహ్ణాతిచ శివస్తవాజ్ఞామాలంబ్యక్షణచలితయో ర్భ్రూలతికయోరితి ॥

తా॥ I పరమేశ్వరియొక్క యాజ్ఞను బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవతలుకూడ అతిక్రమింపలేరు.

II తల్లీ నీకటాక్షమునవలంబించియే బ్రహ్మ లోకములను సృజించును విష్ణువు రక్షించును. రుద్రుడు లయముచేయును. ఈముగ్గురను ఈశ్వరుడు తన శరీరముతోడ లయముపొందించును. సదాశివుడు ఈనలుగురను మఱలనుద్ధ

రించు చున్నాడు. (అనగా ననేకకోటిబ్రహ్మాండములను సృజియించుట యందును, లయింపజేయుటయందును, నీకటాక్షమే సదాశివునకు సహాయమైన ద్వనని తాత్పర్యము.)

ల॥ స॥ 3 అ॥ 22 శ్లో॥

I పద్మపురాణము— అశ్వమేధసహస్రాణి వాజపేయశతాని చ। లలితాపూజనస్యైతే లక్షాంశేనాపి నోసమాః। సదాతా సమునిర్యజ్వా సతపస్వీ సతీర్థగః। యస్సదా పూజయేద్దేవీం గంధపుష్పానులేపనైరితి॥

II చందనాగరుకర్పూరైః సూక్ష్మపిష్టైః సకుంకుమైః। ఆలిప్య లలితాం లోకే కల్పకోటీర్వసేన్నర ఇత్యాది॥

తా॥ I వెయ్యి అశ్వమేధములును, నూరు వాజపేయములును, లలితాపూజయొక్క ఫలములో లక్షాంశమునకయినను సమముకావు. గంధపుష్పాదులచేత సదా లలితాపూజ జేసినవాడే దాతయు, మునియు, యజ్వయు తపస్వియు, తీర్థసేవియును కనుక నీపూజచేసినవాడు అయాకర్మమును బొందును. చందనము, అగరు, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమ మొదలగు వానిచేత లలితాత్రిపురసుందరిని అర్చించినవారు కోటికల్పములు లలితాలోకమునందు వసించెదరు.

ల॥ స. 3 అ॥ 46 శ్లో॥

భా॥ వ్యా॥ I బ్ర॥ పు॥ నశిల్పాదిజ్ఞానయుక్తే విద్వచ్ఛబ్దః ప్రయుజ్యతే। మోక్షైకహేతువిద్యావాన్ యస్సవిద్వానితీర్యతే। మోక్షైకహేతువిద్యాచ శ్రీవిద్యా నాత్రిసంశయః॥

II దేవీపురాణము—అప్యేకం నామ యోవేత్తి ధాతవ్యర్థనిగమాదిభిః। సోపి శ్రీలలితాలోకే కల్పకోటీర్వసేన్నర ఇత్యాది॥

తా॥ I మోక్షమునకు కారణమయిన విద్యగలవాడే విద్వాంసుడు. కాని శిల్పాది జ్ఞానముగలవాడు విద్వచ్ఛబ్దమునకర్హుడుకాడు. మోక్షమునకు శ్రీవిద్యయే హేతువగుచున్నది. సంశయములేదు.

11 ఒక నామమైనను దానివ్యాఖ్యానముతో నెఱుగువారు లలిత యొక్క శ్రీనగరమునందు కోటికల్పములు వసించెదరు.

ల॥ స॥ 3అ॥ 6 శ్లోక భాష్యము॥

తస్మాదశేషలోకానాం త్రిపురారాధనంవినా । నస్తో భోగాపవర్గౌతు యౌగపద్యేన కుత్రచిత్ । తన్మనా స్తద్గతప్రాణ స్తద్యాజీ తద్రహస్యకః । తద్వ్యాత్మైక్యేన కర్మాణి కుర్వన్ముక్తిమవాప్స్యసి ఏతద్రహస్యమాఖ్యాతం సర్వేషాం హితకామ్యయా ॥

తా॥ త్రిపురసుందర్యారాధనలేకుండగ భోగమోక్షములెవ్వరికి నొక్కసారి యెక్కడను గలుగవు త్రిపురసుందరియందే మనస్సు ప్రాణము లుంచి యామెను సేవించుచు రహస్యముగనుండి ఆమెకును తనకును అభేదజ్ఞానముతో కర్మములు చేయువారు ముక్తిని బొందుదురు. ఇట్టిపరమ రహస్యము లోకులకందరికిని హితముకొరకు చెప్పబడెను

వామకేశ్వరతంత్రము ప్రథమపటలము 125 శ్లో॥

ఏవమేషా మహావిద్యా మహాత్రిపురసుందరీ । సంస్మృతైవ మహేశాని త్రైలోక్యవశకారిణీ ॥

తా॥ ఈప్రకారము మహాత్రిపురసుందరి తనయొక్క స్మరణచేత సేవకులకు మూడులోకములను వశముజేయును.

ఋగ్వేదము త్రిపురోపనిషత్తు మొదటిఋక్కు॥

ఓంతిస్రః పుర స్త్రిపథావిశ్వచర్షణీ ర్యత్రాకథా అక్షరాస్సంనివిష్టాః । అధిష్ఠాయైనా మజరాపురాణీ మహత్తరా మహిమా దేవతానాం॥ ౧ ॥

భా॥ వ్యా॥ తత్ర ముక్తి స్తావత్పంచవిధా । సామీప్యమేకం, సాలోక్య, సారూప్య, సాయుజ్యత్రితయం, కైవల్యంచేతి । తాస్వాద్యాంత్యే ప్రత్యేకం ద్వౌమార్గౌ । మధ్యత్రయమేకోమార్గః । తథాచ తైత్తిరీయా ఆమనంతి ॥ "యఏవంవిద్వానుదగ

యనే ప్రమీయతే, దేవానామేవ మహిమానం గత్వాదిత్యస్య సాయుజ్యం గచ్ఛత్యథ యో దక్షిణే ప్రమీయతే, పితౄణామేవ మహిమానం గత్వా చంద్రమసస్సాయుజ్యగ్ం సలోకతామాప్నోత్యేతౌ వై సూర్యాచంద్రమసోర్మహిమానౌ బ్రాహ్మణో విద్వానభిజయతి । తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానమితి" అయం భావః । ఊర్ధ్వరేతసాం స్వాశ్రమోచితకర్మానుష్ఠానవశాచ్చంద్రలోకప్రాప్తిస్సనిర్వాహ్యరూపా ప్రతీకోపాసనయా, స్వస్వామిభావేన ఉపాసనయా అహంగ్రహోపాసనయాచ సాలోక్యాదిత్రితయరూపా ఆదిత్యలోకప్రాప్తిః । నిర్గుణోపాస్తిరూపబ్రహ్మజ్ఞానవశాత్తు కైవల్యరూపా బ్రహ్మపదప్రాప్తిరితి ॥ ఏతన్మార్గత్రయమేవ స్పష్టముపబృంహితం ॥ విష్ణుపురాణే తృతీయేంశే । ఉత్తరం యదగస్త్యస్య అజవీథ్యాశ్చ దక్షిణం । పితృయానస్స వైపంథా వైశ్వానరపథాద్బహిః ఇత్యాదినా వివేకజ్ఞానస్పష్టంచ తద్విష్ణోఃపరమంపదమిత్యంతేన మార్గత్రైవిధ్యాదేవ ఉపగంతవ్యాః ॥ పురోపి తిస్రః ఈదృశపురత్రయవ్యాపకత్వాత్తద్రూపత్వాదేవవా, పరదేవతా త్రిపురేత్యుచ్యతే ॥ " ఆత్మబుద్ధ్యా ప్రతీకేన మాతృబుద్ధ్యాప్యహం ధియా । కర్మణాపి భజన్మర్త్యః కైవల్యం పదమశ్నుతే " ఇత్యనేన పంచవిధ్యాత్మకత్రివిధభజనేనాపి దేవప్రాప్తేరుక్తత్వాత్ ॥ తస్మాత్సైవ తిస్రః పురః । సైవ త్రిపథా త్రయః పంథానో యస్యాస్సా । *** చర్షణీశబ్దో వైదికనిఘంటురీత్యా ప్రజావాచకః విశ్వాస్సమస్తాశ్చర్షణ్యః ప్రజా యస్యాః సా విశ్వచర్షణిః దేవాపి సర్వప్రాణ్యాత్మాదికేతియావత్ విశ్వద్రష్ట్రీవా, ఇదమత్రబోధ్యం । తదైక్షత బహుస్స్యాం ప్రజాయేయేతి శ్రుతిసిద్ధం । యస్య బ్రహ్మణః ప్రాక్సమీక్షణంతదేవ

సర్వప్రజాజనకం । తదేవచ ఇచ్ఛారూపం, కృతిరూపంచ । "సోకామయత తత్తపోఽకురుతేతి" శ్రుత్యంతరాత్ । "స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చేతి" శ్రుత్యాచ । ఏకైవ బహ్వీస్మాభిస్సా ప్రాథమికావృత్తిః జ్ఞానేచ్ఛాకృతిరూపేతి ప్రతిపాద్యతే। సావృత్తిరేవ ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాసమష్టిరూపత్వాచ్ఛాంతేత్యుచ్యతే । పశ్యంతీ మధ్యమా, వైఖరీత్రయ సూక్ష్మరూపత్వా త్పరేత్యుచ్యతే । వామా, జ్యేష్ఠా, రౌద్రీ, సమష్టిరూపత్వాదంబికేత్యుచ్యతే । శాంతాద్యాత్మికా, దేవతైవ, శ్రీచక్రస్థం బిందుచక్రం।తదుక్తం నిత్యాహృదయే । పరబ్రహ్మ ప్రక్రమ్య, ప్రసృతం విశ్వలహరీస్థానం మాతృత్రయాత్మకం బైందవం చక్రమితి । తదేవచ తిస్రః పురఇత్యాదివిశేషణత్రయేణ నిర్దిష్టం॥ విశేషణేషుబహువచనైకవచనాభ్యాం విశేష్యస్య త్రిత్రిరూపత్వం, ఏకాత్మకత్వంచ సూచితం । తాదృశమీకారేణా భిన్నం బ్రహ్మప్రక్రమ్య, కాళికాపురాణేప్యుక్తం । త్రికోణం మండలం చాస్యా భూపురం చతిరేఖకం । మంత్రోఽపి త్ర్యక్షరః ప్రోక్తస్తథారూపత్రయం పునః । త్రివిధా కుండలీశక్తిస్త్రిదేవానాంచ సృష్టయే । సర్వం త్రయంత్రయం యస్మాత్తస్మాత్తు త్రిపురామతేత్యాది। అర్థసృష్టిజనకత్వేన తాం నిర్దిశ్య, శబ్దసృష్టిజనకత్వేనాపి తాం నిర్దిశతి। యత్రేతి। యత్ర యస్యాం శాంతాంబికాదిరూపాయాం త్రిపురాయాం అకథాః అకారాద్యాః షోడశ, కకారాద్యాః షోడశ, థకారాద్యాః షోడశాక్షరాస్సంనివిష్టాః । వటబీజేవృక్షవత్సమ్యక్షితరాంచ వటవృక్షాకారోఽపి విమర్శస్వరూపఏవేతి, సమష్టివేషేణ త్రిపురాయాం గమ్యతే। హకారోంత్యః కళారూపో విమర్శాఖ్యః ప్రకీర్తితఇతి వచనాత్ ॥ ***

ఏవం పూర్వోక్త బిందుచక్రస్వరూపముపవర్ణ్య తదధిష్ఠాత్రీముపాస్యాం పరదేవతామాహ—

అధిష్ఠాత్రీతి । ఏనాం సాంప్రతముపదిష్టం బిందురూపాం త్రిపురాఖ్యాధిష్ఠాయీం కాచిదస్తి దేవతా । అస్తిర్భవంతి పరోఽప్రయుజ్యమానోఽప్యస్తీతి కాత్యాయనవచనాదస్తీత్యధ్యాహారః । ఉత్తరమంత్రస్థక్రియయా హ్యన్వయః । సా దేవతా అజరా మరణరహితా । జ్యా వయోహానావిత్యత్ర హానిపదేనాయుషో నాశస్యైవ కథనాత్ । పురాణీ అనాదిః జన్మరహితా । దేవతానాం బ్రహ్మవిష్ణుశివాదినామ్నా ప్రసిద్ధానాం మధ్యే మహత్తరా సర్వోత్కృష్టా । తాసాం దేవతానాం యో మహిమా తద్రూపా చ । దేవతాంతరాణాం మహత్త్వస్యాప్యస్యైవ నిదానం । ఏతదుపాసనయైవ తేషాం మహిమలాభ ఇతి భావః । త్రిపురోపనిషది । తదనురూపాయి పురాణతంత్రాదిషు శివవిష్ణ్వాద్యుపాసితానాం విద్యానాం బహుశః ప్రతిపాదనాత్ ॥ "శంభుః పూజయతే దేవీం మంత్రశక్తిమయీం శుభామిత్యాదినా, దేవాః పూజనీయాం బా, ప్రతిమాభేదానాం పద్మపురాణే విస్తరేణ కథనాచ్చ తథా చ । నహి భిక్షుకో భిక్షుకాన్యాచితుమర్హతి సత్యన్యస్మిన్నభిక్షుక ఇతి న్యాయేన దేవతాంతరోపాస్త్యపేక్షయా త్రిపురాదేవతోపాస్తిరేవ జ్యాయసీతి తు ధ్వన్యర్థః । తదిదముక్తమస్మాభిః పరశివస్తవే ॥ త్వదత్తైశ్వర్యభాజః పరమశివకథంకారమన్యాన్మర్త్యాన్యాచేదహీతి శక్రద్రుహిణహరిముఖాన్ భిక్షుకాన్ భిక్షుకోఽహం । ఇత్యాది ॥ అజరేత్యాదిభిః బ్రహ్మలింగైః బిందుచక్రాధిష్ఠితా దేవతా పరబ్రహ్మైవేత్యుక్తం భవతి । తథా చ శ్రుతిమూర్ధాన ఆమనంతి । అష్టాచక్రా నవద్వారా దేవా

నాంపూరయోధ్యా। తస్యాగ్ హిరణ్మయః కోశః స్వర్గో లోకో
జ్యోతిరావృతః। తస్మిన్ హిరణ్మయె కోశే త్ర్యక్షరే త్రిప్రతి
ష్ఠితే। తస్మిన్యద్యక్షర మాత్మన్వత్తద్వై బ్రహ్మవిదో విదురితి॥
భూపురాది త్రికోణాంత చక్రాష్టకోపరి, యఃకోశో గర్భీకృత
రూపత్రయో బిందురితియావత్। తస్మిన్యదక్షరం మహదద్భు
తమస్తి। బలిపూజాయోగ్యత్వాదక్షరపదేన నిర్దేశః। తత్సాక్ష
త్కర్తృత్వేవ బ్రహ్మవిదఏవ। నాన్యఇతి। తదుక్తం సేతుబంధ
విస్తరాత్ ॥ ౧ ॥

తా॥ ముక్తులలో సామీప్యమొకటిగను, సాలోక్య, సారూప్య, సాయుజ్యములు మూడు నొకటిగను, కైవల్యమొకటిగను తైత్తిరీయశ్రుతియందు మూడు మార్గములుగ చెప్పబడినవి. ఉత్తరాయణమునందు మృతుడైన విద్వాంసుడు దేవతల మహిమను బొంది సూర్యసాయుజ్యమును, దక్షిణాయనమున మృతిబొందినవాడు పితృదేవతలమహిమను బొంది చంద్రసాయుజ్యమును, ఇట్లుసాలోక్యమునందు సూర్యచంద్రులయొక్కయు, బ్రహ్మముయొక్కయు మహిమను విద్వాంసుడగు బ్రాహ్మణుడు పొందగలడు. ఇందలిభావము— ఊర్ధ్వరేతస్కులకు తమయాశ్రమమునకుచితమయిన కర్మానుష్ఠానము వలన ప్రతిమోపాసన చేత సామీప్యరూపమగు చంద్రలోకప్రాప్తికలుగును. దేవతను తాను సేవించుచున్నాననిగాని, దేవతతో తానభేదమనిగాని చేయు ఉపాసనచేత సాలోక్య సారూప్య సాయుజ్యములుగల సూర్యలోకమును బొందును. నిర్గుణోపాస్తిరూపమగు బ్రహ్మజ్ఞానమువలన కైవల్య (బ్రహ్మపద) ముక్తికలుగును. విష్ణుపురాణమునందీమూడుమార్గములే చెప్పబడినవి. అట్టి మూడుమార్గ

ముయొక్క రూపమగుటవలనగాని, వానిని వ్యాపకత్వముచే యుటవలనగాని పరదేవత త్రిపురయని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్లే "ఆత్మబుద్ధ్యా=కైవల్యపదమశ్నుతే" అను స్మృతి చెప్పుచున్నది కనుక త్రిపథాశబ్దముచేత పరదేవత మూడుపురములు గలదనియు, విశ్వచర్షణిశబ్దముచేత దేవాదిసర్వప్రాణులుగల జగత్తును పుట్టించునదనియు నర్థము. లేక "బహుస్యాం" మను శ్రుతి బ్రహ్మము యొక్క మొదటిరూపు సర్వవిశ్వమును పుట్టించునదనియు నదియే ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియారూపములయినదనియును చెప్పుచున్నది. "సోకామయత" "స్వాభావికీ=క్రియాచ" అను శ్రుతులు బ్రహ్మము యొక్క ప్రథమవృత్తియే బ్రహ్మముకంటె వేఱుకాని జ్ఞానేచ్ఛాకార్యరూపయని చెప్పుచున్నవి. ఆవృత్తియే యిచ్ఛాజ్ఞానక్రియలయొక్క సమష్టిరూపమయిన శాంతయనియు పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరి యనుమూడింటికి సమష్టి సూక్ష్మరూపమయిన "పర" యనియు, వామ, జ్యేష్ఠ, రౌద్రి యను మూడింటికి సమష్టిరూపమయిన అంబికయనియును చెప్పబడుచున్నది. అట్టి శాంత, పర, అంబికలయొక్క సమష్టిదేవతయే శ్రీచక్రమందలి బిందుచక్రము. ఈబిందుచక్రమే బ్రహ్మది పిపీలికాంతమగు జగత్తునకు మూలమని నిత్యాహృదయమునందు చెప్పబడినది. బిందుచక్రమే త్రిస్రః, పురః, త్రిపథా యను మూడువిశేషణములచేత నిర్దిష్టమయినది. విశేషణములయందు ఏకవచనములచేతను, బహువచనములచేతను విశేష్యములచేతను మూడుమూడురూపములనియు, వస్తువొకటేయనియు సూచింపబడినది. అట్టిదృష్టి బ్రహ్మమునకు కలదనియు, పరదేవతయొక్క మండలములు, కోణములు, భూపురములు (మంత్రో

మునక్షరములు) (బాలా త్రి.) మూడు మూడనియు, శాంత లిచ్ఛాశక్తి మూడునిధములనియు, సృష్టికిదేవతలు (బ్రహ్మ, విష్ణు వు, మహేశ్వరుడు) ముగ్గురనియు, సర్వము మూడుమూడ నేకారణమున త్రిపురయని కాళికాపురాణమందు చెప్పబడినది ఇట్లు అర్థసృష్టి చెప్పి శబ్దసృష్టి చెప్పబడుచున్నది. శాంతాంబి కాది సమష్టియగు త్రిపురాపరదేవతయందు "అ. క. థాః" అకారాది 16 కకారాది 16 థకారాది 16 మొత్తము 48 అక్ష రములు బీజరూపముగ "వటబీజమందున్న వృక్షాకారమున్నట్లు" నున్నవి. కాని వేఱుగానుండలేదు. శకారము లకారముకంటె వేఱుకాదు. క్షకారము కకార షకారముల సంయోగము. శ్రుతిపూర్వార్థముచేత బిందుచతుస్స్వరూపము నుపదేశించెను. "అధిష్ఠాయ" అనుశబ్దమునకు బిందురూపయగు త్రిపురనాశ్రయించిన అధిష్ఠానదేవతకలదని అర్థము. ఆమె జరామరణములు లేనిది. అనాదియయినది. జన్మములేనిది. బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిప్రసిద్ధ దేవతలలో సర్వోత్కృష్టతగలది. బ్రహ్మాది సమస్తదేవతలకు గల మహిమలకు నీమెయొక్క యుపాసనమే కారణము. ఈవి ద్యను శివవిష్ణ్వాదిదేవతలనేకవిధములుగనుపాసనచేసినట్లు త్రిపు రోపనిషత్తునందును, దానిననుసరించిన పురాణతంత్రములయం దును చెప్పబడెను. "శంభుః పూజయతే దేవీం మంత్రశక్తిమ యీంశుభా" మనియు, "దేవైః పూజనీయాంబా" అను వాక్య ములచేత నీపరదేవతను దేవతలు పూజచేసినట్లు పద్మపురాణ మునందు విశేషముగా చెప్పబడెను. భిక్షుకుడు ధనవంతుని ... ంచుట యుక్తముకాని, భిక్షుకునియాచించుటయుక్తము ... న్యాయముచేత నితరదేవతోపాస్తికంటె త్రిపురాదేవతో

హాస్త్రియే మంచిదని భావార్థము. ఓవరశివ నీవలన నియ్యబడిన ఐశ్వర్యముగల భిక్షుకులగు ఇంద్రాదిదేవతలను ఏకారణముచేత దేహీయని భిక్షుకుడనైన నేను యాచింతునని పరశివ స్తవనమును చెప్పబడినది. అజర మొదలగుపదములచేత బిందుచక్రస్థితైన దేవతయే పరబ్రహ్మమనియు, భూపురాది త్రికోణాంతమువరకు గల యెనిమిదిచక్రములకు పైని (ఊర్ధ్వమందు) కోశరూపమయి త్రికోణగర్భమందున్నదియే బిందువనియు నిశ్చయార్థము. ఆబిందువును బలిపూజాదులకు యోగ్యమైన నిత్యచైతన్యమనియు, ఆత్మస్వరూపమనియు బ్రహ్మవేత్తలు తెలిసికొనుచున్నారు.

౯॥ త్రిపురసుందరియొక్క లోకము తక్కినలోకములకంటె పైనున్నదనియు, సర్వోత్తమమైనదనియును చెప్పబడుచున్నది.

త్రిపురాసిద్ధాంతము— అనుత్తమోబ్రహ్మలోకః స్వర్వోపాముపరిస్థితః। తస్యోపరిమహావిష్ణోర్లోకస్సర్వోత్తమోత్తమః। తస్యోపరిమహాలోకః స్కందస్యపరమేశ్వరి। తస్యోపరిమహాదేవి మమలోకో జగత్ప్రియః। మల్లోకోపరి విఘ్నేశలోకోభక్తేష్టదశ్శుభః। మహాగణపతేర్లోకాదుపరిస్థితఉత్తమః। మహాత్రిపురసుందర్యాలోకః కామసమన్వితః॥ ఇతి దక్షిణామూర్తినా॥

తా॥ మంచిదిగా ఉత్తమమగు బ్రహ్మలోకమును, దానికిపైని క్రమముగా సర్వోత్తమోత్తమగు విష్ణులోకమును, కుమారస్వామిలోకమును, జగత్తునకు ప్రియమగు నాలోకమును భక్తులకు ఇష్టమును, శుభమునిచ్చు గణపతిలోకమును, ఉత్తమమయి కామేశ్వరునితోకూడిన మహాత్రిపురసుందరీలోకమును ఈప్రకారము ఒకదానికంటె మఱియొకటి క్రమముగాపైని యున్నవని పార్వతితో దక్షిణామూర్తి చెప్పెను.

ఒకజన్మమునందే ముక్తిని బొందగోరువారికి శ్రీవిద్య ముఖ్యమనుటనుగురించి బ్రహ్మాండసంహిత పంచదశాధ్యాయము.

దేవీంప్రతి ఈశ్వర ఉవాచ॥ ** సమస్తవిద్యాసామ్రాజ్ఞీ మహాసింహాసనేశ్వరీ। చిద్విద్యైవ పరాకాష్ఠా నాన్యా విద్యా విశేషితే॥ ఏకేనజన్మనా ముక్తిం పుమానిచ్ఛేద్యదిప్రియే। చిద్బ్రహ్మవిద్యాదాతారం పరమాచార్యమాశ్రయేత్ ॥** అక్ర్మ శ్రీమాద్ధషదవి విద్యేయం నామ సుందరి। ఏకోచ్చారణమాత్రేణ వాజిమేధస్య కోటయః॥ ** భూప్రాదక్షిణ్యకోటిశ్చ సిద్ధమేతత్ శృణుష్వ దేవే। మహతీయం పరావిద్యా మహతీయం పరాగతిః। చిద్విద్యయా సమా విద్యా నాస్తి బ్రహ్మాండగోళకే। శపే ప్రాణైః మయా చైవ మమప్రియే॥ ** మనుం భజేత సర్వార్థప్రదం పంచదశాక్షరం॥ ఇత్యాది—

తా॥ చిద్విద్యయు సమస్తవిద్యలకు సమ్రాటుగాను, మహాసింహాసనేశ్వరిగాను తెలిసికొనుము. చిద్విద్య పరాస్వరూపమే యితరము కాదు. ఒకజన్మమునందే ముక్తినిగోరు పురుషుడు చిద్బ్రహ్మవిద్యోపదేశకుడయిన పరమగురువు నాశ్రయించి విద్యనుగ్రహింపవలయును. ఈవిద్య మోక్షమునిచ్చునది. ఒకమారుచ్చరించుటచేత కోటియశ్వమేధములయొక్కయు, కోటి భూప్రాదక్షిణ్యములయొక్కయు ఫలములభించును. కనుక సర్వోత్కృష్టమైన యీచిద్విద్యయే భక్తులకు ప్రాప్యస్థానము. ఈ విద్యతోసమమగు విద్య బ్రహ్మాండగోళమునందు లేదు. దీనిని సత్యమని దృఢముగ నమ్ముము సత్యము కాదేని నాకు ఘోరనరకము గలుగును. కావున నీపంచదశీమంత్రమును శ్రద్ధతోజపింపుమని ఈశ్వరుడు పార్వతితో చెప్పెను.

వసిష్ఠాదులకు దత్తాత్రేయులు ఉపదేశించిన రత్నమాల
యను శ్రీ మంత్రముల యొక్కయు, చిద్విద్య యొక్కయు జపఫల
వివరణము॥ ౭॥ సం॰ 14 అధ్యాయము.

** ఋషయ ఊచుః॥ భగవన్ కరుణాసింధో దత్తాత్రేయ జగద్గురో॥ ౧౨॥ పార్వత్యై త్రిభవతా శంకరేణాఖిలాత్మనా యదీరితం మహాగుహ్యం దేవ్యాః పృష్టం చ యద్రహః। తన్నస్సుశ్రద్ధధానానాం వ్యాచక్ష్వాస్మాకమీశ్వర। యద్యనుగ్రాహ్యతాస్మాసు యది కారుణ్యమస్తి తే। అవాచ్యమపి తద్గుహ్యం భగవన్నస్సమర్పయ॥ ఇతి తైః ప్రార్థితో విష్ణుః దత్తాత్రేయో జగద్గురుః। మహతీం సంహితా మేతాం మహర్షిభ్యస్సమూచివాన్॥ దత్తాత్రేయ ఉవాచ। శృణుధ్వం బాలకా యూయం వసిష్ఠాద్యాస్తపోధనాః। పురా యదుదితం దేవ్యై హరేణ పరమాత్మనా। తత్తో వ్యాఖ్యాతుమిచ్ఛామి శ్రూయతాః శ్రుణుతాదరాత్। శేషీభూతాం పరాందతాం విషయాన్యాత్ర సన్మతం। సాంగక్రియం వ॰ వక్ష్యామి శృణ్వంతు మునిసత్తమాః॥ ౧౩॥ పార్వతీవచనైః శంభుః పరితుష్టః ప్రశాంతకః। వచనైస్సాంత్వయిత్వా తాం దేవీం వక్తుం ప్రచక్రమే॥ శ్రీమహాదేవ ఉవాచ॥ అయి ధన్యతరే దేవి భవత్యా పృష్టమంజసా। గుహ్యం లోకోపకారాయ పవిత్రతమమద్భుతం। అవాచ్యమపి వక్ష్యామి స్వయోనిమివ గోపయ। మహతీయం పరాకాష్ఠా చిద్విద్యా భువనేశ్వరీ। అస్యామధ్యస్తమఖిలం వచవాచ్యాస్వలక్షణం। విశ్వం సమస్తమీశాని ఆత్మరూపా స్మృతా హి సా। అస్యస్సర్వస్య విశ్వస్య మహతీ త్రిపురేశ్వరీ। అధిష్ఠానతయా భద్రే సంప్రోక్తాఖిలకామధుక్। అత ఏవాఖిలానాత్మ సద్మనో మంత్రసత్తమాత్

దేవీస్వరూపాత్సద్విశ్వాం స్మృతిర్నాస్తీతి నిర్ణయః ॥౨౮॥ అస్యై
మేవాఖిలార్థాత్మస్వరూపాయాం భువనేశ్వరి । విద్యారూపమఖిలం
స్వస్వం విద్యాజాలం కులాంబికే । అహం సమస్తవిద్యానాం
దేవానాం వచసామపి । పురాణసంహితాదీనాం సారం సంగృ
హ్యాత్ శివే । జామదగ్న్యస్య రామస్య కుమారస్యాపి చాంబికే ।
సప్తకోటిమహామంత్రాన్ సముద్ధృత్య నిజరూపకః । తత్రాపి త్వ
మ్నాయచక్రస్య క్రమముద్ధృత్య శాంభవం । సూత్రముద్ధృత్య
తత్సూత్రే గుహ్యం సర్వస్వవాదిమం । తత్ర యత్సంహితాసా
రం వేదతంత్రార్థగర్భితం । అధిక్పత్యోక్తసిద్ధాంతం సర్వసిద్ధాం
తసంగ్రహం । ఉద్ధృత్యాహం ప్రవక్ష్యామి మానసోల్లాసస
ద్భుతం । అస్మిన్ హి మానసోల్లాసే అజ్ఞాతార్థా అనేకశః ॥౩౦॥
జ్ఞాతవ్యా గురువక్త్రేణ నాన్యథా పాఠకోఽపి చేత్ । తత్ర పశ్చాత్
మంత్రోద్ధారం సూక్ష్మం మహత్తరం । రశ్మిమాలాభిధం సూ
క్తం శ్రీశ్రియః పరమేశ్వరి । అనతః సాదస్యాభవేదఖిలాఘౌఘనాశనం
క్షయః । సమస్తవేదాదుద్ధృత్య ఫలమస్య స్మృతేర్భవేత్ । స
ప్తకోటిమహామంత్రజపకోట్యుత్థసంఫలం॥ సకృత్పాఠస్య భవే
దితి శాస్త్రనిర్ణయః। కాశ్యాద్యఖిలయాత్రోత్థం వాజపేయాది
యాగజం । తులాపురుషదానాది ఫలమస్య భవేజ్జపాత్ । దే
వ్యాః శ్రీలలితాంబాయాః కృత్స్నమంత్రోత్తమోశివే ॥౩౨॥ యతో
రశ్మయ ఆఖ్యాతా మహామంత్రా ఇమే తతః, తతో రశ్మ్యభిధానేన
మహామంత్రా ఇమే స్మృతాః। చిద్విద్యాజపకర్త్రా జప్త్వా
రశ్మిమాలికా । అజప్త్వా రశ్మిమాలాం చేత్సద్యో భవిష్యతి చిన్మనుః
ఏకవారం ద్వివారం వా త్రివారం పాఠరంబికే, ఆచార్యచర
ణద్వంద్వం నత్వా చిద్రశ్మిమాలికాం । ప్రజపేదేవపంథానే

…కాసాంచ మయోదితః । సకృజ్జపేత్ రశ్మిసూక్తం పాపాదిభ
యసంకటాత్ । విముక్తస్సకలాన్కామాన్ ప్రాప్య సాయుజ్యభా
గ్భవేత్ । రశ్మిసూక్తే మహాపుణ్యే వసేత్షణ్మాశసంక్రమః ॥
మతాని షడ్విజానీహి పురాసిద్ధాని వల్లభే । ప్రమాణలక్షణా
భ్యాంచ భిన్నస్థితాని వైక్రమాత్ । మంత్రదేవతయోర్భే
దాదితి శాస్త్రార్థనిర్ణయః । ఆద్యం సౌరమతంతత్ర దేవతాలక్ష
ణాన్వితం రవిః । గాణాపత్యం ద్వితీయంతు దేవతాలక్షణాన్వితం ।
శైవం తృతీయం తద్వత్తచ్చతుర్థం వైష్ణవం జగుః । యద్వా
ద్వితీయం శ్రీనాథమతం, గణపతేర్మతం తృతీయం, శైవమిత్యు
క్తం చతుర్థం, శాక్తమీశ్వరి పంచమం, భైరవాద్యాత్మష
తం షష్ఠముదీరితం । మతషట్కమిదం దేవి రశ్మిసూక్తే వ్యవస్థితం
రసి॥ అతశ్చిద్రశ్మిసూక్తస్య మధ్యేపంచాశసంభవాః । మంత్రాః
సంతి యతస్తస్మాన్త్రైసామ్రాజ్యనాయికా ॥ చిద్విద్యైవమ
హామంత్ర రత్నరత్నేశ్వరీ స్మృతా । అతో మంత్రేశ్వరీమేనాం
జపన్ సర్వమనుస్మృతేః ॥ లభేత్ఫలం తతో విద్యా జప్తవ్యా
సాంగమన్వహం । మనుక్రమం ప్రయుజతా దేవతాశరణార్థినా ।
తతశ్చిద్రశ్మిసూక్తేస్మిన్ సర్వమంత్రసమన్వయః । యతః పంచా
శత్సంస్థానం తజ్జపేత్సూక్తమన్వహం ॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ ఈశ్వరుడు పార్వతికి యుపదేశించిన విద్య గోప్య మైనను మేము తెలిసికొనదగినవారమై తమకు మాయందు కరుణయుండెనేని చెప్పవలయునని మహర్షులుకోరగా విష్ణ్వంశ భూతుడు, జగద్గురుడునగు దత్తాత్రేయుడు ఈమహాసంహితను చెప్పెను. తపోధనులును, బాలకులనగు వసిష్ఠాది మహర్షులారా, పూర్వము పరమాత్ముడగు శంకరుడు పార్వతికి చెప్పిన

విద్యయు తదంగదీక్షను చెప్పెదను సాదరముగ వినుము; ఓహా ర్గవ! నీవడిగినది బొత్తిగా వెల్లడింపరాని రహస్యము. అయినను మిక్కిలిపవిత్రమును, అద్భుతమును గనుక లోకోపకారముకై చెప్పుచున్నాను. దీనిని రహస్యావయవమువలె గోప్యముచే యుము. భువనేశ్వరియగు చిద్విద్య ఉత్కృష్టమయినది. ఆత్మ రూపమగు నీచిద్విద్యయందే విశ్వమంతయును ఇమిడియున్నది. సర్వాధారమగు త్రిపురసుందరియే భక్తులకు సమస్తకోరికలని చ్చునది. కల్పితమగు జగత్తుగూడ ఆత్మయు, మంత్రరాజము నగు దేవియొక్క స్వరూపమేకాని వేఱుకాదని నమ్మము. జడ ములగు సకలోపాధులయందు ఆత్మరూపముగనున్న యీచిద్వి ద్యయందె సకలమంత్రములున్నవి. సమస్తవిద్యలలోను, వేద వాక్యములలోను, పురాణసంహితాదులలోనున్న సారము నుగ్రహించి పరశురామ, కుమారస్వాములయెదుట సప్తకోటి మహామంత్రములును నిజరూపముతోనుద్ధరించి ఆమ్నాయవర్గ ముయొక్క క్రమమును, శాంభవసూత్రమునుగూడ నుద్ధరించి అట్టిసూత్రములయొక్క యావద్రహస్యమును పరశురామునికి చెప్పితిని. వానిలో వేదతంత్రగర్భితమగు సారమై, సర్వసిద్ధాంత సంగ్రహస్వరూపమగు మానసోల్లాసమనెడి నీయద్భుతసంహిత నునీకు చెప్పుచున్నాను. దీనియందు తెలియబడనివానిని గురు ముఖమువలన తెలిసికొనవలెను. అట్లుకానియెడల పాతకముక లుగును. అందులో షణ్మతములయొక్క మంత్రములసారమై, సూక్ష్మమై, మహత్తరమైన రశ్మిమాల అనుపేరుగల సూక్తము సమస్తకోరికలనిచ్చునది. దీనినుచ్చరించుటచేత సమస్తపాతక ములనశించి సమస్తవేదపఠనఫలమును, ఒకమాఱుజపించుటచే

సప్తకోటిమహామంత్రములను కోటికోటిమారులజపించినఫలమును, కాశిమొదలగు సమస్తయాత్రలయు, అశ్వమేధము మొదలగు యాగములయు, తులాపురుషాది సమస్తదానములయు, ఫలమును కలుగును. సమస్తమంత్రస్వరూపురాలగు శ్రీలలితాంబకు ఈమహామంత్రములు రశ్ములు (కిరణములు) కనుక ఈమహామంత్రములు రశ్మిమాలయని పేర్కొనబడినవి. చిద్విద్యాజపకర్త ముందుగా రశ్మిమాలామంత్రములను జపముచేయనియెడల చిద్విద్యామంత్రజపఫలము వెంటనే నశించును. ప్రాతఃకాలమునందు గురుపాదములకు నమస్కరించి ఒకమారుగాని, రెండు మూడుమారులుగాని రశ్మిమాల జపముచేయతగినది. నీవును లోకులును ఆచరించుటకు నేను నియమించిన క్రమమిదియె. రశ్మిమాలనొకమారు జపముచేయుటచే పాపములు భయములు తొలగును. అన్నికోరికలనుపొందిసాక్షాత్తు శివుడేయగును. మహాపుణ్యస్వరూపమగు రశ్మిమాలయందు షణ్మతములయొక్క క్రమము ఉండును. పూర్వమునుండి సిద్ధమైన మతములు ఆఱు. ఇవి మంత్రదేవతల భేదమువలనను, ప్రమాణములవలనను, లక్షణములవలనను భిన్నములై యున్నవి వీనిలో మొదటిది సౌర (సూర్యుని) మతము. రెండవది గణపతిమతము. మూడవది శివమతము. నాలుగవది విష్ణుమతము. (లేక రెండవది విష్ణుమతము, మూడవది గణపతిమతము. నాలుగవది శైవము అని మఱియొకసంప్రదాయము) అయిదవదిశాక్తమతము, ఆరవది భైరవమతము. ఈమతములుచిద్రశ్మిమాలయందుండుటవలన నీవిద్య మంత్రసామ్రాజ్యనాయికఅనియు మహామంత్రరత్నరత్నేశ్వరియనియు చెప్పబడుచున్నది. కనుక

సీమంత్రేశ్వరిని జపించినవారు సమస్తమంత్రజపఫలమును పొందుదురు. సర్వమంత్రసమన్వయముగల యీచిద్రశ్మిమాలా క్రమందు షణ్మతములును స్థాపింపబడియున్నందున మంత్రోపాసనముచే దేవతను శరణుపొందువారు ప్రతిదినమును ఈరశ్మిమాలను సాంగోపాంగముగా జపము చేయవలెను.

రశ్మిమాలాస్వరూపము.

ద॥ సం॥ ౨౯ అధ్యాయము॥ మహాదేవఉవాచ॥ శ్రుణు దేవి ప్రవక్ష్యామి నామతో రశ్మిమాలికాం ॥౨॥ మాతాసమస్తదేవానామాద్యం గాయత్ర్యుదీరితా। అభయంకరవిద్యాథ సావిత్ర్యష్టాక్షరీపరా। ప్రణవాఖ్యాథ గాయత్రీ తురీయాఖ్యాకులాంబికే। మూలవ్యాప్త్యాలకబిలద్వాదశాంతేషు సువ్రతే। బీజభూతమిదం విద్యాపంచకం సర్వసిద్ధిదం। తతశ్చక్షుష్మతీ విద్యా తతోగంధర్వనాయికా। పధిపచ్ఛద్రవిద్యాథ తారాజలభయావహా। నామత్రయమహావిద్యా స్థానేషూక్తేషుపంచసు॥ ౬॥ ధ్యాయేత్పరికరత్వేన విద్యాపంచకమిష్టదం। మహాగణపతేర్విద్యా మహేశద్వాదశాక్షరీ। మృత్యుంజయ మహావిద్యా విద్యాథాతురథఃపరం। పంచాశదక్షరావిద్యా మాతృకావ్యథ పంచమీ ॥౮॥ స్థానేషు పంచస్వేతేషు రక్షాకర్య ఇమాః స్మృతాః। విద్యా పరశివస్యాథ విద్యా సంపత్కరీపరా। కాలసంకర్షణీవిద్యా మహాశాంభవ్యతఃపరం। తతఃపరం కళావిద్యారశ్మివిద్యా ఇమాశ్శుభాః। అధిష్ఠానతయాధ్యేయాః స్థానేష్వేతేషు పంచసు। తతఃకుమారీ విద్యాఖ్యాచాన్నపూర్ణా తతఃపరం ॥౧౧॥ అశ్వారూఢామహావిద్యా తతఃశ్రీగురుపాదుకా। విద్యాభిరాభిస్సంయుక్తా చతుర్భిర్బహ్మరూపిణీ ॥౧౨॥ నిత్యా సింహాసనా

మ్నాయ విద్యాక్షరపి సంయుతా। మూలాధారే చింతనీయా శ్రీ
దేవీ పరదేవతా ॥౧౩॥ లఘుశ్యామాభిధా విద్యా విద్యా వాగ్వా
దినీ శుభా। విద్యా చ నకులీశ్యామా తతో దేశికపాదుకా॥
చతుర్విద్యాభిరేతాభిర్యుక్తా శ్రీమంత్రిణీ శుభా। స్వయంవరా
ఖ్యానునా సంయుక్తా శ్రీపరాంబికే॥ శ్రీశ్యామా బా హ్యాది
స్థయా మహాసిద్ధిప్రదాయినీ। లఘుకోలముఖీవిద్యా స్వప్న
కోలముఖీ తథా ॥౧౬॥ తిరస్కరణవార్తాళీ వారాహీ గురుపా
దుకా। చతుర్విద్యాభిరేతాభి ర్వ్యంముగ్రాఖ్యవిద్యయా ॥౧౭॥ యు
క్తా బగళయా తద్వజ్జాతవేదసవిద్యయా। మహాకోలముఖీ స్వ
యం పాలచక్రే సనాతనీ ॥౧౮॥ స్వర్ణాకర్షణవిద్యా చ ఆపదుద్ధా
రక భైరవి। చింతామణిమహావిద్యా కామధేన్వభిధా తతః। చతు
ర్విద్యాభిరేతాభిర్యుక్తా శ్రీపరదేవతా। శ్రీపూర్వాఖ్యా బహిస్త్ర
బిలే యుక్తవ్యాస తతఃపరం ॥౨౦॥ గురోర్గురోః పరస్యాపి గురో
శ్చ పరమేష్ఠినః। పరాపరాఖ్యస్య గురో శ్చతుర్విద్యాభిరన్వితా।
మహాశ్రీపాదుకాఖ్యయా ద్వాదశాంతే తతఃపరం। శ్రీరశ్మి
మాలికాపూర్ణగాత్రైవిద్ధం శివో భవేత్। ఇతి త్రిపుర భైరవ్యా
తథా సంహార భైరవః। రక్తాభిధానా యోగిన్య స్వాసనశ్చ తతః
పరం। చాముండేతి చిదంబాయా విఘ్నదేవ్యాః షడీరితాః।
హాసంతీశ్యామలా విఘ్నదేవ్యైకా సంప్రకీర్తితా ॥౨౧॥ స్తంభి
నీనామ వార్తాళీ విఘ్నదేవీప్రకీర్తితా। సమస్తవిఘ్నశమనీ
భూతవిద్యా ప్రకీర్తితా॥ సప్తకోటిమహామాత్రా అపి శ్రీరశ్మి
యుః స్మృతాః। తత్రావయవభూతాః స్యుః శ్రీయోగినీరశ్మయ
శ్శివే ॥౨౨॥ బ్రాహ్మేకాలే సముత్థాయ స్మృత్వా దేశికం
విభుం। బ్రాహ్మసమయ ఉత్థాయ చింతయే దాదితః శుచిః ॥౨౩॥

*** వేదాస్సర్వే సేతిహాసాః సాగమాః శాస్త్రసంచయాః । భూతాద్యఖిలవిద్యాశ్చ మూర్తిమన్నవశ్చయే ॥ ౩౭ ॥ సప్తకోటి మహామన్త్రా అపి సర్వేచరశ్మయః । సమస్తవిద్యా సామ్రాజ్ఞీ శ్రీవిద్యాయాః ప్రకీర్తితా ॥౩౮॥ ఇత్యాది॥ బ్రాహ్మీసమయఉత్థాయ స్మృత్వా పరిత్యహమాదరాత్ । ఏకధా వాద్విధా త్రేధా చతుర్ధా పంచధాపి వా ॥౨౭॥ సా తు బ్రహ్మమయో భూత్వా భవేత్పరశివాత్మకః । పంచధా ప్రత్యహం రశ్మిసూక్తం స్మర్తవ్యమాదరాత్ ॥౨౮॥ చతుర్ధా వా త్రిధా ద్వేధా సకృద్వాపి నియతః స్మరేత్ । దక్షిణామూర్తిమీశానం స్మృత్వా గురుతరం గురుం ఆచార్యపాదుకామంత్రం స్మరేత్పశ్చాదనుక్రమాత్ । ఓంకారాద్యస్మదాచార్యపదాంతే గురునామ చ ॥౨౯॥ ఉచ్చార్య శ్రీపదం పశ్చాచ్చరణారపదాన్వితం । బిందాభ్యాం పాదయోపేతం విద్యైషా చార్యపాదుకా ॥౩౦॥ శయనస్థితఏవాసౌ బ్రహ్మరంధ్రే కృతాంజలిః । అరాకృత్వాథ దశధా పంచధా వా స్మరేన్మనుం । మహాత్రిపురసుందర్యై నమఇత్యుచ్చరేత్తతః ॥ పంచవింశతిధా పంచదశధా వా స్మరేచ్ఛివే ॥౩౧॥ విద్యామేతాంచ మహతీం పాతకౌఘవిభేదినీం । ఏకవింశతిధా పశ్చాత్ శివాభ్యాం సముచ్చరేత్ ॥౩౨॥ శివాంశసంభవాన్పశ్చాద్దశ స్త్ర్యాత్రీః స్మరేన్మనీః । వసుంధరాం నమస్కృత్య పాదంనిక్షిప్య దక్షిణం ॥౩౩॥ ఆచార్యపాదుకాయుగ్మం సౌవర్ణం రాజతం తు వా । దృష్ట్వాథ తం నమస్కృత్వా ధృత్వా మూర్ధ్ని తతః పరం తులసీం బిల్వవృక్షం వా నదీం వా మహతీమపి । అరుంధతీం ధ్రువం పశ్యేత్సప్తబ్రహ్మమునీనపి ॥౩౪॥ తత ఆచమ్య మేధావీ సమ్యగాసీనఆసనే । ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య రశ్మిమాలామ

నుంన్నరేత్ । భార్గవ్రూ భగవాన్ రామా మునిరహ్యం ఉపీరి
తః । గాయత్ర్యాదీని ఛందాంసి సర్వవిద్యామయీపరా ॥ ౯౯ ॥
శ్రీదేవి దేవతాప్రోక్తా మహాత్రిపురసుందరీ । సర్వశ్రేయప్రసి
ధ్యర్థం వినియోగ ఉదాహృతః । అసంఖ్యాతమహాపుంజకీలకీ
కృతవిగ్రహాం । రశ్మిమాలా మహం వందే మహాత్రిపురసుం
దరీం ॥౯౦॥ ధ్యాత్వైవం ప్రజపేద్దేవీం జపేచ్ఛ్రద్ధశ్మిమాలికాం ।
ఏకవారమనుస్మృత్య శ్రీదేవీరశ్మిమాలికాం । అహోరాత్రి
కృతైః పాపైః తత్క్షణాదేవ ముచ్యతే । వారద్వయ మను
స్మృత్య రశ్మిమాలాం దినేదినే ॥౯౨॥ ఆజన్మసంచితైః పాపైః
ముక్తో బ్రహ్మమయోభవేత్ । వారత్రయమనుస్మృత్య ప్రత్య
హం రశ్మిమాలికాం । సప్తజన్మకృతైర్ముక్తో మహాపాపౌఘపాత
కైః । బ్రహ్మానందమయంధామ దేహాంతే ప్రవిశత్యసౌ ॥ ౯౪ ॥
చతుర్వారమనుస్మృత్య శ్రీదేవీరశ్మిమాలికాం । శ్రియమష్టగు
ణాంప్రాప్య దేహాంతేముక్తిమాప్నుయాత్ ॥ ౯౫ ॥ పంచవార
మనుస్మృత్య ప్రత్యహం రశ్మిమాలికాం । సర్వవిద్యానిధీభూ
త్వా సకలైశ్వర్యసంయుతః । సపుత్రపౌత్రసంపత్తి సహితస్స
ర్వభాగ్యవాన్ । చిరాయురిహ భోక్త్వాథ దివ్యాన్భోగాంశ్చ
మానుషాన్ ॥౯౭॥ సాక్షాన్నారాయణోభూత్వా భవేత్పరశివః
స్వయం । శ్రీదేవీరశ్మివిద్యాభిః పూర్ణగాత్రోదినేదినే ॥ పరబ్రహ్మ
మయోభూత్వా చిన్మయో నిత్యశుద్ధిభాక్ । పరమంచిన్మయోవి
ద్యా తపస్తేజోమయః ప్రభుః ॥౯౯॥ జీవన్ముక్తో భవత్యేవ నాత్ర
కార్యా విచారణా ॥ ఇత్యాది॥

తా॥ 1 సమస్త దేవతామాతయగు గాయత్రిని మూలా
ధారమునందును, 2 సంకటభయనాశినియగు అభయంకరవిద్య

ను హృదయమునందును, 3 సరస్వతీని ఫాలమునందును, 4 పరిణతమైన ఓంకారమును బ్రహ్మరంధ్రమునందును, 5 తురీయగాయత్రిని (పరోరజసేసావదోం) ద్వాదశాంతమునందును ధ్యానింపుము బీజభూతమయిన యీ మంత్రములు సర్వసిద్ధులనిచ్చును. 1 చతుశ్శ్లోకీవిద్య, 2 గంధర్వరాయివిద్య, 3 మానసశల్యహారిణియగు నిధిసముద్రవిద్య, 4 జలమండలిభయమును బోగొట్టెడి తారావిద్య, 5 మహావ్యాధులను శమింపజేయునట్టి నాహాత్రియమహావిద్య, వీనిని పైనిచెప్పినక్రమముగానే హృదయము మొదలుకొని ద్వాదశాంతమువరకును ధ్యానింపవలయును. 1 మహాగణపతివిద్య 2 శివశక్త్యైక్యరూపయగు ద్వాదశాక్షరీవిద్య, 3 మృత్యుంజయమహావిద్య, 4 శ్రీధారిణీవిద్య, 5 అకారము మొదలుకొని క్షకారమువరకునుగల మాతృకావిద్య వీనిని పైనిచెప్పినవిధముననే ధ్యానింపవలయును. హాది పంచదశాక్షరి (పరశివవిద్య) 2 సంపత్కరీవిద్య, 3 కాలసంకర్షిణీవిద్య, 4 మహాశాంభవీవిద్య, 5 పరావిద్య వీనిని పైవిధముగానే ధ్యానింపుము. ఇవిశుభములనిచ్చునవి. 1 బాలాత్రిపురసుందరీనవార్ణవిద్య, 2 అన్నపూర్ణవిద్య, 3 అశ్వారూఢామహావిద్య, 4 శ్రీగురుపాదుకావిద్య, వీనితో కూడిన మూలవిద్య (కాదిపంచదశాక్షరిని మూలాధారమునందును,) 1 లఘుశ్యామలావిద్య, 2 వాగ్వాదినీవిద్య. 3 శ్యామాంగనకులీవిద్య, 4 శ్యామాంగగురుపాదుకావిద్య వీనితోకూడుకొని మహాసిద్ధులనిచ్చు రాజశ్యామలావిద్యను హృదయమునందును, 1 లఘువారాహివిద్య, 2 స్వప్నవారాహివిద్య, 3 వారాహ్యాంగతిరస్కరిణీవిద్య, 4 వారాహ్యాంగగురుపాదుకావిద్య, ఈనాలు

సౌభాగ్యవిద్యయు, వనదుర్గావిద్యయు, బగళా (బ్రహ్మాస్త్ర) విద్యయు, జాతవేదసమను దుర్గావిద్యయు, వీనితో కూడిన వారాహీవిద్యయు ఫాలమునందును, 1 స్వర్ణాకర్షణభైరవవిద్య, 2 ఆపదుద్ధారకభైరవవిద్య, 3 చింతామణివిద్య, 4 కామధేన్వన్నపూర్ణవిద్య, 5 శ్రీపూర్తివిద్యయను గ కాదిపంచదశీవిద్య వీనిని బ్రహ్మరంధ్రమునందును, 1 గురువు, 2 పరమగురువు, 3 పరమేష్ఠిగురువు, 4 పరమగురుని పరమగురువు, 5 శ్రీమహాపాదుకవిద్య, వీనిని ద్వాదశాంతమునందును ధ్యానింపవలయును. ఇట్లు రశ్మిమాలా ధ్యానమువలన శివుడగును. 1 మహాత్రిపురభైరవి, 2 సంహారభైరవి, 3-4 రక్తాభిధానా యోగినులు, 5 సారస్వతి, 6 చాముండ అనునవి లలితావిద్యయును, వాసంతీవిద్య శ్యామలయును, జృంభిణీవిద్య వారాహికని విఘ్నదేవతలనియు, భూతవిద్య సమస్తవిఘ్నశమనియనియు చెప్పబడుచున్నది. సప్తకోటిమహామంత్రములు పరదేవతకు కిరణములనియు, అవయవములనియు చెప్పబడుచున్నది. బ్రాహ్మముహూర్తమునందు లేచి ముందుగా గురుస్మరణ చేయవలయును. సర్వవేదములు, ఇతిహాసములు, ఆగమములు, శాస్త్రములు, భూతాదిసమస్తవిద్యలు, రశ్మిసూక్తమంత్రములు, సప్తకోటిమహామంత్రములు మొదలగు సర్వమును రశ్మిమంత్రములలో చేరినది కనుక శ్రీవిద్య సమస్తవిద్యలకు సమ్రాట్టు అని చెప్పబడుచున్నది. 36. 37. ప్రతిదినమును బ్రాహ్మముహూర్తమందు నిద్రనుండి లేచి శ్రద్ధతో నొకమారుగాని, రెండు, మూడు, నాలుగు, అయిదు మారులుగాని రశ్మిసూక్తమును ఆదరముతో స్మరించినయెడల సాక్షాత్తు శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపుడై పరశివుడు కాగలడు. మహాగురువగు దక్షిణా

మూర్తియొక్క మంత్రమును, గురుపాదుకామంత్రమును స్మరించి అనంతరము ఓంకారము మొదలుగా తనగురుపాదాంతము వరకు గురునామము చ్చరించి శ్రీచరణారవిందాభ్యాంనమః అని హృదయమునందున్న ఈఆచార్యపాదుకయనువిద్యను పఠించిన స్థలమునందే కూర్చుండి బ్రహ్మరంధ్రమునందు అంజలియుంచి (నమస్కరించి) 12 లేక 10 లేక 5 మారులు స్మరించి మహాత్రిపురసుందర్యైనమః అనిఉచ్చరించి 25 లేక 15మారులు మూల మంత్రమును స్మరింపవలెను. ఇట్లుజపించిన మహావిద్య పాపములన్నిటిని పోగొట్టును. అనంతరము 21 మారు శివాభ్యాం నమః అని ఉచ్చరించి శివాంశసంభవుడగు అగస్త్యమునిని స్మరించి భూమికినమస్కరించిదక్షిణపాదమునుంచవలెను. గురుపాదములనుగాని బంగారము లేక వెండినిగాని చూచి గురుపాదుకాబుద్ధితోనమస్కరించి తులసినిగాని, మారేడువృక్షమునుగాని, మహాపదినిగాని, అరుంధతినిగాని, ధ్రువునిగాని, సప్తమహర్షులనుగానిజూడవలసినది. పిమ్మట ఆచమనము చేసి ఆసనమునందుకూర్చుండి ప్రాణాయామసంకల్పముచేసి రశ్మిమాలామంత్రములను స్మరింపవలసినది. ఈరశ్మిమాలాసూక్తమునకు ఋషి పరశురాముడు. ఛందస్సులు గాయత్ర్యాదులు. దేవత సర్వవిద్యాస్వరూపిణి, పరాస్వరూపిణియునగు మహాత్రిపురసుందరి. సమస్త శ్రేయస్సులయొక్క సిద్ధియేఫలము. అపరిమితతేజస్సమూహముచేప్రకాశించు రశ్మిమాలాస్వరూపయగు మహాత్రిపురసుందరిని నమస్కరించి ధ్యానించి మూలదేవతను, రశ్మిమాలామంత్రములను జపింపవలసినది. శ్రీదేవీరశ్మిమాలను అనుదినము నాలుమారు స్మరింపగా అనేకాన్యాతకోపపాపములు తత్క్షణమే నశిం

మును. రెండుమారులు స్మరింపగా జన్మించినది మొదలుకొని చేయబడిన పాపములునశించి బ్రహ్మస్వరూపుడగును. మూడు మారులు స్మరింపగా యేడువందలజన్మములలం జేసిన మహాపాతకముల పాతకములను నశించి బ్రహ్మానందస్వరూపుడై దేహాంతమునందు మోక్షమును పొందును. నాలుగుమారులుస్మరింపగా అష్టైశ్వర్యములనుపొంది దేహాంతమందు ముక్తిని పొందును. అయిదుమారులు స్మరింపగా సర్వవిద్యలకు నిధియు, సకలైశ్వర్యపుత్రపౌత్రసంపన్నుడును, చిరంజీవియునై యిక్కడనే దివ్యమానుషభోగములనుభవించి సాక్షాత్తు నారాయణుడై పరశివుడగును. ప్రతిదినము నిట్లు శ్రీదేవిరశ్మిమాలామంత్రములను జపము చేయుటవలన నిత్యశుద్ధచిన్మయబ్రహ్మస్వరూపుడగును. సంశయములేదు.

అగస్త్యమహామునికిని, హయగ్రీవానందనాథునికిని హాదివిద్యోపాసనవలన కలిగిన ఫలము.

బ్ర॥ పు॥ 47 అ॥ ఈశ్వర ఉవాచ॥ అతఃపరమహం వక్ష్యే హాదివిద్యామనుత్తమాం। యస్యాః స్మరణమాత్రేణ భవితా శివతా శివే॥ *** ॥ అనంతకోటిజన్మోత్థం పాతకంచోపపాతకం। మహాపాతకసంఘంచ భస్మీకుర్యాదియం స్మృతా ॥ ౫॥ కామేశ్వరప్రధానేయం విద్యా హాదిపురస్సరా। అఖండశివతాదాత్మ్యం ప్రయచ్ఛతి మనుస్మృతేః। కామేశ్వరమహావిద్యా స్మృతాభువనసిద్ధిదా। పురేయం జగదీశాని జప్త్వా కుంభభువాపరా జప్త్వైవమాం మహాశీం విద్యాం హాదిపంచదశాక్షరీం। వర్ణలక్షమిమాం భద్రే మునిః కలశసంభవః। వారిధింల్సప్త పీత్వాపి ఋషితామస్యధాగమత్ ॥౮॥ ఏవా హేచావరోర్ధ్వదేశమస్త

జగదన్వయాత్ । ఉత్తరాదిగధోభాగమన్వగాత్సుందరి ॥
దిగ్దక్షిణాచోర్ధ్వభాగం అగాద్విశ్వసమన్వయాత్ । మనుచింత
యతఃపశ్చాత్ బ్రహ్మకలశసంభవం। నివేదయామాసమహ్యాం
యథారూపాదివర్ణనాత్ । తతస్సమస్తవిశ్వస్య హరిబ్రహ్మాది
సంయుతః ॥ ౧౧ ॥ కుంభోద్భవః ప్రతికృతిర్దక్షిణాయాందిశీశ్వరి ।
మయా సంస్థాపితస్సోపి మదాజ్ఞా మనుపాలయన్ । స్వకార్యం
కలశేనైవ కృత్వాగాన్నాం శుచివ్రతః । మహోత్సవం వివా
హోత్థం పశ్యన్నేనావయోఃస్థితః। ఈదృశో మహిమా భద్రే
విద్యాయాః శ్రీశ్రియఃపరః। చర్యానందమహాభాగః సంసేవ్య
బహువత్సరం। విద్యామేనామవాప్యాథ లోపాముద్రే సుందరీ
శ్రీదేవీరూపతామాప తతస్సోప్యత్రమోమనుః । హాదిపంచద
శార్ణో సా కాదిపంచదశాక్షరః। వక్ష్యే తత్వం శివేశ్వరి భూమ
రూపం పరాత్పరం। హాదిపంచదశార్ణోయం కల్పితాం పుం
తనుం శ్రయన్ । ప్రవృత్తో మనురాడ్భద్రే కాదిపంచదశాక్షరః
స్వీకృత్య కల్పితం రూపం స్త్రీమయం జగదంబికే॥ ఇత్యాది।

తా॥ ఓపార్వతీ స్మరణమాత్రముచేత శివస్వరూపము కాగల హాదివిద్యను వినుము. బహుజన్మములందలి పాతకములును, ఉపపాతకములును, మహాపాతకసంఘములును కామేశ్వరప్రధానమైన ఈహాదిపంచదశాక్షరీవిద్యను స్మరించుటవలన భస్మమగును. ఈమంత్రమును స్మరించినవారు సమస్తసిద్ధులను పొంది శివతాదాత్మ్యమును పొందగలరు. అగస్త్యముని యీ విద్యను అక్షరలక్షలు జపముచేసి సప్తసముద్రములను బీల్చివేసి అనంతరము మహర్షి ఆయెను. మనయొక్క వివాహకాలమునందు సమస్తలోకములవారికాకమున ఉత్తరదిక్కు క్రిందకువాలి

దక్షిణదిక్కు పైకి లేచెను. అంతట నేను విచారింపగా అగస్త్య మునియొక్క మహిమను యథార్థముగా బ్రహ్మ నాకు చెప్పెను హరిబ్రహ్మాదులతో కూడిన సమస్త జగత్తుకు ప్రతినిధిగా దక్షిణదిక్కునందు అగస్త్యముని నాచేతనియమింపబడి నాయాజ్ఞనుపరిపాలించుచు తనకార్యభారమును తనకమండలువుచే తదీర్పించి మరలవచ్చి శుచియగు వ్రతముగలవాడై మనరియొక్క వివాహమాహాత్మ్యమును చూచుచుండెను. ఇట్టి మహాత్మ్యముగల యీవిద్యను చర్యానాదనాధుడనేకవత్సరములు జపించి లోపాముద్రయను స్త్రీరూపముగ దేవీరూపమును బొందెను. కనుక సహాదికాదివిద్యలు సర్వోత్తమములనియు, ముఖ్యతత్వమనియు, మిక్కిలి ఉత్కృష్టమనియు చెప్పుచున్నారు. ఈహాది పంచదశాక్షరి పుంరూపమును, కాదిపంచదశాక్షరి స్త్రీరూపమునాశ్రయించెను. అని పార్వతితో ఈశ్వరుడు చెప్పెను.

అ॥ నరులకు చిద్విద్యోపాసనవలన సకలపురుషార్థములు సిద్ధించుననియు సర్వయుగములయందును దేవతలుకూడ అట్టి యుపాసనకొరకు నరజన్మము కోరుచుండిరనియు చెప్పబడుచున్నది. దత్తాత్రేయసంహిత 62 అధ్యాయము॥

ఈశ్వరఉవాచ॥ అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి శ్రీవిద్యాశంత్రివైభవం । శ్రవణాద్యస్య సుభగే సాక్షాత్పశుపతిర్భవేత్ ॥౧ సౌభాగ్యషట్కం విశ్వేశి మమయత్తద్భవేద్ధ్రువం । అణిమాద్యష్టకంచాపి ఘుటికాద్యాశ్చ సిద్ధయః । చిద్విద్యాయోగశీలస్య భవంతి భవినస్సదా । చిద్విద్యాయోగశీలస్య యత్ర యత్ర వసేత్పుమాన్ ॥3॥ కాశీక్షేత్రం తదుద్దిష్టం సమంతాద్దశయోజనం । చిద్విద్యాయోగకర్తారం సాక్షాత్పశుపతిం యథా ॥౪॥

దృష్ట్వైవ పత్రకీముక్తః పంచభిః పాతకైర్భవేత్ । దీక్షావిద్యా
యాగనిష్ఠాత్మం సృష్ట్వాగచ్ఛన్నమస్కృతి ॥ ఇత్యాది ॥ నామరూ
పాత్మకం విశ్వం విద్ధి చిన్మయవిగ్రహాం । అహం నవాళివ్రా
విష్ణుర్వానిర్బ్రహ్మాద్యాపతిః । నసమర్థాః శ్రియోవక్తుం విద్యా
మాహాత్మ్యమంబికే । మహాతారకవిద్యేయం ప్రోక్తా పంచద
శాక్షరీ ॥ ౧౭ ॥ *** ॥ శ్రియఃపంచదశార్ణోయం కామేనోపా
సితాపురా । మయాచ భైరవేణాపి శక్త్యాద్యైః కులాంబికే ॥
మహతీ కామవిద్యేయం భోగవిద్యేయముచ్యతే । మోక్షవిద్యా
ర్థవిద్యేయం ధర్మవిద్యామిమాం జగుః । తీర్థసర్వస్వభూతేయం
యోగసర్వస్వమారపి ॥ ౧౦ ॥ దానసర్వస్వభారుక్తా తపస్సర్వస్వ
భూరపి । సర్వకళ్యాణమూర్త్యేయం విద్యాసామ్రాజ్యనాయికా ।
అపరిచ్ఛిన్నసౌభాగ్యపదేయామభిధీయతే । తస్మాత్రితయసంపత్తిం
యది హాతుమిహేచ్ఛసి । శ్రీవిద్యాభజనం కార్యం శర్వబంధ
ముముక్షుభిః । మనసా కర్మణా వాచా ప్రాప్తవ్యా సుకృతం న
యత్ ॥ ౧౩ ॥ శ్రీవిద్యాస్మరణం కృత్వా సర్వం ప్రాప్నోతి సాధ
కః । కృతత్రేతాద్వాపరేషు తథా కలియుగే శివే । దేవా అపి
జనింభూమౌ వాంఛంత్యాత్మవిముక్తయే । దేవానామపి సర్వే
షాం విద్యేయం దుర్లభోదితా । శ్రియః పంచదశార్ణేయం పర
మేశస్యేశ్వరి । లభ్యతే గురువక్త్రేణ తురీయస్యాధికారిణః ।
సాధూనాం శంకరోయస్తు పశ్చిమం జన్మయస్యనో । నలభ్యతే
తేనవిద్యా శ్రియఃపంచదశాక్షరీ ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ ఓపార్వతీ శ్రీవిద్యామంత్రమాహాత్మ్యమును వినిన మాత్రముచేతనే సాక్షాత్తు ఈశ్వరుడుకాగలడు. వానికినామోక్షపదైశ్వర్యములును, అణిమాద్యష్టసిద్ధులుమొదలగునవి

యు, చిద్విద్యాయాగముచేయువానికి సిద్ధించును. ఉ[illegible]వాసు న్నస్థలము మొదలుకొని పదియామడవరకు కాశీక్షేత్రము. చిద్విద్యాయాగకర్తను చూచినంతమాత్రముచేత ఉక్త్వసిమాచినట్లు పంచమహాపాతకములునశించును. నామరూపములుగల ప్రపంచమును చిత్స్వరూపముగనే తెలిసికొనును. సదాశివుడు విష్ణువు, బ్రహ్మ మొదలగువారుగాని నేనుగాని యీవిద్యామాహాత్మ్యమును చెప్పజాలము. ఈపంచదశాక్షరిపరబ్రహ్మవిద్య అని చెప్పబడినది. ఈవిద్యను నేను మన్మథుడు శౌరి వును జపము చేయుచున్నాము. ఇది ధర్మార్థకామమోక్షములనిచ్చునదియనియు, సమస్తతీర్థములు, యాగములు, దానములు, తపస్సులు మొదలగువానిఫలమును, సకలకళ్యాణములును, మితములేని సౌభాగ్యమును ఇచ్చునదియనియు చెప్పబడుచున్నది. మోక్షేచ్ఛగలవారు శ్రీవిద్యను సేవింపవలెను. మనోవాక్కాయకర్మములచేత పొందబడు సుకృతము శ్రీవిద్యాస్మరణఫలమున కలుగును. కృత, త్రేతా, ద్వాపరయుగములయందును, కలియుగమందును దేవతలుకూడ మోక్షము (ఆత్మస్వరూపము) ను బొందుకొరకు భూలోకమునందు జన్మమునుకోరుచున్నారు దేవతలకుకూడ ఈవిద్య దుర్లభము. మోక్షాధికారులను గురుముఖమువలన పొందబడదగు ఈశ్రీవిద్య సాక్షాత్తు శంకరుడగువాడును, పునర్జన్మము లేనివాడునుగాని యితరులుపొందలేరని పార్వతితో నీశ్వరుడు చెప్పెను.

ఈ॥ మహిషాసురునియొక్క సంహారానంతరమందు దేవతలందరు పరమేశ్వరిని స్తుతిచేసినట్లును, కలియుగమునందు నరులు మాయచే మోహితులయి పరమేశ్వరియొక్క సేవచే

యుత శివవిష్ణ్వాద్యుపాసనలను చేయుచుండినను సద్గురుసంప్ర సుహార్ద్ర చేత శాస్త్రబద్ధమైన పరిహారములను సేవించుటచే నేమి ఫలముకలుగునని యు చెప్పబడుచున్నది.

దేవీభాగవతము పంచమస్కంధము పందొమ్మిదవ అధ్యాయము.

ఇంద్రాదికృత దేవీస్తుతిః॥

వ్యాసః॥ అథ ప్రముదితాస్సర్వే దేవాఇంద్రపురోగమాః మహిషం నిహతం దృష్ట్వా తుష్టువుర్జగదంబికాం ॥ ౧॥ దేవాః॥ బ్రహ్మాసృజత్యవతి విష్ణురిదం మహేశ శ్శక్త్యా తవైవ హరతే నను చాంతకాలే। ఈశానతేపిచ భవంతి తయా విహీనా స్తస్మా త్త్వమేవ జగతఃస్థితినాశకర్త్రీ ॥ ౨॥ కీర్తిర్మతిః స్మృతిగతీ కరుణాదయా త్వం శ్రద్ధాధృతిశ్చ వసుధా కమలాజయాచ। పుష్టిః కలాథ విజయా గిరిజాజయా త్వం తుష్టిః ప్రమా త్వమసి బుద్ధిరుమారమాచ ॥ ౩॥ విద్యాక్షమా జగతి కాంతిరపీహ మేధా సర్వం త్వమేవ విదితా భువనత్రయేస్మిన్। ఆభిర్వినా తవతు శక్తిభి రాశుకర్తుం కోవా క్షమస్సకలలోకనివాసభూమే॥ ౪॥ త్వంధారిణీ నచేదంబ కూర్మోనాగో ధరిత్రీం కథమిలాం ... భవేతాం। పృథ్వీ నచేత్త్వమసి వా గగనస్థ ... బహుభారయుక్తం ॥½***॥౧౧॥ ప్రాప్తే కలావహహ దుష్టతరేచ కాలే నత్వాం భజంతి మనుజా ననువంచితాస్తే। ధూర్తైః పురాణచతురైర్హరిశంకరాణాం సేవాపరాశ్చ విహితాస్తవ నిర్మితానాం ॥ ౧౨॥ జ్ఞాత్వా సురాంస్తవ వశానసురార్దితాంశ్చ యేవై భజంతి భువి భావయుతా విభగ్నాః। ధృత్వా కరే [illegible] వ్రజంతి [illegible]

[illegible]రే ॥౧౩॥ విద్యా త్వమేవ సుఖదాఽసుఖదాప్యవిద్యా మాత
స్త్వమేవ జననార్తిహరా నరాణాం । మోక్షార్థిభిస్తు కలితా
కిల మందక్షీభిర్వారాధితా జనని భోగపరైస్తథాన్యైః ॥౧౪॥ బ్ర
హ్మాహరశ్చ హరిరప్యనిశం శరణ్యం పాదాంబుజం తవ భజంతి
సురాస్తథాన్యే । తద్వైనయేప్యమతయో మనసా భజంతి భ్రాం
తాః పతంతి సతతం భవసాగరే తే ॥౧౫॥ చండి త్వదంఘ్రిజల
జోత్థరజఃప్రసాదాద్ బ్రహ్మాకరోతి సకలం భువనం భవాదౌ ।
శౌరిశ్చ పాతి ఖలు సంహరతే హరస్తు త్వాం సేవతే నమనుజ
స్త్విహ దుర్భగోఽసౌ ॥౧౬॥ వాగ్దేవతా త్వమసి దేవి సురాసు
రాణాం వక్తుం నతేఽమరవరాః ప్రభవంతి శక్తాః । త్వం చేన్ముఖే
వససి నైవ యదైవ తేషాం యస్మాద్భవంతి మనుజా నహి
తద్విహీనాః ॥౧౭॥ శప్తో హరిస్తు భృగుణా కుపితేన శాపం
విగానో బభూవ సమతః ఖలు సూకరస్తు । పశ్చాన్నృసింహ ఇతి
యశ్చలకృద్ధరాణాం తాస్సేవతాం జనని మృత్యుభయం నకిం
స్యాత్ ॥౧౮॥ శంభోః పపాత భువి లింగమిదం ప్రసిద్ధం శాపేన
తేనచ భృగోర్విపినే గతస్య । తే యే నరా భువి భజంతి కపాలిన
స్తు తేషాం సుఖం కథమిహాపి పరత్ర మాతః ॥౧౯॥ యో భూర్గ
జాననగణాధిపతిర్మహేశాత్ తం యే భజంతి మనుజా వితథప్రప
న్నాః । జానంతి తేన సకలార్థఫలప్రదాత్రీం త్వాం దేవి విశ్వజ
ననీం సుఖసేవనీయాం ॥౨౦॥ చిత్రం త్వయారిజనతాపి దయా
ర్ద్రభావాద్ధత్వా రణే శితశస్త్రైర్గమితా ద్యులోకం । నోచేత్స్వకర్మ
నిచితే నిరయే నితాంతం దుఃఖాతిదుఃఖగతిమాపదమాపతేత్సా
॥౨౧॥ బ్రహ్మా హరశ్చ హరిరప్యుత గర్వభావా జ్ఞానంతి తేఽపి
విబుధా న తవప్రభావం । కేఽన్యే భవంతి మనుజా విదితుం సమ

ర్ధాస్సంమోహితా స్తవగుణై రమితప్రభావైః ॥ ౨౨ ॥ క్లిశ్యంతి
తేపి మునయ స్తవ దుర్విభావ్యం పాదాంబుజం నహి భజంతి
విమూఢచిత్తాః । సూర్యాగ్ని సేవనపరాః పరమార్థతత్త్వం జ్ఞాతం
న తైః శ్రుతిశతైరపి వేదసారం ॥ ౨౩ ॥ మన్యే గుణా స్తవ భువి ప్రథిత
ప్రభావాః కుర్వంతి యేహి విముఖాన్ననుభక్తిభావాత్ ।
లోకాన్స్వబుద్ధిరచితై ర్వివిధాగమైశ్చ విష్ణ్వీశభాస్కరగణేశప
రాన్విధాయ ॥ ౨౪ ॥ కుర్వంతి యే తవపదాద్విముఖాన్నరాగ్ర్యా
న్స్వోక్తాగమై ర్హరిహరార్చన భక్తియోగైః । తేషాం న కుప్యసి
దయాం కురుషేంబికే త్వం తాన్మోహమంత్రనిపుణా ప్రథయ
స్యలంచ ॥ ౨౫ ॥ తుర్యే యుగే భవతి చాతిబలం గుణస్య తుర్య
స్య తేన మథితాన్యసదాగమాని । త్వాం గోపయంతి నిపుణాః
కవయః కలౌ వై త్వత్కల్పితాన్సురగణానపి సంస్తువంతి ॥ ౨౬ ॥
ధ్యాయంతి ముక్తిఫలదాం భువి యోగసిద్ధాం విద్యాం పరాంచ
మునయోఽతి విశుద్ధసత్వాః । తే నాప్నువంతి జననీజఠరేతు
దుఃఖం ధన్యాస్త ఏవ మనుజా స్త్వయి యే ప్రలీనాః ॥ ౨౭ ॥ చిచ్ఛ
క్తిరస్తి పరమాత్మని తేన సోపి వ్యక్తో జగత్సు విదితో భవకృత్య
కర్తా । కోన్య స్త్వయా విరహితః ప్రభవత్యముష్మి న్కర్తుం విహ
ర్తుమపి సంచలితుం స్వశక్త్యా ॥ ౨౮ ॥ తత్త్వాని చిద్విరహితాని
జగద్విధాతుం కింవా క్షమాని జగదంబ యతో జడాని । కించేం
ద్రియాణి గుణకర్మయుతాని సంతి దేవి త్వయా విరహితాని ఫలం
ప్రదాతుం ॥ ౨౯ ॥ దేవా మఖేష్వపి హుతం మునిభి స్స్వభాగం
గృహ్ణీయురంబ విధివత్ప్రతిపాదితం కిం । స్వాహా న చేత్త్వమసి
తత్ర నిమిత్తభూతా తస్మాత్త్వమేవ ననుపాలయసీవ విశ్వం ॥ ౩౦
సర్వాంత్వమేధమఖిలం విహితం భవాద్యా త్వాం నాసి నైవ హరిహర

ప్రముఖాన్ దిగీశాన్ । కాలేఽత్తి విశ్వమపి తే చరితం భవాద్యా
జానంతి నైవ మనుజాః క్వను మందభాగ్యాః ॥౩౧॥ హత్వాసురం
మహిషరూపధరం మహోగ్రం మాతస్త్వయా సురగణాః కిల
రక్షితోఽయం । కాంతే స్తుతిం జనని మందధియో విదామో
వేదాగతిం తవ యథార్థతయా న జగ్ముః ॥ ౩౨ ॥ కార్యం కృతం
జగతి నోయదసౌ దురాత్మా వైరీ హతో భువనకంటక దుర్విభా
వ్యః । కీర్తిః కృతా నను జగత్సు కృపావిధేయా హ్యస్మాంశ్చ
పాహి జనని ప్రథితప్రభావే ॥౩౩॥ వ్యాసః॥ ఏవంస్తుతా సురైర్దేవీ
తానువాచ మృదుస్వరా । అన్యత్కార్యంచ దుఃసాధ్యం బ్రు
వంతు సురసత్తమాః ॥౩౪॥ యదా యదా హి దేవానాం కార్యం
స్యాదతిదుర్ఘటం । స్మర్తవ్యాహం తదా శీఘ్రం నాశయిష్యామి
చాపదం ॥౩౫॥ దేవాః॥ సర్వం కృతం త్వయా దేవి కార్యం నః ఖలు
సాంప్రతం । యదయం నిహతః శత్రురస్మాకం మహిషాసురః ॥
౩౬॥ స్మరిష్యామో యదా తేంబ సదైవ పదపంకజం । తథా కురు
జగన్మాతర్భక్తిం త్వయ్యవ్యచంచలాం ॥౩౭॥ అపరాధసహస్రాణి
మాతైవ సహతే సదా । ఇతి జ్ఞాత్వా జగద్యోనిం న భజంతే కుతో
జనాః॥౩౮॥ ద్వౌ సుపర్ణౌ హి దేహేస్మింస్తయోస్సఖ్యం నిరంతరం।
మాన్యస్సఖాన్యతీయోస్తి యోపరాధం సహేతిహి॥౩౯॥ తస్మా
జ్జీవస్సఖాయం త్వాం హిత్వా కిన్ను కరిష్యతి । పాపాత్మా మం
దభాగ్యోసౌ సురమానుషయోనిషు ॥౪౦॥ ప్రాప్య దేహం సుదు
ష్ప్రాపం నస్మరేత్త్వాం నరాధమః । మనసా కర్మణా వాచా
బ్రూమ సత్యం పునః పునః ॥౪౧॥ సుఖే వాప్యథవా దుఃఖే త్వన్న
శ్చరణముద్ధృతం । పాహి నస్సతతం దేవి సర్వైస్తవ వరాయుధైః
౪౨॥ అన్యథా శరణం నాస్తి త్వత్పాదాంబుజరేణుతః । వ్యాసః॥

ఏవం స్తుతా సురైర్దేవీ తత్రైవాంతరధీయత ॥ ౮౩॥ విస్మయాం
పరమంజగ్ముర్దేవాస్తాం వీక్ష్య నిర్గతాం ॥ ఇతి ॥

తా॥ జనమేజయునితో వ్యాసులు చెప్పుచున్నారు. మ
హిషాసురసంహారానంతరము ఇంద్రాదిదేవతలు పరదేవతను
స్తోత్రము చేయుచున్నారు. ఓతల్లీ నీశక్తి చేతనే బ్రహ్మ, విష్ణు,
రుద్రులు సృష్టి స్థితి లయములు చేయుచున్నారు కాని నిన్ను
విడిచినకాలమందు వారు సమర్థులుకారు. ఇట్లు సృష్టి స్థితి లయ
ములు చేయుదానవు నీవే. కీర్తి, మతి, స్మృతి, గతి, కరుణ,
దయ, శ్రద్ధ, ధృతి, వసుధ, కమల, జయ, పుష్టి, కల, విజయ
గిరిజ, తుష్టి, ప్రమ, (సత్యము) సరస్వతి, ఉమ, రమ, లక్ష్మి
విద్య, క్షమ, కాంతి, మేధ మొదలగురూపములు సర్వమునీవే.
శక్తులులేక యెవడు నేమియు జేయజాలడు. నీసహాయములేక
యీమహాభూమిని ఆదికూర్మము, ఆదిశేషుడు నెట్లుధరింపగల
రు. ధరాస్వరూపము నీవుకానియెడల బహుభారయుక్తమయి
నగగనమెట్లు నిలిచియుండగలదు. 5.

దుష్టతరమయిన కలియుగమున మనుష్యులు ధూర్తుల
గుపౌరాణికులచే వంచితులై నిన్ను సేవింపలేక నివలన నిర్మింప
బడిన హరిహరాదులను సేవించుచుందురు. రాక్షసులచేత దేవ
తలు పీడపెట్టబడి నిన్ను శరణుపొంది సుఖించిరని తెలిసియు,
ఆదేవతలనే సేవింతురు. ఇది నిర్మలమయిన దీపమును చేతిలో
నుంచుకొనియును పాడునూతిలోపడుటయేగద. సేవించుభక్తుల
కుసుఖమునిచ్చు విద్యాస్వరూపురాలవునీవె. నిన్ను సేవింపకుండ
మోహపఱచి దుఃఖమునిచ్చు అవిద్యాస్వరూపురాలవు నీవె.
నరులకు జననమరణాది దుఃఖములను హరించుదానవును నీవె.

మోక్షమును గోరువారు నిన్ను ఆరాధింతురు గాని కేవలభోగాసక్తులగు అజ్ఞులు నిన్ను ఆరాధింపలేరు. హరిహరబ్రహ్మాది దేవతలే నీపాదపద్మమును సర్వదా సేవించుచుండగా అల్పబుద్ధిగల నరులు సుఖమునిచ్చు నీసేవను మానదగునా. ఈనరులు భ్రాంతిచేత నిన్ను సేవింపక సంసారసాగరమందె పడుచున్నారు. ఓపరమేశ్వరీ నీపాదపద్మరజోరేణుప్రసాదముచేత బ్రహ్మ సకలభువనమును సృష్టిని, విష్ణువు పరిపాలనమును, ఈశ్వరుడు సంహారమును చేయుచున్నారు. ఈలోకమునందు నిన్ను సేవింపని మనుజుడు అదృష్టహీనుడు. దేవతలకును, రాక్షసులకును నీవు ప్రాపమయియున్నావు. వాగ్దేవతాకటాక్షములేని మనుజులవలె నీకటాక్షములేని దేవతలును పలుకలేరు. భృగుమహర్షి శపింపగా విష్ణుమూర్తి మత్స్యకూర్మాద్యవతారములను బొందెను. అట్టిఅవతారపురుషులను సేవించువారికి మృత్యుభయముతొలఁగునా. ఆభృగుమహర్షి శపింపగా ఈశ్వరునియొక్క లింగము భూలోకమున దారుకావనమందు తెగిపడెను. అట్టిఈశ్వరుని సేవించువారికి నిహపరసుఖములు కలుగునా. భూలోకమునందు కొందఱు సకలార్థములనిచ్చు నిన్ను సేవింపలేక గణేశునిసేవించి తమకార్యమును వ్యర్థపఱ్చుకొనుచున్నారు. ఓతల్లీ నీవు శత్రువులనయినను సంహరించి వారి స్వకర్మములకు తగిన నరకమును పొందింపక దయతో స్వర్గమును పొందించెదవు. మఱియు హరిహరబ్రహ్మాది దేవతలయినను మోహితులై గర్వముచేత నీప్రభావమును దెలియజాలకయుండిరి. మహామహిమగల నీగుణములచేత మోహితులగు జనులు నీప్రభావమును తెలిసికొనలేరని వేఱె చెప్పనక్కఱలేదు. అచింతనీయమగు నీపాదారవింద

భజనసామాంగని మునులు కొందరు పరమార్థమును తెలిసికొన లేక సూర్యాగ్న్యాదులను సేవింపుచు క్లేశపడుదురు. జననీ ప్రసిద్ధములగు నీగుణములచేత మోహితులై నీయందు భక్తి లేక నానావిధములగు ఆగమముల ననుసరించి విష్ణు శంకర భాస్కరాది దేవార్చనపరులగుచున్నను వారియందు నీవు కోపముచేయక దయనేజూపుచు వారినివశ్యాకర్షణాదిమంత్రములయందు నేర్పుగలనుగ జేయుచున్నావు. సత్య (కృత) యుగమందుజన్మించినవారికి అతిశుద్ధసత్వగుణముతో బలముగానుండెను. అతిశుద్ధసత్వగుణము తుర్యగుణమనియు, కృతయుగము తుర్యయుగమనియు చెప్పబడినది. వారు ఆగుణములచేతనే ఆసదాగమములను మథించుచు సత్యముననుసరించి యుండిరి. 1 కలియుగము, 2 ద్వాపరయుగము, 3 త్రేతాయుగము, 4 కృతయుగము అని కలియుగము మొదలుకొని వెనుకకు క్రమముచేత కృతయుగము తుర్యయుగమని వ్యాఖ్యానమందు చెప్పబడినది. కలియుగమునందు నిపుణులైన కవులు నిన్ను విడిచి నీవల్లకల్పింపబడిన విష్ణ్వీశాది దేవతలనే స్తుతిచేయుచున్నారు. యోగసిద్ధులగు మునులు ముక్తిఫలమునిచ్చు పరావిద్యాస్వరూపమైన నిన్నే ధ్యానించుచు నీయందే మనస్సును లీనముచేసి ధన్యులై తిరిగి తల్లిగర్భమునందు పుట్టరు. పరమాత్ముడు తనయిచ్ఛాశక్తి వలననే వ్యక్తుడై సంసారకృత్యములను చేయుచున్నాడు. నీసహాయము లేకుండగ సృష్టి స్థితి సంహారముల నెవడుచేయగలడు. జడములగు తత్వములు చిత్సహాయములేక జగత్తును కల్పింపగలవా. ఓజననీ యజ్ఞములలో నీవు స్వాహాకారముగ సన్నిధినుండవేని దేవతలాహారమములను స్వీకరింపలేరు.

కావున నీవే మనుష్యుల ద్వారా దేవతలకును, దేవతల ద్వారా పితృలకును తృప్తి కలిగించుచున్నావు. హరిహరాదులను, దిక్పాలురను, సకలవిశ్వమును పుట్టించి రక్షించుచు సంహరించు నీమహిమను హరిహరాదులే తెలియలేనపుడు మందభాగ్యులగు మనుజులు తెలిసికొనగలరా; ఓతల్లీ మహిషాసురుని సంహరించి దేవగణమును రక్షించినావుగద. వేదములే నియథార్థగుణముల నస్తుతిచేయలేకపోయినవి. అల్పబుద్ధిగలమేమెట్లు స్తుతింపగలము. మహాప్రభావముగల నీవు మమ్ము దయతో రక్షింపుము. అనిస్తుతిచేయబడిన పరమేశ్వరి మృదుమధురస్వరముతో ఓదేవతలారా! మీకసాధ్యమయిన కార్యముతటస్థించినపుడు నన్ను స్మరింపుడు. నేనువెంటనే మీయాపదలను నశింపచేయుచున్నానని పలుకగా దేవతలు మాకుశత్రువైన మహిషాసురునిసంహరించుటవలన మాసకలకార్యములు నీచేతచేయబడినవే. మఱియు నీపాదపద్మమునందు సర్వదామాకు చలింపనిభక్తియుండునట్లు చేయుము. సహస్రాపరాధములుచేసినను జగన్మాత సర్వదాసహించునను జ్ఞానముకలిగిన యేజనులు జగత్కారణమయిన నిన్ను భజింపకయుందురు. ఈదేహరూపమైన వృక్షమునందు జీవుడు, పరమాత్మ అను రెండుపక్షులు కలవు. వీనికి సర్వదా సఖ్యముకలదు. అపరాధములను సహించుపరమమిత్రము, ఆత్మరూపమునగు నిన్ను సేవింపక జీవుడు సుఖించునా; ఉత్తమదేహములనుబొందినను పాపాత్ములు నిన్ను స్మరింపలేరని సత్యముగ చెప్పుచు పరాయుధధారిణివగు నిన్ను శరణుపొందితిమి. కావున మాకు సుఖముకలిగినపుడు గర్వింపని, దుఃఖముగలిగినపుడు విచారింపని సుబుద్ధినిచ్చి రక్షింపుమని దేవతలు ప్రార్థిం

పగా పరమేశ్వరి యక్కడనే అంతర్ధానమాయెను. దేవతలు పరమేశ్వరిని చూడక మిక్కిలి ఆశ్చర్యము పొందిరి.

దేవీవేదపాదస్తవము॥ శంకరాచార్యకృతము॥

88 శ్లో॥ త్రికలాఢ్యాం త్రిహృల్లేఖాం ద్విహంసస్వరభూషితాం। యోజపత్యాంబ తేవిద్యాం సోఽకరః పరమేశ్వరాట్॥

తా॥ మూడుకకారములు మూడులకారములు మూడు హ్రీంకారములు రెండుసకారములు రెండుఅచ్చులు గలనీమంత్రమెవరు జపింతురో వారు ముక్తినిపొందుదురని పరమేశ్వరిని శంకరులు స్తుతిచేసిరి.

II ఉపాసనచేసినవారు.

అ॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, ఈశ్వరాది దేవతలును, రాక్షసాదులును పరమేశ్వరిని గొప్పగా పూజించిరని చెప్పబడుచున్నది.

ల॥ స॥ 213 మహాపూజ్యా॥

భా॥ వ్యా॥ పూజ్యానాం శివాదీనామపి పూజ్యేత్యర్థః। పద్మ॥ దేవీభాగవతములు॥ శివ, బ్రహ్మ, విష్ణు, కుబేర విశ్వేదేవ, వాయు, వసు, వరుణాగ్ని, శక్ర, సూర్య, సోమ, గ్రహ రాక్షస పిశాచ మాతృగణాది భేదేన తత్తత్పూజనీయ దేవీమూర్తి భేదో మంత్ర శైలేంద్ర నీల, స్వర్ణ, రౌప్య, పిత్తళ కాంస్య, స్ఫటిక, మాణిక్య, ముక్తాఫల, ప్రవాళ, వైడూర్య, త్రపు, సీస, వజ్ర, లోహ వికారరూపో విస్తరేణ దర్శితః। అత్రాగ్ని, శక్ర, సూర్యాః మాణిక్యమయీమేవ ప్రతిమాం పూజయంతి. ఇతరద్వ్యధాసంఖ్యం యోజనీయం॥

తా॥ శివుడు మొదలు పిశాచులవరకు చెప్పినవారు మాతృగణాదిభేదముచేత మారి భేదమునుపొంది పరమేశ్వరిని శైల

(రోయు) ఇంద్రనీలము, బంగారు, వెండి, యిత్తడి, కంచు, స్ఫటికము, మాణిక్యము, ముత్యము, పగడము, వైడూర్యము, పుష్య. సీసము. వజ్రము, లోహము అనువానిపైని రచింపబడిన ప్రతిమలనగు శ్రీచక్రముందుయుందు పూజించిరి.

౹౹ స౹౹ 231 మహాభైరవపూజితా ౹౹

ఫా౹౹ వ్యా౹౹ పరశివ్రా భైరవః ౹౹

పద్మపు౹ శంభుః పూజయతే దేవీం మంత్రశక్తిమయీం శుభాం ౹ అక్షమాలాం కరేకృత్వా న్యాసేనైవ చ పూర్వత్వ ౹౹ ఇతి ౹౹

తా౹౹ ఈశ్వరుడు అక్షమాలను చేతధరించి శుభమగుమంత్రశక్తిరూపమయిన దేవిని న్యాసముచేత పూజించెను.

౹౹ స౹ 238 మనువిద్యా ౹౹

బ్రహ్మాండమ – మనుశ్చంద్రః కుబేరశ్చ లోపాముద్రాచ మన్మథః ౹ అగస్త్య రగ్ని స్సూర్యశ్చ ఇంద్ర స్కంద శ్శివ స్తథా ౹ క్రోధభట్టారకో దేవ్యా ద్వాదశామీ ఉపాసకా ఇతి వచనే సంప్రదాయతో ద్వాదశప్రకారాః శ్రీవిద్యాప్రస్తారః ౹౹

తా౹౹ మనువు, చంద్రుడు, కుబేరుడు, లోపాముద్ర, మన్మథుడు, అగస్త్యమహర్షి, అగ్నిహోత్రుడు, సూర్యుడు, ఇంద్రుడు కుమారస్వామి, ఈశ్వరుడు, క్రోధభట్టారకుడు ఈపండ్రెండుగురును దేవీ ఉపాసకులు. పండ్రెండువిధములగు శ్రీవిద్యాప్రస్తారము గలవారు.

౹౹ స౹౹ 280 పద్మనాభసహోదరీ౹౹

బ్ర౹౹ పు౹ కాంచీక్షేత్రే పురా ధాతా సర్వలోకపితామహః శ్రీదేవీదర్శనార్థాయ తపస్తేపే సుదారుణం౹ అత్రైకత్వధ్యాన

పగా పరమేశ్వరి యక్కడనే అంతర్ధానమాయెను. దేవతలు పరమేశ్వరిని చూడక మిక్కిలి ఆశ్చర్యము పొందిరి.

దేవీవేదపాదస్తవము॥ శంకరాచార్యస్తోత్రము॥

88 శ్లో॥ త్రికలాఢ్యాం త్రిహృల్లేఖాం ద్విహంసస్వరభూషితాం। యోజయత్యంబ తేవిద్యాం సోకరః పరమఃస్వరాట్॥

తా॥ మూడుకకారములు మూడులకారములు మూడు హ్రీంకారములు రెండుసకారములు రెండుఅచ్చులు గలమంత్రమెవరు జపించుదురో వారు ముక్తినిపొందుదురని పరమేశ్వరిని శంకరులు స్తుతిచేసిరి.

II ఉపాసనచేసినవారు.

అ॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, ఈశ్వరాది దేవతలును, రాక్షసాదులును పరమేశ్వరిని గొప్పగా పూజించిరని చెప్పబడుచున్నది.

ల॥ స। 213 మహాపూజ్యా॥

భా॥ వ్యా॥ పూజ్యానాం శివాదీనామపి పూజ్యత్వాత్॥

పద్మ॥ దేవీభాగవతములు॥ శివ, బ్రహ్మ, విష్ణు, కుబేర విశ్వేదేవ, వాయు, వసు, వరుణాగ్ని, శక్ర, సూర్య, సోమ, గ్రహ రాక్షస పిశాచ మాతృగణాది భేదేన తత్తత్పూజనీయ దేవీమూర్తి భేదో మంత్రశైలేంద్ర శిల, స్వర్ణ, రౌప్య, పిత్తళ కాంస్య, స్ఫాటిక, మాణిక్య, ముక్తాఫల, ప్రవాళ, వైడూర్య, త్రపు, సీస, వజ్ర, లోహ వికారరూపో విస్తరేణ దర్శితః। అత్రాగ్ని, శక్ర, సూర్యాః మాణిక్యమయీమేవ ప్రతిమాం పూజయంతి. ఇతరద్యథాసంఖ్యం యోజనీయం॥

తా॥ శివుడు మొదలు పిశాచులవరకు చెప్పినవారు మాతృగణాదిభేదము చేత మూర్తిభేదమునుపొంది పరమేశ్వరిని శైల

(రేయి) ఇంద్రనీలము, బంగారు, వెండి, యిత్తడి, రాగి, స్ఫాటికము, మాణిక్యము, ముత్యము, పగడము, వైడూర్యము, పుష్య. సీసము. వజ్రము, లోహము అనువానిపైని రచింపబడిన శ్రీచక్రములందు పూజించిరి.

౹౹ స౹౹ 231 మహాభైరవపూజితా ౹౹

భా౹౹ వ్యా౹౹ పరశివపూ భైరవః ౹౹

పద్మపు౹౹ శంభుః పూజయతే దేవీం మంత్రశక్తిమయీం శుభాం। అక్షమాలాం కరేకృత్వా న్యాసేనైవ భవప్రదాం ౹౹ ఇతి౹౹

తా౹౹ ఈశ్వరుడు అక్షమాలను చేతధరించి శుభమగుమంత్రశక్తిరూపమయిన దేవిని న్యాసముచేత పూజించెను.

౹౹ స౹ 238 మనువిద్యా ౹౹

జ్ఞానార్ణవము – మనుశ్చంద్రః కుబేరశ్చ లోపాముద్రా చ మన్మథః। అగస్తి రగ్నిః సూర్యశ్చ ఇంద్ర స్కంద శ్శివ స్తథా। క్రోధభట్టారకో దేవ్యా ద్వాదశామీ ఉపాసకా ఇతి వచనే సంప్రదాయతో ద్వాదశప్రకారాః శ్రీవిద్యాప్రస్తారః ౹౹

తా౹౹ మనువు, చంద్రుడు, కుబేరుడు, లోపాముద్ర, మన్మథుడు, అగస్తిమహర్షి, అగ్నిహోత్రుడు, సూర్యుడు, ఇంద్రుడు కుమారస్వామి, ఈశ్వరుడు, క్రోధభట్టారకుడు ఈపండ్రెండుగురును దేవి ఉపాసకులు. పండ్రెండువిధములగు శ్రీవిద్యాప్రస్తారము గలవారు.

౹౹ స౹౹ 280 పద్మనాభసహోదరీ౹౹

బ్ర౹౹ పు౹ కాంచీక్షేత్రే పురా ధాతా సర్వలోకపితామహః శ్రీదేవీదర్శనార్థాయ తపస్తేపే సుదారుణం ౹౹ అత్రైకాగ్రధ్యాన

యుక్తస్య తస్య ప్రతపతో మునేః। ప్రాదుర్బభూవ త్రిపురా పద్మహస్తా సహోదరా॥ పద్మాసనేచ తిష్ఠంతీ విష్ణునా జిష్ణునా సహేత్యాది -

తా॥ సర్వలోకములకు పితామహుఁడగు బ్రహ్మ పూర్వకాలమున కాంచీక్షేత్రమునందు శ్రీదేవియొక్క దర్శనముకొరకు అఖండతపస్సుచేసెను ఆత్మతోనైక్యమగు ధ్యానముతో తపస్సు చేసిన బ్రహ్మకు త్రిపురసుందరి పద్మాసనాసీనయు, పద్మహస్తయునై సోదరుడగు విష్ణువుతోకూడ ప్రత్యక్షమయ్యెను.

ల॥ స॥ 297 హరిబ్రహ్మేంద్రసేవితా॥

లలితోపాఖ్యానము— శ్రీనగరే అష్టాదశ సప్తదశ ప్రాకారయోర్మధ్యే విష్ణోః। సప్తదశ షోడశయోర్మధ్యే బ్రహ్మణః। పంచదశ చతుర్దశయోర్మధ్యే ఇంద్రాదిలోకపాలానాం దేవీసేవార్థం నివాసస్మరణాత్ ॥

తా॥ శ్రీనగరమునందు 17-18 ప్రాకారములమధ్యను విష్ణువు, 16-17 ప్రాకారములమధ్యను బ్రహ్మయు, 14-15 ప్రాకారములమధ్యను ఇంద్రుడు మొదలగు లోకపాలకులును దేవిని సేవించుటకై వసించిరి.

ల॥ స॥ 406 శివారాధ్యా॥

భా॥ వ్యా॥ శివేనారాధ్యోపాసితా ॥

బ్ర॥ పు॥ శివోపి యాం సమారాధ్య ధ్యానయోగబలేనచ ఈశ్వరస్సర్వసిద్ధీనా మర్ధనారీశ్వరో భవదితి ॥

తా॥ శివుడును, ధ్యానయోగబలముచేతఁ బరమేశ్వరినారాధించి సర్వసిద్ధులకు ఈశ్వరుఁడేకాక అర్ధనారీశ్వరుఁడునునయ్యెను.

ల॥ స॥ 726 సనకాదిసమారాధ్యా ॥

భా॥ వ్యా॥ బ్రి॥ పు॥ త్వమేవానాదిరఖిలా కార్యకారణరూపిణీ। త్వామేవహి విచిన్వంతి యోగినస్సనకాదయ ఇతి॥

తా॥ ఓపరమేశ్వరి సమస్తకార్యకారణరూపమయి అనాదిస్వరూపురాలవుగనున్న నిన్నే సనకాదిమునులుధ్యానించుచున్నారు.

ల॥ స॥ 817 సత్యవ్రతా ॥

భా॥ భా॥ దేవీభా॥ తృతీయస్కంధము॥ అనక్షరో మహామూర్ఖో నామ్నా సత్యవ్రతో ద్విజః। శ్రుత్వాక్షరం కోలముఖాత్ సముచ్చార్య స్వయంతతః। బిందుహీనం ప్రసంగేన జాతోసౌ విబుధోత్తమః। ఐకారోచ్చారణాదేవ తుష్టా భగవతీ తదా। చకార కవిరాజం తం దయార్ద్రా పరమేశ్వరీత్యాది॥

తా॥ అక్షరజ్ఞానములేని మహామూర్ఖుడయిన సత్యవ్రతుడనుబ్రాహ్మణుడు అడవిపందిముఖమువలన అక్షరమునువిని ప్రసంగవశముచేత బిందుహీనమయినను ఐకారము నుచ్చరించుటవలన దయగల పరమేశ్వరి సంతసించి వానిని కవిరాజుగాచేసెను. అనగా కవిశ్వరుడయ్యెను.

త్రిశతి 68 లలాటనయనార్చితా ॥

శంకరభా॥ తృతీయనేత్రవతా శివేన తత్స్వరూపరుద్రైర్వా పూజితేత్యర్థః॥

తా॥ పరమేశ్వరి మూడవనేత్రముగల శివునిచేతను గాని, అట్టిస్వరూపులగు రుద్రులచేతగాని పూజింపబడెను.

త్రిశతి 230 సనకాది మునిధ్యేయా ॥

శం॥ వ్యా॥ మననశీలాః మునయః॥ మననశబ్దేన లక్షణయా తత్సాక్షాత్కారవంత ఇత్యర్థః। బ్రహ్మణః మానసికపుత్రాః

జ్ఞానవైరాగ్యాది బహులాః మోక్షమార్గప్రవర్తకాః । సకలాః ఆదిః యేషాం తే మునయః సనందన, సనాతన, సనత్కుమార ప్రముఖాః । నిర్గతవిషయాః నిశ్చింతాః । త్రైక్యేయా ఆత్మాదరేణ స్వాత్మాఽభేదజ్ఞానేన సర్వదా విషయీకృతేశ్వర్యః । " I త్వం వా అహమస్మి భగవో దేవతే అహంవై త్వమసి" " II క్షేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి" " III ఆత్మానం చేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః " " IV అథయోఽన్యాం దేవతాముపాస్తేఽన్యోసావన్యోఽహమస్మీతి న సవేద యథాపశుః " "మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతి యఇహ నానేవ పశ్యతి " ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతిశతేభ్యః ॥ ఇతి॥

తా॥ బ్రహ్మయొక్క మానసికపుత్రులును, అధికజ్ఞానవైరాగ్యములుగలవారును, మోక్షమార్గప్రవర్తకులును, కోరికలేనివారును, నిశ్చింతులునగు సనకసనందనాదిమునులు త్రిపురసుందరిని ఆత్మస్వరూపముగ శ్రద్ధతో సర్వదా ధ్యానించుచుందురు. ఈయభేదమును ఈక్రిందజెప్పినరీతినసేకశ్రుతిస్మృతులుబోధించుచున్నవి. I ఓదేవా నీవే నేను నేనే నీవు. II నన్ను క్షేత్రజ్ఞునిగా తెలిసికొనుము. III ఆత్మస్వరూపము తానేయని తెలిసినవాడేమియుకోరక సుఖించును. IV ఎవడు దేవతవేఱని తానువేఱని భేదభావముచేత దేవతనుపాసించునో వాడు పశుప్రాయుడై నేమియు నెఱుగనివాడు. ఈవిషయములో (అద్వైతభావనలేకుండ) నానాత్వము భావించువాడు జన్మమును మరలమరల బొందును. సౌందర్యలహరీ॥

భగవత్పాదకృతము—శ్లో॥ హరిస్త్వామారాధ్య ప్రణతజనసౌభాగ్యజననీ మిత్యాది ।

తా॥ ఓ దేవీ! ఆశ్రయించినజనులకు సుఖమునిచ్చునట్టి నిన్ను విష్ణుమూర్తి యారాధనజేసెనని శంకరుల వారిచేత చెప్పబడెను.

జ్ఞానార్ణవము– “ త్వామారాధ్య దేవేశి కామః సౌభాగ్యసుందరః । హరిశ్చ పరమేశాని త్రిపురారాధనాత్ప్రియే । త్రైలోక్యమోహనో భూత్వా స్థితికర్తాభవత్సదా । త్వత్సమారాధనాత్తు బ్రహ్మా సృష్టికరోభవత్ । చంద్రసూర్యౌ వరారోహే సృష్టిసంహారకారకౌ

తా॥ ఈశ్వరిని ఆరాధనచేసి మన్మథుడు సౌభాగ్యసుందరుడయ్యెను. త్రిపురసుందరి ఆరాధనవలన విష్ణువు మూడు లోకములకు మోహనరూపమును, పరిపాలకరూపమును పొందెను. సర్వదా ఈమెయొక్క ఆరాధనవలన బ్రహ్మ సృష్టికర్తయును, రవి చంద్రులు సృష్టిసంహారకారకులును అయిరి.

వ్యాసులవారు పుత్రునికొరకు వాగ్బీజమును జపించినట్లును శ్రీశుకులు పుట్టినట్లును చెప్పబడుచున్నది.

దేవీభా॥ ప్రథమస్కంధము పదియవ అధ్యాయము॥

శ్లో॥ మేరుశృంగే మహారమ్యే వ్యాసస్సత్యవతీసుతః । తపశ్చచార సోత్యుగ్రం పుత్రార్థం కృతనిశ్చయః । జపన్నేకాక్షరం మంత్రం వాగ్బీజం నారదాచ్ఛ్రుతం । ధ్యాయన్ పరాం మహామాయాం పుత్రకామస్తపోనిధిః ॥ ౧ ॥ అగ్నేర్భూమేస్తథా వాయోరంతరిక్షస్య చాప్యయం । వీర్యేణ సమ్మితః పుత్రో మమ భూయాదితిస్పృహా । అతిష్ఠత్స్వగతాహారః శతసంవత్సరం విభుః । ఆరాధయన్మహాదేవం తథైవ చ సదాశివాం ॥ ౨ ॥ శక్తిస్సర్వత్ర పూజ్యేతి విచార్య చ పునఃపునః । అశక్తో నింద్యతే లోకే శక్తస్తు పరిపూజ్యతే ॥ ౩ ॥ ఇత్యాది॥

తా॥ సత్యవతీపుత్రులయిన వ్యాసులు మేరుపర్వతమునందు
వాగ్బీజము (ఐం) ను నారదునివలన నుపదేశమునుపొంది నిశ్చ
లమనస్సుతో జపము చేయుచు మహామాయాస్వరూపయైయిన
పరమేశ్వరిని ధ్యానించుచు, పంచమహాభూతసత్త్వసహ
పుత్రుడుతమకు కలుగవలెనని ఉగ్రమయిన తపస్సుతో లోకము
లో శక్తిగలవానిం బూజింతురు. శక్తిహీనునినిందింతురు గావున
సంతానము శక్తియే పురుషార్థాలనియెంచి పరమేశ్వరుని, పర
మేశ్వరిని నిరాహారుడై నూరుసంవత్సరములు ఆరాధింపగా
శ్రీశుకులుకలిగెను.

అ॥ శ్రీవిద్య ముఖ్యమయినదనియు, హరిహరులును, మన్మ
థుడును మూడుకాలములయందును జపించినట్లును చెప్పబడు
చున్నది.

వామకేశ్వరతంత్రము । చతుర్థపటలము— అతఃప్రధానవిద్యే
యం త్రిపురాపరమేశ్వరీ । నైతస్యాస్సదృశీకాచిద్విద్యా దేవేశి
విద్యతే ॥ 68 ॥ ఏతామేవ పురారాధ్య విద్యాం త్రైలోక్యమో
హినీం । త్రైలోక్యమోహనం రూపమకార్షీద్భగవాన్ హరిః ॥ 69 ॥
కామదేవోఽపి దేవేశి మహాత్రిపురసుందరీం । సమారాధ్యాఽభ
వల్లోకే సర్వసౌభాగ్యసుందరః ॥ 70 ॥ మయాప్యేతద్వ్రతస్థేన క్రి
యతేద్యాపి సువ్రతే । జప్యం త్రిసంధ్యమేతస్యాస్తు దేవత్వద
సిద్ధయే ॥ 71 ॥

తా॥ ఓపార్వతీ త్రిపురసుందరీవిద్య ప్రధానమయినది. దీని
తో సమమగు విద్యయేదియును లేదు. ఈ త్రైలోక్యమోహన
విద్యను ఆరాధనచేసి విష్ణువు మోహినీరూపమును, మన్మథుడు
అతిసుందరరూపమును పొందిరి. నేనును ఇప్పటికిని మూడుకా

లములయందును నియమము చేత ఈవిద్యనుపాసనచేయుచుంటి
వని ఈశ్వరుడు చెప్పెను

అ॥ బాలాత్రిపురసుందరీవిద్య అత్యుత్తమమనియు, బ్రహ్మ
విష్ణువు, ఈశ్వరుడును, ఇంద్రాదులును జపించి సర్వోత్తమపద
మును బొందిరనియు చెప్పబడుచున్నది.

దత్తాత్రేయసంహిత 54 అధ్యాయము ॥ శ్లో॥ శ్రుణు దేవి ప్రవ
క్ష్యామి బాలావిద్యామనుత్తమాం । యస్యాః స్మరణమాత్రేణ
సర్వవిద్యానిధిర్భవేత్ ॥౧॥ *** ॥౯॥ అణిమాదిగుణైశ్వర్యప్రదా
త్రీస్మృతితస్స్మృతా । శంఖపద్మాదినిధిదా సామ్రాజ్యశ్రీప్రదా
యినీ ॥౧౦॥ బృహస్పతేరపి గుణశతకోటిప్రదాయినీ । కాలమృ
త్యుహరీస్మర్తుర్జగద్వశ్యప్రదాయినీ ॥ ౧౧ ॥ మహామహత్తరా
విద్యా మంత్రసింహాసనేశ్వరీ । ఇమామహం హరిర్బ్రహ్మా జప్త్వా
సర్వోత్తమంపదం ॥ ౧౨ ॥ అవాప్తాస్మ మహాభాగే తథాశక్రా
దయస్సురాః ॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ ఓపార్వతీ స్మరణమాత్రముచేతనే భక్తులకు సకలవిద్య
లనిచ్చి రక్షించునట్టి మిక్కిలియుత్తమమయిన బాలాత్రిపుర
సుందరీవిద్యను వినుము. ఈవిద్య ఒకమారు స్మరణచేతనే అణి
మాద్యష్టైశ్వర్యములను, శంఖపద్మాది నిధులను, సామ్రాజ్య
లక్ష్మిని యిచ్చును. బృహస్పతికికూడ బహుగుణములనిచ్చెడి
మహత్తరమయిన యీమంత్రసింహాసనేశ్వరీవిద్యను నేను, విష్ణు
వుబ్రహ్మయు ఇంద్రాదులును జపించి సర్వోత్తమపదమునుబొం
దినాము.

అ॥ శ్రీకామమూర్తి పరమేశ్వరిని దేవీనవరాత్రములయం
దుపూజించి సిద్ధులను బొందినట్లు చెప్పబడుచున్నది.

దేవీభాగవతము–తృతీయస్కంధము 30 అధ్యాయము॥

నారదఉవాచ॥ శృణురామ సదానిత్యా శక్తిరారాధ్యనా
తనీ। సర్వకామప్రదాదేవీ పూజితాదుఃఖనాశినీ ॥౨౭॥ కార
ణంసర్వజంతూనాం బ్రహ్మాదీనాం రఘూద్వహ। తస్యాశ్శక్తిం
వినాకోపి స్పందితుం నక్షమో భవేత్ ॥౨౮॥ విష్ణోఃపాలనశక్తిః
సా కర్తృశక్తిః పితుర్మమ। రుద్రస్య నాశశక్తిః సాత్వన్యాశక్తిః
పరాశివా॥ ౩౦॥ యచ్చకించిత్క్వచిద్వస్తు సదసద్భువనత్రయే।
తస్య సర్వస్య యాశక్తిస్తదుత్పత్తిః కుతోభవేత్ ॥౩౧॥ నచ
బ్రహ్మనయదా విష్ణుర్నరుద్రో నదివాకరః। నచేంద్రాద్యాః
సురాస్సర్వే నధరా నధరాధరాః ॥౩౨॥ తదానాప్రకృతిఃపూర్ణా
పురుషేణ పరేణవై। సంయుతావిహరత్యేవ యుగాదౌ నిర్గు
ణాశివా ॥౩౩॥ సాభూత్వా సగుణాపశ్చాత్కరోతి భువనత్రయం।
పూర్వం సంసృజ్య బ్రహ్మాదీన్ దత్వా శక్తీశ్చ సర్వశః ॥౩౪॥
తాం జ్ఞాత్వా ముచ్యతేజంతుర్జన్మసంసారబంధనాత్। నావి
ద్యాపరమాఖ్యేయా వేదాద్యా వేదకారిణీ ॥౩౫॥ అసంఖ్యాతాని
నామాని తస్యాబ్రహ్మాదిభిఃకిల। గుణకర్మవిధానైస్తు కల్పితా
నిచ కింబ్రువే ॥౩౬॥ అకారాది క్షకారాంతైః స్వరైః వర్ణైస్తు
యోజితైః। అసంఖ్యేయానినామాని భవంతి రఘునందన ॥౩౭॥
రామఉవాచ॥ విధింమే బ్రూహి విప్రర్షే వ్రతస్యాస్యసమాసతః।
కరోమ్యద్యైవ శ్రద్ధావాన్ శ్రీదేవ్యాః పూజనంతథా ॥౩౮॥
నారదఉవాచ॥ పీఠంకృత్వా సమేస్థానే సంస్థాప్య జగదంబికాం।
ఉపవాసాన్నవైనత్వం కురురామవిధానతః ॥౩౯॥ ఆచార్యోహం
భవిష్యామి కర్మణ్యస్మిన్ మహీపతే। దేవకార్యవిధానార్థము
త్సాహం ప్రకరోమ్యహం ॥ ౪౦॥ వ్యాసఉవాచ॥ తచ్ఛ్రుత్వా

వచనం సత్యం మత్వా రామః ప్రతాపవాన్ । కారయిత్వాశు
పీఠం స్థాపయిత్వాంబికాం శివాం ॥౨౧॥ విధివత్పూజనం తస్యా
శ్చకార వ్రతవాన్ హరిః । సంప్రాప్తే చాశ్వినే మాసి తస్మిన్
గిరివరే తదా ॥౨౨॥ ఉపవాసపరో రామః కృతవాన్ వ్రతము
త్తమం । హోమం చ విధివత్తత్ర బలిదానంచ పూజనం ॥౨౩॥
భ్రాతరౌ చక్రతుః ప్రీత్యా వ్రతం నారదసంమతం । అష్టమ్యాం
మధ్యరాత్రే తు దేవీ భగవతీ హి సా ॥౨౪॥ సింహారూఢా దదౌ
తత్ర దర్శనం ప్రతిపూజితా । గిరిశృంగే స్థితోవాచ రాఘవం
సానుజం గిరా ॥౨౫॥ మేఘగంభీరయా చేదం భక్తిభావేన తో
షితా । దేవ్యువాచ॥ రామ రామ మహాబాహో తుష్టాస్మ్యద్య
వ్రతేన తే ॥౨౬॥ ప్రార్థయస్వ వరం కామం యత్తే మనసి వర్తతే
నారాయణాంశసంభూతస్త్వం వంశే మానవేఽనఘ ॥౨౭॥ రావణ
స్య వధార్థాయ ప్రార్థితస్త్వమరైరసి ॥౨౮॥ తదేదానీంతు కాకుత్స్థ
ఉవాచ దశరథాత్మజః ॥౨౯॥ ప్రార్థితస్తు సురైస్త్వం వై రావణేనా
తిపీడితైః । కపయస్తే సహాయా వై దేవాంశా బలవత్తరాః ॥౩౦॥
భవిష్యంతి నరవ్యాఘ్ర మచ్ఛక్తిసంయుతా హ్యమీ । శేషాం
శోప్యనుజస్తేఽయం రావణాత్మజనాశకః ॥౩౧॥ భవిష్యతి నసం
దేహః కర్తవ్యోఽత్ర త్వయానఘ । వసంతే సేవనం కార్యం
త్వయా తత్రాతిశ్రద్ధయా ॥౩౨॥ హత్వాథ రావణం పాపం కురు
రాజ్యం యథాసుఖం । ఏకాదశసహస్రాణి వర్షాణి పృథివీతలే॥
౩౩॥ కృత్వా రాజ్యం రఘుశ్రేష్ఠ గంతాసి త్రిదివం పునః ।
వ్యాసఉవాచ॥ ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే దేవీ రామస్తు ప్రీతిమానసః॥
౩౪॥ సమాప్య తద్వ్రతం చక్రే ప్రయాణం దశమీదినే । విజ
యాపూజనం కృత్వా దత్త్వా దానాన్యనేకశః ॥ ౩౫ ॥ కపిపతిబల

యుక్తః సానుజః శ్రీపతిశ్చ ప్రకటపరమశక్త్యా ప్రేరితః పూర్ణకామః । జలధితటగతో సౌ సేతుబంధం విధాయాత్యహానదమరశత్రుం రావణం గీతకీర్తిః ॥ ౬౧ ॥ యః శృణోతి సరోభక్త్యా దేవ్యాశ్చరితముత్తమం । సభుంక్త్వా విపులాన్ భోగాన్ ప్రాప్నోతి పరమంపదం ॥ ౬౨ ॥ సంత్యన్యాని పురాణాని విస్తరాణి బహూనిచ । శ్రీమద్భాగవతస్యాస్య నతుల్యానీతి మేమతిః ॥ ౬౩ ॥

తా॥ ఓ రామా! ఆదిశక్తి నిత్యమయినది. ఆదిమధ్యాంతములులేనిది. పూజించినభక్తులకు దుఃఖములనుబోగొట్టి అన్నికోరికలనిచ్చునది. బ్రహ్మాది దేవతలకును కారణమయినది. ఆశక్తిలేకుండగ నెవరు నేమియును సమర్థులుకారు. విష్ణువుయొక్క పాలనశక్తియు, నాలంద్రీయయిన బ్రహ్మయొక్క సృష్టిశక్తియు, రుద్రునియొక్క సంహారశక్తియు నామెయే. స్వర్గమర్త్యపాతాళలోకములు మూడింటియందునుగల సమస్తజీవులకుత్పత్తికారణమామెయే. కాని యాశక్తికి కారణమేదియునులేదు. బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాదులును, సూర్యేంద్రాదిదేవతలును, భూమి, పర్వతములును లేని యాదికాలమందు నామెయే పరశివునితో కలిసి నిర్గుణముగనుండెను. అనంతరము సగుణరూపమునుబొంది మూడులోకములను బుట్టించెను. ముందు బ్రహ్మాదులనుసృజించి వారికి తనశక్తులనిచ్చెను. ఆదిశక్తిని తెలిసి సేవించినవారు జన్మసంసారబంధమునుండి విముక్తులగుదురు. ఆశక్తియే వేదములకు కారణముగానుండును. గుణకర్మతారతమ్యముచేత బ్రహ్మాదులామెకనేకనామములుకల్పించిరి. పెక్కుమాటలేల? ఆపరమేశ్వరి అకారముమొదలుకొని క్షకారమువరకుగల అక్షరములచే ననేకనామములతో నున్నదని నారదుడుచె

ష్పగా రాముడామెయొక్క వ్రతమును, విధిని తనకు పూర్ణముగ
జెప్పుమనియు, శ్రీ దేవియొక్క పూజవిష్వచే శ్రద్ధతో జేసెదనని
యుపలికెను. సమమగునస్థలమందు పీఠమేర్పర్చి తొమ్మిదిదిన
ములుపవాసములుచేసి శాస్త్రవిధిప్రకారము జగదంబికనుపూ
జచేయుము. ఈకర్మనందు దేవకార్యనిర్వాహమ్ముకై నేనాచా
ర్యునిగా నుండెదనని చెప్పిన నారదునివాక్యమును సత్యమని
రాముడు నిశ్చయించి శుభమయినపీఠము నేర్పర్చి జగదంబికను
పీఠమందావాహనచేసి శరదృతుప్రసంబాశ్వయుజశుక్లపాడ్యమి
మొదలుకొని నవమివరకు తొమ్మిదిదినములయందును ఋష్య
మూకపర్వతముమీద నుపవాసపరుడై జగదంబికయొక్కపూ
జను, హోమమును, బలిదానమును నారదుడు చెప్పినట్లు
తాను తమ్మునితోకూడ భక్తితో విధిప్రకారము పూజించెను.
అష్టమిరోజు మధ్యరాత్రియందు వారిభక్తికిసంతసించిన పరమే
శ్వరి సింహవాహనారూఢయై దర్శనమిచ్చి ఓరామా నీనవరా
త్రివ్రతమునకు సంతోషించితిని. నీవుకోరిన వరము నిచ్చెదను.
విష్ణువగునీవు దేవతలచేత ప్రార్థితుడవై రావణవధకొరకు రఘు
వంశమునందు దశరథమహారాజునకు పుత్రుడవయితివి. దేవ
తాంశగలవానరులు నాశక్తియుక్తులయి నీకు సహాయులు కాగ
లరు. ఇంద్రజిత్తును శేషాంశగల నీతమ్ముడు లక్ష్మణుడు తప్పక
సంహరింపగలడు. వసంతఋతువున నన్నుతిశ్రద్ధతో సేవించియు
ద్ధములో పాపాత్ముడైన రావణునిసంహరించి 11 వేల సంవత్సర
ములు భూలోకమునందు రాజ్యము జేసి తిరుగ స్వర్గమునకు రా
గలవని పరమేశ్వరి పలికి యంతర్ధానమాయెను. రాముడుసం
తోషముతో నావ్రతమును సమాప్తము చేసి విజయదశమినం

దనేకదానములు చేసి పరమేశ్వరియొక్క ప్రేరణచేత సుగ్రీవుని తోను సుగ్రీవాది వానరులతోను సేతువును గట్టి రావణుని సంహరించి కీర్తిని, కోరికలను బొందెను. పరమేశ్వరియొక్క కనను భక్తిచేత వీరిన సకలసిద్ధిభోగములను, మోక్షము ను బొందుదురు. పురాణములనేకములున్నవి. కాని యీ భాగవతముతో సమానమయినది లేదని నానమ్మకము. ఇట్లు జనమేజయునికి వ్యాసులు చెప్పిరి.

క్లీంబీజోపాసనచే సుదర్శనమహారాజునకు కలిగిన ఫలము.

దేవీభాగవతము—తృతీయస్కంధము॥ 17వ అధ్యాయము॥

వ్యాసఉవాచ॥ మునిబాలగతః క్రీడన్నిర్భయః సర్వతః శుభః ॥ ౩౩॥ ఏకస్మిన్సమయేతత్ర విక్లీబం సముపాగతం। క్లీబేతి మునిపుత్రస్త మామంత్రయ తదంతికే॥ ౩౪॥ సుదర్శనస్తు తచ్ఛ్రుత్వా దధారైకాక్షరం స్ఫుటం। అనుస్వారయుతం తస్య ప్రోవాచాతిపునఃపునః ॥౩౫॥ బీజంవై కామరాజాఖ్యం గృహీతం మనసాతదా। జజాప బాలకోత్యర్థం ధృత్వా చేతసి సాదరం॥ ౩౬॥ భావియోగాన్మహారాజ కామరాజాఖ్యముద్భుతం। స్వభావేనైవ తేనేత్థం గృహీతం బాలకేనవై ॥౩౭॥ తదాసౌ పంచమే వర్షే ప్రాప్య మంత్రమనుత్తమం। ఋషిచ్ఛందో విహీనం చ ధ్యానన్యాసవివర్జితం ॥౩౮॥ హృజపన్మనసా నిత్యం క్రీడత్యపి స్వపిత్యపి। విసస్మార నతంమంత్రం జ్ఞాత్వా సారమితి స్వయం ॥౩౯॥ వర్షేచైకాదశే ప్రాప్తే కుమారోసౌ నృపాత్మజః। మునినాచోపనీతోథ వేదమధ్యాపితస్తథా ॥౪౦॥ ధనుర్వేదం తథా సాంగం నీతిశాస్త్రం విధానతః। అభ్యస్తా సకలా విద్యా తేన మంత్రబలాద్కిల ॥౪౧॥ కదాచిత్సోపి ప్రత్యక్షం దేవీరూపం దదర్శహ।

రక్తాంబరం రక్తవర్ణం రక్తసర్వాంగభూషణాం ॥ ౪౨ ॥ గరుడే వాహనే న్యస్తా ... శక్తిమద్భుతాం । దృష్ట్వా ప్రసన్న వదనః సభూయ స్తవాత్మనః ॥ ౪౩ ॥ ఏవేతస్మిన్ క్షితిఃసాధ్వ ... స్యాన్నాపి । ... సేవమానస్తు విజయార్థ నదీక్షతః ॥ ౪౪। శరాసనం చ సంప్రాప్తం విశిఖాంశ్చ శిలాశితాః । ... కవచం ... చాం ... యానసే ॥ ౪౫॥ ఇత్యాది॥

18 అ॥ రక్తాంబరా సమధ్యాప్య యాత్రి యాం ... సుదర్శనః । అక్షోహిణీ సమాస్త్రత్తత్ర భాతి స తేజసా ॥ ౨౬ ॥ ప్రత్యాప మంత్రబీజస్య నాన్యఃకశ్చన భూపతే । ఏవం వై జగత్ర్యస్య కీర్తి యుక్తస్య సర్వదా ॥ ౨౭ ॥ సంప్రాప్య సుదర్శనం కామరా జాఖ్యమనుత్తమం । జపేన్యస్తు శుచిః శాంతః సర్వాన్ కామాన వాప్నుయాత్ ॥ ౨౮ ॥ నతదస్తి పృథివ్యాంవా దివి వాపి సుదు ర్లభం । ప్రసన్నాయాః శివాయాశ్చ యత్ప్రాప్యం నృపోత్తమ ౨౯ ॥ తేమందా స్తేతిమర్త్యాయ్యో ... సమభ్రమితాః । యేషాం చిత్తే న విశ్వాసో భవేదం బార్చ్యాదిషు ॥ ౨౯ ॥ యా మాతా సర్వదేవానాం యుగాంతా పరికీర్తితా । ఆదిమాతేతి విఖ్యాతా నామ్నా తేనకుమూద్వహ ॥ 3 ॥ నజానంతి నరాయే వై మోహితా మాయయాకిల । నభజంతి కుతర్కజ్ఞా దేవీం విశ్వేశ్వరీంశివాం ॥3౧॥ బ్రహ్మవిష్ణుస్తథాశంభుర్వాసవో వరు ణోయమః । వాయురగ్నిఃకుబేరశ్చ త్వష్టాపూషాశ్వినౌ భగః॥ 33। ఆదిత్యావసవోరుద్రా విశ్వేదేవామరుద్గణాః । సర్వే ధ్యా యంతి తాందేవీం సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీం ।3౪। ఇత్యాది॥

23 అ॥ జపా ... కాక్షరం మంత్రం కామరాజమనుత్తమం । నిర్భయో వీతశోకశ్చ పత్న్యాసహానఘోయా ॥౧౧॥ ఇతఃసర్వే

మహీపాలాః కృత్వా కోలాహలం తదా । ఉత్థితాః సైన్యసంయు
క్తా హర్తుకామాః కన్యకాం ॥౧౨॥ కాశీరాజను తాన్దృష్ట్వా
హంతుకామో బభూవహ । నివారిత స్తదాత్యర్థం రాఘవేణ
జిగీషితా ॥౧౩॥ తత్రాపి సేనః శంఖాశ్చ భేర్యశ్చానకదుందుభిః
సుబాహోశ్చ నృపాణాంచ పరస్పరజిఘాంసతాం ॥౧౪॥ శత్రుజి
త్తు సుసంవృత్తః స్థితస్తత్ర జఘాంసయా । యుధాజిత్తత్సహా
యార్థం సన్నద్ధః ప్రబభూవహ ॥౧౫॥ కేచిచ్చ కౌతుకా స్తస్యసహా
స్సైః స్థితా స్తదా । యుధాజిదగ్రతో గత్వా సుదర్శనముపస్థితః ॥
౧౬॥ సశత్రుజిత్తేన సహితో హంతుం భ్రాతరమానుజః । పర
స్పరం బాణఘాతైః స్తతక్షుః క్రోధమూర్ఛితాః ॥౧౭॥ సంమర్దః సు
మహాం స్తత్ర సంప్రవృత్తః సుమార్గణైః । కాశీపతి స్తదాతూ
ర్ణం సైన్యేన బహునావృతః ॥౧౮॥ సాహాయ్యార్థం జగామాశు
జామాంతరమనిందితా । ఏవం ప్రవృత్తే సంగ్రామే దారుణే లో
మహర్షణే ॥౧౯॥ ప్రాదుర్బభూవ సహసా దేవీసింహోపరిస్థితా ।
నానాయుధధరా రమ్యా వరభూషణభూషితా ॥౨౦॥ దివ్యాంబ
రపరీధానా మందారస్రక్సుసంయుతా । తాం దృష్ట్వా తే ఖభూపా
లా విస్మయం పరమం గతాః ॥౨౧॥ కేయం సింహాసనారూఢా
కుతో వేతి సముత్థితా । సుదర్శనస్తు తాం వీక్ష్య సుబాహుమితి
చాబ్రవీత్ ॥౨౨॥ పశ్య రాజన్ మహాదేవీ మాగతాం దివ్యద
ర్శనాం । అనుగ్రహాయ మేనూనం ప్రాదుర్భూతా దయాన్వితా
॥౨౩॥ నిర్భయోఽహం మహారాజ జాతోఽస్మి నిర్భయాదపి । సుద
ర్శనః సుబాహుశ్చ తామాలోక్య వరాననాం ॥౨౪॥ ప్రణామం
చక్రతు స్తస్యా ముదితౌ దర్శనేనచ । ననాదచ తథాసింహో
గజాస్త్రస్తాశ్చ కంపిరే ॥౨౫॥ వవుర్వాతా మహాఘోరా దిశ

శ్చైసర్వే సదారుణాః । సుదర్శనస్తదా ప్రాహ నిజం సేనాపతిం ప్రతి ॥౨౬॥ మార్గే వ్రజత్వం తరసా భూపాల యత్రసంస్థితాః। కింకరిష్యంతి రాజానః కుపితా దుష్టచేతసః ॥౨౭॥ శరణార్థంచ సంప్రాప్తా దేవీ భగవతీహి నః। నిరాతంకైశ్చ గంతవ్యం మార్గేస్మిన్ భూపసంకులే ॥౨౮॥ స్మృతా మయా మహాదేవీ రక్షణార్థ ముపాగతా। తచ్ఛ్రుత్వా వచనం సేనాపతిస్తేనపథా ప్రజత్ ॥౨౯॥ యుధాజిత్తు సుసంక్రుద్ధ స్తానువాచ మహీపతీన్ । సంస్థితా భయసంత్రస్తా నిఘ్నంతు కన్యకాన్వితం ॥౩౦॥ అపము ష్యైవ సః సర్వాన్ బలహీనో బలాధికాన్ । కన్యాం గృహీత్వా సంయాతి నిర్భయస్తరసా శిశుః ॥౩౧॥ కింభీతాః కామినీం వీక్ష్య సింహోపరి సుసంస్థితాం । నోపేక్ష్యోహి మహాభాగా హంతవ్యోత్రసమాహితైః ॥౩౨॥ హత్వైవం సంగ్రహీష్యామః కన్యాం చారువిభూషణాం । నాయం కేసరిణాదత్తాం ఛేత్తుమర్హతి జంబుకః ॥౩౩ ఇత్యుక్త్వా సైన్యసంయుక్తః శత్రుజిత్సహితస్తదా యోద్ధుకామః సుసంప్రాప్తో యుధాజిత్క్రోధసంవృతః ॥ ౩౪॥ ముమోచ విశిఖాంస్తూర్ణం సముపుంఖాన్ శిలాశితాన్ । ధనురాకృష్య కర్ణాంతం కర్మారపరిమార్జితాన్ ॥౩౫॥ హంతుకామః సుమర్మేధాః సుదర్శనవనోపరి । సుదర్శనస్తు తాన్ బాణైశ్చిచ్ఛేదాపతతః క్షణాత్ ॥౩౬॥ ఏవంయుద్ధే ప్రవృత్తేథ చుకోప చండికాభృశం । దుర్గాదేవీముమోచాథ బాణాన్ యుధాజితంప్రతి ॥౩౭॥ నానారూపా తదాజాతా నానాశస్త్రధరా శివా । సంప్రాప్తా తుములం తత్ర చకార జగదంబికా ॥ ౩౮ ॥ శత్రుజిన్నిహతస్తత్ర యుధాజిదపి పార్థివః । పతితౌ తౌ రథాభ్యాంతు జయశబ్దస్తదాభవత్ ॥౩౯॥ విస్మయం పరమం ప్రాప్తా భూపాః

సత్త్వ విలోక్యతాం | సిక్షసం పూంత్తులవ్యాపి భాగినీ ముక్త్యసం యుగాః ||౭౦|| సుబాహురపి తద్దృష్ట్వా విస్మయసంయుతే తయోః| తుష్టావ పరమప్రీతో దుర్గాం దుర్గతినాశినీం ||౭౧|| సుబాహురువాచ|| నమో దేవ్యై జగద్ధాత్ర్యై శివాయై సతతం నమః || ఇత్యాది ||

తా|| సుదర్శనమహారాజునుగూర్చి దేవీభాగవతము 14 అధ్యాయము మొదలుకొని 24 అధ్యాయము వరకు శ్లోకముల రూపముగా మూలము ముద్రింపబడియున్నందున తాత్పర్యసంగ్రహము వ్రాయబడుచున్నది. కోసలదేశాధిపతియగు ధ్రువసంధి మహారాజు వేటకుబోయి సింహముచేత చంపబడెను. ఆయనకు జ్యేష్ఠభార్యయగు మనోరమయందు సుదర్శనుడు, ద్వితీయభార్యయగు లీలావతియందు శత్రుజిత్తు ననుపుత్రులిద్దరు కలరు. పరిపాలనకాలమున రాజ్యమునుగూర్చి కలహించు సుదర్శనుని యొక్క మాతామహుని సేనతోగూడ హతునిజేసెను. పిదప తనపుత్రునితో పుత్రవధూ సహితయై మనోరమ సతిని తీసికొని భారద్వాజాశ్రమమునకుబోయెను. సుదర్శనుని చంపుటకై శత్రుజిత్తు యొక్క మాతామహుడగు యుధాజిత్తు సేనతో భారద్వాజాశ్రమమునకు వచ్చెను. సుదర్శనుడు తమ్ముని శరణు పొందినాడనియు, వానిని సంహరింపవలదనియు తమకుగల మహాప్రభావమును వసిష్ఠమహర్షి చెప్పగా శత్రుజిత్తు మొదలగు వారు మరలిపోయిరి. సుదర్శనునితోనున్న నపుంసకుని క్లీబా రమ్మనుమని మునిపిల్లలుపిలువగా సుదర్శనుడు దానివిని క్లీబా యను పదములోని "క్లీ" బీజమునకు బిందువునుచేర్చి భవిష్యద్యోగముచే స్వయముగ వర్ణగుణములుగలవాడైయున్నను "క్లీం" బీజ

మును స్వయము నిగ్రహించి అత్యాదరముతో ఋషి ఛందస్సు ధ్యానము న్యాసము మొదలగునవి లేకయే తరచుగను, స్ఫుటముగను, క్రీడయందును, నిద్రయందునుగూడ నిదేపారమని మఱువక మనసా సర్వకాలము జపించుచుండెను. ఆబాలునికి 11వ వత్సరమందు మునులచేత నుపనయనము విద్యాభ్యాసము చేయఁబడెను. సకలవిద్యలు నామమంత్రబలముచే నతవింబొందెను కొంతకాలమున కామమంత్రాధిష్ఠానదేవతయగు బాలాత్రిపురసుందరి రక్తవర్ణముగలదై సర్వాంగభూషణములతో గరుడవాహనారూఢురాలై సుదర్శనునకు తనదివ్యరూపమును కనపర్చి ధనస్సు తీక్ష్ణమయిన బాణములు, అంబులపొది, కవచము మొదలగువానినిచ్చెను. అంత సుదర్శనుడు కాశీరాజకుమార్తె శశికలయొక్క స్వయంవరమునకుబోదలచి రథమునఁగూర్చుండినపుడితడామంత్రప్రభావమున నక్షౌహిణీసేనతో నున్నటులితరులకు కనపించెను. కనుక సద్భుతచరిత్రగల కామరాజబీజమైన 'క్లీం' కారమును సద్గురువువలనఁబొంది శుచికలిగి శాంతులై జపించువారికి సమస్తకోరికలు సిద్ధించుననుటకు సందియములేదు. పరమేశ్వరి ప్రసన్నురాలైనపుడు భక్తులకు పొందబడని వస్తువేదియును భూలోకమునందుగాని, స్వర్గమందుగాని యుండదు. ఆమెయొక్క జపార్చనాదులయందు విశ్వాసములేని మూఢులు అదృష్టహీనులును, రోగపీడితులు నగుదురు. సర్గాదియందు సకలదేవతలకు తల్లి యామెయే. మాయామోహితులీపరమేశ్వరియొక్క తత్వమును తెలిసికొనలేరు. బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు, ఇంద్రుడు, వరుణుడు, యముడు, వాయువు, అగ్నిహోత్రుడు, కుబేరుడు, విశ్వకర్మ, సూర్యుడు, అశ్వినీదేవతలు, ద్వా

దశాదిత్యులు, అష్టవసువులు, ఏకాదశరుద్రులు, విశ్వేదేవతలు మొదలగువారు సృష్టిస్థితిలయకారిణియగు యాదేవిని ధ్యానించు చుండిరి. శశికలాస్వయంవరమునకు అనేకదేశపు మహారాజులును, సుదర్శనుడును కాశికివచ్చిరి. శశికల తల్లిదండ్రులెన్ని చెప్పినను సభాస్థలికి రావనియు, సుదర్శనునికే వివాహముచేయుమనియు చెప్పగా మరునాడు స్వయంవరమని కాశిరాజు చెప్పినందున రాజులందరును తమతమబసలకేగిరి. ఆరాత్రియే సుదర్శనునకు వివాహముచేసిరి. సుదర్శనుడును, భార్యయును భారద్వాజాశ్రమమునకు పోవుచుండగా తక్కినరాజులందరు తమ్ము వంచించిరనే కోపముతో సుదర్శనుని సంహరించి అతనిభార్యను హరింపవలయునని తమతమసేనలతో అడ్డమువచ్చిరి. వారిలో ముఖ్యులయిన శత్రుజిత్తును అతనిమాతామహుడును ముందుగా సుదర్శనునితో యుద్ధముచేయుచు విడిచినబాణములను సుదర్శనుడు ఖండించెను. ఇతడు చేయుజపముచేత సర్వము భక్తవాత్సల్యముగలపరమేశ్వరి సింహమునందు కూర్చుని అనేకాయుధములను అనేకాలంకారములను ధరించి పీతాంబరధారిణియయి ప్రత్యక్షమాయెను. వధూవరులిద్దరు నామెకు నమస్కరించిరి. ఆమెవాహనమయిన సింహము చేసిన గొప్పధ్వనిచేత శత్రువుల యేనుగులుమొదలగునవి జడిసి వణకుచుండెను. నన్ను రక్షించుటకు పరమేశ్వరివచ్చినది భయములేదు. రథమునడువుమని సారథితో సుదర్శనుడు చెప్పెను. శత్రుజిత్తుయొక్క మాతామహుడు తక్కినరాజులతోను, సేనలతోను సింహమందున్న స్త్రీనిచూచి జడియవద్దని చెప్పి సుదర్శనునిపైని విడిచిన పదునైన బాణములను అతడు ఖండించెను. ఇట్టియుద్ధములో దుర్గాదేవి భక్తునియందు

గలవయై చేత నతికోపముతో ననేకరూపములు ధరించి యుద్ధాజిత్తుమీదను, శత్రుజిత్తుమీదను, వారిసేనమీదను అనేక బాణములనువిడువ వారుమృతులైరి. అప్పుడు పరమేశ్వరిని సుదర్శనమహారాజును అతనిమామగారగు సుబాహుమహారాజును ఇతరులును జయశబ్దములచేత స్తుతించిరి. సుబాహుమహారాజు ప్రార్థింపగా నామెయిచ్చిన వరముచేత తనరాజధానియగు కాశి యందాలయముకట్టించి దుర్గాదేవిని స్థాపించి తానును తనజనులును పూజించుచుండిరి. సుదర్శనమహారాజు కోసలదేశమునకు రాజై తానును తనరాజ్యములోనివారును దేవ్యాలయములు కట్టించి పరమేశ్వరినిపూజించుచుండిరని జనమేజయునితో వ్యాసులు చెప్పిరి.

III భాగము— స్వల్పభక్తివిషయము.

ల॥ స॥ 353

శక్తిరహస్యము— అక్రమేణార్థభక్త్యా వా భవాన్యాః కృతమర్చనం। జన్మాంతరే క్రమప్రాప్త్యై పూర్ణభక్త్యై చ కల్పతే ఇతి।

తా॥ పరమేశ్వరియొక్క ఆరాధన క్రమహీనముగగాని, స్వల్పభక్తిచేతగాని చేసినను అందువల్లన జన్మాంతరమున యథాక్రమమగు ఆరాధనయు పూర్ణభక్తియు కలుగును.

ల॥ స॥ 869 క్షిప్రప్రసాదినీ

భా॥ వ్యా॥ క్షిప్రం స్వల్పదినైరేవ ప్రసీదతి—

I శివపురాణము— అల్పశ్రావ్యాపి ఘోరమర్త్యః పాతి జన్మత్రయాత్పరం। న యోనియంత్రపీడాయై భవిష్యతి న సంశయః ఇతి।

II సౌరపురాణము— క్రమేణ లబ్ధభక్తేస్త్వేషాం ముక్తిరా రాధనాద్ద్విజః। ఆరాధనాదుమేశస్య తస్మిన్ జన్మని ముచ్యతే ఇతి। ఇదంతు తీవ్రతరభక్తిమత్పురుషశ్రేష్ఠపరం॥

III తంత్రరాజము—అన్యథా సంప్రదాయేన జపహోమార్చనాదికం। కృతం జన్మాంతరే సమ్యక్సంప్రదాయాయ కల్పత ఇతి॥

తా॥ I ఈశ్వరునియందు భక్తి అల్పమైనను మూడుజన్మములకు పైని తిరిగి జన్మింపడు. సంశయము లేదు.

II ఇతరదేవతల నారాధించుటచేత కొన్నిజన్మములకుగాని ముక్తి కలుగదు. ఈశ్వరారాధనచేత నాజన్మమునందే ముక్తి గలుగును. ఈముక్తి తీవ్రతరభక్తిగలపురుషశ్రేష్ఠులకులభ్యము.

III క్రమముకాని సంప్రదాయముచేత జపహోమార్చనాదులు చేసినను, జన్మాంతరమునందు క్రమమగు సంప్రదాయముసిద్ధించును.

అయిదవ ప్రకరణము

దీక్షాఫలకథనము.

అ॥ సమస్తమంత్రములకును దీక్ష ముఖ్యమనియు, దీక్ష లేకుండ చేసిన జపము ఫలింపదనియు, శ్రుతిస్మృతిపురాణాదులు చెప్పుచున్నవి.

త్రిశతి 207 హ్రీంకారభాస్కరరుచయే నమః॥

శం॥ వ్యా॥ గురుకృపాపాంగావలోకనరూపదీక్షావశేన ప్రతి

జంఘకపదకీతాపగమే పరదేవతారూపం హ్రీంకారః పురశ్చర్య
యా సాక్షాద్వ్యాద్ధా పరోక్షజ్ఞానహేతుర్భవతి॥

తా॥ దీక్షచేత పాపములు నశింపగా స్వమంత్రపురశ్చరణ
ముచే సుప్రీతమైన హ్రీంకారరూపయగు పరదేవత భక్తులకు
అపరోక్షజ్ఞానమును గలిగించును.

అ॥ సమస్తమంత్రములకు దీక్ష ఆవశ్యకము॥

కులార్ణవము 14 ఉల్లాసము॥

అదీక్షితాయే కుర్వంతి జపపూజాదికాక్రియాః। నఫలంతి
ప్రియే తేషాం శిలాయాముప్తబీజవత్॥ దేవీదీక్షావిహీనస్య
నసిద్ధిర్నచ సద్గతిః। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన గురుణా దీక్షితో
భవేత్॥

తా॥ ఓపార్వతీ దీక్షలేకుండ చేసిన జపపూజాది క్రియలు
"రాతియందు విత్తిన బీజమువలె" ఫలింపదు. దేవీదీక్షలేనివా
నికి మంత్రసిద్ధిలేదు. సద్గతియునులేదు. కనుక నన్నియత్నముల
చేత గురువునుండి దీక్షితుడు కావలయును.

దీక్షాస్వరూపము॥

సూ॥ సం॥ య॥ వై॥ ఖం॥ 34 అ॥

*** విలిఖ్య మండలం సాక్షాద్గురూక్తేనైవ వర్త్మనా।
ఏవం మంత్రేణ సంపూజ్య కుసుమైః చందనాదిభిః। పారంపర్య
క్రమంబుధ్వా సంచింత్య శ్రద్ధయాసహ। స్థాపయిత్వా గురు
శ్శిష్యం మండలస్యతుమధ్యమే॥ కృతాంజలిపుటంపూర్ణప్రకాశ
నికాత్మకే। శివానందే సమాసీనమేవం భావనయాయుతం॥
దేశికస్స్వాత్మనాత్మానమవలోక్య సునిశ్చలః। శిష్యం చాత్మత
యాసాక్షాద్దృథం సంచిత్య సాక్షిణః॥ స్వాత్మతో న్యతయా

భ్రాంతం హ్యాత్మమాత్రేతయాస్వకం । చింతయేన్నిశ్చలోవం
త్రం జపిత్వా పూర్వమేవతు । గ్రంథిచ్ఛేదం పునఃకుర్యాన్మాయా
శక్తేనైవ వర్త్మనా । కృతే కాయుః శక్తేనైవ మాహాత్మ్యేన ద్విజో
త్తమాః । మహాదేవో మహానందో మహాకారుణికోత్తమః ॥
స్వాత్మభూతాం పరాంశక్తిం ప్రేరయత్యేవ సువ్రతాః ॥ ఇత్యాది ॥

తా ॥ గురుపరంపరాక్రమము చేత మండలమును లిఖించి పుష్పచందనాదుల చేత మూలమంత్రముతో పూజించి పారంపర్య క్రమముగా శ్రద్ధతో మండలమధ్యమునందు శిష్యుని కూర్చుండబెట్టి పూర్ణమగు ప్రకాశానందస్వరూపమును భావనచేయుచు, ఆచార్యుడు లోకదృష్టిచే తనకంటె వేరుగాభాసించుచున్న శిష్యుని స్వాత్మరూపముగా నాలోచించి నిశ్చలుడై ముందుగా మంత్రమును జపించి గురుపరంపరాక్రమము చేత మరల శిష్యుని యొక్క బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, గ్రంథులను భావనామూలమున ఛేదింపవలెను. ఆచార్యునిచేత నిట్లు చేయబడగా ఆనందస్వరూపుడగు మహాదేవుడు దయతో ఆత్మస్వరూపమగు పరాశక్తిని ప్రేరణచేయును.

అ॥ అంతరదీక్ష బహిర్దీక్ష యను రెండువిధములనియు, బహిర్దీక్ష దక్ష వామ మార్గములచే రెండువిధములనియు, అంతరదీక్ష యుత్కృష్టమనియు చెప్పబడుచున్నది.

ద॥ సం॥ 12అ॥ ఈశ్వర ఉవాచ । సర్వజ్ఞాసి మహేశాని తంత్రితస్త్యాగమోద్భవం । ప్రకాశయామి దీక్షాం సావధానమనాశ్శృణు । గు॥ బాహ్యాంతర్భేదతో దీక్షా ద్వైవిధ్యముచ్యతే । బాహ్యద్రవ్యప్రయుక్తాతు బహిర్దీక్షా ఇతి స్మృతా ॥ గు॥ అంతరైరాంతరాఖ్యాతా దుర్లభా బాహ్యయోగినాం ।

బహిర్దీక్షాపి చైవేతి భిద్యతే క్రమయోగతః ॥ ౨౦ ॥ సవ్యాపసవ్య
యోగేన చిత్తాదాత్మ్యఫలార్థినా । శ్రుతిస్మృత్యుదితో మార్గః
కేవలస్సవ్య ఉచ్యతే ॥ ౨౧ ॥ సంహితాతంత్రటీకాసు సర్వశాస్త్రాగ
మేష్వపి । ఉపదిష్టోహి యోమార్గ స్సోపసవ్య ఉదీరితః ॥ ౨౨ ॥
దక్షవామాత్మనా మార్గౌ ఖ్యాతౌ ద్వౌ మంత్రసిద్ధిదౌ । ఉభా
వప్యుదితౌ బాహ్యా బాహ్యదీక్షావిధియోగతః ॥ ౨౩ ॥ అంతరః
పరమోమార్గో మానసదీక్షాసంభవః । యత్రాధికారీ పూర్వ
స్మిన్ సంస్థితిం సముపాశ్రయన్ । పాపీయాన్ జాయతే బాహ్య
ద్రవ్యత్యాపిః లాభ్యభాత్ । అంతరేపరమేమార్గే స్థితః కః స్వ
చంచలః ॥ ౨౪ ॥ సంస్థితిం బ్రహ్మపరమాం దుర్లభామపి గచ్ఛతి ।
మార్గాయతా బాహ్యనామా మందప్రజ్ఞస్సమాశ్రయేత్ ।
౨౫ ॥ భావనా పరమోయోగీ సిద్ధఃపూర్వోక్తసంశ్రయాత్ ।
శ్రయేద్బాహ్యేతరం మార్గం దీక్షాసందగ్ధకల్మషః ॥ వామోప
సవ్యదీక్షాభ్యో మార్గోఽదిష్ట ఉచ్యతే । అపసవ్యంతు తత్ప్రో
క్తం మద్యం మాంసంచ మైథునం ॥ ౨౬ ॥ ఏతదభ్యర్చనపరం
వామాచారం జగుర్బుధాః । బిలస్థలోపనీతత్వాత్సాపాయమిత్యా
హురాగమాః ॥ ౨౭ ॥ తథాపి రాజ్యసుఖాని సర్వాణి త్వేనసై
శివ । గీతాని శంభునా పూర్వం ఏతదభ్యర్చనక్రియాః ॥ ౨౮ ॥ ***
సర్వేషామపి మంత్రాణాం దీక్షామాదౌ ప్రయోజయేత్ ।
అదీక్షితస్య జననం వృథేత్యాహుర్మనీషిణః ॥ జన్మైవ దీక్షిత
స్యోక్తముత్సర్జనాస్పదం । తస్మాత్సకలమంత్రాదౌ దీక్షయా
దీక్షితో భవేత్ ॥ తత్రాపి విద్యా సామ్రాజ్ఞీ దేవయస్యావ
దీ ॥ [illegible]
వాజిమేధాఘటీకాయాం దీక్షితోఽనఘః । యశ్చిద్విద్యానసం

ధానదీక్షయా విముక్తో భవేత్ ॥ దీక్షితో రాజసూయే వా వాజపేయాతిరాత్రయోః । పౌండరీకే ద్వాదశాహే విశ్వజిత్యపి దీక్షితః ॥ అదీక్షితో బ్రహ్మవిద్యా దీక్షాయాం నసదీక్షితః । అదీక్షితో శ్వమేధాదౌ వాజపేయాది కేషుచ ॥ దీక్షితశ్చేద్బ్రహ్మవిద్యా దీక్షాయాం సహి దీక్షితః । అదీక్షితస్య విద్యాయాం వృథా జన్మ కులం వయః ॥ అదీక్షితస్య విద్యాయాం వృథా దారసుహృత్సుతాః । దీక్షితో నవసేద్యత్ర వింధ్యదేశేపి కీటకే ॥ తం దేశం దేవతాక్షేత్రం ముక్తిదం ప్రాహురాగమాః । ఆచార్యానుగ్రహాద్దేవి దీక్షాం లబ్ధ్వా శివో భవేత్ ॥ ౫౧ ॥ తస్మాచ్ఛివత్వసంసిద్ధిదీక్షాం ప్రాప్య సుఖీభవేత్ ॥ ఇతి ॥

తా॥ శివాద్వైత సమస్తాగమములవలన బుట్టిన గుహ్యమగు జ్ఞానము వినుము. దీక్ష రెండువిధములు. బాహ్యద్రవ్యములతో కూడినది బాహ్యదీక్ష. అంతఃకల్పితద్రవ్యములతోఁ గూడినది అంతరదీక్ష. అంతరదీక్ష బాహ్యయోగులకు దుర్లభము. జ్ఞానయోగులకు సులభము. సవ్యమని అపసవ్యమని బహిర్దీక్ష రెండువిధములు. శ్రుతిస్మృతులలో చెప్పిన మార్గము కేవలముసవ్యమనియు, సంహితలయందును, తంత్ర, పురాణ, ఆగమములయందును చెప్పిన మార్గము అపసవ్యమనియు చెప్పబడును. మంత్రసిద్ధిదక్షవామమార్గములు రెండును సమర్థములు. ఇవి బాహ్యద్రవ్యములచే చేయబడును. మనఃకల్పితద్రవ్యములవలన సాధింపబడు అంతరమార్గము శ్రేయము. ముందు చెప్పిన బాహ్యమార్గములలో దేనియందున్నవాడైనను ముక్తినిబొందలేక మరలజన్మమును బొందును. కనుక ఉత్కృష్టమయిన యోగాంతరమార్గమందు చలనములేనివాడై దుర్లభము, ఉత్కృష్టమునగు

బ్రహ్మాండపిని బొందును. మండపశిలలకు బాహ్యమార్గముతే
తగినవి. భావనచేయుటకు శక్తిగల్లయోగి, దీక్షచేత సకలపాప
ములను నిర్మూలించి సంసిద్ధుడగు బాహ్యమార్గమును విడిచి
ముక్తికారణమగు అంతరమార్గమునే అవలంబించవలయును.
పంచద్రవ్యములు (పంచమకారములు) తో చేయబడు అర్చన
బాహ్యమార్గము. ద్రవ్యములు బీజములవలన కలిగినవిగనుక బా
హ్యమని ఆగమములు చెప్పుచున్నవి. అష్టోత్తరాదులును సర్వ
పవిత్రములనబడును. ఇట్లు అర్చనాగమము శంకరునిచే చెప్పబ
డినది. దీక్షయనునది మరల జన్మము లేకుండచేయునట్టిజన్మమని
చెప్పబడినది. కనుక అన్నిమంత్రములకును ముందుగా దీక్షను
బొందవలెను. దీక్షలేనివానిజన్మము జననమరణరూపసంసార
మును తొలగింపలేకపోవుటచేత వ్యర్థమని పెద్దలు చెప్పుదురు.
మంత్రరాజమగు శ్రీవిద్యయుపదేశించునప్పుడు మొదట సిద్ధిదాయ
కమగు దీక్ష బొందవలెను. అనేకాశ్వమేధములదీక్షయు నీదీ
క్షతో సమముకాదు. శ్రీవిద్యానుసంధానదీక్షనుబొందనివాడు
రాజసూయ, వాజపేయాతిరాత్ర, పౌండరీక, ద్వాదశాహ,
విశ్వజిత్ క్రతువులతో దీక్షితుడైనను దీక్షితుడు కాజాలడు.
అశ్వమేధము, వాజపేయము మొదలగు క్రతువులయందు దీక్ష
లేకపోయిన శ్రీవిద్యయందు దీక్షితుడయినయెడల వన్ని
టను దీక్షితుడే. దీక్షలేనివానియొక్క విద్యయు, జన్మము,
కులము, వయస్సు, భార్య, బంధువులు, కుమారులును వ్యర్థము
లు. దీక్షితుడు నివసించినది వింధ్యదేశమయినను, కీటకదేశమ
యినను అది దేవతాక్షేత్రమనియు, ముక్తినిచ్చునదనియు సర్వా
గమములు చెప్పుచున్నవి. గుర్వనుగ్రహమువలన దీక్షను బొం

దివమొక్కటి శివునకుగలదు కనుక శివదీక్షాక్రమము సంపాదించుటకై దీక్షనుబొందిన నుఖకావలయును.

అ॥ దీక్ష మూడువిధములనియు, దీక్షకు మూడుకాలముల నియు చెప్పబడుచున్నది.

దా సం॥ 68 అ॥ పరమాత్మా పరానందః సర్వజ్ఞః పరమేశ్వరః। యస్య పంచముఖేభ్యశ్చ పాంచామ్నాయావినిర్గతాః॥ పూర్వశ్చ పశ్చిమశ్చైవ దక్షిణశ్చోత్తర స్తథా। ఊర్ధ్వామ్నాయశ్చ పంచైతే మోక్షహేతవ ఈరితాః॥ పూర్వామ్నాయ స్తథార్గ్వేదో యజుర్వేదస్తు దక్షిణః। పశ్చిమస్సామవేదశ్చ స్యాదథర్వణ ఉత్తరః॥ సర్వోపనిషదాం జాలమూర్ధ్వామ్నాయః ప్రకీర్తితః॥ ఇత్యాది॥ పరంచ॥ అవశ్యం దీక్షితో భూత్వా పాప చార్యాజ్ఞాపురస్సరం। శ్రీవిద్యాం ప్రజపేద్ధీమాన్ బ్రహ్మానంద రసాప్తయే। దీక్షాస్తిస్రః సమాఖ్యాతాః సర్వపాపవినాశనాః ఆద్యా పాశుపతీ దీక్షా వైష్ణవీచ తతః పరం। అపరా త్రైపురీ దీక్షా మహాసిద్ధికరీస్మృతా॥ ఏకత్ర దీక్షితో వాపి శుచిర్భవతి సంతతం॥ దీక్షాద్వితయసంయుక్తో భవేద్బ్రహ్మ సభాపతిః। దీక్షాత్రితయసంయుక్తో త్రిమూర్తిర్భవితాశివః॥ ఏకత్ర దీక్షితో వాపి సమస్తాఘవివర్జితః। జప్తుం సకలవిద్యానా మధికారీ భవేచ్ఛుచిః॥***॥ అనేన దీక్షావిధినా దీక్షితో యోభవేద్భువి అశ్వమేధసహస్రేషు దీక్షితస్సభవేన్నరః॥ త్రిధా దీక్షేయమాఖ్యాతా హ్యుత్తమా మధ్యమా ధమా। చూడామణి మహాయోగే నవరాత్రవ్రతేశివే॥ ఉత్తమాసా సమాఖ్యాతా దీక్షా సంపూర్ణదక్షిణా। అర్థోదయాందా యా దీక్షా మధ్యమా సా ప్రకీర్తితా। శుభమాసే శుభదినే దీక్షాస్యా దధమా శివే॥

ఆచార్యానుగ్రహాదిష్టం దీక్షితస్య నరోత్తమః ॥ అవశ్యం మహా
తింసిద్ధిం ప్రాప్నోత్యేవ నసంశయః ॥ ప్రజపేన్మహతీం విద్యాం
న్యాసధ్యానాదిపూర్వకం ॥ ఇ ॥

టీ॥ పరమాత్మునకు, పరాపరమునకు, సర్వజ్ఞుడు నగు పరమే
శ్వరునయిదుముఖములవలన పూర్వము, పశ్చిమము దక్షిణము
ఉత్తరము, ఊర్ధ్వము ననెడి అయిదామ్నాయములు పుట్టెను.
అవి మోక్షకారణములు. పూర్వామ్నాయము ఋగ్వేదమని
యు, దక్షిణామ్నాయము యజుర్వేదమనియు, పశ్చిమామ్నా
యము సామవేదమనియు, ఉత్తరామ్నాయము అథర్వణవేద
మనియు, ఊర్ధ్వామ్నాయము ఉపనిషత్తులకొరకు సమూహ
మనియు చెప్పబడుచున్నది. ఋద్ధిమంతుడు బ్రహ్మానందప్రాప్తి
కొరకు గుర్వాజ్ఞానుసారముగ దీక్షను ముఖ్యముగబొంది శ్రీవి
ద్యను విశేషముగా జపము చేయవలెను. సర్వపాపహరములగు
దీక్షలుమూడు. వానిలో మొదటిది శాంభవదీక్ష. రెండవది
వైష్ణవదీక్ష. మూడవది మహాసిద్ధులనిచ్చు త్రిపురసుందరీదీక్ష
ఒకదీక్షగలవాడయినను సర్వదా శుచిమంతుడగును రెండుదీక్ష
లుగలవాడు బ్రహ్మానందభరితుడగును. మూడుదీక్షలుగలవాడు
బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రరూపమయిన పరమేశ్వరుడు కాగలడు.
ఏకదీక్షగలవాడైనను అన్నిపాపములు నశించుటవలన శుచియ
యిఅన్నివిద్యలను జపముచేయుటకర్హుడగును. ఇట్లు విధిచేత
దీక్షితుడగువాడు సహస్రవిధములదీక్షగలవాడగును. దీక్ష
ఉత్తమము మధ్యమము, అధమమని మూడువిధములుగనున్నది.
ఓపార్వతీ చూడామణిమహాయోగకాలమునందును, నవరాత్రి
వ్రతమునందును చేసినదీక్ష సంపూర్ణదక్షిణతో గూడిన ఉత్త

మదీక్షయనియు, అర్ధోదయాకాలయందు చేసిన దీక్ష మహ్యాను
దీక్షయనియు, శుభమాసమున శుభదినమునందు చేసినదీక్ష అన
ఘదీక్షయనియు చెప్పబడెను. సాధకోత్తముడగు శిష్యుడు ఈ
ప్రకారము గురువనుగ్రహము వలన దీక్షనుపొంది గొప్పసిద్ధిని
త్వరగ పొందగలడు. ఈయుత్కృష్టవిద్యను న్యాసములతోను,
ధ్యానాదులతోను జపింపవలెను.

లఘు స॥ 122 శాంభవీ యను నామభాష్యమునందు
కల్పసూత్రము—దీక్షాస్త్రిస్రః శాక్తీ శాంభవీ మాంత్రీచేతి
తా॥ శాక్తదీక్ష, శాంభవదీక్ష, మాంత్రిదీక్ష యని మూడు
విధములు.

పరశురామకృత—కల్పసూత్రమునందు॥

« తత్ర సర్వథా మతిమాన్ దీక్షేత » 31 సూత్రము॥

వ్యా॥ శ్రీవిద్యోపాసనాఽవ్యవహిత పూర్వవృత్తిదీక్షయా
ఽష్టం భావయేదితి॥ సర్వథా అవశ్యం మతిమాన్ పూర్వోక్త
భూమికామారురుక్షుః ఏతత్పదస్వారస్యాదేవాయమధికారీ విధురపి
తాదృశభూమికారురుక్షుర్నేవాధికారో నాన్యస్యేతి సిద్ధం॥ ***
దీక్షిత ఉపాసీతేతి ఉపాసనాధికారిస్వాపఃత్వాత్ । తత్ర దీక్షా
యాః ఫలం కిమితి చేదుచ్యతే। అనంతకోటిజన్మసంచితం పాప
తాపం మలం తన్నాశః। తదుక్తం। నిశాటనామవ్యాఖ్యానే
ప్రతాలోకే॥ «దీక్షయా గళితేప్యంతరజ్ఞానే పౌరుషాత్మని భోగ
స్యానివృత్తత్వాద్వికల్పోపిహి సంభవేత్। దేహాంతఏవ మో
క్షస్యాత్పౌరుషజ్ఞానహానితః। బౌద్ధజ్ఞాననివృత్తౌతు వికల్పోన్మూ
లనాద్ధ్రువం। తత్రైవ మోక్ష ఇత్యుక్తం ధాత్రా శ్రీమన్ని
కేటనే॥ అస్యార్థః॥ పౌరుషం బౌద్ధంచేతి ద్వివిధం జ్ఞానం।

తత్ర పౌరుషం జ్ఞానం స్వస్వరూపాత్మకం బౌద్ధంచ యస్మ
హావాక్యజన్యం చరమవృత్తిరూపం తత్త్వజ్ఞానమిత్యుచ్యతే।
ఏతదావరణరూపం అజ్ఞానమపి ద్వివిధం। పౌరుషం పురు
షనిష్ఠపాతకం, బౌద్ధం భేదబుద్ధిః, తత్ర దీక్షయా పౌరుషాజ్ఞాన
నాశేపి బౌద్ధమలస్య శాస్త్రజ్ఞానేనైవ నాశ్యత్వాత్। దీక్షా
నంతరమాగమసిద్ధాంతజ్ఞానసంపాదనే తదైవ మోక్షః। యది
శాస్త్రజ్ఞానం నసంపాదితం। కేవలదీక్షైవ జాతా। తస్య దేహాం
తేముక్తిరితి॥ నచ బౌద్ధమలసత్వే కథం దేహాంతేపి ముక్తిరితి
శంకనీయం। త్రిపురారహస్యే॥ దీక్షావంతస్తు దేహాంతే ప్రాప్
య లోకం పరాత్పరం। సదాశివేన తేసమ్యక్ ప్రబుద్ధాశ్శివరూ
పిణః॥ ఇతి। తాదృశశంకాయా నిరస్తత్వాత్॥ ఏవం శ్రౌతా
గ్నిష్టోమాది దీక్షావాదేపి పాప్మనోపహతిరితి శ్రూయతే। ఏవం
ప్రాగ్విహితానాం తాసామపి దీక్షాణాం యాగజన్యాపూర్వో
త్పత్తౌ సత్యాద్యుత్పత్తౌ కర్మణామివ స్వరూపాత్మనః శోధకత్వేన
సిద్ధాంతితం। బ్రహ్మోత్తరఖండే॥ ప్రథమాధ్యాయే॥ రాజ్ఞః
పంచాక్షరమంత్రస్య కర్ణప్రవేశమాత్రేణ తచ్ఛరీరాదసంఖ్యాః
కాకాః నిర్గతాఇతి లింగంచ। ఏవం పరమానందతంత్రే। దీక్షా
నామనిరుక్తౌ॥ దీయతే శివసాయుజ్యం క్షీయతే పాశబంధనం।
అతో దీక్షేతి కథితేతిచ। నిత్యోత్సవనిబంధే। శ్రేయస్కా
మోహమముకవిద్యాగ్రహణార్థమముకగురోర్దీక్షాం గృహీష్యా
మీతి తవత్యంతానవధానలిఖితం। ఇత్యాది॥ తద్భాష్యే విశే
షః ద్రష్టవ్యః॥

తా॥ శ్రీవిద్యోపాసనపూర్వము వ్యవధిలేకుండ పొందిన
దీక్షచేత కోరినఫలమును బొందును. త్రిపురరహస్యమునను భా

దీక్షను పొందగోరినవారికిని క్రమమునుబట్టి యుపాసనాధికారము గలుగు దీక్షా విధియును చెప్పబడినది. అట్టిభూమికయందున్నవారే శివవిద్యాధికారముగలవారు. కాని ఇతరులు కారు. దీక్షచేత అనేకకోటిజన్మములందలి పాపరూపముల మలము నశించును. తంత్రాలోకనికాటనామవ్యాఖ్యానమునందు నిట్లు చెప్పబడెను. దీక్షచేత పురుషనిష్ఠమగు పాతకమును, భేదబుద్ధిచేతగలుగుపాపమును నశించును. పౌరుషము, బౌద్ధము, అని జ్ఞానము ద్వివిధము. అందులో స్వస్వరూపజ్ఞానము పౌరుషమనబడును. మహావాక్యవిమర్శనమువలన కలిగిన పరమశివవ్యాప్తి బౌద్ధము. (తత్త్వజ్ఞానము) అనబడును. అజ్ఞానమును ఆవరించెడి అజ్ఞానము కూడ ద్వివిధమే. (పౌరుషము, పురుషునియందలి పాతకము. (బౌద్ధము) భేదబుద్ధివలనకలిగిన పాతకము, అని. అందులో పౌరుషమగు అజ్ఞానము దీక్షచేత నశించును. బౌద్ధమగు అజ్ఞానమును శాస్త్రజ్ఞానమే పోగొట్టును. కావున దీక్షానంతరము ఆగమసిద్ధాంతజ్ఞానముచే ముక్తికలుగును. బౌద్ధమలముండగా దేహాంతమందెట్లు ముక్తికలుగునని శంకింపరాదు. దీక్షావంతులు దేహాంతమందు సర్వోత్కృష్టలోకమునుబొంది శివునితోనైక్యముపొందుదురని త్రిపురారహస్యమందు చెప్పబడినది. ఇట్లే పూర్వమీమాంసయందు శ్రౌతమందును చెప్పబడినది. బ్రహ్మోత్తరఖండము ప్రథమాధ్యాయమునందు రాజుకు పంచాక్షరిమంత్రము కర్ణమునందు ప్రవేశించినమాత్రముచేతనే మలములను పాపము కాకరూపముగా పోయినదని చెప్పబడినది. పరమానందతంత్రమునందు। దీక్షయను శబ్దములో దీవర్ణమునకు శివసాయుజ్యప్రాప్తియు, క్షవర్ణమునకు పాపక్షయమనియు అర్థ

ము చెప్పబడెను. నిత్యోత్పన్న నిబంధనమునందు శ్రేయస్సునకొ రకు నేను ఆముష్మిక విద్యను గ్రహించుకొరకు గురువువలన దీక్షను గ్రహించుచున్నానని చెప్పబడెను.

దీక్షాకాలనిర్ణయము.

వైశాఖే శ్రావణేవాపి ఆశ్వినే కార్తికే తథా। ఫాల్గునే మార్గశీర్షేవా కుర్యాన్మంత్రస్య దీక్షణం॥ ఇతి సిద్ధాంతశేఖరే॥

తా॥ వైశాఖ, శ్రావణాశ్వయుజ, కార్తిక, ఫాల్గుణ, మార్గశిరమాసములయందు మంత్రముయొక్క దీక్షను చేయవలయును.

శరత్కాలేచ వైశాఖే దీక్షా శ్రేష్ఠఫలప్రదా। ఫాల్గునేమార్గశీర్షేచ జ్యేష్ఠే దీక్షాతు మధ్యమా॥ ఆషాఢే శ్రావణే మాఘే కనిష్ఠా సద్భిరాహృతా। నిందితాశ్చాపి మాసాస్యు పౌషోభాద్రపదస్తథా॥ నిందితేష్వపి మాసేషు దీక్షోక్తా గ్రహణే శుభా॥ ఇతి మాసనిర్ణయః॥

తా॥ ఆశ్వయుజ, కార్తిక, వైశాఖమాసములయందు చేయుదీక్ష శ్రేష్ఠఫలమునిచ్చును. ఫాల్గున, మార్గశిర, జ్యేష్ఠమాసములయందు చేయుదీక్ష మధ్యమము, ఆషాఢ, శ్రావణ, మాఘమాసములయందు కనిష్ఠము అని చెప్పబడెను. పౌష, భాద్రపదమాసములు కేవలనిందితములు. ఆనిందితమాసములయందైనను సూర్యచంద్రగ్రహణములయందు పొందినదీక్ష శుభమునిచ్చును.

తిథులు.

పూర్ణిమా పంచమీచైవ ద్వితీయా సప్తమీ తథా। త్రయోదశీచ దశమీ ప్రశస్తా సర్వకర్మదాః॥ ద్వితీయాపంచమీచాపి షష్ఠీచాపి విశేషతః। ద్వాదశ్యామపి కర్తవ్యం త్రయో

దశ్యా మథాపివా ॥ శుక్రేచిన్ని పిధ్యా౦ । వి ష్టిత్రయోదశో ర్మ ధ్యమాత్ర్వా ॥

తా॥ పూర్ణిమ, పంచమి, ద్వితీయ, సప్తమి, త్రయోదశి, దశమి యను తిథులు ప్రశస్తము. ద్వితీయ, పంచమి, షష్ఠి, ద్వాదశి, త్రయోదశి తిథులయందు విశేషముకలదు. ఒకానొకస్థలమునందు షష్ఠి, త్రయోదశితిథులు మధ్యమమని చెప్పబడినది.

షష్ఠీ భాద్రపదేమాసి ఇషే కృష్ణత్రయోదశీ । కార్తికే నవమీశుక్లా శ్రావణే కృష్ణపంచమీ ॥ ఏతాని దేవపర్వాణితీర్థకోటిఫలానచ । కృష్ణాష్టమ్యాం చతుర్దశ్యాం పంచపర్వదినే తథా । గ్రహణాదౌ వ్యతీపాతే పరివేషేందుసూర్యయోః । న వారమాసదోషోస్తి గ్రహణె సూర్యచంద్రయోః । గ్రహణె దేవదేవేశి కాలస్సర్వదివావధిః ॥ ఇతి ॥

తా॥ భాద్రపదశుక్లషష్ఠి, ఆశ్వయుజబహుళ త్రయోదశి, కార్తికశుక్లనవమి, శ్రావణబహుళపంచమి యనునవి దేవపర్వములు. కోటితీర్థఫలము నిచ్చునవి. అట్లు కృష్ణాష్టమి. కృష్ణచతుర్దశి, పంచపర్వదినములు, గ్రహణములు, వ్యతీపాతము, సూర్యచంద్రులపరివేషములు ఫలప్రదములు. సూర్యచంద్రులగ్రహణములయందేమి దినములవరకును వార మాసదోషములు లేవు.

నక్షత్రములు.

అశ్విని, రోహిణీ, స్వాతీ, విశాఖా, హస్తభేషుచ । జ్యేష్ఠోత్తరాత్రయేష్వేవ కుర్యాన్మంత్రాభిషేచనం । శ్రవణార్ద్రాధనిష్ఠాచ పుష్యః శతభిషస్తథా । దీక్షానక్షత్రజాతాని హ్యేషుమంత్రార్థకోవిదాః ఇతి ॥

తా॥ అశ్విని, రోహిణి, స్వాతి, విశాఖ, హస్త, జ్యేష్ఠ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములయందు దీక్ష చేయవలయును. శ్రవణము, ఆర్ద్ర, ధనిష్ట, పుష్యమి, శతభిష నక్షత్రములయందలి దీక్ష జన్మనక్షత్రమైనను మంచిదని తంత్రవేత్తలు చెప్పిరి.

వారములు.

రవౌ గురౌ విధౌ దీక్షా కర్తవ్యా బుధశుక్రయోః। మంత్రారంభే రవౌ శుక్రే బుధే జీవే విశేషతః। శనౌ మృత్యుః క్షయం భౌమే సోమే సర్వంచ నిష్ఫలం॥ ఇతివచనాత్సోమస్య మధ్యమత్వం॥

తా॥ ఆదివారమందును, గురు, బుధ, శుక్రవారములయందును దీక్ష చేయవలెను. ఆది, శుక్ర, బుధ, గురు వారములయందు మంత్రారంభము మంచిది. శనివారమందు మృత్యువు మంగళవారమందు క్షయము, సోమవారమందు సర్వమునిష్ఫలమనియు చెప్పబడెను.

ఇతరపర్వములు.

గురుశుక్రోదయే శుద్ధే లగ్నే సద్వాంశోభితే। చంద్రతారానుకూల్యేచ గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః। దీక్షావిధేయా మంత్రజ్ఞైః పురుషార్థప్రసిద్ధయే। నమాంసతిథివారాది శోధనం సూర్యపర్వణి। దదాతీష్టంచ కృష్ణాయాం తస్మిన్ కాలే గురోర్నరః సిద్ధిర్భవతి మంత్రస్య వినాభ్యాసేన కేవలం। ప్రబుద్ధే బలసంయుక్తే శుక్రే దేవగురౌ తథా। శుక్లపక్షేచ కృష్ణేవా దీక్షా సర్వశుభావహా॥ కాలోత్తరే॥ ముక్తికామైః కృష్ణపక్షే భూతికామైస్సితేసదా॥ ఇతి॥ నూతనసంహితాయాం॥ మేషకర్కట

కన్యాసు తులాయాం వృశ్చికే తథా । కుంభేచ మకరే చైవ దీక్షా సర్వశుభావహా ॥ రుద్రయామళే॥ సత్తీర్థేర్క విధుగ్రాసే (చమఇతి) సుదమనపర్వణి । మంత్రదీక్షాం ప్రకుర్వాణో మాసర్క్షాదీన్నశోధయేత్ । చైత్రే దమనకీం పూజాం కృత్వా దీక్షాం సమాచరేత్ । అష్టమీ ద్వాదశీ భూతా చతుర్థీ రవిసప్తమీ । శ్రావణే తంతుపూజాయాం కృత్వా సంస్కారమాచరేత్ ॥ ఇత్యాగమేచ ॥ సత్తీర్థేర్కవిధుగ్రాసే పుణ్యారణ్యే వనేషుచ । పుణ్యక్షేత్రే కురుక్షేత్రే దేవీపీఠ చతుష్టయే । ప్రయాగే శ్రీగిరౌ కాశ్యాం కాలాకాలౌ నశోధయేత్ ॥

తా॥ గురు, శుక్రులయుదయమునను, తారాబలచంద్రబలములుగల శుద్ధమగులగ్నమందును, చంద్రసూర్యులగ్రహణములయందును, చతుర్విధపురుషార్థసిద్ధికొరకు మంత్రవేత్తలు దీక్షనాచరింపదగును. సూర్యపర్వమునందు మాస, తిథి, వారశోధనమునవసరము. అట్టికాలమందు కోరికగలమంత్రముగ్రహింపవచ్చును. అట్టిమంత్రము పురశ్చరణలేకయె సిద్ధించును. గురుశుక్రులు బలసంయుక్తులయియుండగా శుక్లకృష్ణపక్షములలో దేనియందైనను దీక్ష సర్వశుభములనిచ్చును. ముక్తినికోరినవారు కృష్ణపక్షమందును, భుక్తిని కోరినవారు శుక్లపక్షమునందును దీక్షను పొందవలయును.

తత్వసారసంహితాయాం॥ తిథింవినాపి దీక్షాయాం విశిష్టావసరం శృణు । దుర్లభే సద్గురూణాంచ సకృత్సంగఉపస్థితే; తదనుజ్ఞా యథాలబ్ధా సదీక్షావసరో మహాన్ । గ్రామేవాయదివారణ్యే క్షేత్రేవా యదివా నిశి । ఆగచ్ఛతి గురుర్దైవాత్ యదాదీక్షా తదా భవేత్ ॥ ఇతి ॥

తా॥ పక్షవిషయములయి చెప్పబడిన తిథి కాకున్నను విశేష కాలము విరుదము. సద్గురువులయొక్క సమావేశము దొరకుట దుర్లభము. అదిదొరికి వారనుజ్ఞ యిచ్చినయెడల నట్టిసమయమే మంచిది. గ్రామమందుగాని, అరణ్యమందుగాని, క్షేత్రమందుగాని, రాత్రియందుగాని, దైవవశమువలన గురువువచ్చిన కాలమందే దీక్షను పొందవలయును.

ముముక్షుంప్రతి నకాలనియమః॥ నిందాన్యపిచ పర్వాణి ప్రశస్తాని విముక్తయే॥ వైశంపాయనసంహిత॥ సంధ్యాగర్జిత నిర్ఘోష భూకంపోల్కానిపాతనే। ఏతానన్యాంశ్చ దివసాన్ స్మృత్యుక్తాంశ్చ పరిత్యజేత్॥ ఇతి కామివిషయః॥ తదేవలగ్న మితి సామాన్యదీక్షాకాలః॥

తా॥ ముక్తినికోరినవారిని గురించి కాలనియమము లేదు. నిషిద్ధమయిన పర్వములును మోక్షమునకు శ్రేష్ఠమయినవే.

సంధ్యాకాలమందును, గాలివాన, భూకంపము, కొరువులు పడుట లోనిత్తోఁగూడినకాలమందును, స్మృతులలో కూడదనిచెప్పిన అన్యదివసములయందును దీక్ష చేయకూడదనిచెప్పిననిషేధము కామివిషయములో వర్ణించును. సంకల్పముకలిగినసమయమందే లగ్నమని సామాన్యదీక్షాకాలము చెప్పబడినది.

గరుడపురాణము॥ 13 అధ్యాయము॥

వ్రతినో మంత్రపూతస్య సాగ్నికస్య ద్విజస్యచ। బ్రహ్మనిష్ఠస్య యతినో నహి రాజ్ఞాం చ సూతకం॥

వ్యా॥ వ్రతినః బ్రహ్మచారిణః తేన గురుశుశ్రూషా నత్యాజ్యా ఇతి। యద్వా చాంద్రాయణాది మహావ్రతయుక్తస్య తేనాపి వ్రతభంగో నకర్తవ్యశ్చేతి భావః। మంత్రపూతస్య

మహామంత్రజప్తుః సదాపవిత్రస్య జపత్యాగో నోచితఇతి । సాగ్నికస్య హవనస్యావశ్యకత్వాత్ । బ్రహ్మనిష్ఠస్య గృహస్థస్యాపి తస్యాతివర్ణాశ్రమిత్వాద్వర్ణాశ్రమోచితం సూతకం నాస్త్యేవ । జన్మమరణయోరవాస్తవత్వాచ్చేతి । యతినః సంన్యాసినః తస్యాపి లోకేషణాయాప్యుత్థితత్వాత్ । రాజ్ఞాం మూర్ధాభిషిక్తానాం దానం గ్రాహ్యమేవేతి భావః ॥ 23 ॥

తా॥ వ్రతముగలవానికిని, మహామంత్రజపము చేయువానికిని నిత్యాగ్నిహోత్రునకును, బ్రహ్మనిష్ఠగలవానికిని, యతికిని, చక్రవర్తికిని ఆశౌచములేదు. ఏమనగా, వీరిజ్ఞాతులకు ఆశౌచము వచ్చినప్పటికి నియతమైన బ్రహ్మచర్యవ్రతముగలవాడుగురుశుశ్రూషను మానరాదు. లేకనియతముగ చాంద్రాయణవ్రతము చేయువాడావ్రతమును మానరాదు. సదా మహామంత్రమును జపించుచు పవిత్రుడయినవాడు జపమును మాననవసరము లేదు. నిత్యాగ్నిహోత్రి అగ్నిహోత్రమును మాననక్కరలేదు. వర్ణాశ్రమధర్మములను దేహాభిమానముతోగూడ వదలినవాడగుటవలనను, జననమరణములు మాయాకల్పితములుకాని వాస్తవముకానందునను గృహస్థాశ్రమములో నున్నను బ్రహ్మజ్ఞానిని దారేషణ, ధనేషణ, పుత్రేషణలను వదలుటచేత యతిని పూజింపకపోరాదు. నిత్యదాతయగుటవలన చక్రవర్తినుండి దానమును పట్టకపోరాదు. కనుక నీకారణములచే వీరికి ఆశౌచములేదు.

ఆరవ ప్రకరణము

చిచ్ఛక్తి బహురూపకథనము.

అ॥ చిచ్ఛక్తి సమస్తతత్వస్వరూపిణియు, ప్రపంచస్వరూపిణియు, సమస్త మంత్రదేవతా స్వరూపిణియు అని చెప్పబడుచున్నది. హంసవాహనా—త్రిశతి 110 నామము

శం॥ వ్యా॥ బ్రాహ్మీరూపేణేత్యర్థః ॥

తా॥ పరమేశ్వరి బ్రాహ్మీశక్తిరూపము చేత హంసవాహనముగలది.

త్రిశతి 23 ఏకానేకాక్షరాకృతిః।

శం॥ వ్యా॥ ఏకం ఈశ్వరప్రతిబింబోపాధితయా శుద్ధసత్వప్రధానం అక్షరమజ్ఞానం । అనేకాని మలినసత్వప్రధానతయా జీవోపాధిభూతాన్యక్షరాణి అజ్ఞానాని । "మాయాచావిద్యా చ స్వయమేవ భవతి" ఇతి శ్రుతేః । ఏకంచానేకానిచ । ఏకానేకానిచ । తానిచ అక్షరాణిచ తాని తథా— "మాయాంతు ప్రకృతిం వింద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వర" మితి శ్రుతేః । తేషామాకృతయః ప్రతిబింబాస్యవచ్ఛిన్నానివా । చైతన్యాని ఘటస్థాదకావచ్ఛిన్నప్రతిబింబితాకాశవద్యస్యాః సా తథా । అథవా ఏకానిచ ప్రణవాద్యాని, అనేకానిచ అకారాది క్షకారాంతాని అక్షరాణి వర్ణాః ఆకృతిః స్వరూపం యస్యాః సా । మాతృకా స్వరూపత్వేనవా । అకారాది క్షకారాంతా మాతృకేత్యభిధీయతే । ఇతివచనాత్ । అథవా ఏశ్చకశ్చ ఏకారకకారౌ తౌచ ఇతరాణ్యనేకాక్షరాణిచ సర్వంమిళిత్వా పంచదశవర్ణాత్మికా । మూలవిద్యా, ఆకృతిః స్వరూపం శోధితతత్త్వం పదార్థసామరస్యాత్మకం యస్యాః సా తథా॥

తా॥ "మాయాచావిద్యాచ స్వయమేవ భవతి" అనుశ్రుతివలన మాయయని అవిద్యయని రెండువిధములగ చిచ్ఛక్తియే యగుచున్నది. అజ్ఞానరూపమయి శుద్ధసత్త్వప్రధానమగు మాయయం దొకరూపముగ ప్రతిబింబించి యీశ్వరసంజ్ఞను బొందెను. అజ్ఞానరూపమయి మలినసత్త్వప్రధానమగు అవిద్యయందు అనేకరూపములుగ ప్రతిబింబించి అనేకజీవసంజ్ఞను బొందెను. లేక "మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినంతు మహేశ్వరం" అనుశ్రుతివలన నీచిచ్ఛక్తి మహాకాశమువలె మాయయందుండి ప్రతిబింబించి వశీకృతమాయుడైన మహేశ్వరరూపముగను బహువిధములగు దేహస్థాంతఃకరణోపాధులందు అనేకఘటములందున్న జలములలో మహాకాశమువలెప్రతిబింబించి మాయకధీనములగుచున్న అనేకజీవరూపములుగనున్నది. లేక ఈచిచ్ఛక్తి ఓంకారరూపమగు ఏకాక్షరముగను, అకారము మొదలగుచు క్షకారమంతమందుగల పంచాశద్వర్ణరూపముగనున్నది. "అకారాది క్షకారాంతా మాతృకేత్యభిధీయతే" అనువచనమువలన బహువిధములుగ విస్తరించిన భాషకు తానొకమాతృకగనున్నది. లేక ఈచిచ్ఛక్తి ఏకార ककారములును వీనికంటె భిన్నములగు ఈకార లకారాదులును గలిసి పదునేను వర్ణములుగల పంచదశీమంత్రరూపముగనున్నది. లేక అనేకాంతఃకరణోపాధులందు ప్రతిబింబించిన జీవులు "తత్త్వమసి" యనుమహావాక్యమును విమర్శించునపుడు మాయాప్రతిబింబుడై సర్వజ్ఞుడగుచు నొకడగు నీశ్వరుడనే వాచ్యార్థమును, అవిద్యాప్రతిబింబుడై కించిజ్ఞులగుచు ననేకజీవులనే వాచ్యార్థమును జహదజహల్లక్షణచేత కొంతభాగమగు నుపాధులనుమాత్రము

కడకుత్రోసి కొంతభాగమగు చైతన్యమనే లక్ష్యార్థమును గ్రహింపగా మాయావిద్యల రెంటింటియందునున్న నిత్యచైతన్య మొకటియే యగుచున్నది. కొంతభాగమును వదలుట జహత్తని కొంతభాగమును వదలకుండుట అజహత్తని యీరెంటిటి మేళనముగల లక్షణ జహదజహల్లక్షణయని అలంకారికసిద్ధాంతము. ఈజహదజహల్లక్షణచేత వాచ్యార్థములగు కించిజ్ఞ సర్వజ్ఞత్వధర్మములుగల జీవేశ్వరులకు సంభవింపని యేకత్వము సకలోపాధులందు సాక్షియై, యేధర్మములు లేని లక్ష్యార్థమగు నిత్యచైతన్యమొకటిగా జూచుటయే అద్వైతబ్రహ్మజ్ఞానమని వేదాంతిమతము. చిచ్ఛక్తి యీప్రకారము ఏకాకారముగను, అనేకాకారముగ నున్నది.

త్రిశతి 46 ఈశానాది బ్రహ్మమయీ ॥

శం॥ వ్యా॥ ఈశాన తత్పురుషాఘోర వామదేవ సద్యోజాతాఖ్యాని పంచబ్రహ్మాణి । తన్మయం స్వరూపమస్యా అస్తీతి తథా । అథవా ఈశానః ఆదిరేషాం తే తథా । అధికారిపురుషాః విష్ణు బ్రహ్మేంద్రాదయః తేషామపి తత్తన్నామరూపవిశిష్టానాం అహంబుద్ధిమతాం అంతర్యామిస్వరూపేణ బుద్ధిప్రేరక సచ్చిదానందస్వరూపబ్రహ్మానందప్రకాశాత్మనాస్ఫురతీతితథా॥

తా॥ ఈశాన తత్పురుషాఘోర వామదేవ సద్యోజాతములను ఐదుబ్రహ్మములును చిచ్ఛక్తిస్వరూపములే. అధికారిపురుషులగు ఈశ్వర, బ్రహ్మ, విష్ణు, శక్రాదులు అహంబుద్ధిగలవారు. అంతర్యామియగు చిచ్ఛక్తి వీరిబుద్ధిని ప్రేరేపించుచు సచ్చిదానందప్రకాశబ్రహ్మస్వరూపముగ స్ఫురించును.

త్రిశతి 154 కాంతా ॥

శం॥ వ్యా॥ అత్యంతమనోహారతమేత్యర్థః । మదనగోపాల విగ్రహావా । "కదాచిదాద్యా లలితా పుంరూపా కృష్ణవిగ్రహా । వంశనాదవినోదేన కరోతి వివశం జగదితి త్రిపురాతాపిని శ్రుతిః ॥

తా॥ ఆదిశక్తియగు లలితాత్రిపురసుందరి భక్తులతృప్తికై మిగుల మనోహరమైన రూపముగలది. లేక ఒకానొకప్పుడు పురుషరూపకృష్ణవిగ్రహయయి వేణునాదముచేత జగత్తును వివశము చేసెను. అను త్రిపురాతాపిన్యుపనిషత్తువలన గోపాలస్వరూపముగలది.

ల॥ స॥ 199 సర్వశక్తిమయీ ॥

భా॥ వ్యా॥ బాలాబగళాది నిఖిలశక్త్యభేదాత్, సర్వశక్తిమయీ । బ్రహ్మమయం జగదిత్యాదావివ మయడభేదార్థకోపి సర్వదేవశక్తిసమూహరూపత్వాదపి సర్వశక్తిమయీ । తదుక్తం పాంచరాత్రేలక్ష్మీతంత్రే ఇంద్రంప్రతి దేవ్యైవ । శ్లో॥ మహాలక్ష్మీరహం శక్ర పునస్స్వయంభువేన్తరే । హితాయసర్వదేవానాం జాతా మహిషమర్దినీ । మదీయా శ్శక్తిలేశాయే తత్తద్దేవశరీరగాః । సంభూయ తే మహాభూవన్ రూపం పరమశోభనం । ఆయుధానిచ దేవానాం యానియాని సురేశ్వర । మచ్ఛక్తయస్తదాకారా ఆయుధాని తథాభవన్నితి । మార్కండేయపురాణే త్వయమర్థో విస్తరేణ ద్రష్టవ్యః ॥

తా॥ బాలా, బగళ మొదలగు శక్తులన్నియు లలితాత్రిపురసుందరియే. "కనకమయం కటకం" అనువాక్యమునందు బంగారము మురుగుగమారినదని మయట్ ప్రత్యయమునకర్థము

ఉన్నట్లు సర్వశక్తిమయీ అనుపదమునందున్న మయట్ప్రత్య
యమునకు లలితాత్రిపురసుందరి బాలా బగళా మొదలగురూప
ములుగ మారినది అని యర్థము చెప్పరాదు. ఏలయనగా—
బ్రహ్మమయం జగత్తను వాక్యములోనున్న మయట్ప్రత్యయ
మునకు అభేదము అర్థము చెప్పి జగత్తుయొక్క సత్తబ్రహ్మ
సత్తకంటె వేరుకాక బ్రహ్మసత్తయేయగుటవలన జగత్తు బ్ర
హ్మమేయని జగద్బ్రహ్మములకు అభేదము చెప్పినట్లు సర్వశక్తి
మయీ అనుపదములోనున్న మయట్ప్రత్యయమునకు అభేద
ము అర్థము చెప్పగా సకలదేవతలయందున్న శక్తి యీచిచ్ఛక్తి
కంటె వేరుకాక చిచ్ఛక్తియే యగును. పాంచరాత్ర లక్ష్మీతం
త్రములందు పార్వతి యింద్రునితో చెప్పినదేమనగా— నేనే
మహాలక్ష్మిని. స్వాయంభువమన్వంతరమందు దేవతలక్షేమము
కొఱకు పొందిన మహిషమర్దినీరూపమును నేనే. సకలదేవతల
యందున్న నాశక్తిలేశములన్నియు గలిసి మనోహరమగు
నాయీరూపమయినది. దేవతలకేయే ఆయుధములుగలవో అవి
యన్నియు నాయొక్క శక్తులే. మార్కండేయపురాణమందు
ఈయర్థము సవిస్తరముగ చెప్పబడినది.

ల॥ స॥ 267 గోవిందరూపిణీ॥

భా॥ వ్యా॥ గోవిందస్సర్వఈశ్వరోవిష్ణుః। సఏవరూపమస్యాః॥

తా॥ గోవిందుడనగా విష్ణువు. అతడే రూపముగాగలది. లలితకు గోవిందునకు భేదము లేదు.

ల॥ స॥ 757 క్షరాక్షరాత్మికా॥

క్షరాణి- అనియతసంఖ్యాకాన్యక్షరాణి వర్ణాని, ఆత్మా స్వభావం యస్యాః సా॥

వరాహపురాణము— ఏకాక్షరేతి విఖ్యాతా సర్వాక్షరమయీశుభా । సైవ విశ్వేశ్వరీదేవీ సైవ హ్యనేకాక్షరేతి । యద్వా— క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థో௨క్షరఉచ్యతే । తదుభయ మాత్మస్వరూపం యస్యాః । సదసత్, క్షరమక్షరమితి । మహాభారతే ॥ విష్ణుభాగవతేపి ॥ విష్ణోస్తు త్రీణిరూపాణి పురుషాఖ్యాని యోవిదుః । ప్రథమం మహతస్స్రష్టా ద్వితీయ స్త్వండ సంస్థితం । తృతీయం సర్వభూతస్థం తాని జ్ఞాత్వా విముచ్యత ఇతి ॥

తా॥ ఈ లలితా మహాదేవి అనేకసంఖ్యగల అకారాదివర్ణములు స్వరూపముగలది. పరమేశ్వరి ఏకాక్షరరూప. అనేకాక్షరరూప అని వరాహపురాణమునందు చెప్పబడెను. లేక సకలభూతస్వరూపురాలు, కూటస్థస్వరూపురాలు అనియర్థము. క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థో௨క్షరఉచ్యతే అని గీతావచనము. సత్ అనునది అక్షరమనియు, అసత్ అనునది క్షరమనియు, మహాభారతమునందు చెప్పబడినది. విష్ణువునకు మూడు రూపములు. మొదటిది సృష్టిచేయురూపము. రెండవది అండరూపము. మూడవది సమస్తభూతరూపము. ఇట్లు తెలిసికొనినవారు ముక్తులు.

ల॥ స॥ 824 బహురూపా ॥

భా॥ వ్యా॥ బహూని రూపాణి యస్యాః సా ।

I దేవీపురాణము— అరూపాపరభావత్వాద్బహురూపా క్రియాత్మికేతి ॥ [నేకేతి ॥

II గౌడపాదసూత్రము— భండాసురహననార్థమేకైవా

III దేవీపురాణఏవ ప్రక్షుట్టకాంతరే—బహూని యస్యా రూపాణి స్థిరాణిచ చరాణిచ । దేవమానుషతిర్యంచ బహురూపా తతశ్శివేతి ।

IV సూ॥ సంహిత॥ ఏకధాచ ద్విధాచైవ తథా షోడశధా స్థితా। ద్వాత్రింశద్భేదభిన్నా వాయా తాంవందే పరాత్పరామితి॥ ద్విధా స్వరవ్యంజనరూపావా। అకారాది స్వరభేదాత్ షోడశధా। కకారాది భేదేన ద్వాత్రింశద్విధా ఇత్యాది॥

తా॥ I రూపములేనిది బ్రహ్మము. బహురూపములయినది జగత్తు.

II భండాసురుని సంహారముకొరకు ఒకేశక్తి అనేక రూపములుబొందెను.

III స్థిరములు, చరములు, దేవతలు, మనుష్యులు, తిర్యగ్జంతువులు ఇవియన్నియు చిచ్ఛక్తిరూపములే గనుక బహురూపయని చెప్పబడినది.

IV ఒకటిఅనగ చిచ్ఛక్తి. రెండనగ అచ్చులు, హల్లులు. పదునారనగ అచ్చులు. ముప్పదిరెండనగ హల్లులు. ఇటువంటి పరాత్పరురాలగు పరమేశ్వరిని నమస్కరించుచున్నాను.

ల॥ స॥ 838 ముకుందా॥

భా॥ వ్యా॥ ముక్తిం దదాతీతి ముకుందా। విష్ణురూపత్వాద్వా। తదుక్తం॥ తంత్రరాజే గోపాలమంత్రభేదారంభే—కదాచిదాద్యా లలితా పుంరూపా కృష్ణవిగ్రహా। సంవేశనాదనారంభా దకరోద్వశగం జగత్। తతస్సగోపీసంజ్ఞాభిరావృతోభూత్స్వశక్తిభిః। తదా తేన వినోదాయ స్వం షోఢాకల్పయద్వపురిత్యాది॥

తా॥ ముక్తినిచ్చునది గనుక ముకుంద, లేక విష్ణురూపిణి. ఒకానొకప్పుడు లలితాత్రిపురసుందరి పురుషరూపముగ కృష్ణుడై వేణుగానముచేత జగత్తును పరవశముగజేసెను. అనంతర

ము గోపికలనెడి తనశక్తులచేత నావరింపబడి వినోదముకొరకు తనదేహము నానువిధములుగఁ గల్పించెను.

ల॥ స॥ 893 విష్ణురూపిణీ ॥

భా॥ వ్యా॥ విష్ణురేవరూపమస్యాః । తదుక్తం ॥

I లలితోపాఖ్యానము—మద్రూపం పౌరుషం రూపంగోపికాజనమోహనమితి దేవీవచనాత్ ॥

II వీరభద్రం ప్రతి విష్ణువచనం— ఆద్యాశక్తిర్మహేశస్య చతుర్ధా భిన్నవిగ్రహా । భోగే భవానీరూపా సా దుర్గారూపా చ సంగరే । కోపేచ కాళికారూపా పుంరూపాచ మదాత్మికే॥

III కూర్మపు॥ హిమవత్కృతదేవీస్తవము— సహస్రమూర్ధానమనంతశక్తిం సహస్రబాహుం పురుషం పురాణం । శయానమబ్ధౌ లలితే తవైవ నారాయణాఖ్యం ప్రణతోస్మిరూపమితి॥

IV సనత్కుమారసంహిత—ప్రభాకరాఖ్యస్య రాజ్ఞో విష్ణుభక్తిం తన్మహిష్యాః పద్మిన్యాఖ్యాయాశ్చ పార్వతీభక్తిం వర్ణయిత్వోక్తం । ఏవం దేవ్యాత్మనా స్వేనరూపేణచ జనార్దనః । దంపత్యోరేకకార్యత్వాదేకఏవ ద్విధార్చితఇతి ॥

V బృహత్పరాశరస్మృతి—దుర్గాం కాత్యాయనీం చైవ యజన్వాగ్దేవతామపి । చేతసా సుప్రసన్నేన విష్ణులోకమవాప్నుయాత్ ॥

VI పద్మపురాణము—చండికాం స్నపయేద్యస్తు ఇక్షువేణారసేనచ । సౌవర్ణేన సయానేన విష్ణునాసహ మోదతఇతి ॥

VII ఆదిత్యశివపురాణములు— యాతస్య పార్శ్వగాబాలా సా పార్వత్యంశజోహరిరితి ॥ [అని పరమేశ్వరి చెప్పెను.

తా॥ I గోపికలను మోహింపచేసిన పురుషరూపము తానే

II ఈశ్వరునియొక్క ఆదిశక్తి నాలుగువిధములయ్యెను. భోగకాలమునందు పార్వతిగాను, యుద్ధకాలమునందు దుర్గగాను, కోపకాలమునందు కాళిగాను, తనస్వరూపము నిపురుషుడుగాను నుండెనని విష్ణువు వీరభద్రునితో జెప్పెను.

III సహస్రశిరస్సులు, సహస్రబాహువులు, అపరిమితశక్తులుగలిగి సముద్రమునందు శయనించియున్న నారాయణుడను పేరుగల నీస్వరూపమును నమస్కరించుచున్నానని హిమవంతుడు పార్వతిని స్తోత్రించెను.

IV ప్రభాకరమహారాజుయొక్క విష్ణుభక్తిని, ఆయన భార్య పద్మినియొక్క పార్వతీభక్తిని వర్ణించి పార్వతీరూపముగాను, స్వకీయరూపముచేత విష్ణువుగాను దంపతులను ఏకకార్యమగుటవలన విష్ణువు రెండువిధములుగ బూజింపబడెనని చెప్పబడినది.

V దుర్గను, కాత్యాయనిని, సరస్వతిని వీరిలో నెవరినిగాని నిర్మలచిత్తముతో నారాధించినవారు విష్ణులోకమును పొందుదురు.

VI చెరుకురసముతో చండికకు అభిషేకముఁ జేయువారు గరుడవాహనారూఢులై విష్ణువుతో కలిసి సంతోషించెదరు.

VII శివునియొక్క పార్శ్వమునుండిన బాలిక పార్వత్యంశసంభూతయగు విష్ణుమూర్తియే.

త్రిపురోపనిషత్తు — మదంతికామాని సమంగళాచ సుభగాచ సా సుందరీ సిద్ధిమత్తా। లజ్జామతిస్తుష్టిరిష్టాచ పుష్టా లక్ష్మీరుమా లలితా లాలపంతి ॥ 6 ॥

భా॥ వ్యా॥ క్షేత్రేషు వివిధేషు నామభేదేన యా వివిధరూపే పురాణేషు తంత్రేషు చోపలభ్యంతే। తాని సర్వాణ్యాస్యా

పనేత్యుపదిష్టం షష్ఠీహ్యాచమాహ। మదంతికాశతి। పద్మపురాణే దేవీతీర్థపరిగణనావసరే కతిపయాని రూపాణ్యుక్తాని। ప్రయాగే లలితాదేవీ గయాయాం మంగళాగౌరికా। లంకాయాం శాంకరీదేవీ త్రికూటే భద్రసుందరీ। కరవీరే మహాలక్ష్మీ రుమాదేవీ వినాయకే। దేవదారువనే పుష్టిః మేధా కాశ్మీరమండలే। తుష్టిర్వజ్రేశ్వరీ తథేత్యాదీని। అన్యాన్యపిరూపాణి తత్ర తత్రావ్యాప్యాని। మదంతికేత్యాది చతుర్దశ। వారణస్యాంవిశాలాక్షీత్యాదీనాముపలక్షణం। యద్దేవీ తద్దేవీరూపం తత్తేనలాలప్యమానాది నైవేత్యర్థః॥ లాలపంతిపదం లాలప్యమానాపదం ప్రాతిపదికార్థచ్చరంతివిభక్తిః। ప్రాతిపదికార్థవిశేషక ఇత్యాసేంతి శాబరభాష్యే ప్రయోగదర్శనాత్। అథవా, పంచదశాక్షరాణాం పంచదశేమాదేవతాః। క్షేత్రభేదేన దేవతానామభేదాః॥ 6॥

తా॥ పురాణ, తంత్రములలో ననేక క్షేత్రములయందునామభేదము చేత ననేకరూపములుగా చెప్పబడినది. అవియన్నియు పరదేవతాస్వరూపమేయని 6వ ఋక్కును చెప్పుచున్నారు.

ప్రయాగయందు లలిత, గయయందు మంగళగౌరి, లంకయందు శాంకరి, త్రికూటమందు భద్రసుందరి, కరవీరమందు మహాలక్ష్మి, వినాయక క్షేత్రమందు ఉమ, దేవదారువనమందు పుష్టి, కాశ్మీరమునందు మేధ, వజ్రమునందు తుష్టి యను పేరులతో పరదేవతయే యుండెనని పద్మపురాణమునందు చెప్పబడినది. అన్యమయిన రూపములు అక్కడక్కడ చెప్పబడినవి. మదంతిక మొదలగునవి పదునాలుగు. కాశియందు విశాలాక్షి మొదలగు రూపములు గలవు.

ఏడవ ప్రకరణము

తంత్రి వైదికమార్గకథనము.

వచనము—

శ్రీదేవినర్చించుటకు తంత్ర వైదికములను మార్గములు రెండు కలవు. వేదబాహ్యులకు తంత్రమార్గముమాత్రమే, కాని వేదవేత్తలకు తంత్ర వైదికమార్గములు రెండును చెప్పబడి నవి. ఈగ్రంథమునందు చెప్పబడినవిద్యలు శ్రుతిసమ్మతమయి నవి. శ్రుతిసమ్మతమయిన విద్యలకు తంత్రమార్గము నిషిద్ధముగా కాదని దత్తాత్రేయసంహిత మొదలగువానివలన స్పష్టముగాతెలి చును. "ఇట్లుండగా నివి వైదికములు కావనియు, తాంత్రిక ములనియు, సౌందర్యలహరీవ్యాఖ్యానకర్త మొదలగువారు చె ప్పిరి. కాని ప్రమాణములేదనియు, శ్రుతిసమ్మతమయినవని ప్రమాణములు చూపించుచు సేతుబంధము ప్రథమపటలము 22శ్లోకభాష్యమునందు వైదికములుకావని చెప్పినవారి యభిప్రా యమును ఖండించి వైదికములేయని చెప్పిరి."

త్రిశతి 233 సకలాగమసంస్తుతా॥

శ్లో॥ వ్యా॥ ఆసమంతాత్ గమయంతీతి ఆగమాః। సకల పదార్థగోచరసవికల్పకప్రమాజనకవేదా ఇత్యర్థః। సకలైరన్యా నానత రేకేణేతిహాసపురాణసహిత యావదంగోపాంగ రహస్యాది యోగిత్వం సకలశబ్దార్థః। తైః సంస్తుతాః॥

తా॥ లలితాదేవి సకలపదార్థములను గోచరింపఁజేయుజ్ఞాన మును గలిగించు ఇతిహాసపురాణాది యావదంగోపాంగసహిత ములగు వేదములచేత లెస్సగా స్తోత్రముచేయఁబడునది.

శ్రీమద్భాగవతము- ఏకాదశస్కంధము॥ కరభాజనోపదేశే। ద్వాపరపూజావిధానే। కలిపూజాయాం చ వచనాని యథా—

యజంతి వేదతంత్రాభ్యాం పరం జిజ్ఞాసవో నృప। నానాతంత్ర విధానేన కలావపి యథాశ్శృణ్వితి। కలౌ తంత్రమార్గస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి ॥ అని శ్రీధరవ్యాఖ్య॥

ఏవం ఉద్ధవోపదేశే। వైదికైః తాంత్రికాద్యైశ్చ ఇతి మే ద్వివిధో మఖః। ఉభాభ్యాం వేదతంత్రాభ్యాం మహ్యంతూభయసిద్ధయ ఇతి। వైదికతాంత్రికభేదేన ద్వివిధపూజా శ్రీభగవతోపదిష్టా। సర్వైరుపలభ్యతే—

తా॥ వేదముచేతను, తంత్రముచేతను, బ్రహ్మజ్ఞానేచ్ఛగల వారు నానామంత్రవిధులచేతను, కలియుగమునందు దేవతా రాధనచేసెదరని కరభాజనుడు యదుమహారాజునకిట్లు కలియుగమునందు తంత్రమార్గప్రాధాన్యమును చెప్పెను. ఈప్రకారమే ఆస్కంధమునందే శ్రీకృష్ణుడు తనపూజ వైదిక తాంత్రిక భేదముచే ద్వివిధముగనున్నదని ఉద్ధవునకి ఉపదేశించెను.

శ్రీమద్భాగవతము—బ్రహ్మస్తుతి॥ రూపం తే తత్పురుషర్ష భేజ్యం శ్రేయోర్థిభిర్వైదికతాంత్రికేణేతి॥

తా॥ ఓకృష్ణా, నీస్వరూపము శ్రేయస్సుగోరువారిచేత వైదిక తాంత్రికమార్గములతో ఆరాధింపతగినది.

బ్రహ్మోత్తరఖండము—ప్రదోషమాహాత్మ్యము॥ ప్రదోషపూజా తాంత్రికసరణ్యా బ్రాహ్మణరాజపుత్రయోరుపదిష్టా॥

తా॥ ప్రదోషకాలపూజ బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు తాంత్రికక్రమము చేత నుపదేశింపబడినది.

శ్రీమహాభారతము- అర్జునస్తుతి॥ ఆమ్నాయాగమవేద్యాయ శుద్ధబుద్ధాయ తే నమః ఇతి॥

తా॥ ఆమ్నాయముల చేతను, ఆగమముల చేతను తెలియబడు శుద్ధజ్ఞానస్వరూపుడవయిన నీకొఱకు నమస్కారమని అర్జునుడు కృష్ణుని స్తుతిచేసెను.

శ్రీమదధ్యాత్మరామాయణము— లక్ష్మణప్రశ్న॥ బ్రాహ్మక్షత్రాది వర్ణానామాశ్రమాణాంచ మోక్షదం। స్త్రీశూద్రాణాంచ రాజేంద్ర సులభం ముక్తిసాధనం। తవభక్తాయ మే భ్రాత్రే బ్రూహి లోకోపకారకమితి। తదుక్తం శ్రీరామఉవాచేత్యారభ్య। దశావరణపూజాం వైహ్యాగమోక్తాం ప్రకారయేత్। హోమం కుర్యాత్స్వయత్నేన విధినా తంత్రికోవిదః। అగస్త్యోక్తేన మార్గేణ కుండేనాగమవిత్తమ ఇతి॥ ఏవం బ్రాహ్మణాదీనాం వైదికానాం బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమిణాంచ మోక్షోపాయప్రశ్నే ఆగమోక్తపూజా కర్తవ్యేతి॥

తా॥ బ్రాహ్మణాదివర్ణములకును, బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములకును, స్త్రీశూద్రులకును, సులభమయిన ముక్తిసాధనమును భక్తుడైన నాకు ఉపదేశింపుమని లక్ష్మణుడు కోరగా తంత్రముచేత, దశావరణపూజను, హోమమును జేసి అగస్త్యమహర్షిచే చెప్పబడిన మార్గము చేత తత్పూజను చేయవలయునని తంత్రప్రాధాన్యమును శ్రీరామమూర్తి తమ్మునకు చెప్పెను.

సూతసంహిత॥ పూజాశక్తైః పరాయాస్తు ద్విధా పరికీర్తితా। బాహ్యాభ్యంతరభేదేన బాహ్యాచ ద్విధామతా। వైదికీ తాంత్రికీ చేతి ద్విజేంద్రాః తాంత్రికీతు సా। తాంత్రికస్యైవ

వాన్యస్య వైదికీ వైదికస్యహి। ఇత్థం సమస్త దేవానాం పూజా విప్రావ్యవస్థితా॥ ఇతి॥

తా॥ పరాశక్తియొక్క పూజ అంతర్యాగ, బహిర్యాగ భేదములచేత రెండువిధములనియు, బాహ్యపూజ వైదికతాంత్రిక భేదముచేత రెండువిధములనియు, తాంత్రికపూజ ఆగమోక్తులకును, వైదికపూజ వైదికులకును ఇట్టివ్యవస్థతో పూజ సర్వ దేవతలకుం డెననియు సూతుడు మహర్షులతో చెప్పెను.

దే॥ సం॥ 26 అ॥ ఉపాసనాచ ద్వివిధా వేదబాహ్యాచ వైదికీ 101॥ వేదాంతగతవిద్యానా ముపాస్తిర్వైదికీ స్మృతా। ఉపాస్తిః వైదికీవర్ణ్యవిప్రాణామేవ కథ్యతే॥ 102॥ ఉపాస్తిర్వేదబాహ్యాతు శూద్రాదీనాముదాహృతా। శ్రుతితంత్రవిమిశ్రాశ్చ విద్యాయాప్యముదాహృతాః॥ 103॥ ఏతాసామపి విద్యానాముపాస్తిర్వైదికీపరా। శుద్ధతంత్రోదీరితానాం విద్యానాం తుము వల్లభే॥104॥ శ్రుతిబాహ్యేన మార్గేణ శూద్రాదీనా ముపాసనా। వేదబాహ్యోపాసకానామైహికం విద్యతే సుఖం॥ 105॥ నాముష్మికీతి సంప్రోక్తా జన్మకోటిశతేష్వపి। శ్రౌతమార్గేణ విద్యానాముపాస్తినిరతాత్మనాం॥ 106॥ బ్రహ్మతాదాత్మ్యతా ముక్తిర్భవేదేకేన జన్మనా। ఏతన్మయోక్తం సచ్ఛాస్త్రం సర్వ వేదాంతభూషణం॥107॥ మహాసారస్వతంతంత్రం తద్వద్వేదాం తభూషణం। సంహితా సనకస్యాపి ససందనమునేరపి॥ 108॥ సనత్కుమారస్యమునేస్సనాతనమునేస్తథా। సంహితాః స్సర్వ పుణ్యార్థసిద్ధిదా శ్రుతిసమ్మతాః॥109॥ సంహితా భగవద్దత్తాత్రే యస్యోయం మహత్తరా। సమస్తపుణ్యఫలదా ప్రఖ్యాతా సా మలిక్షితే॥ 110॥ తుల్యోద్ధితాఖిలం సర్వం కృతవాన్మదను గ్ర

హాత్ । సంహితాం పరమాం పుణ్యాం మానసోల్లాసగర్భితాం ।
నానయా సదృశీ పుణ్యా విద్యతే సంహితా భువి । ఉద్ధారమా-
త్రం విద్యానామత్ర యద్యదుదీరితం ॥113॥ విద్యాజాలం తదఖి-
లం శ్రౌతమేవ నసంశయః । నవేదబాహ్యవిద్యానా ముద్ధార
శ్చాత్ర దృశ్యతే । తస్మాద్వేదేషు వేదాంతపురాణేష్వాగమేష్వపి
సారభూతమిదం శాస్త్రముక్తం వేదాంతభూషణం ॥ అథ దాశ-
రథీయాచ సంహితా హనుమత్కృతా । బ్రహ్మవిద్యాభిధా-
ఖ్యం తంత్రం పాశుపతం మహత్ ॥116॥ దధీచిసంహితా పుణ్యా
వాసుదేవస్య సంహితా । వాసిష్ఠసంహితా వేదవ్యాసపుత్రస్య
సంహితా ॥ వైనతేయకృతం శాస్త్రమేతత్సర్వం తు వైదికం ।
శాస్త్రం నారాయణీయాఖ్యం నారదీయం తథైవచ ॥ తంత్రం
చైదంబరమపి నందికేశ్వరకల్పితం । రహస్యభూతం తదపి
విశుద్ధం వైదికం మహత్ ॥118॥ జ్ఞానార్ణవం మహాశాస్త్రం
లలితా సంహితాభిధం । మహాత్రైపుర సిద్ధాంతం లలితా
జ్ఞానమవ్యయ ॥119॥ లలితాసంహితాఖ్యం చ తంత్రం కామే-
శ్వరాభిధం । లలితాపరిశిష్టంచ కల్పసూత్రమతఃపరం ॥120॥
ఏతాని శుద్ధతంత్రాణి వైదికాని నసంశయః । రుద్రయామళ
ముఖ్యాని మత్కృతాన్యపి కానిచిత్ ॥ వామవైదికమిశ్రాణి
తంత్రాణి కులసుందరి । మత్స్యసూక్తాది తంత్రాణి వామాన్యే-
వ నసంశయః ॥122॥ మిశ్రకం శుద్ధవామంచ తంత్రం త్యాజ్యం
బుధోత్తమైః । ఛిన్నమస్తాది విద్యానాం వామమార్గేణసంవ్రతే
యత్రోపాస్తిర్నిగదితా తత్తంత్రం వామముచ్యతే । తదేవ
శాక్తం సుమహత్తంత్రం వేదైర్నిషిధ్యతే ॥ తత్తంత్రం వేదబా-
హ్యం స్యాత్తచ్ఛ్రేష్ఠం సూక్తదర్శనం । గణేశోచ్ఛిష్టవిద్యానాం

యత్ర మాహాత్మ్యముచ్యతే ॥125॥ గాణాపత్యం మహాతంత్రం వేదబాహ్యం తదుచ్యతే। భైరవాది మహావిద్యోపాస్తిశ్రుతి బహిష్కృతా॥ తత్కాపాలిక మిత్యుక్తం వేదబాహ్యం మమ ప్రియే। ఇత్యాది॥

తా॥ ఉపాసన వేదబాహ్యమని, వైదికమనియు రెండువిధములు. ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన మంత్రోపాసన వైదికము. ఆయుపాసన బ్రాహ్మణులకు చెప్పబడినది. వేదబాహ్యోపాసన శూద్రులు మొదలగువారికి చెప్పబడినది. శ్రుతితంత్రములు రెంటియందు చెప్పబడిన విద్యోపాసన వైదికము. కేవల తంత్రములయందు చెప్పబడినవిద్యోపాసన వేదబాహ్యులకు చెప్పబడినది. వేదబాహ్యోపాసకులకు ఇహలోకఫలమేగాని వారు కోట్లజన్మములకైనను పరలోకఫలము లేదు. శ్రుతిమార్గముచేతనుపాసనచేయువారికి బ్రహ్మజ్ఞానముచేత నొకజన్మమందే ముక్తికలుగును.

మహాసారస్వతతంత్రము వేదాంతభూషణము. సనక, సనందన, సనత్కుమార, సనాతనసంహితలును, ఇవి సమస్తపుణ్యాగసిద్ధులనిచ్చునవి, శ్రుతిసమ్మతమయినవి.

మహత్తరమయిన ఈదత్తాత్రేయసంహిత। నానాముచేతగూడ ప్రసిద్ధమయి సమస్తపుణ్యఫలము నిచ్చునదియును, నావలన సమస్తవిద్యలను చదివి నాఅనుగ్రహమువలన దత్తాత్రేయునిచేత చేయబడినదియు, ఉత్కృష్టమయిన పుణ్యమునిచ్చునదియు, మనస్సుకు ఆనందమునిచ్చునదియు నగు, ఈదత్తాత్రేయసంహితతో సమానమయిన పుణ్యసంహిత భూలోకమునందు లేదని పరమేశ్వరుడు పార్వతికి చెప్పి మరలనిట్లనియె, ఈదత్తా

తైత్తిరీయసంహితయందు చెప్పబడిన విద్యాసారమంతయు వేదసమ్మతమే; సంశయము లేదు. వేదబాహ్యములయిన విద్యలు యీదత్తాత్రేయసంహితయందు చెప్పబడలేదు. కనుక నిది వేద, వేదాంతపురాణాగమములందును సారభూతమయి వేదాంతేమునకు లంకారముగనున్నది. ఇవియే కాక ఆంజనేయులచేత చెప్పబడిన దాశరథిసంహిత, బ్రహ్మవిద్యావిలాసయును పాశుపతసంహిత, దధీచిసంహిత, పుణ్యమయిన వామదేవసంహిత, వసిష్ఠసంహిత, శుకసంహిత, శైనతేయసంహిత, ఇవి యన్నియు వైదికములు. నారాయణసంహిత, నారదతంత్రము, చిదంబరతంత్రము, నందికేశ్వరతంత్రము నను నివియు రహస్యములును, శుద్ధమునయి వేదసమ్మతమయినవి.

లలితాసంహితయను జ్ఞానార్ణవము, త్రిపురాసిద్ధాంతము, వామకేశ్వరతంత్రమును లలితాసంహిత, లలితాపరిశిష్టము, కల్పసూత్రములు (పరశురామసూత్రములు) ఇవి యన్నియు శుద్ధములు వైదికములు. సంశయము లేదు. నాచేత చెప్పబడిన రుద్రయామళము మొదలగు కొన్ని తంత్రములు వామములు వైదికములతో కలిసి మిశ్రమములుగానున్నవి. వామములుగ వేదబాహ్యము. మత్స్యసూక్తము మొదలగు తంత్రములు కేవలవామములు. సంశయము లేదు. మిశ్రమము, కేవలవామమునయు నాతంత్రములు వైదికులచేత విడిచిపెట్టతగియున్నవి. ఛిన్నమస్త మొదలగు దేవతోపాస్తిని చెప్పు తంత్రములు కేవలవామములు. ఆతంత్రములే శాక్తమనునవి. అవి వేదబాహ్యములు. కనుక వైదికులచేత విడువతగినవి. రశ్మిసూక్తములయందు చెప్పిన విద్యలుమాత్రము శుద్ధమయినవి. ఉచ్ఛిష్టగణపతిమాహాత్మ్య

క్షునువర్ణించుతంత్రములు వేదబాహ్యము. భైరవాదిమహాశక్త్యోపాసన వేదబాహ్యము. అదే కాపాలికమని చెప్పబడుచున్నది.

ద॥ సం॥ 12-26 అధ్యాయములు నీప్రకరణమునకు సంబద్ధము. 12 అధ్యాయము 5వ ప్రకరణమునందును, 26 అధ్యాయము 15 ప్రకరణమునందును వ్రాయబడినవి.

దేవీభాగవతము- 3స్కంధము 25 అధ్యాయము॥

సుబాహురపి కాశ్యాంతు దుర్గాయాః ప్రతిమాం శుభాం। కారయిత్వాచ ప్రాసాదం స్థాపయామాస భక్తితః ॥41॥ తత్ర తస్యాజనాస్సర్వే ప్రేమభక్తిపరాయణాః। పూజాం చక్రుర్విధానేన యథా విశ్వేశ్వరస్యహ ॥42॥ విఖ్యాతా సాబభూవాథ దుర్గాదేవీ ధరాతలే। దేశేదేశే మహారాజ తస్యా భక్తిర్వ్యవర్ధత ॥43॥ సర్వత్ర భారతేలోకే సర్వవర్ణేషు సర్వథా। భజనీయా భవానీతు సర్వేషామభవత్తదా ॥ 44 ॥ శాక్తాభక్తిరతాః సర్వే మానవాశ్చాభవన్నృప। ఆగమోక్తైరథస్తోత్రైర్జపధ్యానపరాయణాః ॥ 45 ॥

తా. సుబాహుమహారాజు కాశియందు దుర్గాలయముగట్టించి దుర్గాదేవియొక్క ప్రతిమనుంచి భక్తితో తానును కాశియందుగలయిజనులును విధిచేత విశ్వేశ్వరునివలెనే పూజించిరి. అనంతరము భూతలమున దుర్గాదేవి ప్రసిద్ధిగాంచెను. ప్రతిదేశమందును ఆమెయందు భక్తి వృద్ధిబొందెను. ఆకాలమున భరతఖండములోని జనులందరు ఆగమోక్తములగు జపధ్యానస్తోత్రములచే దుర్గామహాదేవిని భక్తితో పూజించి దుర్గాప్రసాదమున పూజనీయులైరి.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

కలియుగోపాసనకథనము.

అ॥ కలియుగమునందు జనించిన మనుజులకు జన్మమాత్రముచేతకలుగు నింద్యములగు పాపములు పరాశక్తియొక్క ధ్యానాదులవలన నశించునని చెప్పబడుచున్నది.

కలిదోషహరా॥ త్రిశతి 15 నామము॥

శ్లో॥ వ్యా॥ కలేః నింద్యాః జాయమానానాం పురుషాణాం జన్మమాత్రేణ యేదోషాః పాపాని ఆయాంతి, తాన్ దృష్టా, శ్రుతా, కీర్తితా, సంస్తుతా, పూజితా, ధ్యాతాసతీ హరతీతి తథా. కలేః అన్యోన్యవాదినాం కలహాత్ తత్తన్మతాభినివేశవశాజ్జాయమానా యేదోషాః పరబ్రహ్మవిషయే అస్తిత్వదేహాదివ్యతిరిక్తత్వ భిన్నత్వాభిన్నత్వగుణిత్వాది సాధకయుక్త్యాభాస తదనుగుణసమత్యాభాస శ్రుతితాత్పర్యవిఘటనాన్యథాకరణ దురాగ్రహజన్య కామక్రోధపరుష పరవశక్రియమాణ నిందావహనాదిరూపాః బహువిధాః దోషాః; తాన్ అద్వైతబ్రహ్మజ్ఞానసాధనముక్తిరూపేణ హరతీతి—

తా॥ కలియుగమునందు జనించినపురుషులకు జన్మమాత్రముచేతనే కలిగెడి నింద్యములగు పాపములన్నిటిని పరమేశ్వరితనను చూచుట, వినుట, కీర్తించుట, స్తోత్రముచేయుట, పూజించుట, ధ్యానించుట మొదలగు భక్తిమార్గములచే హరింపచేసును. అట్లు కలియందు అన్యోన్యవాదులయొక్క కలహమువలన వారివారి మతాభిమానమువలనపుట్టిన దోషములుకు పరబ్రహ్మము (ఆత్మవస్తువు) ఉన్నదని, లేదని, దేహరూపమని

దేహముకంటె విలక్షణమని, ఈవిధముగా ననేకవిధములయిన యుక్తులచేతను సక్షేపింపబడిన అభాసజ్ఞానమువలనను, వేదములకు విరుద్ధతాత్పర్యకల్పనవలనను, పానింవ మొదలగువాని వలనను, పుట్టిన అనేకవిధపాపములను పోగొట్టుననియుతాత్పర్యము.

శ్రీ॥ సి॥ కలౌశక్తింవినా న్యానాం పరదానహి విద్యతే।

తా॥ కలియుగమునందు మనుష్యులకు శక్తికంటె నితరులు పరములనిచ్చువారు లేరు.

లిం॥ పు॥ కలౌపాశానం శంభో రాగమేనైవ నాన్యథేతి॥

తా॥ కలియుగమునందు ఈశ్వరోపాసన ఆగమములచేతనే చేయవలయును. మరియొకవిధముగా చేయకూడదు.

రహస్యాక్షపము— కలౌయుగే మహాదేవి బ్రాహ్మణాద్యైస్సుపూజితా॥ తా॥ కలియుగమునందు పరదేవత బ్రాహ్మణాదులచేత చక్కగా పూజింపబడుచున్నది.

శ్రీమద్భాగవతము— యజంతి వేదతంత్రాభ్యాం పరం జిజ్ఞాస్వ నృప। నానాతంత్రవిధానేన కలావపి యథా శృణు ఇతి

తా॥ కలియుగమునందు ఆత్మజ్ఞానేచ్ఛగలవారు వేద, తంత్ర మార్గములచేత దేవతోపాసనచేయుచున్నారని శుకులవారు పరీక్షన్మహారాజునకు చెప్పిరి.

॥ స॥ లిపన కలికల్మషనాశనే

భా॥ న్యా॥ కలియుగ కల్మషపాపక్షయస్యాపహ్యక త్వ త్తిన్నాశమునస్యపాధ్యమేవ కరోతి॥ లదుక్తం॥

I కూ॥ పు॥ శమాయ్యాలం జలం వహ్నేస్తమసో భాస్కరోదయః। శాన్త్యై కలేరఘౌఘస్య దేవనామానుకీర్తనమితి॥

II బ్ర॥ పు॥ కృతస్యాఖిలపాపస్య జ్ఞానతో౽జ్ఞానతోపివా ।
ప్రాయశ్చిత్తం పరంప్రోక్తం పరాశక్తేః పదస్మృతిః ॥

తా॥ కలియుగమునందు కలుగు మహాపాపములన్నిటిని పరదేవతకంటె నితరదేవతలు నశింపచేయలేరు.

I ఉదకమువలన అగ్నియు, సూర్యునివలన చీకటియు నశించునటుల కలియందైన పాపసంఘములు నశించుటకు పరదేవతయొక్క నామకీర్తనము సమర్థము.

II జ్ఞానమువలనగాని, అజ్ఞానమువలనగాని చేయబడిన సమస్తపాపములకు పరదేవతయొక్క నామోచ్చారణమె ప్రాయశ్చిత్తము.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

పంచదశీమంత్రజపాదివివరణము.

అ॥ హాది కాదివిద్యలలో త్రిపురోపనిషత్తు, త్రిశతినామములు, బ్రహ్మాండపురాణము, దత్తాత్రేయసంహిత, సాంఖ్యాయనసూత్రము, వామకేశ్వరతంత్రము, ఆంతరవరివస్య మొదలగు గ్రంథములవలన కాదివిద్య ప్రధానమని కనబడును. వరివస్యారహస్యముయొక్క వ్యాఖ్యానము పూర్ణమైన పాండిత్యములేనివారికి గురుసంప్రదాయమువలనను, పరదేవతయొక్క కటాక్షమువలనను, దెలియదగినదై యున్నది. అధికమస్తీవయస్కుడను, అల్పప్రజ్ఞుడనైనను. అనల్పకాలసేవితయగు పరదేవతయొక్క కటాక్షప్రేరణావశముచేత వరివస్యాయొక్క మూలమును, వ్యాఖ్యానమునందలి కొంత తాత్పర్యమును వ్రాసితిని.

జపాదికములు అర్థము తెలిసి చేయుటముఖ్యము-
రెండవఅంశము-

శ్లో॥ నార్థజ్ఞానవిహీనం శబ్దస్యోచ్చారణం ఫలతి। భస్మని వహ్నివిహీనే న ప్రక్షిప్తం హవిర్జ్వలతి ॥ 1 ॥

అర్థమజానానానాం, నానావిధశబ్దమాత్రపాఠకానాం, ఉపమేయశ్చక్రీవాన్ మలయజభారస్య వోఢేవ ॥ 2 ॥

పురుషార్థానిచ్ఛద్భిః పురుషైరర్థాః పరిజ్ఞేయాః। అర్థానాదరభాజాం నైవార్థాః ప్రత్యుతానర్థాః ॥ 3 ॥

తా॥ అగ్నిలేనిభస్మమందుంచబడిన హవిస్సు హుతముకాన ట్లు అర్థము తెలియక శబ్దమునుచ్చరించుటచేత ఫలములేదు. అర్థము తెలిసికొనక అనేకశబ్దములను పఠించువారికి చందనపు కర్రలబరువును మోయుచు దానిపరిమళమును గ్రహించనిగా డిదకువలెనే ఫలములేదు. పురుషార్థములు కోరెడివారు అర్థమును తెలిసికొనవలెను. అర్థమునందనాదరణకలవారికి పురుషార్థములునులేవు. అనర్థములుగూడకలుగును. మొదటిఅంశము.

కామో యోనిః కమలేత్యేవం సంకేతితైః శబ్దైః వ్యవహరతి నప్రకాశం యాం విద్యాం వేదపురుషోపి ॥ 4 ॥

శ్రుతి॥ కామో యోనిః కమలా వజ్రపాణిర్గుహాహసా మాతరిశ్వాభ్రమింద్రః పునర్గుహా సకలామాయయాచ పురూచ్యేషా విశ్వమాతాదివిద్యా ॥

తా॥ వేదపురుషుడు కాదివిద్యను కామః, మొదలగు సంకేతశబ్దములచేతనే చెప్పెను. కాని స్పష్టముగా చెప్పలేదు. 4 ॥
కామః కకారము। యోనిః ఏకారము। కమలా ఈకారము।

వజ్రపాణిః లకారము । గుహా హ్రీంకారము । హసా- హవ ।
మాతరిశ్వా కకారము । అభ్రం హకారము । ఇంద్రః లకార
ము । పునర్గుహా హ్రీంకారము । సకలావకల । మాయా హ్రీం
కారము । జగన్మాతయగు ఈ ఆదివిద్య విశేషముగా పూజింప
తగినది. కనుకనే అతిరహస్యమని సమర్థింపబడినది.

హృల్లేఖాయాః స్వరూపంతు వ్యోమాగ్నిర్వామలోచన ।
బింద్వర్థచంద్రరోధిన్యో నాదనాదాంతశక్తయః ॥12॥ వ్యాపికా
సమనోన్మన్య ఇతి ద్వాదశవంహతిః । బింద్వాదీనాం నవానాం
తు సమష్టిర్నాదఉచ్యతే ॥ 13 ॥

తా॥ హ్రీంకారము హ్, ర్, ఈ, బిందువు అర్ధచంద్రుడు
రోధిని, నాదము, నాదాంతము, శక్తి, వ్యాపిక, సమన, ఉన్మని
యను పండ్రెండుస్వరూపములుగలిగియున్నది. బిందువు మొద
లుకొని ఉన్మన్యంతమువరకుగల తొమ్మిదింటికి నాదమని పేరు.
ఈతొమ్మిది సూక్ష్మ, సూక్ష్మతర, సూక్ష్మతమ, కాలములచే
నుచ్చరింపబడు ధ్వనివిశేషములని, లేక అక్షరవిశేషములని
చెప్పబడుచున్నవి.

ప్రథమేఽష్టాదశవర్ణా ద్వావింశతిరక్షరాణి మధ్యే స్యుః ।
ప్రథమేన తుల్యమంత్యా సంఘాతేనాష్టపంచాశత్ ॥ 14 ॥

తా॥ అచ్చుతో కూడిన హల్లు రెండువర్ణములును, అచ్చు
ఒకవర్ణమును, గనుక మొదటికూటమునందు "క" వర్ణముకు 2
"ల" వర్ణమునకు 2 "ఏ" వర్ణముకు 1 "ఈ" వర్ణముకు 1 హ్రీం
కారమునకు 12ను కలిసి మొత్తము పదునెనిమిది. రెండవకూ
టమునందు "హ,స,క,హ,ల వర్ణములకు ఒక్కొక్కదానికి రెం
డుచొ॥ పది. హ్రీంకారమునకు 12 మొత్తము 22। మూడవ

స్థానమునందు "స,క,ల" అను వర్ణములను 6 । హ్రీంకారము నకు 12 మొత్తము 18.

వర్ణములనుచ్చరించవలసిన కాలము ॥

మాత్రాద్వితయోచ్చార్యా కామకలాంచ త్రికోణాచ । బిందురహిత హ్రల్లేఖా మాత్రాకాల త్రియోచ్చార్యాః ॥ ౧౫ ॥
అన్యేషాంవర్ణానాం మాత్రాకాలోర్ధమాత్రయాసహితః । బిందోరర్ధం మాత్రా పరేపరేచాపి పూర్వపూర్వార్ధా ॥ ౧౬ ॥
సంహాత్యేకలవో నోమాత్రాకాలస్య నాదస్య ॥

తా॥ లఘుఅక్షరమునకు ఒకమాత్రకాలమును, గుర్వక్షరములకు రెండుమాత్రలకాలమును, కేవలహల్లులకు అర్ధమాత్రకాలమును కనుక "ఏ, ఈ" లకు రెండేసిమాత్రల కాలము— బిందువులేని "హ్రీ" కారమునకు మూడుమాత్రలకాలము. ("హ్రీ"లోని "హ్,ర్" అనువానికి ఒకమాత్రకాలము । ఈకారమునకు రెండుమాత్రలకాలము") అకారములోకలిసినతక్కిన పదియక్షరములకు ఒక్కొకదానికి ఒకటిన్నరమాత్రలకాలము బిందువు వ్యంజనమగుటచేత మాత్రలో అర్ధకాలము । అనంతరము క్రమముగా అర్ధచంద్రుడు, రోధిని, మొదలగునవి వెనుకనున్నవానికాలములో సగముసగముకలవి అనగా బిందువు యొక్కకాలములో సగము అర్ధచంద్రునికి, అర్ధచంద్రుని కాలములో సగము రోధినికి । ఈక్రమముగానే కాలముకలదు। రెండువందలయేబదియారు (256) లవములు ఒకమాత్రకాలము । లవమనగా తామరాకును సన్ననూదిచేత గ్రుచ్చుటకు పట్టినకాలము । కనుక అర్ధమాత్రముగల బిందువునకు 128 లవములు । అర్ధచంద్రునికి 64, రోధినికి 32, నాదమునకు 16,

నాదాంతమునకు 8, శక్తికి 4, వ్యాపికకు 2 లవములు। సమనకు ఒకలవము। ఉన్మనికి కాలము లేదు॥

ఏకాదశవాక్కూటే సార్ధా ఏకాదశోదితా మధ్యే॥ 17॥
సార్ధా అష్టాశక్తావేకైకలవోనితా మాత్రాః।. సంహాత్యైక
త్రింశన్మాత్రా మంత్రే లవత్రయన్యూనాః॥ 18॥

తా॥ మొదటిది వాగ్భవకూటము। రెండవది కామరాజకూటము। మూడవది శక్తికూటము। మొదటికూటములోని "క" వర్ణమునకు 1½ లవర్ణమునకు 1½ "ఏ, ఈ" లకు ఒక్కొకదానికి రెండున్నర॥ 4 హ్రీంకి 3. బిందువుమొదలుకొని ఉన్మన్యంతమువరకు ఒకలవము తక్కువ ఒకమాత్ర। మొత్తము ఒకలవముతక్కువ పదునొకండుమాత్రలు। రెండవకూటమునందు హ్రీంకారమునకు ఒకలవముతక్కువ నాలుగు। తక్కిన అయిదువర్ణములకు ఒక్కొకదానికి పకటిన్నరచొ॥ యేడున్నర। మొత్తము ఒకలవముతక్కువ 11½ మాత్రలు। మూడవకూటమునందు పైవిధముననే ఒకలవముతక్కువ యెనిమిదిన్నర। మొత్తము మూడులవములుతక్కువ ముప్పదియొకమాత్రలకాలములో మంత్రము ఒకమారుచ్చరింపవలెను॥ 18॥

అక్షరములయొక్క ఉత్పత్తిస్థానమును,
యత్నములను చెప్పుచున్నారు॥

కంఠేచ కంఠతాలుని తాలుని దంతేషు మూర్ధ్నినాసాయాం
స్పృష్టవివారాద్యాంతరబాహ్యైర్యత్నైస్సదక్షరోత్పత్తిః॥ 19

తా॥ కకారములు మూడును, హ్రీంకారములలోని హకారములు మూడును, రెండవకూటములోని హకారములు రెండును, హల్లులమీదనుండిన అకారములు పదియును, కంఠస్థాన

మునందమును, ఏకారము కంఠతాలువులందును, హ్రీంకారము లలోని మూడు ఈకారములును, మొదటికూటములోని ఈకా రమును తాలువునందును, లకార సకారములు దంతముల యందును, హ్రీంకారములలోని రేఫలు శిరస్సునందును, బిం ద్వాదినవకములు మూడును నాసికయందును ఉత్పన్నమగును॥

కకారములు స్పృష్టమనియు, ఈకారములు, ఏకారము వివృతమనియు, రేఫ, లకారములు ఈషత్స్పృష్టమనియు, హకార, సకారములు ఈషద్వివృతమనియు, బిందువుమొద లగు తొమ్మిది, విశేషముగా సంవృతమనియు, ప్రయత్నము లుకలవి। ఈక్రమముగా నీవర్ణములకు లోపలప్రయత్నము॥

కకారములు– వివార, శ్వాస, అఘోష, అనది బాహ్యా యత్నముకలవి। సకారములు–మహాప్రాణమనెడు బాహ్యాయ త్నముకలవియు, వివారమనెడు ప్రయత్నముకలవియును, అన్ని అచ్చులు ఉదాత్తమనే బాహ్యయత్నముకలవి। రేఫ, లకార ములు– సంవార, నాద, ఘోష, అల్పప్రాణమనెడు బాహ్యా యత్నముకలవి। హకారములు–సంవార, నాద, ఘోషమనె డు బాహ్యయత్నములు। మహాప్రాణమనెడు బాహ్యాయత్న మును కలవి। బిందువుమొదలగునవి అత్యంతమునుండెడి సం వార, నాద, ఘోష, మహాప్రాణమనెడు నాలుగు బాహ్యాయ త్నములు కలవి। ఈవర్ణములకు ఇవి వెలపలయత్నములు॥19॥

మంత్రవర్ణములయొక్క స్థితిని, స్థానమును,
రూపమును, ఆకారమును చెప్పుచున్నారు॥

ప్రళయాగ్నినిభం ప్రథమంమూలాధారాదనాహతంస్పృశతి
తస్మాదాజ్ఞాచక్రం ద్వితీయకూటంతు కోటిసూర్యాభం॥ 20॥

తస్మాల్లలాటమధ్యం తార్తీయం కోటిచంద్రాభం । మాలామణివద్వర్ణాః క్రమేణ భావ్యా ఉపర్యుపరి ॥ 21 ॥

తా॥ మొదటికూటము ప్రళయకాలమందైన అగ్నివలెనే కాంతిగలిగి మూలాధారము మొదలుకొని అనాహతము (హృదయము) వరకును, రెండవకూటము కోటిసూర్యులకాంతికలిగి అనాహతము మొదలుకొని ఆజ్ఞాచక్రము (భ్రూమధ్యము) వరకును, మూడవకూటము కోటిచంద్రులకాంతికలిగి ఆజ్ఞాచక్రము మొదలుకొని లలాటమధ్యమువరకును స్పృశించుచున్నది ॥ మాలికలోనుండు మాణిక్యములువలెనే మూడుకూటములలోనుండు వర్ణములు వరుసగా ఒకఅక్షరముమీద మరియొకఅక్షరమున్నట్లుల భావనచేయవలయును । బింద్వాదినవకమునకుముందు చెప్పబడును. సహస్రారమందున్న సుషుమ్నయను నాడి తనస్థానమునుండి మూలాధారమువరకును, మూలాధారమునుండి సహస్రారమువరకును తిరుగుచుండును. మూలాధార సహస్రారములమధ్యను ఎనిమిది, ఆరు, మొదలగుదళములుగల ముప్పది పద్మములున్నవని సవిస్తరముగా స్వచ్ఛందసంగ్రహాది గ్రంథములయందు చెప్పబడినది।

మూలాధారమనెడు నాలుగుదళములపద్మము గుదస్థానము కంటె రెండుఅంగుళములమీదను, స్వాధిష్ఠానమనెడు ఆరుదళములపద్మము లింగమందును, మణిపూరమనే పదిదళముల పద్మము నాభియందును, అనాహతమనే పండ్రెండుదళముల పద్మము హృదయమందును, విశుద్ధమనే 16 దళములపద్మము కంఠమందును, ఆజ్ఞాచక్రమనే రెండుదళముల పద్మము భ్రూమధ్యమందును ఉండును.

రెండు రెండు గ్రంథుల చేతను మధ్యయందు వ్యాపింపబడిన చక్రముల నే పేరుగలిగిన ఆఱుపద్మములున్నవని అస్యార్థ సవిస్తరముగా చెప్పబడెను॥ 21 ॥

శ్లో॥ ఆధారోత్థితనాదో ఘటఇవ పరిభాతి వర్ణమధ్యగతః।

తా॥ మూలాధారమునుండి బయలుదేరిన నాదము ఈ అక్షరములమధ్యను (మణులమధ్యనున్న సూత్రమువలెనే) ప్రకాశించును. శబ్దసృష్టియొక్క ప్రక్రియ ఎట్లనగా— మర్రివిత్తనములో నున్న మర్రిచెట్టుయొక్క సూక్ష్మరూపముతో సమానమయినట్టి శబ్దసృష్టియొక్క సూక్ష్మరూపశాలియగు త్రిపురసుందరియె అట్టిసూక్ష్మముగల ప్రవృత్తి, నిమిత్తక, మగు, పరా శబ్దము చేత చెప్పబడుచున్నది. తెలిసికొనునది, తరింపచేయునది, ప్రకాశింపచేయునది అను అర్థములచేత ఆమెయే మాతృకయని చెప్పబడును.

ఘటమునందు సూత్రమువలెనే అక్షరములయందు నాదమును అనుసరించియున్నది. అట్టినాదము ప్రతిరెండక్షరములయొక్క మధ్యభాగమందును, ప్రతిఅక్షరముయొక్క లోపలిభాగమందును, (రెండుమణులయొక్క మధ్యయందున్న పరిశుద్ధదారము వలెనే) ప్రకాశించును. మిగిలిన బిందువుమొదలుకొని ఉన్మన్యంతమువరకుగల తొమ్మిదింటియొక్క స్థితిని, స్థానమును, రూపమును, ఆకారమును చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ మధ్యే ఫాలం బిందుర్దీపఇవాభాతి వర్తులాకారః॥22॥ తదుపరి మతోర్ధచంద్రోన్వర్థః కాంత్యా తథాకృత్యా। అధరోధోని త్రదూర్ధ్వం త్రికోణరూపాచ చంద్రికాకాంతిః॥23॥ నాదస్తు పద్మరాగపదం పద్మీయుమధ్యవర్తి శివసిశా॥ నాదాంతస్తు టిదా

భః సవ్యస్థితబిందుయుక్త లాంగలవత్ ॥24॥ తిర్యక్బిందుద్వితయే వామోర్ధ్వగచ్ఛత్సిరాకృతిశ్శక్తిః । బిందూర్ధ్వగచ్ఛత్త్ర్యశ్రాకారా వ్యాపికా ప్రోక్తా ॥25॥ ఊర్ధ్వాధోబిందుద్వయరేఖాకృతి స్సమనా । సైవోర్ధ్వబిందుహీనో న్మనా తదూర్ధ్వం మహాబిందుః ॥ 26॥ శక్త్యాదీనాం తు వపుర్ధ్యావశరవికాంతిపుంజాభం ॥ 26½ ॥

తాత్పర్యము.

బిందువు—ఫాలమధ్యమందు దీపమువలె కాంతికలిగి గుండ్రముగానున్నది.

అర్ధచంద్రుడు—బిందువుపైని కాంతిచేతను, ఆకారముచేతను, అర్ధచంద్రునివలెనున్నది.

రోధిని—అర్ధచంద్రునిపైని వెన్నెలవలెకాంతికలిగి త్రికోణరూపముగా నున్నది.

నాదము—పద్మరాగకాంతికలిగి రెండుబిందువులమధ్య వర్తిగానున్న సిర (లింగము) వలె నున్నది.

నాదాంతము—మెరుపువలె కాంతియు, ఎడమభాగమునందు బిందువునుకలిగి నాగలివలె నున్నది. నాగలి మీఁద అగ్రము పక్షిముఖాకారముగలది.

శక్తి—అడ్డముగానుండు రెండుబిందువులలో ఎడమభాగబిందువుపైని ఊర్ధ్వముగా బయలుదేరు సిరయొక్క ఆకారముగలది.

వ్యాపిక—బిందువుతోఁ కలిపికొనిన త్రికోణముయొక్క ఆకారము కలది. 25॥

సమన—మీఁదను క్రిందను బిందువులతోఁ కూడిన రేఖయొక్క ఆకారముకలది.

ఉన్మని—మీఁదను బిందువు లేకుండ క్రిందబిందువుతో కూడిన రేఖ యొక్క ఆకారముగల సమనయే ఉన్మని యన బడును. అనగా రూపాంతరమును పొందిన మన స్సును నిలువునదే ఉన్మనియనబడును. ఉన్మనికి పైని మహాబిందువు కలదు. 26॥

శక్తి, వ్యాపిక, సమన అనునవి చంద్రసూర్యులయొ క్క కాంతికలవి.

బింద్వాదిస్వరూపములు స్వచ్ఛంద సంగ్రహమునందు సవిస్తరముగా చెప్పబడినవి.

శ్లో॥ ఇత్యేవం వర్ణానాం స్థానం జ్ఞాత్వోచ్చరేద్యత్నాత్ ॥27

తా॥ ఇట్లు ప్రతిఅక్షరమునకును, ఉత్పత్తిస్థానమును, స్థితి స్థానమును తెలిసికొని అంతరబాహ్యప్రయత్నములతో నుచ్చ రింపవలయును.

మానసికజపమునందు ఉచ్చారణలేనందున నీనియమము లేదు. గాని అపుడును వర్ణములయొక్క స్థానములను, యత్న ములను భావనమాత్రము చేయవలయును.

నాదః ప్రాథమికస్తు ద్వితీయకూటేన సాకముచ్చార్యః।
ద్వైతీయాకం నాదం తార్తీయేనోచ్చరేన్నపృథక్ ॥ 28॥

తా॥ మొదటికూటమందైన బింద్వాదినవకముయొక్క నాద ము రెండవకూటముతోను, రెండవకూటముయొక్క అనాద మును మూడవకూటముతోను కలిపి ఉచ్చరింపవలయును. కాని వేరుగానుచ్చరింపరాదు.

బింద్వాది నవకయోస్తు ప్రాక్తనకూటస్థయో రసయోః।
సంమేలనేన శబలం తార్తీయాకం విభావయేత్కూటం ॥ 29॥

తా॥ బింద్వాది నవకనాదము మొదటిరెండుకూటములయందంతర్భూతముగను, మూడవకూటమునందు స్పష్టముగాను భావింపవలెను.

బింద్వాదికసమనాంతం క్రమేణ తార్తీయముచ్చరేన్నాదం
ఉన్మన్యంతర్లీనం విభావయేదేతదుచ్చరణం ॥ 30 ॥

తా॥ మూడవకూటమునందు బిందువు మొదలుకొని సమనవరకు క్రమముగా నాదమునుచ్చరించుచు దీనిని ఉన్మనియందు లీనమయినటుల భావింపవలెను.

ఇదివరకు విద్యయొక్క స్వరూపకాలము చెప్పబడినది। ఇప్పుడుచ్చారణకాలమును చెప్పుచున్నారు॥

ఆద్యే దశ మధ్యే తాః సార్ధాస్తార్తీయకూటేఽన్త్యే।
ఏకలవైనా ఊనత్రింశన్మాత్రా మనోర్జపేకాలః ॥ 31 ॥

మొదటికూటమునందు పది। రెండవకూటమునందు పదిన్నర మూడవకూటమునందు ఒకలవముతక్కువ యెనిమిదిన్నర మాత్రలకాలము। కనుక ఒకమారు మంత్రముజపించుటకు ఒకలవముతక్కువ యిరువదితొమ్మిదిమాత్రలకాలము పట్టును. ఈ కాలాదులు వాచికజపమునకేగాని మానసికజపమునకు కాదు. జపకాలమునందుగాక సంధ్యావందనాదులయందును, న్యాసాదులయందును, ప్రత్యేకకూటము నుచ్చరించునపుడు మొదటి రెండుకూటములయందుకూడ బింద్వాదులనుచ్చరింపవలెను॥

అ॥ ఈకూటములకు వ్యష్టి సమష్టిభేదములచే నాలుగువిధములుగానున్న స్వరూపవిశేషమును చెప్పుచున్నారు॥

వ్యష్టిసమష్టివిభేదాదస్యాం చత్వారి బీజాని।
సృష్టిస్థితిసంహారానాఖ్యారూపాణి భావనీయాని ॥ 32 ॥

తా॥ ఈకూటములందు వ్యష్టి సమష్టిభేదములవలన నాలుగుబీజములు. సృష్టి, స్థితి, సంహార, అనాఖ్య యను నాలుగు రూపములుగా భావింపతగినవి. అనాఖ్య అనగా తిరోధాన, అనుగ్రహములయొక్క సమష్టి. లేక ఉదాసీనావస్థతో కలసిన సృష్టి, స్థితి, లయము, లయినను నాలుగు ॥ మూడుకూటములను వ్యష్టిచేత మూడుబీజములు । సమష్టిచేత ఒకేబీజము। మొత్తమునాలుగు ॥

పుట ధామ తత్త్వపీఠాన్వయ లింగక మాతృతత్సమష్టీనాం।
రూపాంతరాణి బీజాన్యమూని చత్వారి చింతనీయాని ॥33॥

తా॥ పుట, ధామ, తత్త్వ, పీఠ, అన్వయ, లింగ, మాతృ, అనువానికిని, వీనియొక్కసమష్టికిని, రూపాంతరములుగా నాలుగుబీజముల నాలోచింపతగినవి.

(1) పుటములు, జ్ఞాతృ, జ్ఞాన, జ్ఞేయరూపములు, తత్సమష్టి ఒకటియు,
ధామసప్తకమనగా— చక్ర, నాధ, దశా, శక్తిత్రియు, ఆత్మరూపములు. అనగా— [చక్రమును,
(2) 1 చక్రాణి—అగ్ని, సూర్య, సోమ చక్రములు, బ్రహ్మ
2 నాధాః—మిత్రేశనాధ, షష్ఠీశనాధ, ఉడ్డీశ నాధులు, చర్యానందనాథునును, [మును,
3 దశాః—జాగ్రదవస్థ, స్వప్నము, సుషుప్తియు, తురీయ
4 శక్తయః—వామా, జ్యేష్ఠా, రౌద్రియు, శాంతయును,
5 2 ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియా శక్తులును, అంబికయును, [మహాత్రిపురసుందరియును,
6 3 కామేశ్వరీ, వజ్రేశ్వరీ, భగమాలినీ శక్తులును

7 ఆత్మానః—ఆత్మ, అంతరాత్మ, పరమాత్మయు, జ్ఞానాత్మయును, ఇవి ధామసప్తకము॥

(3) తత్వములు—ఆత్మతత్వము, విద్యాతత్వము, శివతత్వము, సర్వతత్వమును, [ఓఢ్యాణపీఠమును,

(4) పీఠములు— కామగిరి, పూర్ణగిరి, జాలంధరపీఠములు,

(5) అన్వయములు అనగా ఆమ్నాయములు. } పూర్వామ్నాయ, దక్షిణామ్నాయ, పశ్చిమామ్నాయములు, ఉత్తరామ్నాయమును,

(6) లింగములు—స్వయంభులింగము, బాణలింగము, ఇతరలింగము, పరలింగమును,

(7) మాతృకలు—పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరియు, పరయును, ధామపదార్థముగా చెప్పబడిన మూడుశక్తులుకూడా మాతృకాశబ్దమునకు అర్థము.

ఇవి పుటాదిషట్కము॥ 33 ॥

ఏకైకస్మిన్కర్మణి సృష్ట్యాది విభేదతస్త్రివిధే । బ్రహ్మాద్యా అధిపతయో భారత్యాది స్వశక్తిభిస్సహితాః ॥ 34॥

బ్రహ్మదయస్త్రయోమీ భారత్యాద్యాశ్చ శక్తయస్తిస్రః ప్రత్యక్షరస్వరూపాః శాక్తాఖ్యే వక్ష్యమాణయారీత్యా ॥ 35 ॥

తా॥ సృష్టి, స్థితి, లయములనెడు మూడువిధములగు కర్మములందు సరస్వతి మొదలగు శక్తులతోకూడిన బ్రహ్మాదులు ప్రభువులు.

సృష్టికర్మము మూడువిధములు—సృష్టిలో సృష్టి, సృష్టిలో స్థితి, సృష్టిలో సంహారము అని। [ము.

ఇట్లే స్థితికర్మము—స్థితిలో సృష్టి, స్థితిలో స్థితి, స్థితిలో సంహార

ఇట్లు సంహారకర్తయును—సంహారములో సృష్టి, సంహారములో స్థితి, సంహారములో సంహారము.

ఇచ్చట ప్రతిమూడింటియందును బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు ముగ్గురు, భారతి, పృథివి, రుద్రాణి సయితముగా అధిపతులు.

ఇట్లయితే "క" బ్రహ్మ, "ఏ" సరస్వతి, "ఈ" విష్ణువు, "ల" లక్ష్మి, హ్రీంకారములోని "హ" రుద్రుడు, "ర్" రుద్రాణి, "ఈ" శాంతాంబికలమిథునమునని బీజస్వరూపములు। ఇవి ప్రథమకూటము। ద్వితీయకూటములోని రెండవహకారమును తీసివేయుగా మిగిలినఅక్షరములకు పైవిధముగానే అర్థము. అనగా, "హ" బ్రహ్మ, "స" సరస్వతి, "క" విష్ణువు, "ల" లక్ష్మి, హ్రీం పైవిధముగానే బీజస్వరూపములు। ఇవి ద్వితీయకూటము। రెండవకూటములో తీసివేసిన రెండవహకారమును మూడవకూటములో మొదట చేర్చినయెడల పైప్రకారమే బీజస్వరూపములు। తృతీయకూటము శక్తికూటప్రాధాన్యముచేత ముందుగా సరస్వతీరూపమగు సకారముచేత ప్రారంభించబడెను.

మిగిలిన బిందువుమొదలగు వాని రూపమేమనగా—

శ్లో॥ వ్యాప్తిఖా కామకలా సపరార్థకలాతు కుండలినీ।
నాదాశ్చక్రిత్రితయతిత్రయాత్మకో విభావ్యాస్యుః॥

తా॥ సపరార్థకల అనగా సకారమునకు పరమందున్న అక్షరము "హ" కారము. ఆహకారము విసర్గఅని, రెండుబిందువుల స్వరూపమని చెప్పబడెను. కనుక అందులో అర్థకల ఒకబిందువు. అదియే సపరార్థకలయనబడును. అట్టిబిందుకలమూడుహ్రీంకారములలోని ఈకారములయందుండి "కుండలి" యనబడును ఆమూడుఈకారములయందుగల మూడునాదములకు నాదము

కటికి మూడుచక్రముల నొ॥ తొమ్మిదిచక్రములు. ఆబిందుకల ఒకటి, రెండు, మూడు, కూటములయందు క్రమముగా వహ్ని కుండలి, సూర్యకుండలి, చంద్రకుండలి, అని చెప్పబడును. వహ్నికుండలియొక్క స్వరూపము గురుముఖమువలననే తెలిసికొనతగినది. ఆనాదము బిందువుమొదలుకొని ఉన్మనివరకుగల తొమ్మిదింటికి సమష్టిరూపముగానుండి దీపముయొక్క శిఖాగ్రమందు కాటుకరేఖపుట్టువిధమున సపరార్ధకలవలననే పుట్టును. అనాహతచక్రమునుండి ఆజ్ఞాచక్రమువరకును బయలుదేరిన ప్రథమకూటమందలి నాదము, త్రైలోక్యమోహనము, సర్వాశాపరిపూరకము, సర్వసంక్షోభణము, అను చక్రనామములు గలదై సృష్టిచక్రముయొక్క నామాంతరముగనున్నది. ఆజ్ఞాచక్రమునుండి బిందుస్థానమువరకును బయలుదేరిన రెండవకూటమందలి నాదము, సర్వసౌభాగ్యదాయకము, సర్వార్థసాధకము. సర్వరక్షాకరము, అను చక్రనామములుగలదై స్థితిచక్రముయొక్క నామాంతరముగ నున్నది. బిందుస్థానమునుండి ద్వాదశాంతమువరకు బయలుదేరిననాదము, సర్వరోగహరము, సర్వసిద్ధిప్రదము, సర్వానందమయము, అను చక్రనామములు గలదై సంహారచక్రముయొక్క నామాంతరముగనున్నది. ఇట్లు భావనచేయవలయును.

అవస్థాపంచకమును, శూన్యషట్కమును, విషువత్సప్తకమును, జపకాలమునందు భావనచేయవలయునని చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ ఇంద్రియదశక వ్యవహృతిరూపా యా జాగరావస్థా ।
తత్ప్రకాశరూపా హేతుర్భావ్యస్త్రితీయగే రేఫే ॥ 37 ॥

తా॥ వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థలనెడి కర్మేం

పంచయముల చేతను, ఘ్రాణము, రసనము, చక్షువు, త్వక్కు, శ్రోత్రములనెడి జ్ఞానేంద్రియముల చేతను వ్యవహరించబడు కాలము జాగరావస్థ. అచ్చట కారణమయిన జ్ఞానమునకు రూపము లేనందున ప్రకాశస్వరూపముగా మూడవకూట రేఫస్థానమునందు భావన చేయతగినది. ఇదియే మొదటిఅవస్థ ॥ 37 ॥

శ్లో॥ అంతఃకరణాఖ్యస్య వ్యవహారః స్వాప్నికావస్థా ।
సా తార్తీయకాత్ బోధ్యాపి గలస్థలే చింత్యా ॥38

తా॥ అంతఃకరణరూపమగు మనస్సు, బుద్ధి అహంకారము, చిత్తము అనెడు నాలుగింటిచేతను వ్యవహరింపబడు కాలము స్వప్నావస్థ। దానిని పుట్టించు ప్రకాశరూపము మూడవ కూటహ్రీంకారములోని ఈకారమునందు భావన చేయతగిన ప్పటికి ద్వితీయకూటలకారమునందే భావన చేయవలయును॥38॥

శ్లో॥ అంతరవృత్తేర్లయతో లీనప్రాయస్య జీవస్య ।
వేదనమేవ సుషుప్తిః చింత్యా తార్తీయబిందౌ సా॥39

తా॥ చిత్తవృత్తినాశమువలన నశించినవానితో సమానమగు జీవునియొక్క అవస్థయే సుషుప్తియనబడును। దానిని మూడవ కూటబిందువునందు అనగా లలాటస్థానమునందు భావింపతగినది॥

వివరణమతమందు ఆత్మ, సుఖాజ్ఞానములు విషయముగా గల అవిద్యావృత్తులు మూడును స్వీకరింపబడినవి. వృత్తియనగ అంతఃకరణపరిణామము. వార్తికమతమందు వృత్తిశూన్యమే సుషుప్తి ॥ 39 ॥

శ్లో॥ తుర్యావస్థా చిదభివ్యంజకనాదస్య వేదనం ప్రోక్తం ।
తద్భావనార్థచంద్రాదికం వ్యాప్య కర్తవ్యా ॥ 40 ॥

తా॥ జ్ఞానమును ప్రకటనచేయు నాదమును తెలిసికొనుట తుర్యావస్థ అనబడును. అట్టిప్రకాశరూపము అర్ధచంద్ర, రోధిని నాదము అను మూడింటియందు వ్యాపించినదిగా భావనచేయ వలయును.

శ్లో॥ ఆనందైకఘనత్వం యద్వాచామపి నగోచరోస్యాణాం।
తుర్యాతీతావస్థా సా నాదాంతాది పంచకే విభావ్యా ॥41॥

తా॥ పూర్ణముగు ఆనందావస్థ నరులకు చెప్పనలవికాదు. అట్టి తుర్యాతీతావస్థను నెడు ప్రకాశస్వరూపమును నాదాంతము, శక్తి, వ్యాపిని, సమన, ఉన్మని యను నయిదుస్థానముల యందును భావనచేయవలయును ॥41॥

శూన్యషట్కమును చెప్పుచున్నారు॥

శ్లో॥ తార్తీయీకే రేఫస్థానే బిందౌచ రోధన్యాం నాదాం
తవ్యాపికయోః పంచప్రకటతుల్యాని పంచశూన్యాని ॥ 42 ॥
ఉన్మన్యాకీరూపం షష్ఠం చింత్యం మహాశూన్యం ।

తా॥ మూడవకూటమందలి హ్రీంకారములోని రేఫస్థానము బిందువు, రోధిని, నాదాంతము, వ్యాపిక, అను అయిదింటియందును నెమలిపింఛమందుండు కన్నులతో సమానములగు అయిదు శూన్యములును, ఉన్మనియందు స్వరూపములేని ఆరవశూన్యమును భావనచేయవలయును. నెమలిపింఛముయొక్క అగ్రమును పొందిన చంద్రునివలె ఆకారముగలది శూన్యము. అదే స్వచ్ఛందసంగ్రహమునందు నెమలిపింఛమువలెనే చమత్కారముగు మండలముతో కూడుకొనిన శూన్యపంచకమును ధ్యానము చేయువానికి పరమందు ఆకాశస్వరూపమువలె సర్వోత్కృష్ట గల గొప్పశూన్యము భాసించుచున్నదని చెప్పబడినది ॥ 42॥

విషువత్సప్తకమాహ ॥

ప్రాణాత్మమానసానాం సంయోగః ప్రాణవిషువాఖ్యః ॥43॥

తా॥ ప్రాణములకు, ఆత్మకు, మనస్సుకు, ఐక్యము చేయుట యే ప్రాణవిషువము. అకారాది అక్షరరూపమగు వాయువే ప్రాణవిషువమని కొందరిమతము. మంత్రవిషువము॥

ప్రాథమికకూటనాదే త్వనాహతాద్బ్రహ్మరంధ్రాంతే ।
వ్యష్టిసమష్టివిభేదాత్ బీజచతుష్కస్యచ స్వస్య ॥ 44 ॥
ఐక్యేన నాదమయతా విభావనం మంత్రవిషువాఖ్యం ।

తా॥ తనయొక్క మూలాధారమునుండి బయలుదేరిన నాదమును, ప్రథమకూటసంబంధమగు నాలుగుబీజములతోను, ప్రథమకూటనాదముతోను ఐక్యముచేసి అనాహతము మొదలు బ్రహ్మరంధ్రమువరకు వ్యష్టి, సమష్టి, అనుభేదమువలన నాదమును భావనచేయుట మంత్రవిషువము ॥

నాడీవిషువము॥

ఆధారోత్థితనాదస్యోచ్చారాత్ బ్రహ్మరంధ్రాంతం ॥45॥
షట్చక్రాణాం గ్రంథీన్ ద్వాదశభిందన్ సుషుమ్నయైవ
పథా నాడినాదార్ణానాం సంయోగో నాడికావిషువం ॥ 46॥

తా॥ మూలాధారము, స్వాధిష్ఠానము, మణిపూరకము, అనాహతము, విశుద్ధము, ఆజ్ఞా, అనెడు ఆరుచక్రములకు ఒక్కొక చక్రమునకు క్రిందను, మీదను, రెండురెండు చొప్పున పండ్రెండు గ్రంథులు। వానిని భేదించుచు సుషుమ్నానాడి మూలాధారమునుండి బ్రహ్మరంధ్రమును పొందుచున్నది। అట్టిమార్గముచేతనే సుషుమ్నానాడి నాదములకు, వర్ణములకు కలసియున్నటుల భావనచేయుచు ఉచ్చరించుట నాడీవిషువము ॥45-46॥

ప్రశాంతవిషువము॥

రేఫేకామకలాస్థే హార్ధకలాయాంచ బిన్ద్వాన్తే।
నాదాంతావధినాదః సూక్ష్మతరో జాయతే తత్ర ॥47॥
శక్తేర్మధ్యే తల్లయచింతనముదితం ప్రశాంతవిషువాఖ్యా।

తా॥ మూలాధారమునుండి బయలుదేరిన నాదము మూడవకూటమందలి రేఫ, ఈకార, హార్ధకల, బిందు, అర్ధచంద్ర, రోధిని, నాదమనెడు స్థానములయందును, నాదాంతపర్యంతమును, మిక్కిలిసూక్ష్మముగనుండును. ఆనాదము శక్తియొక్క మధ్యమున లీనమయినటుల భావన చేయుట ప్రశాంతవిషువము అట్టినాదముయొక్క ధ్వని కంచుతాళము కొట్టినతరువాత క్రమముగా ఆఖరుకాలముయొక్క ధ్వనివలెనుండును.

శక్తి, కాల, విషువములు॥

శక్త్యంతర్గతనాదం సమనాయాం భావయేల్లీనం ॥ 48 ॥
శక్తిస్థానాదూర్ధ్వం పునరప్యుజ్జీవితస్య నాదస్య।
సమనాగతమున్మన్యామేతే ద్వే శక్తి కాలవిషువాఖ్యే ॥ 49॥

తా॥ శక్తియొక్క లోపలనున్న నాదము మిక్కిలిసూక్ష్మముగా వ్యాపికను అతిక్రమించి, సమనయందు లీనమగుట శక్తివిషువము. సమనకు పరమైనది మిక్కిలిసూక్ష్మముగా ఉన్మనియందు లీనమగునాదము కాలవిషువము॥

తత్త్వవిషువము॥

శ్రీవిద్యాకూటావయవేషు కకారాదిషూన్మనాంతేషు।
అకులాదికోన్మనాన్తప్రదేశసంస్థేషు కమలేషు ॥ 50 ॥
అధ్యుష్టనిమేషోత్తరసప్తదశాధికశతత్రయత్రుటిభిః।
ఉచ్చరితే నాదేసతి తస్యాంతే తత్త్వవేదనం భవతి ॥ 51 ॥

తదిదం క్షైతన్యాధిక్య క్రియిడాంతం తత్త్వవిషువాఖ్యం ॥51॥

తా॥ కకారాదులు మూలాధారము మొదలుకొని ఉన్మన్యంతమువరకుగల కూటములయొక్క అవయవములయందును, అకులాదికములు, ఉన్మనియుగల ఆయాప్రదేశకమలములయందును, 10817 త్రుటులపర్యంతము నాదము నుచ్చరింపగా తత్త్వజ్ఞానము గుచున్నది. బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకు కారణమగు ఈఉచ్చారణ తత్త్వవిషువమనబడును. చెప్పబడిన 32 పద్మములలో క్రిందనున్న రెండును, అగ్నిటీకంఠ ... నున్నదియు అకులపద్మములు. మిగిలినవి కులపద్మములు. ఆలోచింపగా మూలాధారమనెడు అకులపద్మమువలననే మంత్రముయొక్క అక్షరములకు ప్రారంభమగును. కాని చక్రరాజముయొక్క సకలాఖ్యభావన క్రిందిసహస్రదలకమలము మొదలుకుని ఆరంభమని (అకులే విషుసంజ్ఞేచ) ఇత్యాదినా। చతుశ్శతి (సేతుబంధము) యందు చెప్పుటచేతను, చక్రమునకును, మంత్రమునకును అభేదముచేత మంత్రమునకుకూడా క్రిందిసహస్రారమువలననే ఆరంభమని తంత్రములయందు చెప్పబడినది.

అధ్యుష్టమనగా మూడున్నర। నిమేషమనగా నేత్రముయొక్క రెప్పపాటుకాలము। మూడువేలత్రుటులు ఒకనిమేషము। “స్వస్థే నరే సమాసీనే యావస్పందతి లోచనం। తస్య త్రింశత్తమోభాగః తత్పరః పరికీర్తితః॥ తత్పరస్య శతాంశస్తు త్రుటిరిత్యభిధీయతే” ఈవచనమునందు మనుష్యుడు స్వస్థచిత్తుడై కూర్చుండియుండెగా నేత్రముయొక్క రెప్ప యెంతకాలములో వాల్చబడునో అదినిమేషమనియు, ఆనిమేషములో ముప్పదియవభాగము తత్పరమనియు, దానిలో నూరవభాగము త్రుటి

యనియు చెప్పబడెను. ఇట్లు 10817 త్రుటులపర్యంతము మంత్రముయొక్క అవయవములను, స్థానములను, కలిపి నాదమును చ్చారణచేయగా తనకును, బ్రహ్మమునకును, అభేదమనే బోధ యగుచున్నది. ఇట్లుచ్చరించుట తత్త్వవిషువము ॥ 51॥

ఏవమవస్థాశూన్యే విషువచ్చక్రాణి పంచషట్ సప్తనవచ।
మనోరర్థాంశ్చ స్మరతోర్ణోచ్చారణంతు జపః ॥ 52 ॥

తా॥ ఈవిధముగా 5 అవస్థలను, 6 శూన్యములను, 7 విషువములను, 9 చక్రములను, మంత్రముయొక్క 15 అర్థములను స్మరించుచు అక్షరములను ఉచ్చరించుటయే జపము ॥

మూడునాదములును, మూడుచక్రములుగా భావింపుమని పూర్వమందే చెప్పబడెను. చక్రసంకేతమనెడు గ్రంథమునందు సకల, నిష్కల, సకలనిష్కల మని చక్రభావన మూడువిధములుగాఁగూడ చెప్పబడినది.

అకులసహస్రారము, మూలాధారము, స్వాధిష్ఠానము, మణిపూరకము, అనాహతము, విశుద్ధము. అనెడు ఆరుచక్రములయందును, సూక్ష్మజిహ్వా, భ్రూమధ్యము, బిందుస్థానములయందును, మొత్తము 9 స్థానములయందును, 1 త్రైలోక్యమోహనము, 2 సర్వాశాపరిపూరకము, 3 సర్వసంక్షోభణము, 4 సర్వసౌభాగ్యదాయకము, 5 సర్వార్థసాధకము. 6 సర్వరక్షాకరము 7 సర్వరోగహరము, 8 సర్వసిద్ధిప్రదము, 9 సర్వానందమయము అను 9 చక్రములను భావించుట సకలభావనయనబడును.

బిందువు, అర్థచంద్రము, రోధిని, నాదము, నాదాంతము, శక్తి, వ్యాపిక, సమన, ఉన్మనులయందు తొమ్మిదిచక్రములను భావించుట నిష్కలభావన.

ఉన్మన్యంతముగం గాగల మహాబిందువునందే 9 చక్రములను భావించుట సకలనిష్కలభావన.

ఇట్లు మంత్రము యొక్క అర్థములను భావించువారికి మంత్రమందున్న 58 అక్షరములలో మొదటి రెండు కూటములయందున్న బిందువుమొదలగు 18ని విడిచి మిగిలిన 40 అక్షరములనుచ్చరించుటయే జపమనబడును.

అంతరపరివస్య—రెండవఅంశము॥

అ॥ పంచదశికి అక్షరములవలెనే యర్థములును పదునయిదు గలవు॥

మొదటిది పూర్ణగాయత్రియొక్క అర్థము। 2 భావార్థము, 3 సంప్రదాయార్థము, 4 నిగర్భార్థము, 5 కౌలికార్థము, 6 రహస్యార్థము, 7 మహాతత్త్వార్థము. 8 నామార్థము, 9 శబ్దరూపార్థము, 10 నామైకదేశార్థము, 11 శాక్తార్థము, 12 సామరస్యార్థము, 13 సమస్తార్థము, 14 సగుణార్థము, 15 మహావాక్యార్థము. వీనిలో మొదటిఅర్థము 13వ ప్రకరణమునందును, 7-15 అర్థములు పదునయిదవప్రకరణమునందును వ్రాయబడును.

భావార్థము మొదలగు ఆరు అర్థములు యోగినీహృదయోక్త ప్రకారము చెప్పబడుచున్నవి.

2 భావార్థము॥

వామేచ్ఛే బ్రహ్మభారత్యౌ జ్యేష్ఠాజ్ఞానే హరిక్షితీ।
రౌద్రీ క్రియా శివాపర్ణే ఇత్యేతత్త్రిభువనత్రయం॥ 11॥
త్రిభిఃకూటైః క్రమాద్వాచ్య హ్రీంకారత్రితయేనతు।
ఏతత్త్రయసమష్ట్యాత్మ వాచ్యం శాంతాంబికాత్మకం॥ 12॥

తా॥ ప్రకాశయొక్క అంశభూతములగు వామ, జ్యేష్ఠ, రౌద్రి

యను శక్తులుమూడును, బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు అను పురుష రూపములుగనున్నవి. వీనిసమష్టి శక్తి శాంతయనబడును.

విమర్శయొక్క అంశభూతములగు ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియ, శక్తులుమూడును, బ్రహ్మాదులభార్యలగు సరస్వతి, పృథివి, పార్వతి, అను ప్రసిద్ధమగు స్త్రీరూపములుగనున్నవి. వీనియొక్క సమష్టి శక్తి అంబికయనబడును. వీనిలో మొదటిమూడు మిథునములు క్రమముగ ఈంకారముగాక మిగిలిన మూడుకూటములకు వరుసగా ఒక్కొకకూటమునకు ఒక్కొకమిథునము అర్థము. ఈంకారములకు నాలగవమిథునమగు శాంతాంబికలు అర్థము. ముందు చెప్పబోవు శాక్తార్థమందైతే ప్రతికూటములోను రేఫాంతమువరకుగల ఆరువర్ణములకును, మొదటిమూడుమిథునములును అర్థము. ఈభావార్థమునకును, శాక్తార్థమునకును, ఇట్టిఅర్థభేదముకలదు. ఇందుకు యోగినీహృదయమునందు—"అక్షరార్థోహి భావార్థః కేవలః పరమేశ్వరి। యోగినీభిః తథావీరైర్వీరేంద్రైః సర్వదాప్రియె। శివశక్తిసమాయోగాజ్జనితో మంత్రరాజకః" అను శ్లోకమునందు సరస్వతిమొదలగు యోగినులతోను, వీరేంద్రులయి ఉపాసనశ్రేష్ఠులగు బ్రహ్మాదులతోను, వీరులైన ఉపాసకులతోను, శివశక్తులయొక్క సమష్టితోను, మంత్రరాజము పుట్టెను. ఉపాసకులు మూడువిధములు సకలులు, ప్రళయకలులు, విజ్ఞానకేవలులు, అని "అహమిప్రళయంకుర్వన్నిదమః ప్రతియోగినః। పరాక్రమపరో భుంక్తే స్వాత్మానమశివాపహం" అను శ్లోకమునందు ఇదంశబ్దార్థమగు సకలవస్తువులను తనయందు లయముచేయు వీరుడు పరాక్రమముగలవాడై సమస్తఅమంగళములను పోగొట్టునట్టి ఆత్మరూప

మును అనుభవించుచున్నాడని చెప్పబడినది. ఈమొదటి శ్లోక ములందును, పరాపంచాశిక యనుగ్రంథమునందును, ఇతరస్థలములయందును, వీరశబ్దమునకు ఉపాసకులని అర్థము చెప్పబడినది. కనుక బ్రహ్మమొదలగు వీరేంద్రులు ముగ్గురు, సరస్వతి మొదలగు యోగినులు ముగ్గురు, సకలులు మొదలగుఉపాసకులు ముగ్గురు, హ్రీంకారముగాక మిగిలినమూడుకూటములందలిబీజ ములచేతను క్రమముగా చెప్పబడుచున్నారు. “ హ్రీంకారఉభయాత్మకః ” అనువచనమువలన హ్రీంకారములకు శివశక్తుల యొక్క సమష్టిరూపమగు నాలగవమిథునము అర్థము. ఈ మంత్రరాజము ఇట్లు యోగినులు మొదలగువారితో కూడికొని యున్నదని అర్థము. పై అర్థమే చెప్పబడుచున్నది.

యద్వా గిస్సకలబ్రహ్మప్రభృతీనాం త్రయం త్రయం ।
త్రికూటవాచ్యం మాయాయాస్తురీయం మిథునం మతం॥13

తా॥ లేక, పైని చెప్పిన వీరపదము భారతీమొదలగు యోగినులకే విశేషణము. కాని స్త్రీలింగముమాత్రముకాదు. అందువలననే బ్రహ్మమొదలగువారికి వీరులయొక్క భర్తలను చెప్పనట్టి వీరేంద్రశబ్దముచేత వ్యవహారముకలిగెను.

శాస్త్రార్థమునందు భారతి మొదలగువారిని చెప్పునట్టి ఆరు అక్షరములు, యోగినీ, వీరేంద్ర, పదములచేత గ్రహింపవలయును. శివశక్తిసమాయోగమనేపదముచేత కామకల (ఈకారము) చెప్పబడినది. కామకలయందు శివశక్తులయొక్క సంబంధము సవిస్తరముగా ముందు చెప్పబడును. ఒక్కొక్కఆవృత్తికి ఏడుఅక్షరములచేతను మూడుఆవృత్తులుగల మంత్రరాజముపుట్టినది. ఈయేడుగురుదేవతలయొక్క రూపాంతరమగుటచే ఈమం

త్రిము దేవతాస్వరూపము. మంత్రమునకు పుట్టుకను అంగీకరించినను అనాదిత్వమునకు భంగము లేదు. నిర్గుణబ్రహ్మముకంటె వ్యతిరిక్తమగు సమస్తము శాస్త్రప్రామాణ్యము వలన పుట్టుక కలదే. పుట్టుకలేదయ్యు, అనాదియునగు చిచ్ఛక్తివలె మంత్రము పుట్టుకలేని అనాది అనరాదు. పుట్టుకగల అనాది కావచ్చును. పుట్టుకనంగీకరించినను పరంపరా అనాదియనుటకు బాధ లేదు. స్థూలసూక్ష్మరూపములుగల సర్వకార్యములు పుట్టుకకు పూర్వముకూడ కారణములో నల్ల సూక్ష్మరూపముగ నుండుటచేత కార్యము నిత్యమని అంగీకరించుటవలన ప్రవాహానాదిత్వమునకు నిత్యవాక్యములకు భంగము లేదు. కావున ఈ రెండుపక్షములయందును చెప్పిన పుట్టుకకును గల అర్థము సమంజసము కాదు. ఉత్పత్తిగ్రంథమునందు భారతీకొందలను చేయుగురియుక్త సమష్టిరూపము పరదేవత మంత్రమునకంటె వేఱుకాదని చెప్పుట శబ్దార్థములకు భేదము లేదని వారించు మా యొక్క మతమునకు విరుద్ధము కాదు.

శ్లో॥ తన్మయీం పరమానందనందితాం స్పందరూపిణీం ।
నిస్సంశయం దేవం జ్ఞాత్వా స్వైరముపాసతే॥

తా॥ నిత్యానందస్వరూపమై షట్త్రింశత్తత్త్వములుగ పరిణమించినను తత్త్వములకంటె భిన్నముకాని త్రిపురసుందరిని మంత్రముకంటెను, జగత్తుకంటెను భిన్నముకాదని తెలిసి పూజింపవలయును. ఇట్లు దేవతయే మంత్రము, మంత్రమే దేవతయని రెండింటికి అభేదమును చెప్పి వానికి శబ్దమునకు సర్వత్వత్రి చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శివశక్త్యాత్మసంపుటరూపే బ్రహ్మణి శాశ్వతే।
తత్త్వధా ప్రసరాశ్లేష శాలిన్యైం ద్రోపలక్షితే॥
జ్ఞాతుర్జ్ఞానమయాకారకరణాన్మంత్రరూపిణీం।
తేషాం సమష్టిరూపేణ పరాశక్తిస్సు మాత్మకాం॥

తా॥ ఆద్యంతములు లేనిచిచ్ఛక్తి కాకాక్షిన్యాయమున సగుణరూపముతో భక్తులకు అభీష్టములిచ్చునట్టి యాకారమును ధరించి గురురూపజ్ఞానస్వరూపమును మననము చేయువారిని జ్ఞానాకారమునుబోధించి నిర్భయులను జేయుచు రక్షించుటవలన మంత్రమని వ్యుత్పత్త్యర్థము. భారతిమొదలగు సమస్తదేవతా సమష్టిరూపమగు పరాశక్తియే మంత్రరాజమనబడును.

తత్త్వరూపురాలు, తత్త్వములకంటె భేదము లేనిది యని చెప్పుటచేత దేవతారూపమగు ప్రపంచమునకును, మంత్రమునకును భేదములేదని సూచనచేయబడినది. ఇట్లుమంత్రమునకు, దేవతకు, ఆత్మకు, భేదము లేదని ధ్యానము చేయుచు మంత్రమును జపముచేయవలసినదని విధించుచున్నది.

ఇట్లు పరదేవతకును, మంత్రమునకును అభేదమును జెప్పి మంత్రపదమునకు అవయవశక్తి జూడదగినదని చెప్పుచున్నారు.

కలిసియున్న శివశక్తులయొక్క సామరస్యరూపమయినది యు, ఆద్యంతములులేనిదియు, బ్రహ్మముయొక్క విస్తారమగు జగద్రూపము బ్రహ్మముయొక్క సంబంధముచేత ప్రకాశించుచున్నను, జగత్తులయొక్క ఐశ్వర్యములతో బ్రహ్మము కలిసియుండలేదు. సత్యము, జ్ఞానము, మొదలగు ధర్మములతో కలిసిన శుద్ధబ్రహ్మము ఒకటియే విషయముగాగల నిర్వికల్పకజ్ఞానముగల భక్తశ్రేష్ఠునకు జ్ఞానమగు యే బ్రహ్మాకారము కలదో

అట్టిఅకారము చేయుటవలన, అట్టిజ్ఞానరూపముగా మననము
చేయువానిని భయమునుపుట్టించునట్టి సమస్తవిధి తీరస్కృత్యంబు
లను అనగా దైన్యములను తొలగించి రక్షించుచున్నది.

పైనిచెప్పిన అక్షరులఅర్థమును సిద్ధాంతముగా శ్లోకరూపము
చేత చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ వామేచ్ఛాద్యాకాదికాన్త ఇతి సప్తభిరక్షరైః ।
త్రిరావృత్తిరియం విద్యా సంజాతా తేనతన్మయీ ॥14॥
వామాది సప్తశక్తీనాం సమష్టిః పరదేవతా ।
షట్త్రింశత్తత్త్వరూపాస్మాన్న్యాసయాపి నభిద్యతే ॥15॥

తా॥ వామ, ఇచ్ఛ, మొదలగుశక్తులను చెప్పునట్టి ఆరుఅక్ష
రములను, ఈకారమును కలిసి యేడు అక్షరములచేత మూడు
ఆవృత్తులుగల ఈపంచదశీవిద్య దేవతాస్వరూపముయినది. అట్టి
యేడుశక్తులయొక్క సమష్టిస్వరూపమును, షట్త్రింశత్ (36) త
త్త్వస్వరూపముగు పరదేవతకును ఈకారమునకును భేదము
కొంచెమును లేదు. మంత్రమందుగల మూడవఆవృత్తియందుగల
ఈకారము జ్యేష్ఠాశక్తిని చెప్పుటచేతను, వామమొదలగు ఆరుశక్తు
లలో కలిసియుండుటచేతను హ్రీంకారములలోని ఈకారము
లనే చెప్పబడినందున మూడుఆవృత్తులు అనుటకు విరోధములే
దు. వామ మొదలగు ఆరుశక్తులకును, ఈకారమునకును భేద
ము లేదని శాస్త్రమందు చెప్పబడెను. ఈకారాంతమువరకుగల
యేడుఅక్షరములతో భేదములేని మంత్రమునకును, షట్త్రింశత్
(36) తత్త్వరూపముగు పరదేవతకును, భేదము లేదని భావార్థ
మందు చెప్పబడెను. కనుక శాస్త్రభావార్థములకు చాలాభేద
ముకలదు. లేక మంత్రరాజమనెడి శివశక్తులసమావేశమువల

ననే సకలమంత్రములు, సకలచరాచరములును గలిగినందున శివశక్తులయొక్క వ్యష్టిరూపములగు జగత్తునకు, మంత్రములకు, పరదేవతకును నామభేదమే గాని వాస్తవభేదము లేదని తెలిసికొనుటయే భావార్థము. శివుడు శక్తితో గూడి జగత్తును పుట్టించును. శక్తితో గూడని కాలమందు ఏమియు చేయలేడని శ్రీశంకరాచార్యులవారివలన సౌందర్యలహరి ప్రథమశ్లోకమునందు చెప్పబడుటచేత సంసారచక్రరూపమగు సృష్టికి శక్తియే మహాకారణము.

బ్రహ్మపరిణామమగు సృష్టి అర్థమయమును, శబ్దమయమును, అని ద్వివిధము. చరాచరమయము, దేహమయమును, అని మరిరెండు సృష్టులున్నవి, బాలురు ఆప్తులై పెద్దయిన్నవలె పుట్టిన చిన్నయిండ్లను పోలియున్నందున సత్య అర్థసృష్టిలో చేరినవే గాని శబ్దసృష్టికంటె వేరుకాదు. శబ్దమేదియు అర్థమును విడిచియుండదు కనుక అర్థమును బోధించు పార్వతీపరమేశ్వరులవలె కలిసియుండెడి యీశబ్దార్థములకు భేదము లేదు. ఈచతుర్విధసృష్టికి బిందువే మూలము. దీనికంటె పూర్వము వీనుల సూక్ష్మమగు నిర్గుణపరబ్రహ్మమే యున్నది. శక్తిసహితమయిన యీబ్రహ్మమే సృష్టికాలమున బ్రహ్మవిష్ణ్వాకాశవాయ్వాది నామములచే వ్యవహరింపబడినను శబ్దార్థములకు భేదము లేనందున శబ్దబ్రహ్మమని నిర్దేశింపబడును. ఈశబ్దబ్రహ్మము పర, పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరి, యని నాలుగువిధములు. ఇట్లు శబ్దబ్రహ్మమయమగుచు బహునామములచే నిర్దేశింపబడినను కల్పితపదార్థములు మిథ్యయగుటవలనను, ప్రకాశాకాశ మొకటియే యగుటవలనను, "శబ్దకున్నర్వం" అను శ్రుతి బ్రహ్మము అనిర్దేశ్యమనుచే

ష్యమున్నది శబ్దసృష్టికి అర్థసృష్టి మూలమగుటచేత శబ్దబ్రహ్మ
ము అని చెప్పబడినను నిది ప్రకాశైకరూపమగు నిర్గుణపరబ్ర
హ్మముకంటె నన్యముకాదు. కేవలప్రకాశము సృష్టికారణము
కానేరదు. కేవలశివుడుగాని, కేవలశక్తిగాని సృష్టికర్తలు కాజా
లరనియు. శివశక్తులసమష్టియే సృష్టిహేతువనియు, కామకలా
విలాసవ్యాఖ్యయందు చెప్పబడెను. అకారము శివస్వరూపము
శివవాచకము. హకారము శక్తిస్వరూపము శక్తివాచకము.
ఈఅకారహకారములసమష్టి పరమేశ్వరరూపమని అతిసూక్ష్మ
మనియు చెప్పబడి ది. పరామేశ్వరులగువారియొక్క సృష్టికి కార
ణమగు బీజమయిన బిందువు వ్యక్తము, అవ్యక్తము, విలక్షణ
మని చెప్పబడుచున్నది. బిందువునుపుట్టించు పరబ్రహ్మ అవ్య
క్తమగు (స్పష్టముకాని) అవయవములుగల శూన్యరూపమని
చెప్పబడును. "యతో వాచో నివర్తంతే" ఇత్యాది శ్రుతుల
యందు యేబ్రహ్మమును వాక్కులుకూడా చెప్పలేక మరలిపో
వుచున్నవో అని చెప్పుటచేత నిర్గుణస్వరూపమని యర్థము. ఈ
శ్రుతియందు వాచః అనెడు బహువచనము చేత పరమొదలుకొని
వైఖరివరకుగల నాలుగు గ్రహింపబడినవి. అస్తు అహమిత్యేక
మద్వైతం యత్ప్రకాశాత్మవిగ్రహః। అకారః సర్వవర్ణాగ్ర్యః
ప్రకాశః పరమః శివః। హకారోఽన్త్యః కలారూపో విమర్శాఖ్యః
ప్రకీర్తితః। అనయోస్సామరస్యం యత్ పరస్మిన్నహమితిస్ఫురం
అనెడు స్మృతియందు అహం అనునది ఒకటేఅద్వితీయవస్తువనియు
అన్నిఅక్షరములలో మొదటిదగు అకారమే ప్రకాశరూపమగు
పరశివుడనియు, ఆఖరుఅక్షరమగు హకారము కళ, విమర్శము
అను నామములుగల శక్తియనియు, ఈరెంటియొక్క సా

ష్టిరూపమే - ఉత్కృష్టమగు అహం అనియు స్పష్టపర్చబడినది. భగవద్గీతలలో " అక్షరాణాం అకారోస్మి 10-33 " అక్షరములలో అకారరూపుడనని చెప్పబడినది. యోగినీహృదయమునందు "శూన్యాకారాద్విసర్గాంతాత్ బిందుప్రస్పందసంపద" అనెడు శ్లోకమువలన అచ్చులలో 16 అక్షరముయొక్క అంత్యమున్న శూన్యస్వరూపముగల విసర్గవలననే బిందువిశేషము పుట్టినదని అర్థము. విసర్గలు ఉచ్చారణయందు స్ఫుటముకాని హాకారముతో తుల్యములగుటచేతను అకారము అక్కడనుండుటచేతను 16వ అచ్చును చెప్పుట ప్రసక్తమయినది. అకారహాకారములు రెండును బిందు (నిర్గుణ) రూపములుగా తెలిసికొనవలెను.

సృష్టిక్రమము.

సూర్యునకెదురనున్న అద్దమునందు ప్రవేశించిన సూర్యకిరణములు గోడమొదలగువానియందు స్ఫురించునట్లు, ప్రకాశరూపుడగు బ్రహ్మము సృష్టినిజేయతలచి విమర్శశక్తికి అభిముఖుడైనపుడు ఆబ్రహ్మమే శుక్లబిందురూపముగను, తచ్ఛక్తి రక్తబిందురూపముగనై మిశ్రబిందువయ్యెను. అక్కడ "హ" యొక్క అర్ధకలారూపమగు పదార్థమొకటి పుట్టును. వాచ్యము (చెప్పదగినది) కాని యాపదార్థమును సద్గురుకృపవలననే గ్రహింపవలెనుగాని వ్రాయుటకలవికాదు. అట్టిబిందువు సమష్టిస్వరూపముచేత నొకటిగానుండి శివశక్తిసామరస్యమును స్ఫుటమయిన పేరుకలదై "కామోరవిరగ్నిసోమాత్మక" అనువాక్యమువలన అగ్నిచంద్రులయొక్క సమష్టిరూపమగు కాముడనియు, సూర్యుడనియు వ్యవహరింపబడును. ఆసమష్టిబిందువే వ్యష్టిరూపముచేత రెండుగానున్నప్పుడు శుక్లబిందువు చంద్రుడనియు, రక్తబిందువు అగ్ని

యనియు, ఆరెండుబిందువులయొక్క స్వరూపము విసర్గయనియు వ్యవహరింపబడుచున్నది. కనుకనే సూర్యుని, రాత్రి అగ్నియందును, అమావాస్యరోజున చంద్రునియందును, ప్రవేశించునని చెప్పిన శ్రుతివాక్యమువలన సమష్టిబిందువుకు సూర్యుడనేనామము సిద్ధించినది. ఈప్రకారముగా కాముడనేపేరుగల మిశ్రబిందువు విసర్గలతో కలిసి "హ" యొక్క అర్ధకలయనెడు మూడుఅవయవములుగల ఒకపదార్థము (అణుమొదలగు త్రిత్యాహారముల వలెనే) కామకలయని చెప్పబడుచున్నది. ఇదియే సమస్త ప్రపంచమునకును సృష్టిబీజము.

ఈబిందువుకుమూలభూతమగుబ్రహ్మము నాలగవబిందువని చెప్పబడును. అకారహాకారములవలన చెప్పబడుచు రూపరహితమయిన బ్రహ్మమగు కామకల వ్యష్టిసమష్టివిలక్షణమై అహంశబ్దముచే చెప్పబడును. అహంశబ్దమునకు అకారహాకారసమష్టియు, శివశక్తిసమష్టియు, ముఖ్యమగుఅర్థము. కనుకనే సమస్తసృష్టులు అహంశబ్దముచేత చెప్పబడుచున్నది. ఉదుంబరబీజము వలనపుట్టిన పత్రములు, పుష్పములు, ఫలములు, కీటకములు, మొదలగునవి అన్యోన్యము భేదముకలవైనను వానికి ఉదుంబరపత్రములు, ఉదుంబరకీటకములు, మొదలగు వ్యవహారమొక్కటిగనో ఆప్రకారమే "బ్రహ్మవాఇదమగ్ర ఆసీత్ తదాత్మానమేవావేదహం బ్రహ్మాస్మి" 3-4-10 ఇతి బృహదారణ్యకే॥ "త్వం వా అహమస్మి భగవో దేవతే అహం వై త్వమసి" త్యైతరేయకే। "కస్త్వమిత్యహమితిహోవాచ త్వమేవేదం సర్వం తస్మాదహమితి సర్వాభిధానం" ఇతి తాపనీయే। అన్యశ్రుతులయందును ప్రపంచమఅహంశబ్దముచేత చెప్పబడినది. పాణినిచేతను సర్వనామములుగా అస్మ

చ్ఛబ్దమునకు సత్యము అని అర్థము చెప్పబడినది. ఉపనిషత్తుల యందే మరియొకస్థలమునందు "తద్యా ఏతద్బ్రహ్మద్వయం" మొదలగు శ్రుతులచేతను అహంశబ్దమునకు బ్రహ్మమును చెప్ప బడి బ్రహ్మముయొక్క యుపాసన పూర్ణమగు అహంభావనారూప మయినదని "హంసస్సోహం" మొదలగువానిచేత చెప్పుచున్నా రు. అట్టి ఉపాసనపద్ధతి అనుగ్రహమునుబట్టి గురుచరణము చేతనే లభింపవలసినది. ఛాందోగ్యమునందు "అహమేవాధస్తా దహముపరిష్టాదహం పశ్చాదహం పురస్తాదహం దక్షిణతోఽహ ముత్తరతోఽహమే వేదం సర్వం" ఈ శ్రుతియందు అహంచేత నే శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపము చెప్పబడినది. వివాహపంచాశిక యందు "స్వపరావభాసనశక్తిరాత్మా విశ్వస్య యః ప్రకాశోఽ సౌ । అహమితి సఏకశేషోఽహంతాస్ఫురత్తా శ్రీశస్య" శుద్ధబ్ర హ్మవస్తువును గోచరించుటకు సమర్థమయి ప్రపంచమును ప్రకా శింపచేయునట్టి యేయాత్మనుప్రకాశో అదే అహమని ప్రసిద్ధము గా చెప్పబడినది. ఆత్మవస్తువు "అహం" రూపము చేతనున్నదని అనేకవేలవచనములు చెప్పబడినవి. "అన్యాయోఽనేకశబ్దత్వం" అనేన్యాయములవలన అకారమునకు అనేకశబ్దములర్థముగుట న్యా యమే. బిందుప్రాంతమునందు దాని అవయవములయిన అకార హకార ములు కనుపించకపోయినను శాస్త్రనిదర్శనమువలన సూక్ష్మ రూపముతోనున్నవని స్వీకరింపవలసినది. ఇకారమునకు హార్ధ కలాసంబంధము కలిగినయెడల దీర్ఘము వచ్చుచున్నది. కనుక ఈకారము కామకలారూపమనబడుచున్నది. ** అకార హకా రరూపములస్వరూపమే కామకల. ఈకామకలవలనపుట్టిన మంత్రము లో నిత్యమైన అక్షరములందు వైఖరీరూపముగ (స్పష్టముగ)

లేకున్నను మరియివృక్షమునందును దీనికొమ్మలయందును, ఆకులయందును, ఉన్నవటబీజమువలె సూక్ష్మమైన పరారూపముగనున్నది. రహస్యమగుటచే నీయర్థమును మిగుల స్పష్టపర్చలేదు.

శ్లో॥ అహాకారౌ శివశక్తిరూపాన్యాకారౌ పరస్పరాశ్లిష్టౌ।
స్ఫురణప్రకాశరూపావుపనిషదుక్తం పరబ్రహ్మ॥ 16॥

తా॥ అకారహకారస్వరూపులును, స్ఫురణ. ప్రకాశస్వరూపులును, బిందుస్వరూపులునయి అన్యోన్యముకలిసియున్న శివశక్తులే. ఉపనిషత్తులయందు చెప్పబడిన పరబ్రహ్మము. 16

2౦౦॥ ధ్యానార్థము॥

విశ్వంసిసృక్షుః శివతః స్వార్ధాం శక్తిం విలోకయన్బ్రహ్మ।
బిందూభవతి తయింసం ప్రవిశతి శక్తిస్తు రక్తబిందుతయా॥

తా॥ ప్రపంచమును సృష్టిచేయు కోరికవలన తనయొక్క అర్థభాగమైన శక్తిని చూచుచున్న శివుడు శుక్లబిందురూపుడగుచున్నాడు. శక్తి రక్తబిందువై ఆశుక్లబిందువునందు ప్రవేశించుచున్నది. శివబిందువు తెల్లనిదై చంద్రస్వరూపమును, బిందుమును, చెప్పనదియగుటవలన బకారరహితమగు ఇందుశబ్దమువలన చంద్రుడని యర్థముకలిగినది. 17॥

ఏతద్బిందుద్వితయం విసర్గసంజ్ఞం హాకారచైతన్యం।
మిశ్రస్తు తత్సమష్టిః కామాఖ్యో రవిరకారచైతన్యం॥ 18॥

తా॥ రక్త, శుక్లబిందువులు రెండును విసర్గయనబడును. ఆ విసర్గ హాకారమునకు రూపాంతరము. మిశ్రబిందువు కాముడనియు, రవియనియు అనబడును. అది అకారమునకు రూపాంతరము కనుక అకార హాకారములు ఉభయాత్మకమైన బిందురూపములు. 18॥

ఏషాహం పదతుర్యస్వరకామకలాది శబ్దనిర్దేశ్యా ।
వాగర్థసృష్టిబీజం తేనాహంతామయం విశ్వం ॥19॥

తా॥ "అహం" అనుపదముచేతను, ఈకారముచేతను చెప్పబడు బ్రహ్మము శబ్దార్థములసృష్టికి బీజము. కనుక ప్రపంచము అహంతాస్వరూపముగనున్నది. 19॥

అంత్యప్రథమే మధ్యచతుర్థే మంత్రేపి తౌ వ్యక్తౌ ।
తేనాంబామనుజగతామభేదఏవాత్ర భావార్థః ॥ 20॥

తా॥ ఆఖరుకూటములోని మొదటిసకారములోగల అచ్చు అయిన అకారమునందును, మధ్యమకూటముయొక్క నాలగవ వర్ణమగు హాకారమునందును, శివశక్తులు స్పష్టపరుపబడినారు కనుక దేవికిన్ని మంత్రమునకును, జగత్తుకును అభేదమే. భావార్థము భావః అనుదానికి పుట్టుక అర్థము. "భావస్సత్తాస్వభావాభిప్రాయచేష్టాత్మజన్మసు" ఇత్యమరః । పుట్టుకను తెలిసికొన తగినది భావార్థము. భావార్థము ముగిసెను.

3 సంప్రదాయార్థము.

శ్లో॥ వ్యోమాది జనక హాకరపలాస్త్రైర్ఘటనేన పంచభూతమయీ । పంచచతుస్త్రిద్వ్యేకగ శబ్దాది గుణాత్మ పంచదశ వర్ణాః ॥ 21 ॥

తా॥ పంచదశిమంత్రము హ,క,ర,స,ల అనుఅక్షరములతో కలిసియుండుటచేత పంచమహాభూతస్వరూపమయి పంచమహాభూతములతో భేదముతేనిదిగానున్నది. ప్రకాశవిమర్శలయొక్క విశ్వస్వరూపమువలననే శబ్దార్థములయొక్క సృష్టి చెప్పబడెను. ప్రకాశాంశవలన అర్థసృష్టియు, విమర్శాంశవలన శబ్దసృష్టియు పుట్టును. వానికి అన్యోన్యము ఒకదానిఅపేక్ష మరియొకదానికి

కలిగియుండుటచేతనే తమతమకార్యములు పుట్టించుటయందు శ్రుతిస్మృతులలో చెప్పినప్రకారము ఒకటితనకార్యము చేయు వెడల రెండవది ఆకార్యమునకు కారణముగానుండును. కనుక కారణమునకును, విశేషణవిశేష్యభావములకును, నియమము లేకపోవుటచేత ప్రకాశ విమర్శలు రెండును పరస్పరకారణమగు చున్నది, అట్టితాత్పర్యముచేతనే తంత్రములయందు ఒకదానికే కారణము తెలియచేయు వాక్యములున్నవి. "శబ్దబ్రహ్మేతి చేన్నాతః ప్రభవాత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం" అనువ్యాసనూత్రమునందు జగత్తు శబ్దమువలన పుట్టినట్టు శ్రుతిస్మృతులలోనున్నదని చెప్ప బడినది కాని సూత్రభాష్యమునందు యుక్తిగా చెప్పబడినది. ముందుగా విమర్శశక్తివలన హకార,కకార,రేఫ,సకార,లకార ములుపుట్టినవి. అనంతరము ప్రకాశచేత హకారమువలన ఆకా శమును, కకారమువలన వాయువును, రేఫవలన అగ్నియును, సకారమువలన జలమును, లకారమువలన పృథివియునుపుట్టినవి. ఇట్లుపంచమహాభూతములుపుట్టినను విమర్శముతోకలిసిన ప్రకా శము ఆకాశమునుగురించి కారణమగుటచేత ఆకాశబీజమయిన హకారమునకు ప్రకాశమునయితము కారణమగును. ఇట్లే కకారాదులయందును తెలిసికొనవలయును.

గుణములు—ఆకాశమందు శబ్దమొకటి. వాయువునందుశబ్ద స్పర్శములు రెండు. వహ్నియందు శబ్దస్పర్శరూపములు మూడు జలమందు శబ్దస్పర్శరూపరసములు నాలుగు. పృథివియందు శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములయిదు. మొత్తము 15 గుణములు. మంత్రమునందలి పదునయిదక్షరములచేతను చెప్పబడుచున్నవి.

శ్లో॥ తత్తజ్జనకైర్వర్ణైస్తా న్తత్త్వాంబ్ధ్యేన్తు తద్గుణా స్తథా

తా॥ ఆయాభూతములను పుట్టించు హకార, శకార, రేఫ, వకార, లకారములవలన పంచమహాభూతములందున్న శబ్దాదులగు 15 గుణములు పుట్టినవి. హ్రీంకారములయందలి హకారములు మూడును, రెండవకూటమందలి హకారములు రెండును, మొత్తము అయిదింటిచేతను పంచభూతములందున్న నయిదు శబ్దములు పుట్టినవి. కనుక హకారములకు శబ్దములే అర్థము. ఏయే అక్షరములు ఏయే గుణములను పుట్టించునో ఆయా అక్షరములకు ఆయా గుణములే అర్థమని చెప్పబడుచున్నవి.

స్తవమువలన శివశక్తులస్వరూపమునకు మూలబీజములయిన అకార హకారములు రెండును మిక్కిలి సూక్ష్మరూపములని చెప్పబడినవి. కాని వైఖరీరూపస్థూలహకారములే శబ్దములను చెప్పుచున్నవి.

మధ్యమకూటమందైన మధ్యహకారమునందుగల ధ్వన్యంశపరబ్రహ్మమును, అక్షరాంశశబ్దమును చెప్పునని తెలిసికొనవలెను. వాయువును పుట్టించు కకారములు నాలుగువిధములై స్పర్శలను పుట్టించుట ముఖ్యము. కాని విద్యయందు నాలుగు కకారములు లేనందున నెట్లు సందర్భమందు వేని

శ్లో॥ కామకలాభిస్స్పర్శాస్స్త్రీ యుక్తాకారతశ్చత్వారః ॥ 32 ॥

తా॥ హ్రీంకారములలోని మూడు ఈకారములచేతను విద్యయందుగల మూడవ అక్షరమైన ఈకారముచేతను మొత్తము నాలుగింటిచేతను నాలుగుస్పర్శలు పుట్టినవి. కాని కకారములచేత పుట్టలేదు. "మహామాయాత్రయేణాపి కారణేనచ బిందునా। వాయ్వగ్ని జలభూమీనాం స్పర్శానాంచ చతుష్టయం। ఉత్పన్నం భావయేద్దేవి స్థూలసూక్ష్మవిభేదతః॥" అనునీశ్లోకమువలన

పైనిర్వాసిన అర్థమే చెప్పబడినది. ఈకారములు భిన్నరూపము లు. బిందునా అనేశబ్దము నాలుగు ఈకారములకు విశేషణము. ఈకారములు నాలగవబిందువుచేత పుట్టింపబడునవి. దీనిచేత వాయుమండలమునకు బిందువుచేత చిహ్నకలదని తెలియదగినది. వాయువుయందుగలస్పర్శ స్థూలమయినది. అగ్ని జల భూముల యందుగల స్పర్శ సూక్ష్మమయినది. హ్రీంకారములలోనిమూడు రేఫలచేత మూడువిధములగు రూపములు పుట్టింపబడుచున్నవి. "రూపాణాం త్రితయంతద్వత్ త్రిభిరేఫై ర్వభావితం" అను వచనము ప్రమాణము. "విద్యాస్థై శ్చంద్రబీజైస్తు స్థూలసూక్ష్మ రసస్మృతః" అను వాక్యమువలన విద్యయందలి చంద్రబీజములైన సకారములచేత స్థూలసూక్ష్మరూపములగు రెండురసములు పుట్టినవని చెప్పబడినది. భూమియందుగల రసము సూక్ష్మమయినది. ఉదకమందుగల రసము స్థూలమయినది. "వసుంధరాగతో గంధః తల్లిపిర్గంధవాచికేతి" అను వాక్యమువలన లకారముచేత భూమియు, గంధమును చెప్పబడుచున్నవి.

ఒకలకారముచేతనే గంధము సిద్ధించినపుడు తక్కినరెండు లకారములకు ఫలమేమనిన చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ భువనత్రయసంబంధాదాసీత్త్రిధా లకారోపి।
యేయే యద్బీజకాః తేషాం తేషాం తయేవాగ్థః ॥౨౪॥

తా॥ మూడుభువనములతోసంబంధమువలన మూడులకారములున్నవి. ఏయేఅక్షరములు ఏయేభూతములను పుట్టించునో ఆయాఅక్షరములకు ఆయాభూతగుణములే అర్థము. ఇచట "భువనత్రియసంబంధాత్ త్రిధా త్వంతు మహేశ్వరి" అను వచనము ప్రమాణము. ౨౪॥

కకారములకు వాయువును పుట్టించు అర్థముగాక మరియొక అర్థమున్నదని చెప్పుచున్నారు॥

శ్లో॥ కకారత్రయవాచ్యాస్తు సకలాః ప్రలయాకలాః।
విజ్ఞానకేవలాశ్చేతి త్రిప్రకారా ఉపాసకాః॥ 24॥

టీ॥ మూడుకకారముల చేత సకలులు, ప్రళయాకలలు, విజ్ఞానకేవలులు నని మూడు విధములగు ఉపాసకులు చెప్పబడుచున్నారు॥

పకవః-సాధకాః-ప్రమాతారః అనియును, లేక అధమా-మధ్యమా-ఉత్తమా అనియును, లేక అశుద్ధులు-మిశ్రులు-శుద్ధులు అనియును, లేక సకలులు, ప్రళయాకలులు, విజ్ఞానకేవలులు, అనియును ఉపాసకులు మూడువిధములుగ చెప్పబడుచున్నారు. వీరిలో శివోహం అను భావన లేకుండగ భేదదృష్టితో కర్మమందాసక్తి గలవారు అధములు. పాపకర్మములందు పరిపాకమును బొంది "చితిశ్చేత్యంచ చైతన్యం చేతనద్వయకర్మచ। జీవః కలాశరీరంచ సూక్ష్మం పుర్యష్టకంభవేత్" అనువాక్యమందు చెప్పిన సూక్ష్మపుర్యష్టకసంబంధము చేత ప్రకాశించుచున్నవారై కర్మమార్గమందును, జ్ఞానమార్గమందును సమదృష్టిగలవారు మధ్యములు. భేదబుద్ధిలేకుండ అంతట శివభావముకలిగిన పూర్ణజ్ఞానులు ఉత్తములు. వీరిసంగతి స్వచ్ఛందసంగ్రహము నందు విశేషముగా చెప్పబడినది. "అశుద్ధశుద్ధమిశ్రాణాం ప్రమాతౄణాం పరంవపుః। క్రోధీశత్రితయేనాస్య విద్యాస్థేన ప్రకాశితం" అనువచనము పై అర్థమునే బోధించెను. అచ్చులైన అకారములకు ముందు వేరుగా అర్థము చెప్పబడును. హకారము కకారము మొదలగువానిలో హల్లుస్వరూపముననే పైనివాని పేరర్థము చెప్పబడినది.

శ్లో॥ అకారైర్దశసంఖ్యాకై రుచ్యంతే జీవరాశయః।
విద్యాయాః ప్రాణభూతస్సం స్యద్వాచ్యేకాదశస్వరః ॥25

తా॥ పదిఅకారములచేతను జీవరాసులు చెప్పబడినవి. ఎట్లన గ వటబీజమునుండి పుట్టినవృక్షము వటవృక్షమే యనబడును గద. ఈవటబీజము ఆమూలబీజమునుండి కలిగినదే కనుక అకారరూపమూలబీజమగు బ్రహ్మమునుండి కలిగినజీవులను అకారవాచ్యమనుటకు సంశయము లేదు. అచ్చులలో పదునొకండవది యయిన "ఏ" అనునది విద్యకుప్రాణమై పరబ్రహ్మమును చెప్పను। "ఏ, ఈ" అనుఅక్షరములు రెండింటిని, హ్రీంకారములు మూడింటిని విడిచిపెట్టగా మిగిలినఅక్షరములయందు పదిఅకారములున్నవి। వానికి జీవరాసులర్థము। జీవులనేక అకారముచే చెప్పదగియున్నను జీవులనంతమనే సూచనకొరకు పదిఅకారములచేత చెప్పబడినవి। మూడవకూటములోని సకారమందలి అకారము మూలబీజమని భావార్థప్రకరణమునందు ధ్వన్యర్థముగ చెప్పటచేత నిక్కడ దానితో విరోధము లేదు॥ "ఏ" విద్యాస్వరూపమనేమూలబీజమువలన పుట్టినవృక్షమునకు లోపలనున్న ముఖ్యమయినప్రాణముకూడ వృక్షమునే చెప్పును॥

శ్లో॥ బిందుభిస్త్రిభిరుచ్యంతే రుద్రేశ్వరసదాశివాః।
శాంతిః శక్తిశ్చ శంభుశ్చ నాదత్రితయబోధకాః ॥26

తా॥ మూడుబిందువులచేతను రుద్ర, ఈశ్వర, సదాశివులును, మూడునాదములచేతను శాంతి, శక్తి, శంభు అను ముగ్గురును చెప్పబడుచున్నారు. రుద్రుడు తేజస్తత్వము. అందువలన పురుష, నియతి, కాల, రాగ, విద్యా, మాయలు అను ఆరును తేజస్తత్వమని గ్రహింపబడును। స్వచ్ఛందసంగ్రహమునందు

"పురుషాదికమాయాంతం తేజస్త్వం మహేశ్వరి॥ అనువాక్యమును, "రుద్రోవాపవయదగ్నిః" అనుశ్రుతియు, రుద్రుని అగ్నిహోత్రునిగ జెప్పినవి. శాంతి, ప్రకృతి, శుద్ధవిద్య యనునవియు, అర్ధచంద్రుము మొదలు ఉన్మనాంతమువరకుగల యెనిమిదియును నాదపదముచేత చెప్పబడును.

శ్లో॥ ఏవం సప్తత్రింశత్సంఖ్యాకపదైర్మహావిద్యా ।
షట్త్రింశత్తత్త్వానాం తత్త్వాతీతస్య చాభిధాత్రీయం ॥

తా॥ వెనుకటి ఆరుశ్లోకముల చేతను విద్యయందు ఆకాశబీజములైన హకారములు 5 కామకలలు 4 చంద్రబీజములైన సకారములు 2 రేఫలు 3 లకారములు 3 కకారములు 3 బిందువులు 3 నాదములు 3 అకారములు 10 ఏకారము ఒకటి మొత్తము 37 ఉన్నవని చెప్పబడెను. వానికి 36 తత్త్వములును, తత్త్వములనతిక్రమించిన అద్వితీయబ్రహ్మమును, అర్థము.

శివ, శక్తి, సదాశివ, ఈశ్వర, శుద్ధవిద్య, మాయా, కలా విద్యా, రాగ, కాల, నియతి, పురుష, ప్రకృతి, అహంకారము బుద్ధి, మనస్సు, శ్రోత్రము, త్వక్కు, నేత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము, వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ, శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము, ఆకాశము, వాయువు అగ్ని, జలము, భూమి, యను ముప్పదియారు తత్త్వములు। వీని యొక్క స్వరూపవివరణము, ఉత్పత్తిక్రమము, సౌభాగ్యసుధోదయమను గ్రంథమునందు సవిస్తరముగ కనబడును। వీనిలో శివ, శక్తి, శుద్ధవిద్య, ప్రకృతి అను తత్త్వములునాలుగును ప్రతి బిందువునకును అర్థము। సదాశివతత్త్వము మొదలుకొని పురుషాంతతత్త్వమువరకుగల పదితత్త్వములలో శుద్ధవిద్య తింపోశీణ

ములో చేరినందున తక్కిన 9 తత్వములు నాదమునకు అర్థము. శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములయిదును, ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, భూములయిదును, శ్రోత్ర, త్వక్కు, నేత్ర, జిహ్వా ఘ్రాణములయిదును, వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ అను అయిదును, మొత్తము ఇరువదితత్వములును, హాకారము మొదలగువానికి అర్థము। అహంకారము బుద్ధి, మనస్సుఅను తత్వములు మూడును, మూడుకకారములకును, పదిఅకారములకును అర్థము. ఏకారమునకు తత్వాతీతమైన బ్రహ్మము అర్థమని తెలిసికొనవలెను. హాకారాదులకు శబ్దాదులు అర్థమని చెప్పినటుల ఇంద్రియములు మొదలగునవి ఈయీఅక్షరములకర్థమని చెప్పలేదు. కాని అచ్చులు హల్లులుయొక్క విభాగముచేత 36 తత్వములును, తత్వములనతిక్రమించిన బ్రహ్మమును చెప్పునట్టి ఈమహావిద్య నాచేత నుపాసన చేయబడుచున్నదని "స్వరవ్యంజనభేదేన సప్తత్రింశత్ప్రభోధినీ। సప్తత్రింశత్ప్రభేదేన షట్త్రింశత్తత్వరూపిణీ। తత్వాతీతస్వభావాచ విద్యైషా భావ్యతే మయా" అనుశ్లోకముచేత చెప్పబడుచున్నది.

ఇక్కడఫలితార్థమేమనగా— మంత్రమందైన మిగిలినఅక్షరములకు వాచ్యార్థముచేతను, లక్ష్యార్థముచేతను చెప్పబడిన 36 తత్వములును, ఏకారముచేత చెప్పబడిన తత్వాతీతబ్రహ్మమేకాని వేఱుకాదు. మంత్రావయవములచే చెప్పబడు విశ్వము విద్యారూపమగు మంత్రముకంటె వేఱుకాదు. జన్యము (పుట్టించబడిన) ఘటము. జనక (పుట్టించెడి) మృత్తుకంటె వేఱుకాదు. వాచ్యమగు నర్థము వాచకమగు శబ్దముకంటె వేఱుకాదు. కలము అను శబ్దము కలము అనే అర్థమును చెప్పవస్తువును

విడిచియుండదు. ఇట్లు బ్రహ్మమునుండి పుట్టిన ఏకారవాచ్యమగు జగత్తు ఏకారేతరబీజవాచ్యమయినను బ్రహ్మ జగత్తులకు అభేదమనియు, నీజగత్తునకు విద్యతో అభేదమనియు, గురు శిష్యపరంపరవలన నీయర్థమును తెలియవలయుననియు నని గురుసంప్రదాయము.

జన్యజనకయోః భేదాభావాత్ వాచ్యస్య వాచకేనాపి ।
బ్రహ్మణి జగతో జగతిచ విద్యాఽభేదస్తు సంప్రదాయార్థః॥

తా॥ శబ్దార్థములవలెనే పుట్టినదానికిని పుట్టించుదానికిని భేదములేనందున బ్రహ్మమందు జగత్తుకును, జగత్తుయందు విద్యకును, అభేదమే సంప్రదాయార్థము. యోగ్యమైనగురు పారంపర్యక్రమముచేత నివ్వబడినది కనుక సంప్రదాయార్థము.

4 నిగర్భార్థము॥

పరమశివే నిష్కలతా తదభిన్నత్వం స్వదేశికేంద్రస్య ।
తత్కరుణాతస్స్వస్మిన్నపి తదభేదో నిగర్భార్థః ॥ 29 ॥

తా॥ పరశివుడైన బ్రహ్మమందు నిర్గుణత్వమును, అట్టిబ్రహ్మముతో తనగురువరునకు అభేదమును, అట్టి గురుకృపవలన శివగర్భమువందు ప్రవేశముగల తనకు వారితో నభేదమే నిగర్భార్థము. 29 ॥

5 కౌలికార్థము॥

పరదేవతకును, మంత్రమునకును, శ్రీచక్రమునకును, గురువునకును, తనకును, అభేదమే కౌలికార్థము.

ఈ అయిదింటిధర్మము సమానముగుటచేత భేదములేదు. తంత్రరాజమునందు "గణేశగ్రహనక్షత్రయోగినీరాశిపీఠతః" అనుశ్లోకమువలన పరదేవత గణేశులుమొదలగు ఆఱుగురియొక్క స్వరూపమని చెప్పబడినది కనుక సమానధర్మము॥

ముందుగాపరదేవతయందు గణేశత్వముచెప్పుచున్నారు:

మాతా నిరుపమతేజోమయ్యా స్వస్యాసురీచిరూపాణాం।
ఆవరణదేవతానా మీశత్వాదుచ్యతే గణేశీతి ॥ 30 ॥

తా॥ సాటిలేని తేజస్సుగల పరదేవత తనకిరణములగు 111 రు ఆవరణదేవతలను, తంత్రభేదముచేత నితరదేవతలను నియమించుటచేత గణేశి అని చెప్పబడుచున్నది.

ఇచ్ఛాది త్రిసమష్టిః గుణత్రయాధ్యాఽనలేందురవినేత్రా।
ఏవం నవభిర్యోగాత్ గ్రహరూపేత్యుచ్యతే మాతా ॥ 31 ॥

తా॥ సూర్య చంద్రాగ్నులనెడి నేత్రములు మూడును సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూడును, ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశక్తులుమూడును మొత్తము 9 చే పరదేవత గ్రహరూపురాలన బడును.

శ్లో॥ ఇంద్రియదశకే నాంతఃకరణచతుష్కేణ విషయదశకేన। ప్రతిపురుషం గుణతత్త్వైః (ప్రకృతిగుణపురుషతత్త్వైః) జాతా నక్షత్రరూపిణీ మాతా ॥ 32 ॥

తా॥ శ్రోత్రము, త్వక్కు, నేత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణములు జ్ఞానేంద్రియములు 5, వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థలను కర్మేంద్రియములు 5, ప్రకృతి, అహంకారము, బుద్ధి, మనస్సులు 4, శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము మాట్లాడుట, గ్రహించుట, నడచుట, విడిచిపెట్టుట, ఆనందించుట అనువిషయములు 10 సత్త్వరజస్తమోగుణములు 3 (లేక ప్రకృతి, గుణ, పురుష, తత్త్వములు 3) మొత్తము 27ను ప్రతిపురుషునియందును గలవు గనుక జగద్రూపయగు పరదేవత నక్షత్రరూపురాలు.

శ్లో॥ నరపతి రవికాష్టా వట్సముద్రిద్విసంఖ్యై రకడబవహాపూర్వై రక్షరై ర్వేష్టితాభిః। డరలకసహావర్ణా ద్యాకినీభిస్సమేతా ఘటితతనురితీయం కథ్యతే యోగినీతి॥ 33॥

తా॥ అకారాది అచ్చులు 16 కకారాది ఠకారాంతమువరకు 12 డకారాది ఫకారాంతమువరకు 10 బకారాది లకారాంతమువరకు 6 వకారాది సకారాంతమువరకు 4 హక్షఅనునవి2 మొత్తము 50 అక్షరములతోను. డాకినీ, రాకినీ, లాకినీ, కాకినీ, సాకినీ, హాకినీ అను ఆరుశక్తులతోను కలిసియున్న శరీరము గలది గనుక పరదేవత యోగిని అని చెప్పబడుచున్నది.

I 16 దళములుగల విశుద్ధిచక్రమునందు చర్మమునకు ప్రభువగు డాకినీశక్తి అకారాది అచ్చులు 16 ను చెప్ప అమృతా మొదలగు దేవతలతోను.

II 12 దళములుగల అనాహతచక్రమునందు రక్తమునకు ప్రభువగు రాకినీశక్తి కకారాది 12 అక్షలములను చెప్ప కాలరాత్రి మొదలగు శక్తులతోను,

III 10 దళములుగల మణిపూరకచక్రమునందు మాంసమునకు ప్రభువగు లాకినీశక్తి డకారము మొదలుగాగల 10 అక్షరములను చెప్ప డామర్యాదిశక్తులతోను,

IV 6 దళములుగల స్వాధిష్ఠానచక్రమునందు మెదడునకు ప్రభువగు కాకినీశక్తి బకారాది ఆరక్షరములను చెప్ప బందిన్యాది శక్తులతోను,

V 4 దళములుగల మూలాధారచక్రమునందు ఎముకలకుప్రభువగు సాకినీశక్తి వకారాది నాలుగక్షరములను చెప్ప వరదా మొదలగు శక్తులతోను,

VI 2 దళములుగల ఆజ్ఞాచక్రమునందు కొవ్వునకు ప్రభువగు హాకినీశక్తి "హం, క్షం" అను రెండక్షరములనుచెప్పు హంసవతి, క్షమావతి యను శక్తులతోను ఆవరింపబడియున్నవి. అట్టి హాకినీ మొదలగు శక్తులతోను, ఆవరణదేవతలతోను కూడియున్న శరీరముగలది గనుక పరదేవత యోగిని అని చెప్పబడును. ధాతువులేడని ప్రసిద్ధము. అట్టిధాతువులకు ప్రభువగు యాకినీ శక్తి, అమృతా మొదలగు సమస్తశక్తులతో సహస్రారమునందు ఆయాసంఖ్యలుగల దళములయందు ఉండునని తంత్రములయందుప్రసిద్ధము. అట్లే షోఢాన్యాసమందును ఒక్కొక స్థలమందు చూడబడును. గాని యోగినిహృదయమునందు చెప్పినట్లే ఆరున్యాసములుమాత్రమిక్కడ చెప్పబడెను.

పంచభిర్నాగకూర్మాద్యైః ప్రాణాపానాది పంచభిః ।
జీవాత్మపరమాత్మాభ్యాం చైషా రాశిస్వరూపిణీ ॥ 34 ॥

తా॥ నాగ, కూర్మ, కృకర, దేవదత్త, ధనంజయ మను నయిదు నుపవాయువులు. ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమాన అను నయిదువాయువులు. జీవాత్మ, పరమాత్మ అనునవి రెండు మొత్తము 12 యొక్క స్వరూపమగుటవలన పరదేవత రాశిస్వరూపురాలు.

గణేశాదులకువలెనే పీఠములకును సంఖ్య సమానము కనుక వేరుగా చెప్పలేదు.

విద్యయందు గణేశాదిత్వమును చెప్పుచున్నారు.

అకథాదిక షోడశార్ణాత్మక తార్తీయక కామవాగ్భవైః ।
ఘటితాచ పరాది వాగ్గణై రితి విద్యాపి గణేశరూపిణీ ॥ 35 ॥

తా॥ అకారాది 16 అచ్చులును శక్తికూటము. కకారాది

16ను కామరాజకూటము. సకారాది 16ను వాగ్భవకూటము. పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీరూపములుకూడా వ్యష్టిసమష్టిభేదములచేత సీమూనుకూటములే. అందువలన శబ్దసమూహమునకు అధిష్ఠానమగు సీవిద్య గణేశరూపమని చెప్పబడెను.

శ్లో॥ బిందుత్రయ నాదత్రయ తదన్యకూటైర్గ్రహాత్వమిహ ।
నక్షత్రత్వంచ దశాకారాణాం వ్యంజనైరపార్థక్యాత్ ॥

తా॥ మూడుకూటములలోని బిందువులుమూడును, నాదములు మూడును, బిందునాదములకంటె నన్యమయిన బీజకూటములు మూడును కలిసిన మొత్తము 9 కనుక "బీజబిందుధ్వనీనాంచ త్రికూటేషు గ్రహాత్మికా" అనువచనమువలన విద్య గ్రహరూపము.

సంప్రదాయార్థప్రకరణమునందు విద్యకు హల్లులమీదనుండు అచ్చులను పదింటని వేరుగా లెక్కచేసి 37 అక్షరములు చెప్పబడినవి. అట్లువేరుచేయని యెడల 27 అక్షరములు. కనుక నక్షత్రరూపమయినది. "హృల్లేఖాత్రయసంభూతైః తిథిసంఖ్యైస్తథాక్షరైః। అన్యైర్ద్వాదశభిర్వర్ణైరేషా నక్షత్రరూపిణీ" అను వచనము ప్రమాణము.

హృల్లేఖాభిస్తిసృభిః తదన్యకూటైశ్చ యోగినీయోగాత్ ।
రాశీభూతాప్యేషా తిసృణాం పూర్వాక్షరైరైక్యాత్ ॥ 37 ॥

తా॥ హ్రీంకారములు 3 వీనికంటె అన్యమైనకూటములు 3 మొత్తము 6 గనుక సీవిద్య యోగిని యనబడును. విద్యయందుగల 15 అక్షరములలో లకారములు మూడును హ్రీంకారములతో నైక్యము చేయునపుడు 12 అక్షరములు గనుక రాశిరూపము.

శ్లో॥ దేవ్యారూపాంతరత్వేన విద్యాయాస్తదభేదతః।
గణేశగ్రహనక్షత్ర యోగినీరాశిపీఠతా ॥ 38 ॥

తా॥ విద్య దేవియొక్క రూపాంతరము. కనుక గణేశగ్రహనక్షత్రయోగినీరాశిపీఠములు దేవికివలె విద్యకును గలవు.

చక్రరాజమందు గణేశాదిత్వమును చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ రేఖాదలకోణగణైః ఘటనాచ్చక్రే గణేశత్వం।
త్రైలోక్యమోహనాద్యైః నవభిః చక్రైః గ్రహత్వంచ ॥

తా॥ చక్రమునందు చతురశ్రములు 3 వర్తులములు 3 దళములు 24 కోణములు 43 ఉండుటవలన చక్రమునకు గణేశరూపము. త్రైలోక్యమోహనచక్రము మొదలుకొని సర్వానందమయచక్రమువరకు 9 చక్రములు కనుక నవగ్రహస్వరూపము.

వృత్తత్రయ ధరణీత్రియ మన్వశ్రాణాం విభజ్య గణనేన।
సప్తభిరితరైశ్చక్రైః చక్రే నక్షత్రరూపత్వం ॥ 40 ॥

తా॥ చక్రమునందు వృత్తములు 3 భూపురములు 3 మన్వశ్రములు 14 ఇతరమగుచక్రములు 7 మొత్తము 27 ఉండుటవలన నది నక్షత్రరూపము. ॥ 40 ॥

శ్లో॥ పంచచతుశ్శక్త్యనలాబిందుర్వృత్తంచ భూబింబం।
ఏవం ద్వాదశసంఖ్యైర్ఘటనాచ్చక్రస్య రాశిత్వం ॥41॥

తా॥ చక్రమునందు శక్తిచక్రములు 5 (తనకు అభిముఖముగా అగ్రకోణములు గలవి) శివచక్రములు 4 బిందువు 1 వృత్తము 1 భూపురము 1 మొత్తము 12 ఉండుటవలన రాశిరూపము. వృత్తమనగా రెండుపద్మములతో కలిసినది.

శ్లో॥ చక్రం విద్యాక్షరైరేవ జననాత్తదభేదవత్ ।

దేవ్యా రూపాంతరత్వాచ్చ తేనయుక్తో క్త రూపతా ॥ 42

తా॥ చక్రము విద్యాక్షరములచేత పుట్టుటవలనను, దేవి యొక్క రూపాంతరమైన మంత్రముతో అభేదమగుటవలనను, చక్రమునకు దేవీస్వరూపముకలుగుట యుక్తమే.

శ్లో॥ యావన్మాతృకముదితాన్యేకసమేతాని పంచాశత్ ।
పీఠాని పునర్గణితాన్యోజాపూరాకాని చత్వారి ॥ 43 ॥

తా॥ మాతృకాక్షరములవలెనే పీఠములును ఏబదియొకటి। అవిగాక ఓఢ్యాణ, జాలంధర, పూర్ణగిరి, కామగిరి అనెడు నాలుగుపీఠములు కూడా కలవు.

శ్లో॥ గణపగ్రహాభాదీనాంశశినిధితారర్తుసూర్యసంఖ్యానాం
మేలనతః పీఠాని జ్ఞేయాన్యేతేషు పంచపంచాశత్ ॥44

తా॥ గణపతి 1 గ్రహములు 9 నక్షత్రములు 27 యోగినులు 6 రాసులు 12 మొత్తము 55 పీఠములుగా తెలిసికొనవలెను.

చక్రరాజము మంత్రముయొక్క అక్షరములచేత పుట్టినదని రెండుశ్లోకములచేత చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ కత్రితయాదీకారాత్ బిందుర్జాతః తదగ్రిమేచక్రే।
హృల్లేఖాభిస్తత్పరచక్రత్రితయం హకారాభ్యాం ॥
ఏకారేణచ తత్పరచక్రం జాతే సకారాభ్యాంచతు
రశ్రాణి లకారైరేవం విద్యాక్షరేణ చక్రజనిః ॥ 46 ॥

తా॥ శ్రీచక్రమందలి బిందువు ఈకారముచేతను, మూడు కకారములచేతను, త్రికోణ, వసుకోణములు రెండును, మూడు హ్రీంకారములచేతను, అంతర్దశార, బహిర్దశార, చతుర్దశారములు తిన్ను, రెండు హకారములచేతను, ఏకారముచేతను, నాగదళ, షోడశారములు 2న్ను, సకారములచేతను, చతురశ్రము,

లకారములు మూడింటిచేతను పుట్టినవి. కనుక విద్యాక్షరము
ల చేత శ్రీచక్రోత్పత్తియయినది.

శ్లో॥ ఏతత్త్రితయాభిన్న స్వగురు స్తదభేదభావనాదార్ఢ్యాత్ ।
తేన గణేశాదిమయ స్తద్వయయాచ స్వయంతథారూపః॥

తా॥ మంత్రము, దేవత, చక్రము, అనునీమూడింటికి దృఢ
మైన అభేదధ్యానమువలన తనగురువు ఆమూడింటితో భేదము
లేనివాడును, గణేశ గ్రహనక్షత్ర యోగినీరాశిపీఠములయొక్క
స్వరూపుడును, గురుకృపచేత తానును (సాధకుడు) అట్టిరూప
ముగలవాడే. ॥ 47 ॥

శ్లో॥ ఇత్థం మాతా విద్యా చక్రం స్వగురు స్స్వయంచేతి ।
పంచానామపి భేదాభావో మంత్రస్య కౌలికార్థోయం॥

తా॥ ఇట్లు పరదేవతకు, మంత్రమునకు, చక్రమునకు, తన
గురువునకు, తనకును భేదములేకపోవుటయే కౌలికార్థము. ॥48

కౌలికార్థము సమాప్తము.

6 సర్వరహస్యార్థము॥

శ్లో॥ ద్వాదశ షోడశ దశభి స్తపన శశి దహన కలాభిరాకీ
ర్ణైః । పంచాశద్భిర్వర్ణై రభిన్న దేహాకులీనకుండలినీ ॥ 49 ॥
బిసతన్వీ తటిదాభా మూలాధారస్థ పద్మశృంగాటాత్ । భిత్వా
మూలహృదాజ్ఞాగతవహ్నిరవీందుమండలత్రితయం ॥ 50 ॥

తా॥ సూర్యకళలైన తపిన్యాదులు 12ను కకారము మొదలు
కొని క్రమముగా ముందుకు పండ్రెండక్షరములతోను, భకా
రము మొదలుకొని క్రమముగా వెనుకకు 12 అక్షరములతోను,
చంద్రకళలైన అమృతాదులు 16ను అకారాది 16 అచ్చులతో

న్న, అగ్నికళలయిన ధూమ్రార్చి మొదలగునవి పదియును యకారము మొదలుకొని పదియక్షరములతోను, కూడికొనియున్నవి. ఇట్లు ఏబదియక్షరములతో ఐక్యముకలది కులకుండలియనబడును. ఆకుండలి త్రికోణమునకు పైని మూడున్నర చుట్లు వలయాకారముకలిగి అధోముఖముగ కూర్చుండినదై యోగమర్యాద తెలిసిన యోగులచేత ఊర్ధ్వముఖముగా లేపబడుచున్నది ఆకుండలి తామరకాడలోని దారమువలె సూక్ష్మముగనుండి మెరుపుతీగవంటికాంతితో మూలాధారపద్మమునుండి బయలుదేరి మూలాధార, అనాహత, ఆజ్ఞాచక్రములందలి అగ్ని, సూర్య చంద్రమండలములు మూడింటిని భేదించుచున్నది.

శ్లో॥ సా వ్యోమ్ని చిచ్ఛరీరక మండలమధ్యేఽకులేన (వ్యోమని చిచ్ఛశిమండలమధ్యేత్వకులేన) సంగమ్య। ఉభయాంగ సంగజన్యం ప్రవాహయంతీ సుధాపూరం॥ 51॥

తా॥ మూలాధారమునుండి బయలుదేరిన కులకుండలి పరమవ్యోమయందు జ్ఞాన, చంద్రమండలమందలి అధోముఖసహస్రదళకమలములమధ్యనున్న అకులకుండలితోకలిసికొని రెండింటియొక్క సంబంధమువలన పుట్టిన అమృతధారను ప్రవహింపచేయుచు డాకిన్యాదులయొక్క మండలములను తడుపుచున్నది. పరమవ్యోమ యనగ లలాటమునకు పైని కపాలోర్ధ్వభాగమున కంఠమున రెండుఅంగుళములకు పైనున్న ద్వాదశాంతమనెడి శిరస్సుయొక్క ప్రదేశము॥ 51॥

శ్లో॥ స్వయమపి తత్పానవశాత్ మత్తాభూత్వా పునశ్చ తేనైవ। (సుషుమ్నా) మార్గేణ పరావృత్య స్వస్మిన్ స్థానే సుఖం స్వపితి॥ 52॥

తా॥ అమృతపానసంబంధమువలన కుండలియును మదించి తిరిగి ఆసుషుమ్నామార్గముచేతనే వెనుకకువచ్చి తనస్థానము నందు సుఖముగా నిద్రించుచున్నది. ఇవి యోగులకు అనుభవసిద్ధము శాస్త్రము తెలిసి అనుభవములేనపుడు గురుముఖము వలననే విచారణచేసి తెలిసికొనతగినది.

సాతుద్విద్యైషా నతతో భిన్నా (శివా) జగన్మాతా।
అస్యాస్స్వాభిన్నత్వం శ్రీవిద్యాయా రహస్యార్థః॥ 55॥

తా॥ ఈకుండలినియు శ్రీవిద్యయే కాని యన్యముకాదు. కనుక ఈకుండలి, శ్రీవిద్య, పరదేవత, తాను సకరూపులే కాని వీరికి భేదమేమియులేదు.

8 నామార్థము—9 శబ్దరూపార్థము॥

శ్లో॥ తత్తద్వర్ణార్థేయం తత్తద్వర్ణస్వరూపేయం।
ఇతితు శ్రీవిద్యాయాః నామార్థః శబ్దరూపార్థః॥ 56॥

తా॥ ఈపరదేవత విద్యయందుగల ఆయావర్ణములకు అర్థమయినది గనుక నామార్థము. ఆయావర్ణశబ్దములచేత కకారము మొదలగు ఏబదియెనిమిది వర్ణములు గ్రహింపబడుచున్నవి కనుక శబ్దరూపార్థము. నామార్థము మూడు విధములు. 58 వర్ణములుగలది అని 37 వర్ణములు గలదని లేక 15 వర్ణములు గలదని॥

10 నామైకదేశార్థము॥

శ్లో॥ కల్యాణ్యేకాక్షర్యా వీశతీత్రిచాపి లలితాచ। ఇత్థం నామ త్రిశతీ వాచ్యోర్థః తత్తదక్షరస్యాపి॥ 57॥ తిథిమిత బిందుగణోత్తరగజరసగిరిదస్రనామసంఖ్యాకాః। అర్థాభవంతి యోగాత్ నామ్నా నామైకదేశస్య॥ 58॥

తా॥ కల్యాణీ, ఏకాక్షరి, ఈశిత్రి, లలిత, అని ఆయాఅక్షరములకు అర్థము త్రిశతినామములలో చెప్పబడినది. నామమునకును, నామములో కొంతభాగమునకును సంబంధమువలన 15 బిందువులు అంతమునందుగల 8-6.7-2-3 సంఖ్యగల అర్థములగును. నామార్థ, శబ్దరూపార్థ, నామైకదేశార్థముల లో మూడవదైన నామైకదేశార్థమందు నామములో కొంత భాగమయిన ఒక్కొకఅక్షరమునకు 19 విధములయినఅర్థము చెప్పుటవలన ఇన్నిఅర్థములగును. "అంకానాం వామతో గతిః" అను శాస్త్రమువలన ముందుగా 15 బిందువులనువ్రాసి వానికి వామభాగమునందు 8 మొదలగు సంఖ్యలనుక్రమముగా వ్రాయవలయును. ఈప్రకారము అంకెలను వ్రాయగా 327 పరార్థములు 68 అంత్యములుగల అర్థభేదములు త్రిశతికి కలుగుచున్నవి. (327 68 000000000000000) ఒకటి, పది, నూరు, వెయ్యి, పదివేలు, లక్ష, పదిలక్షలు, కోటి అనియు, అర్బుదం, అబ్జం, ఖర్వం, నిఖర్వం, మహాపద్మం, శంఖం, అని యు, తరువాత జలధి, అంత్యం, పరార్థం అనియు క్రమము గా పదిరెట్లు ఎక్కువకలిగినపేర్లు లీలావతియందున్నవి.

11 శాక్తార్థము॥

శాక్తార్థము రెండువిధములు। అవయవార్థము, శక్తి సమూహార్థము అని॥ అవయవార్థమనగా పరదేవతయొక్క అవయవములను వర్ణించుట॥

శ్లో॥ వాక్కామశక్తికూటై రవయవశో విగ్రహోమాతుః।
ప్రతిపాద్యోత్రాకంఠా దామధ్యాదాచ పాదాగ్రాత్॥

తా॥ ఈఅవయవార్థమునందు కంఠపర్యంతమును, కంఠము

మొదలు మధ్యమమువరకును, మధ్యమము మొదలు పాదాగ్రమువరకును, వాగ్భవ, కామరాజ, శక్తికూటములను భేదముచేత పరదేవతకు అవయవవిభాగము చెప్పబడినది.

శక్తిసమూహార్థము॥

శ్లో॥ వేధో భారత్యౌ మాధవలక్ష్మ్యౌ రుద్రపార్వత్యౌ।
రేఫాంతవర్ణషట్కస్యార్థా క్రమశో విజానీయాత్॥

తా॥ రేఫవరకుగల ఆరక్షరములకు క్రమముగా బ్రహ్మయు సరస్వతి, విష్ణువు, లక్ష్మీదేవి, శివుడు, పార్వతి అనువారర్థము.

శ్లో॥ తావేతాస్సకలాఅపి కామకలావేవ నతతోన్యాః।
సామానాధికరణ్యాదీకారేణాయమర్థోస్య॥ 61 ॥

తా॥ వాణీబ్రహ్మాదులనుచెప్ప రేఫాంతవర్ణషట్కముతో కామకలారూపమగు ఈకారము సమానమంత్రమందు చెప్పబడినందున వీరుఆరుగురును కామకలారూపులేకానియితరులుకారు.

శ్లో॥ అయమేవ కూటయోరపి పరయోరర్థః పరంతుతార్తీయే। ద్వైతీయీకద్వైతీయీక హకారస్సకారతఃపూర్వః॥ 62॥ అన్వయిలిపోక్షరశక్త్యైః శ్శక్తైః నిభావ్యతాత్వాత్ । వామేచ్ఛాదికశక్తిమయతోక్తే రేవశాక్తార్థః॥ 63 ॥

తా॥ ఇట్లే తక్కినరెండుకూటములకును అర్థము. కానిరెండవకూటమందున్న రెండవహకారము మూడవకూటమునందు సకారముకంటె పూర్వమునందు (మొదటనున్నదిగా) అక్షరక్రమమువలన అన్వయము చెప్పవలయును. దీనివలన మూడుకూటములు సమానవర్ణములగును. వాణీబ్రహ్మాదులను చెప్పెడియీయారక్షరములే వామేచ్ఛాది శక్తిరూపములగుటవలన మంత్రమునకు శక్తిసమూహము అర్థము.

12 సామరస్యార్థము॥

శ్లో॥ కహయోర్లసయోరర్థా శివశక్తీ శుద్ధయోరచోశ్శక్తిః।
ఉభయోస్సమరసభావో హ్రీల్లేఖాయాః పరంబ్రహ్మ॥

తా॥ కకార హకారములకు శివుడును, లకార సకారములకు శక్తియు అర్థము. కేవలమగు అచ్చులగు ఎ, ఈలకు శక్తి అర్థము. హ్రీంకారములకు శివశక్తులిద్దరియొక్క సామరస్యమే అర్థము. అదే పరబ్రహ్మము.

బ్రహ్మైవ శివశ్శక్తిశ్చేతి ప్రత్యేకకూటార్థః।
శివశక్తిసామరస్యాద్విద్యాయా ఏవ సామరస్యార్థః॥

తా॥ శివుడును, శక్తియు శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపమని ప్రతికూటమునకు అర్థము. శివశక్తులసామరస్యమువలననే విద్యకును ఈసామరస్యార్థము కలిగెను. "కత్రయం హద్వయం చైవ శైవో భాగః ప్రకీర్తితః। శక్త్యక్షరాణి శేషాణి హ్రీంకార ఉభయాత్మకః" ఈవచనముచేత కకారములు మూడు హకారములు రెండును శివబీజములు. హ్రీంకారములు మూడును ఉభయస్వరూపబీజములు. మిగిలినవి శక్తిబీజములు అని చెప్పబడెను.

13 సమస్తార్థము॥

కనదీప్తావితిధాతోః ప్రకాశకత్వం కకారార్థః।
అధ్యయనార్థకతేజస్యాదేకారస్తదీయకరణార్థః॥ 66॥

తా॥ కనధాతువు ప్రకాశను చెప్పును. దీనివలన కకారమునకు ప్రకాశింపచేసుట అర్థము. ఎకారమునకు ప్రకాశకలుగ చేయుటని అర్థము.

శ్లో॥ వర్ణద్వయమేలనతః ప్రకాశికాబుద్ధిరిత్యర్థః।
ఈవ్యాప్తావితి ధాతోస్తస్యావ్యాప్తిస్తృతీయవర్ణార్థః॥

తా॥ ఈ రెండు అక్షరముల సమష్టివలన ప్రకాశింపచేయుబుద్ధి అని అర్థము. ఈఅ నేధాతువునకు వ్యాపించుట అని అర్థమగుట వలన ఈ కారమునకు బుద్ధి వ్యాపించుట అర్థము.

శ్లో॥ తస్యాలహార్యాధిక్యం తన్నిర్మాణం లకారార్థః। హన హింసాయామితి వై శౌర్యం ప్రత్యర్థి హననకరణత్వాత్ ॥ 68 ॥

తా॥ అట్టిబుద్ధిని అధికముగా వ్యాపింపచేసుట లకారమునకు అర్థము. హనధాతువు హింసను చెప్పును. గనుక హకారమునకు అంతశ్శత్రువులయొక్క నాశమునకు కారణమగు పరాక్రమము అర్థము.

శ్లో॥ సంభోగసాధనం ధనముపభోగార్థాత్ । స్యతేః సునో తేర్వా। కముకాంతావితి ధాతోరిచ్ఛావిషయోంగనాదిః కం ॥

తా॥ విశేషభోగములకు సాధనమగు ధనము సోధాతువువలనగాని, సుధాతువువలనగాని పుట్టినసకారమునకు ఉపభోగము అర్థము. కముధాతువునకు ఇచ్ఛ యర్థము. కనుక కవర్ణమునకు ఇచ్ఛలోవిషయమగు స్త్రీమొదలగునవి అర్థము.

శ్లో॥ ఏషాం గమనం ప్రాపణమోహాజ్ గత్యర్థధాతుజన్యం హం। తస్యాతిశయోలహరీ తత్రత్నిష్టస్వవర్ణదీర్ఘేణ ॥ 70 ॥ ఈకార స్త్వర్థః కీర్తిస్సర్వాసు దిక్షు దీప్తత్వాత్ । ఈవ్యాప్తావితి ధాతోర్నిర్మితిరనయోర్మకారార్థః ॥ 71 ॥

తా॥ పరాక్రమమును, ధనమును, స్త్రీమొదలగు వానిని పొందించుటయే గత్యర్థముగల హకారమునకు అర్థము. అట్లు విశేషముగా పొందించుటయే లహరీ అను మూడు అక్షరములకు మిళితార్థము. ఈకారమునందు సవర్ణదీర్ఘముచేత రెండు ఈ కారములు కలిసియున్నవి. ఒక ఈ కారమునకు

కీర్తియు, రెండవ ఈకారమునకు వ్యాప్తియు, మకారమునకు వీనిని వ్యాపింపచేసుటయు అర్థము.

శ్లో॥ వాగ్భవకూటస్యార్థః సూక్ష్మమతివ్యాపనాధిక్యం।
శౌర్యధనస్త్రీ (శ్రీ) యశసామాధిక్యం కామరాజార్థః॥72॥

తా॥ సూక్ష్మబుద్ధిని అధికముగా వ్యాపింపచేసుట వాగ్భవకూటమునకు అర్థము. పరాక్రమము, ధనము, స్త్రీ, కీర్తి, వీనియొక్క ఆధిక్యము కామరాజకూటమునకు అర్థము.

ఏతే సమ్యక్కలయతి సకలహాత్ తేహాకారస్యాత్।
నిఖిలజగత్సంహర్త్రీత్యర్థస్తస్యాపి వర్ణస్య॥73॥

తా॥ ఈరెండుకూటములఅర్థమును లెస్సగా గలిగించుట సకలు శబ్దమునకర్థము. హృధాతువునకు హరించుట అర్థముండుటవలన సమస్తలోకములను సంహరించునదియని హ్రాకారమునకర్థము.

ఈకారః ప్రశిష్టః సృష్టిస్థితిరూపదీప్తికర్త్ర్యర్థః।
యద్వా హృదిఖే దహరే ప్రకాశతే తేన మాతాహ్రీః।

తా॥ మిగిలినఈకారమునకు సృష్టి, స్థితి, రూపమగు కాంతిని చేయునదని అర్థము. లేక హృదయాకాశమునందు ప్రకాశించుచున్నది గనుక పరదేవత హ్రీః అని చెప్పబడుచున్నది.

సకలాంతేన పదేన హ్రీంకారే కర్మధారయః కార్యః।
తస్య విశేష్యోమస్స్యాన్నాదార్థ స్సంవిదర్థోవా॥75॥

తా॥ సకలశబ్దము అంతమందుగల పదమునకును, హ్రీశబ్దమునకును కర్మధారయసమాసము చేయతగినది. దానికి విశేష్యమగు మకారమునకు నాదముగాని, జ్ఞానముగాని అర్థము గనుక బుద్ధి, శౌర్యము, ధనము, స్త్రీ, కీర్తి యనువానిని విశే

వముగా చేయునదియు, సమస్త జగత్సృష్టి స్థితి సంహారముల ను చేయునదియు, హృదయాకాశమునందు న్నదియు, నాద, జ్ఞాన స్వరూపమయినదియు నగు బ్రహ్మమే. మంత్రమునకు అర్థము.

శ్లో॥ ధాతోర్బహ్వర్థత్వాత్ బహులగ్రహణాత్ పృషోదరాదిత్వాత్ । ఆకృతిగణపాఠేన స్వేచ్ఛానుగుణాదుణాది కల్పనతః॥ 76 ॥ ఛందసి సర్వవిధీనాం వైకల్పికతావశా దముష్యమనోః । సిద్ధైః కథితే౽ర్థే౽స్మిన్ వైయాకరణానుశాసనానుమతిః ॥ 77 ॥

తా॥ ధాతువు అనేకర్థములుకలదగుటవలన బహులశబ్దము యొక్క గ్రహించుటవలనను, పృషోదరాది ఆకృతిగణమందు పఠించుటవలనను తనఇచ్ఛకు అనుగుణముగా ఉణాదిప్రత్యయములను చేయుటవలనను ఛందస్సునందు సమస్తశాస్త్రములకు వికల్పముండుటవలనను, మంత్రమునకు ఈఅర్థము చెప్పుట వ్యాకరణశాస్త్రసమ్మతమయియున్నది. ॥ 76-77 ॥

శ్లో॥ బహుతరసమాసయోగాత్సమస్తపురుషార్థసాధనత్వోక్తేః । సంక్షేపాత్సారోక్తేః శ్రీవిద్యాయాస్సమస్తార్థః ॥ 78 ॥

తా॥ అనేకసమాసములయొక్క సంబంధమువలనను, అనేక పురుషార్థములకు సాధనముగా చెప్పుటవలనను, స్వల్పశబ్దమువలననే ముఖ్యార్థము చెప్పుటవలనను శ్రీవిద్యకు ఇదిసమస్తార్థము.

14 సగుణార్థము.

శ్లో॥ విధిరేకారో హరిరకార ఈశస్త్వార్థమీడపదం ।
ద్విస్వరమధ్యగతస్య డకారస్య లకారాదేశః ॥ 79 ॥

తా॥ క కారము బ్రహ్మను, ఏకారము విష్ణువును, అకారము శివుని చెప్పును. ఆఅకారము ఏకారమునందు పూర్వరూపము

చేత కలిసియున్నది. ఈడశబ్దమునకు స్తోత్రము అర్థము. రెండు అచ్చులైన ఈకారమునకును, డకారముమీదనున్న అకారమునకును మధ్యనున్న డకారమునకు లకారమాదేశమగును.

తేన ఋగ్వేదాత్మత్వం సూచితమాద్యస్య కూటస్య।
క్రమశోఽగ్రిమకూటయుగే తేనయజుస్సామతా సిద్ధా ॥ 80॥

తా॥ కనుక మొదటికూటమునకు ఋగ్వేదరూపత్వము సూచింపబడినది. క్రమముచేత తక్కిన రెండుకూటములకు యజుర్వేద సామవేదరూపములని సిద్ధించినది.

హ్రీమితి నామవిశేష్యం నపుంసకం బ్రహ్మలక్షకత్వేన।
విధిహరిగిరిశైరీడ్యం బ్రహ్మేతి ప్రథమకూటార్థః ॥ 81 ॥

తా॥ హ్రీం అనునది విశేష్యము. బ్రహ్మను చెప్పుటచేత నపుంసకలింగము. బ్రహ్మ విష్ణు శివులచేత స్తోత్రముచేయబడు బ్రహ్మమని మొదటికూటమునకు అర్థము.

శ్లో॥ హసకంతు హసద్వదనం మతం కకారస్య వదనవాచిత్వాత్ । యద్వా హస ఆనందః కస్సూర్యో హస్తు చంద్రస్స్యాత్ ॥ 82॥ ఏతౌ లౌ నయనే యస్యైశత్కహాలం రవీందునేత్రమితి। తేన ప్రకాశకత్వాత్ చిద్రూపత్వంచ నిగదితంభవతి॥

తా॥ "హస" శబ్దమునకు ప్రకాశించుటయు, "క" శబ్దమునకు ముఖమును అర్థము. కనుక "హసక" శబ్దమునకు ప్రకాశించుచున్న ముఖముకలదని అర్థము. లేక "హస" శబ్దమునకు ఆనందము అర్థము. కకారమునకు సూర్యుడును, హకారమునకు చంద్రుడును, లకారమునకు నేత్రములును అర్థము. కనుక "హసకహల"అనుశబ్దముచేత పరమేశ్వరి సూర్యచంద్రులు నేత్రములుగల్లదై ఆనందరూపయగుటవలన చిద్రూపయనిసిద్ధించినది.

విధిహరిగిరీశేడ్యత్వే హేతూపతే హసత్వే కహలత్వే।
తేనాత్మమితానందం చిద్బ్రహ్మేతి ద్వితీయకూటార్థః ॥84॥

తా॥ రెండవకూటముచేత పరమేశ్వరి సూర్య చంద్రులు నేత్రములుగలదై ఆనందరూపయగుటవలన బ్రహ్మవిష్ణుశివులచేత స్తోత్రముచేయబడు పరమానందమైన చిద్బ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది.

సకలాభిన్నహితం సకలం బ్రహ్మేతు తృతీయకూటార్థః।
ఇత్థం గుణగణకథనాత్ విద్యాయా ఏవ సగుణార్థః ॥85॥

తా॥ మూడవకూటమందలి సకలశబ్దముచేతపరమేశ్వరిసమస్తకళల (విద్యల) తోకూడిన పరబ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్లు గుణసమూహమును చెప్పుటచే విద్యకు ఇది సగుణార్థము.

10 వ ప్రకరణము

గురుశిష్యలక్షణకథనము.

గురూపదేశములేని విద్య నిష్ప్రయోజనము. సద్గురువువలన సచ్ఛిష్యునకుపదేశింపబడు నెడల పురుషార్థములు సిద్ధించును. కనుక గురుశిష్యలక్షణములు ముఖ్యముగ దెలియవలయును.

త్రిశతి 71 లక్ష్యార్థా॥

శం॥ వ్యా॥ మనోవిలయరూప హఠ రాజయోగాది సాధనపరిపాకవశేన సాక్షాత్కృతం చైతన్యం లక్ష్యఇత్యుచ్యతే। అర్థ్యతే యాచ్యతే గురుంప్రతి ఇతి అర్థః। లక్ష్యోయోఽర్థః। చిత్స్వరూపపరమానందరూపః। సోపి సైవేతి తథా॥

తా॥ మనోలయరూపములగు హఠయోగము, రాజయోగము మొదలగు దృఢసాధనములచేత సాక్షాత్కరింపబడిన చైతన్యము లక్ష్యమనబడును. గురువులనాశ్రయించి తెలియదగిన చిదానందస్వరూపమే చిచ్ఛక్తి. వాచ్యార్థమును విడిచి యీ లక్ష్యార్థమును గ్రహించుటకు గురుశిష్యలక్షణము చెప్పతగినది.

పరివస్యారహస్యము— శ్లో॥ సద్గురుకులతఃకృపయా లబ్ధాకామానియం సూతే। నిజబుద్ధిమాత్రజన్యా పాపం కన్యా యథా స్వీయా ॥

సద్గురుకృపచేత పొందబడిన ఈవిద్య ధర్మార్థ కామమోక్షములనిచ్చును. స్వబుద్ధిమాత్రముచే గ్రహించిన విద్య తనకన్యను పొందినంతపాపమునిచ్చును.

ద॥ సం॥ 10అ॥ గురుశిష్యవిధిం దేవి సమ్యగ్వక్ష్యామ్యనంశయం ।**॥ జితేంద్రియో జితక్రోధో బ్రహ్మవిద్యాపరాయణః। బ్రహ్మనిష్ఠః శుచిర్దాంతో దుష్ప్రవృత్తిగ్రహవర్జితః। మేధావీ వీతరాగశ్చ శాంతోదాంతస్సమాహితః। శ్రద్ధావాననసూయశ్చ సమ్యగాగమతత్త్వవిత్ । అంతర్యాగపరో నిత్యం న్యాసతత్త్రియ విశోధితః। చిద్విద్యార్థసమాధిస్థః సాంప్రదాయ విచక్షణః॥ 4 ॥ సమ్యక్సంపుటితజ్ఞానీ సదాచారపరోబుజుః। ప్రత్యక్ప్రహ్మైక్యనిపుణ శ్చిద్విద్యాకర్మతత్పరః। బాహ్యార్చనపరిత్యాగి సదాంతర్యాగయోగవిత్ । బాహ్యాంతరాత్మసందృష్టి నిర్ధూతాఖిలకల్మషః। శక్తిమాత్రపరిజ్ఞానీ శక్తితత్త్వార్థవిత్తమః। ఏతాదృశో గురుర్జ్ఞేయో బ్రహ్మవిద్యాపరిగ్రహే॥ 7 ॥

తా॥ ఈబ్రహ్మవిద్యను అపేక్షించువాడు ఇంద్రియనిగ్రహము, క్రోధనిగ్రహము, బ్రహ్మవిద్యయందు ఆసక్తి, బ్రహ్మ

ధ్యానము, పరిశుద్ధి, మనోనిగ్రహము, దుష్టప్రతిగ్రహము లేక పోవుట, మంచిబుద్ధి, వైరాగ్యము, శమము, దమము, సమాధి శ్రద్ధ, అవమానము లేకపోవుట, ఆగమములను బాగుగా తెలిసి కొనుట, అంతర్యాగము, షోఢా, మహాషోఢా, శ్రీచక్ర, న్యాసములను తెలిసియుండుట, చిద్విద్యయొక్క అర్థమును విచారణచేయుట, సాంప్రదాయములు తెలిసియుండుట, యుక్తమగు జ్ఞానము, సదాచారమునందాసక్తి, న్యాయప్రవృత్తి, జీవబ్రహ్మములకు ఐక్యబుద్ధి కలిగియుండుట, చిద్విద్యాకర్మలయందాసక్తి, బాహ్యార్చననువిడిచి సదా అంతర్యాగమునందాసక్తి, సర్వత్ర ఆత్మదృష్టిచేత పాపములులేకపోవుట, శక్తిసూత్రములనెరిగియుండుట, పరదేవతయొక్క తత్వమును తెలిసియుండుట మొదలగు గుణములుగల గురువును ఆశ్రయింపవలయును.

వరివస్య॥ శ్లో॥ బంధనం యోనిముద్రాయా మంత్రాణాం పీఠ్యయోజనం। గురోర్లక్షణమేతావదాదిమాద్యంతువేదయేత్

తా॥ యోనిముద్రను కూర్చుటయు, మంత్రములయొక్క తాదాత్మ్యవిమర్శమును, అకార హకార స్వరూపవిమర్శమును తెలిసియుండుటయే గురువుయొక్కలక్షణము॥

కులార్ణవము— ఆనందాద్యైర్జపస్తోత్ర ధ్యానహోమార్చనాదిభిః। జ్ఞానోపదేశసామర్థ్యం మంత్రశుద్ధిమపీశ్వరి। బోధకత్వంచ విజ్ఞాయ శిష్యోభూయాన్నచాన్యథా॥

తా॥ ఆనందశాంత్యాదులుగలిగి వానిచేతను, జప, స్తోత్ర, ధ్యాన, హోమార్చనాదులచేతను, జ్ఞానమునుపదేశించు సామర్థ్యమును, మంత్రశుద్ధియును, శిష్యునికిబోధచేయు నేర్పుగల గురువునే శిష్యుడు ఆశ్రయింపవలసినది.

క్రియాసాగరము॥ శ్రీగురుః పరమేశాని శుద్ధవేషో మనోహరః । సర్వలక్షణసంపన్న స్సర్వావయవశోభితః ॥ అగ్రగణ్యో గభీరశ్చ పాత్రాపాత్రవిశేషవిత్ । శివవిష్ణుస్సమ స్సాధుర్న చ దర్శనదూషకః । నిత్యే నైమిత్తికే న్యేచ రతః కర్మణ్యానిందితే । యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో గుణదోషవిభేదకః । ఇత్యాదిలక్షణోపేతః శ్రీగురుః కరుణావహః ॥

తా॥ ఓపార్వతీ దంభవేషములేకుండ మనోహరమయిన ఆకారము, సర్వావయవశోభితుడు, సర్వలక్షణములు, సుస్వభావము గలిగి, అగ్రగణ్యుడు, గంభీరుడు, పాత్రాపాత్రవివేకవిచక్షణుడు, శివవిష్ణుసమభావుడు, సాధువు, అన్యమతమునుదూషించనివాడు, అనిందితనిత్యనైమిత్తికకర్మనిరతుడు, యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టుడు, గుణదోషవివేచకుడు నగుగురువు తనకరుణచే శిష్యునిఁదరింపచేయగలడు.

ఆగమము— శ్విత్రీచైవ గళత్కుష్ఠీ నేత్రరోగీచ వామనః । కునఖీ శ్యావదంతశ్చ స్త్రీజితో హ్యధికాంగకః । హీనాంగః కపటీ రోగి బహ్వాశీ బహుజల్పకః । ఏతైర్దోషైర్విహీనో యః సగురుశ్శిష్యసంమతః ॥ ఇతి ॥

తా॥ శ్వేతము, కుష్ఠము, నేత్రరోగము, మిగులపొట్టితనము పుప్పిగోళ్ళు, పుప్పిదంతములు, విశేషకామము, అధికాంగములు, హీనాంగములు, కాపట్యము, రోగము, అతిభోజనము, అతిసంభాషణము మొదలగుదోషములులేని గురువు శిష్యునిచే సేవింపతగినవాడని ఆగమము చెప్పుచున్నది.

పరీక్షాకాలము॥

జ్ఞానేనక్రియయావాపి గురుశ్శిష్యం పరీక్షయేత్ । సంవత్స

రం తదర్ధంవా తదర్ధార్ధంవా ప్రియత్నతః। శిష్యోపి లక్షణై రే తైః కుర్యాద్గురుపరీక్షణం ॥ ఇతి ॥

తా॥ గురువు శిష్యునియొక్క తెలివిని, గుణములను, వ్యాపారములను, ఒకసంవత్సరముగాని, ఆఱునెలలుగాని, అధమమ్ము మూడునెలలుగాని పరీక్షించి వానిని గ్రహింపవలయును. శిష్యుడును గురువుయొక్క జ్ఞానవ్యాపారములను అల్లే కనిపెట్టి వానిని ఆశ్రియింపవలయును.

సూ॥ సం॥ ఉత్తమః పంచధాప్రోక్తో గురుర్బ్రహ్మసువేదిభిః బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చ వానప్రస్థశ్చ భిక్షుకః। అతివర్ణాశ్రమీ చేతి క్రమాచ్ఛ్రేష్ఠో విచక్షణః ॥

తా॥ బ్రహ్మచారి, గృహస్థు, వానప్రస్థు. సంన్యాసి, అవధూత అను వీరైదుగురిలో క్రమముగ మొదటివారికంటె తరువాతివారు శ్రేష్ఠులని బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుదురు.

గురుః గృహస్థవ్వై కో నకదాచిద్యతీర్గురుః।
కేవలకామ్యపరోయం నియమః॥

తా॥ గృహస్థే గురువుగాని యతీశ్వరుడు గురువుగా నుండకూడదు అనునిషేధము కామ్యవిషయములోగాని మోక్షవిషయములోగాదు. మోక్షవిషయమందు గురువుగానుండవచ్చునని భావము.

సూ॥ సం॥ రు॥ ఖం॥ 4 అధ్యాయము॥

త్రిచతుర్వత్సరం శిష్యం పరీక్ష్య సతతం పునః। ఈశ్వరాదేశతో దేయో మంత్రోయం మంత్రిసత్తమైః। అపరీక్ష్య ప్రదానేన శీఘ్రం మృత్యుమవాప్నుయాత్। అర్జితః పురుషార్థోపి వృథా భవతి తస్యతు ॥ ఇతి ॥

తా॥ శిష్యుని మూడు నాలుగు సంవత్సరములు నిరంతరము పరీక్షించి ఈశ్వర ప్రేరణమువలన మంత్రము నుపదేశింపవలసి నది. పరీక్షింపక నుపదేశించుటచేత శీఘ్రముగా మృత్యువు ప్రాప్తించును. తనపురుషార్థముగూడవ్యర్థమగును. అనగా సంపాదించిన పురుషార్థము చెడుట శీఘ్రమరణము మొదలగు దోషములు గురువునకు తటస్థించును.

సూ॥ సం॥ య॥ ఖం॥ 4 అధ్యాయము॥

ఆచార్యముఖతఃప్రాజ్ఞా స్సిద్ధస్త్యేవాచిరేణతు ।
ఆచార్యరహితో మంత్రః పుంసానర్థస్య కారణం ॥

తా॥ గురువుచేతనుపదేశింపబడిన మంత్రము శీఘ్రకాలములోనే సిద్ధించును. గురూపదేశములేకుండగ నభ్యసించిన మంత్రము ఆపదనుపుట్టించును.

పరీక్షలేకపోవుటవలన కలుగు హాని॥

శ్లో॥ గురుశిష్యావుభౌ మోహాదపరీక్ష్య పరస్పరం । ఉపదేశం దదద్గృహ్ణా ప్రాప్నుయాత్తాం పిశాచతాం ॥ అశాస్త్రీ మోపదేశంతు యోగృహ్ణాతి దదాతిచ । భుంజాతే తావుభౌ ఘోరాన్నరకానేకవింశతిం ॥ అపక్వే మంత్రవిజ్ఞానం నతిష్ఠతి కదాచన । తస్మాత్పరీక్ష్య వక్తవ్యం అన్యథా నిష్ఫలంభవేత్ ॥ యఃస్నేహభయలోభాద్యై రయోగ్యం యది దీక్షయేత్ । దేవతాశాపమాప్నోతి కృతంచేన్నిష్ఫలం భవేత్ ॥

తా॥ ఒకరినొకరు పరీక్షింపక మోహమువలన గురువుఉపదేశించినను, శిష్యుడుఉపదేశమును పొందినను, ఉభయులు పిశాచరూపమును బొందుదురు. శాస్త్రసమ్మతముకాని యుపదేశము చేసినవారును, పొందినవారును ఉభయులు నిరువదియొక్క నర

కములను బొందుదురు. అయోగ్యునియందు మంత్రశక్తి యు
న్నను ఉండదు. గనుక పరీక్షించి ఉపదేశింపవలయును. లేని
యెడల వ్యర్థమగును. ఎవరైనను స్నేహము, భయము, లో
భము మొదలగు కారణములచేత అయోగ్యునకు దీక్ష నిచ్చిన
యెడల వారిని దేవతలు శపింతురు. వారు చేసినదియు నిష్ఫల
మగును.

గురుదోషములు.

సూ॥ సం॥ శూద్రాణాంచ తథా స్త్రీణాం గురుత్వం న క
దాచన । ఇతి శివః ॥

తా॥ స్త్రీలుగాని, శూద్రులుగాని, ఉపదేశించుటకు అర్హు[లుకారు.

శ్లో॥ నాస్తికాః భిన్నమర్యాదాః కృతఘ్నా స్వేదనింద
కాః । మంత్రాక్షరోపదేశేతు దూరతః పరివర్జయేత్ ॥
ఇతి సనత్కుమారశ్చ ॥

తా॥ పరలోకము లేదనువారిని, వర్ణాశ్రమమర్యాదకు భి
న్నముగా ప్రవర్తించువారిని, ఉపకారమును మరచినవారిని,
మంత్రోపదేశమునందు గురువులనుగాఁ బొందక దూరముగా
విడువవలయును.

శిష్యలక్షణాని—దత్తాత్రేయసం॥ 10 అ॥

శ్లో॥ నిత్యకర్మరతశ్శాంతో నిర్మలజ్ఞానదీపితః । నిర్ద్వంద్వో
నిష్పరిగ్రాహీ ప్రయతశ్శాంతకల్మషః । గురుసేవాపరో నిత్యం
గుర్వర్పితధనక్రియః ॥ 11 ॥ చిదైక్యావ్యగ్రచిత్తాత్మా సదా
ధ్యానపరాయణః । విద్యావిశుద్ధధీర్నిత్యం సత్సంసర్గపరో మృదుః ।
పరస్త్రీవిముఖో బ్రహ్మ సమర్పితవిధిక్రియః । గురుపుత్రకళ
త్రేషు తత్పౌత్రాదిషు సక్తధీః । సమర్పితాత్మనిచయో వేద
శాస్త్రవిచక్షణః । బ్రహ్మచారీ గృహస్థో వా వానప్రస్థో

భిక్షుకః। గుణైరేతైర్విశిష్టశ్చేచ్ఛిష్యత్వేతం నియోజయేత్ ॥

తా॥ నిత్యకర్మపరాయణుడు, శాంతుడు, నిర్మలమగు జ్ఞానముకలవాడు, శత్రుమిత్రభావము, సుఖదుఃఖభేదములేనివాడు, పరిగ్రహముచేయనివాడు, నియమముగలవాడు, తనధనవ్యాపారములను గురువునకర్పించెడివాడు, ఆత్మధ్యానమునందే స్థిరచిత్తముగలవాడు, జ్ఞానముకలవాడు, సత్పురుషులతో సహవాసమునపేక్షించువాడు. పరస్త్రీవిముఖుడు, బ్రహ్మార్పణబుద్ధిచే కర్మములుచేయువాడు, గురుపుత్రపౌత్రకళత్రాదులయందు భక్తిగలవాడును, తనవిగాభావించెడి చిత్తేంద్రియశరీరవ్యాపారధనాదులను గురుదేవతార్పణముచేయువాడును, వేదశాస్త్రములయొక్క విమర్శగలవాడు నగు బ్రహ్మచారిగాని, గృహస్థుగాని, వానప్రస్థుగాని, సన్యాసిగాని, శిష్యుడుగా గ్రహింపబడదగినవాడు.

ద॥ సం॥ 10అ॥ శ్లో॥ కళయా తాడితోవాపి క్రోధితో భర్త్సితోపివా। మహాప్రసాద ఇత్యేవ గురుం ప్రత్యనుమోదయేత్ । గురుం త్వంకృత్య హుంకృత్య గురుపుత్రాదికానపి। అరణ్యే నిర్జలే ఘోరే భవతి బ్రహ్మరాక్షసః। గుణైరేతైర్విశిష్టంతు శిష్యం సేవాపరాయణం। వర్షత్రయేణ దేవేశి గుణవంతం పరిగ్రహేత్ । చిద్విద్యాలాభమన్విచ్ఛన్ శిష్యో వర్షత్రయం ధనైః। సంపూజయేదథాచార్యం ధనలోభవివర్జితః। పరిచర్యాపరో భూయాత్కామక్రోధవివర్జితః। యతోజాతస్త్వయం దేహస్తౌ మాతాపితరౌ స్మృతౌ। శతాంశైః పితృతః శ్రేష్ఠా మాతాభరణపోషణైః। శతాంశైస్తాభ్యాం తతః శ్రేష్ఠో గురురిత్యేవ కీర్త్యతే ॥

తా॥ గురువు తనను కొరడాతో కొట్టినను, తనమీద కోపము చేసినను, జడిపించినను, శిష్యుడువానిన్నిటిని గుర్వనుగ్రహముగానే తలంపవలెను. శిష్యుడు మహాప్రసాదమని అందు కుబ్రీతిగా గురువును సంతోషింపచేయవలెను. గురువునుగాని గురుపుత్రాదులనుగాని నీవునీవుఅని యేకవచనము ప్రయోగింపక బెదిరింపకయుండవలెను. కానిఅట్లుతిరస్కరించు నడలశిష్యుడు ఉదకములేని ఘోరారణ్యమునందు బ్రహ్మరాక్షసుడగును. శిష్యుని మూడుసంవత్సరములు పరీక్షించి గుణవంతుడైనవానినే గ్రహింపవలయును. చిద్విద్యాలాభమును బొందగోరిన శిష్యుడు మూడుసంవత్సరములు ధనముచే నాచార్యునిబూజించుచు ధనలోభమును, కామక్రోధములను విడిచి శుశ్రూష చేయవలెను. దేహమునకు కారణము తల్లితండ్రులు. భరణపోషణములంబట్టి తండ్రికంటె తల్లి నూరురెట్లు అధికురాలు. తల్లికంటె గురువు నూరురెట్లు అధికుడు.

శ్లో॥ గురౌ సన్నిహితే దారపుత్రాదీన్నతథా యజేత్ । అభావే స్వగురోర్దారపుత్రాదీన్గురువద్యజేత్ ॥ గురోస్సకాశాద ప్రాప్తం రహస్యం తత్సుతాల్లభేత్ । అసంప్రాప్తో గురోరాత్మ దీక్షాం తత్సుతతో లభేత్ ॥ ఇతి ద॥ సం॥ 10 అ॥

తా॥ గురుసన్నిధానమందు గురుభార్యను, గురుపుత్రాదులను గురువునువలె పూజింపనక్కరలేదు. గురువులేని కాలమందు గురుభార్యాదులను గురువునువలెనే పూజింపవలెను. గురువువలన ప్రాప్తింపనిరహస్యము గురుపుత్రునివలన తెలిసికొనవలెను. గురువువలన తరువాయిపడ్డ దీక్షను గురుపుత్రునివలన బొందవలెను.

శ్లో॥ నదేయమర్థలుబ్ధాయ పిశునాయాస్థిరాయచ। భక్తి శ్రద్ధావిహీనాయ శుశ్రూషావిముఖాయచ॥ ఇతి అర్ణవే॥

తా॥ ద్రవ్యలుబ్ధుడు, తంత్రములు చెప్పువాడు, స్థిరచిత్తము లేనివాడు, భక్తిశ్రద్ధలులేనివాడు, శుశ్రూషను చేయనివాడు నగు శిష్యునకుపదేశింపగూడదు.

శ్లో॥ స్వాహాప్రణవసంయుక్తం మంత్రం శూద్రే దదద్ద్విజః శూద్రశ్చండాలతామేతి విప్రశ్శూద్రత్వ మేవహి॥ ఇతి అర్ణవే॥

తా॥ స్వాహాకారము, ఓంకారములతో కలిసిన మంత్రమును శూద్రునికి బ్రాహ్మణుడుపదేశించినయెడల నుభయులకు హాని కలుగును.

శ్లో॥ దాసస్య శివభక్తస్య హితప్రియకరస్యచ। శూద్రస్యాపి ప్రదాతవ్యం నమోంతం ప్రణవంవినా॥ వినా మంత్రైః ప్రణవేన స్త్రీశూద్రాణాం ప్రసాదకః। ప్రణవేనసమాయుక్తః స్త్రయోర్దేవి విషోపమః॥ ఇతి ఆగమే॥

తా॥ దాసుడై శివభక్తుడై మంచిబుద్ధిగల శూద్రునకు ఓంకారమునువిడిచి నమశ్శబ్దము అంతమందుంచి మంత్రమునుపదేశింపతగును. శూద్రులకు ఓంకారములేనిమంత్రమే క్షేమమును చేయును. కాని ఓంకారములో కలిసినయెడల విషప్రాయమగును.

శ్లో॥ అమాత్యదోషో రాజానం భార్యాదోషం పతింయథా తథా శిష్యకృతో దోషో గురుంప్రాప్నోత్యసంశయః॥ తస్మాచ్ఛిష్యం గురుర్నిత్యం పరీక్ష్యైవ పరిగ్రహేత్॥

తా॥ మంత్రిచేసినదోషము రాజును, భార్యచేసిన దోషము భర్తను పొందునటుల శిష్యుడుచేసిన దోషము గురువును

పొందును. కనుక శిష్యునిపరీక్షించి ఉపదేశింపవలయును.

ల॥ స॥ 713 గురుమండలరూపిణీ॥

వ్యా॥ అవిచ్ఛిన్నగురుపరంపర్యక్రమాగతమిదం రహస్యం నతు పుస్తకే లిఖ్యతఇతి భావః॥ అతఏవోక్తం యోగినీహృదయే॥ కర్ణాత్కర్ణోపదేశేన సంప్రాప్తమవనీతలఇతి॥

తా॥ ఎడతెగని గురుపరంపరాక్రమముచేత నీరహస్యవిద్య సంప్రాప్తమయినది. కాని పుస్తకమునందు లిఖించినదానినిపట్టి కాదు. అని యిందులభావము. అందుచేతనే యోగినీహృదయమునందు ఒకరిచెవినుండి మరియొకరిచెవియందు ఉపదేశించుటచేత భూలోకమునకు సంప్రాప్తమయినదని చెప్పబడినది.

ల॥ స॥ 171 లోభనాశినీ॥ లోభస్సర్వగుణాన్ హంతీతి నిందితం లోభం భక్తానాం నాశయతీతి తథా॥

తంత్రరాజే గురులక్షణకథనదశాయాం॥ అసంశయస్సంశయచ్ఛిన్నిరపేక్షో గురుర్మతఇత్యుక్త్వా తయోర్విశేషణయోర్లక్షణముక్తం॥

తా॥ లోభము సమస్తగుణములను హరించుటచే నిందింతమగును. పరమేశ్వరి భక్తులయొక్క అట్టిలోభమును నశింపచేయును.

తంత్రరాజమునందు గురులక్షణప్రస్తావములో తనకు సంశయములేక యితరులసంశయములను పోగొట్టగలిగి దేనియందును అపేక్షలేనిగురువును సేవింపవలయునని గురువుయొక్కవిశేషలక్షణములుగూడ చెప్పబడినవి.

6వ గౌడపాదసూత్రవిద్యారణ్యభాష్యమునందు— యథా ఘటశ్చ కలశః కుంభశ్చైకార్థవాచకః। తథా దేవశ్చ మంత్ర

శ్చగుగ్నుశ్శైచ్చకార్థఉచ్యత ఇతి సుందరీతాపనీయే॥ తస్మాదీశ్వరఏవ మంత్రిః ఈశ్వరఏవ గురుః సఏవ మంత్రాధిష్ఠానదేవతా। భేదాభావాత్ ఈశ్వరో గురురాత్మేతి వచనాత్ ॥

గుకారస్సదితి ప్రోక్తో రుకారో జ్ఞానవాచకః। సదోర్భ్రధానందసంజ్ఞోయం గురురిత్యభిధీయతే॥ గుకార స్స్వంధకారస్స్యాద్రుకార స్తన్నివారకః। అంధకారనివర్తిత్వాద్గురురిత్యభిధీయతే॥ ఇతి వచనాత్తదైవాభేదః॥

తా॥ ఘటము, కలశ, కుంభము అనునవి ఒకేవస్తువును చెప్పునట్లే దేవత, మంత్రము, గురువు అనునవి యొకస్వరూపమే అని సుందరీతాపినీయశ్రుతియందు చెప్పబడినది. కనుక ఈశ్వరుడే మంత్రిస్వరూపుడు. గురుస్వరూపుడు. కనుక నీమూడును భేదముగలవి కావు. గుకారము బ్రహ్మమును, రుకారము జ్ఞానమును చెప్పును కనుక గురుశబ్దమునకు బ్రహ్మజ్ఞానమును బోధచేయునదియని యర్థము. మఱియు గుకారమునకు అంధకారమును, రుకారమునకు తన్నివారణయును అర్థము. కనుక గురుశబ్దమునకు అంధకారనివృత్తి చేయునదని అర్థము. కనుక గురుమంత్రిదేవతలకు అభేదము.

11 వ ప్రకరణము

సిద్ధారి (మిత్రశత్రుమంత్ర) వివరణము.

సిద్ధారిచక్రమునుబట్టి కొన్ని మంత్రములు మిత్రవర్గములోను కొన్ని మంత్రములు శత్రువర్గములోను నుండును. అట్టిమంత్రములు పరీక్షించి పొందవలెను. కొన్ని మంత్రములకు సిద్ధారిశోధనమవసరము లేదు. అందులవివరణమేమనగా:—

హ్రీంకారాదులకు సిద్ధారిశోధన మవసరములేదు.

దు॥ సం॥ 10అ॥ ప్రణవత్ర్యక్షరీమాయా వ్యోమబీజాదికోమనుః । ప్రాసాదమంత్రశ్చిద్విద్యా షడిమేస్యుః సమాఃస్మృతాః॥ సౌరాయేవైష్ణవాయేచ నృసింహాస్యచ యేస్మృతాః। తఇమే మనవస్సర్వే సిద్ధారిపరివర్జితాః॥ సపిండబీజమంత్రాణాం వారాహస్వప్నలబ్ధయోః। పితృదత్తే, మాతృదత్తే గుర్వనుగ్రహాలబ్ధకే। నపుంసకాభిధే మంత్రే హంసార్ణమనవా అపి। ఏకద్వి త్ర్యాదిబీజేచ మనౌ పంచాక్షరే మనౌ। ఏకాక్షరేచ మాలాయాం వేదసిద్ధమనుష్వపి। మంత్రే ప్రేమాస్పదేవాపి సిద్ధారీన్ నైవ శోధయేత్ ॥ వైరిమంత్రాశ్చ యేకేచిజ్జప్తామాతృకయా శ్శివె। వింశత్సంఖ్యాయుతశతోపేత సాహస్రవర్ణయా। ద్వ్యాత్రిరష్టశతార్ణాఖ్య మంత్రావా కులసుందరి। తే శత్రుభావము త్సృజ్య మిత్రభూతాశ్చ సిద్ధిదాః। శత్రుమప్యపిచ మిత్రేష్వమాయాకామశ్రియశ్శివె। నిక్షిప్యవానులోమేన ప్రతిలోమేనవా జపేత్ । వైరిమంత్రాశ్చ సిద్ధ్యర్థఫలదామిత్రభావతః। కేవలేనాపి తారేణ యుక్తస్సర్వఫలప్రదః। యస్య యస్మిన్ భవేద్భక్తిస్సోపి తస్య ఫలప్రదః॥

తా॥ ఓంకారము, మూడుఅక్షరములుగల బాలామంత్రము మాయాబీజమైన హ్రీంకారమంత్రము, వ్యోమబీజమైన హకారాదిమంత్రము, ప్రాసాదమంత్రము, చిద్విద్యయను త్రిపురసుందరీమంత్రము, ఇవియారును సమానములు. వీనికిని సౌర, వైష్ణవ, నృసింహమంత్రములకును, సిద్ధారివిమర్శ మవసరము లేదు. మఱియు సపిండబీజమంత్రములును, వరాహామంత్రమును, స్వప్నలబ్ధమంత్రమును, పితృదత్తము, మాతృదత్తమున

యువమంత్రములును, గురువుయొక్క అనుగ్రహమువలననియ్యబడిన మంత్రమును, నపుంసకమంత్రములును, హంసమంత్రములును, ఒకటి రెండు మూడు బీజములుగల మంత్రములును, పంచాక్షరీమంత్రమును, మాలామంత్రములును, వేదసిద్ధమంత్రములును, శ్రీమాస్పదమగుమంత్రములును. సిద్ధాదిశోధనమవసరములేనివి. శత్రువర్గమందున్న మంత్రములను మాతృకాక్షరములతో మేళనముచేసినను, 1120గాని 102గాని వర్ణములుగల మాలామంత్రములును జపముచేసినవానికి ఆమంత్రములు మిత్రభావముచే సిద్ధినిచ్చును. శత్రుమంత్రములయందును, మిత్రమంత్రములయందును మాయా కామశ్రీబీజములైన హ్రీం క్లీం శ్రీం అను బీజములనుచేర్చి వానిని అనులోమ విలోమములుగా జపముచేయునెడల శత్రుమంత్రములునుగూడ మిత్రభావమును పొంది సిద్ధినిచ్చును. కేవలము ఓంకారము చేర్చినను అన్నికోర్కెలనిచ్చును. ఎవరికేమంత్రమందు భక్తికలుగునో వారికి అది ఫలమునిచ్చును.

ద॥ సం॥ 6అ॥ చిన్మనౌ మంత్రరాజేస్మిౕ నపరీక్ష్యాం క్వచిత్పరం। మర్త్యదేహమిమం బిభ్రజ్జీవో యోగ్య స్స్వయం భవేత్ ॥ నోపాసీత మహావిద్యాం యది కోన్యః పశుర్వద। వాంఛంతి జన్మమానుష్యం భువి దేవైః శతక్రతుః॥***॥ మానుష్యంజన్మలబ్ధ్వాపి భువి బ్రహ్మాది దుర్లభం। నోపాస్తే శ్రీశ్రీయావిద్యాం యుస్తతోన్యః క ఆత్మహా ॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ మంత్రరాజమగు ఈచిన్మంత్రమునందు పరీక్ష యెవ్వడును అవసరములేదు. జీవుడు యోగ్యమయిన మనుష్యశరీరమునుపొంది మహావిద్యనుపాసనచేయనియడల నింతకంటె పశు

త్వమేమున్నది. భూలోకమునందు మనుష్యజన్మము ఇంద్రాదిదేవతలచేతగూడ కోరబడుచున్నది. భూలోకమునందు బ్రహ్మాది దేవతలకును దుర్లభమయిన మనుష్యజన్మమును పొందియు నీవిద్యను ఉపాసన చెయ్యనివానికంటె నాత్మఘాతి యితరుడు లేడు.

---

12 వ ప్రకరణము

మానసికవిశేషము.

జపముచేయు విధములు మూడు. నిగదము, అనగ బిగ్గరగ ఉచ్చరించుట ఉపాంశు అనగ తనశ్రోత్రములకుమాత్రము వినబడుట. మానసికము అనగ మనస్సుచేతనే ఉచ్చరించుట. వీనిలో మానసికము అత్యుత్తమము. జప హోమార్చనాదులు మానసికముచే చేయుటవలన అనంతఫలముగలదు. ఎట్లనగా-

వామకేశ్వరతంత్రము పంచమపటలము 39 శ్లో॥

సంయతేంద్రియసంచారం ప్రోచ్చారేన్నాదమాంతరం ।
ఏమఏవ జపః ప్రోక్తో నచ బాహ్యాజపో జపః ॥

వ్యా॥ సంయతః నిరుద్ధఇంద్రియాణాం జ్ఞానకర్మేంద్రియాణాం సంచారః స్వస్వవిషయాభిముఖీ ప్రవృత్తిః యస్మిన్ కర్మణి తద్యథా భవతి తథా । ఆంతరం అంతరక్షతిమతయా ప్రసరంతంనాదం అనాహతంప్రోచ్చరేత్ । ఎమఏవజపః సర్వవర్ణప్రకృతిభూతనాదాభ్యాసేన సర్వమంత్రాణాంయుగపదేవసిద్ధిజనకత్వాత్ । బాహ్యస్తువైఖరీ రూపవర్ణాను పూర్వీవిశేషోచ్చారణరూపో జపోనజపో నాఖిలమంత్రసిద్ధిదాయకః । తత్తదానుపూర్వీమాత్రసిద్ధిజనకత్వాదితిభావః ॥

తా॥ జ్ఞానేంద్రియములు కర్మేంద్రియములనెడు పదియింద్రియములచేతను కలుగు బాహ్యవ్యాపారమును మఱచి అంతరంగమున సహజముగ ప్రసరించుచున్న అనాహతనాదము ననుభవించుటయే మానసికజపము। ఈనాదము సకలాక్షరములకు మూలము। అక్షరములు సర్వమంత్రములకు మూలము। కావుననాదానుభవమే సకలమంత్రసిద్ధిని గలిగించును। వర్ణములను వెలుపలికి బిగ్గరగా నుచ్చరించు వైఖరీరూపజపమువలననామంత్రమొకటియే సిద్ధించును, కానినాదానుభవము వలె సకలమంత్రసిద్ధికలుగదు.

అరుణోపనిషది– “ యదిప్రవిశేత్ మిథోచరిత్వా ప్రవిశేదితి ” శ్రీవిద్యోపాసకానాంమార్గేరహస్సంపాద్యైవ ప్రవిశేదితి తదర్థః। మిథోన్యోన్యార్థవిభావనం। ప్రకాశామర్శహస్తాభ్యామవలంబ్యోన్మనీస్రుచా। ధర్మాధర్మకలాస్నేహం పూర్ణవహ్నౌజుహోమ్యహం॥ ఇతి॥

తా॥ రహస్యమును సంపాదించుమార్గమునందు ప్రవేశించవలయునేని అన్యోన్యార్థములను విమర్శింపవలయును. ప్రకాశవిమర్శలనెడు హస్తములచేత ఉన్మనియను స్రుక్కునుబట్టి ధర్మాధర్మములనే ఆజ్యమును పరిపూర్ణాత్మయనెడు అగ్నియందుహోమమును చేయుచున్నానని ఉపనిషత్తుయందు చెప్పబడెను.

సే॥ బం॥ ౫ప॥ 40శ్లో॥ తావదగ్నౌ నహోతవ్యం తత్తత్త్వంత్రోదితం యథా। యావదాత్మమహావహ్నౌ మనః పూర్ణాహుతిం హునేత్॥

వ్యా॥ సంకల్పవికల్పాత్మకస్య మనఏవ। మనఏవ విశ్వస్యరూపం హవిః। ఆత్మైవ సర్వభక్షకత్వాదగ్నిః। అతఏవ శక్తి

సూత్రం॥ "చిద్వహ్నౌరవరోహపదే చ్ఛన్నోఽపి చిన్మాత్రయా మేయేంధనం ప్లుష్యతీతి" తతశ్చ యావదాత్మాగ్నౌ విశ్వస్య పూర్ణాహుతిర్నహుతా తావత్తత్తంత్రోక్తమగ్నౌ హోతవ్యం। తత్తత్ హోతవ్యం నభవతి। హవిషోఽప్రక్షీణత్వాత్। మనస్యాత్మని హుతేతు బాహ్యాహోమేఽపి హోమపవేత్యర్థః। తదుక్తం॥ "అంతర్నిరంతరనిరింధనమేధమానే మోహాంధకారపరిపంథిని సంవిదగ్నౌ। కస్మింశ్చిదద్భుత మరీచివికాసభూమౌ విశ్వం జుహోమి వసుధాది శివావసానం" ఇతి॥ పూర్ణాహుతి పదేన విశ్వవిషయకామనోవికల్పావృత్తిరూపా యావంతః తావతాం సర్వేషాం విలాపనముచ్యతే॥ "హోమో విశ్వవికల్పానామాత్మన్యస్తమయోమతః" ఇతి తంత్రరాజోక్తేః॥

తా॥ సంకల్పవికల్పాత్మకమయి ప్రపంచస్వరూపమగు మనస్సేహవిస్సు. సర్వభక్షకమగు ఆత్మస్వరూపమే అగ్ని. ఆత్మయనెడు అగ్నియందు ప్రపంచమును హోమముచేయుటముఖ్యము. ఈహోమము సిద్ధింపకముందు ఆయాతంత్రములయందు చెప్పినరీతిగా అగ్నియందు హోమము చేయవలయును. ప్రపంచస్వరూపమగు హవిస్సు క్షీణింపకపోవుటవలన నది న్యాయమైన హోమముకాదు. ఆత్మయందు మనస్సు హోమమైనపక్షమందు బాహ్యహోమముకూడ హోమమగును. అంతరంగమున నిరంతరము కట్టెలులేకుండగ వెలుగుచు మోహమనె అంధకారముకు శత్రువయి అద్భుతమయిన కాంతులచేత ప్రకాశించుచున్న చిదగ్నియందు సగుణబ్రహ్మ మొదలుకుని భూమివరకునుందు సమస్తప్రపంచమునుహోమము చేయుచున్నాను. పూర్ణాహుతిపదముచేత ప్రపంచసంబంధమయిన

ధీతి తుర్యార్థః। పృథివిమహీలకారస్తృతీయా తుర్యాంఘ్రిబోధికామాయా॥ 8॥

తా॥ వ్యాఖ్యానమునుసరించి ఈతాత్పర్యము చెప్పబడుచున్నది. గాయత్రియందైన తత్... పదమునకు బ్రహ్మము అర్థము. ఇందుకు "ఓంతత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధస్స్మృతః" ఓం తత్ సత్ అను మూడువిధములుగ బ్రహ్మమును చెప్పునట్టి స్మృతియు, "తదితి బ్రహ్మ శాశ్వతం" అను శ్రుతియు ప్రమాణములు.

మంత్రమందైన క కారమునకును బ్రహ్మము అర్థము. "కంబ్రహ్మ" అను శ్రుతిప్రమాణము. కామః కామేశ్వరుడే బ్రహ్మము.

సవితుః...సవితృశబ్దమునకు ప్రాణులయొక్క ఉత్పత్తికి కారణమైన యోని అర్థము. అట్టికారణము ఇతరత్రా వుండదని వరేణ్యం (శ్రేష్ఠము) వరేణ్యం అని చెప్పబడినది. సవితుః వరేణ్యమను రెండుపదములచేత శ్రేష్ఠమైన జగద్యోనిత్వము సిద్ధించినది. కనుక కామేశ్వరి అర్థము.

ఏకారమునకును యోని అర్థము. ఏకారము నాగర (సంస్కృత) లిపియందు మూడుకోణములుగ నుండును. సవితుర్వరేణ్యమితిషూఙ్ప్రాణిప్రసవే సవితా ప్రాణినసూత ఇత్యుపక్రమ్య "త్రికోణా శక్తిరేకారేణ మహాభాగేన ప్రసూతే తస్మాదేకారవవ గృహ్యాత" ఇత్యాదిశ్రుతులును "యదేకాదశమాధారం బీజం కోణత్రయోద్భవం। బ్రహ్మాండాది కటాహాంతం జగదద్యాపి దృశ్యతే" అను స్మృతియు ప్రమాణములు.

భర్గోదేవస్యధీ...దేవపదమునకు సర్వాంతర్యామియనియు,

ధీవర్ణమునకు జగదాధారమనియు, భర్గపదమునకు తేజస్సు అని యు అర్థము. కనుక సర్వాంతర్యామియు, సమస్తజగత్తులకా ధారమునగు శివుడని సిద్ధించినది.

ఈ కారమునకుగూడ ఇదే అర్థము. “ భర్గో దేవస్యేత్యాస్య వక్రిమ్య తురీయమక్షరం సర్వాంతర్యామితం ” తస్మాద్భర్గో దేవస్యధీత్యేవ మీకార ” అను శ్రుతి ప్రమాణము. ఈకారము మంత్రమునందు మూడవదైనను మాతృకాక్షరములలో నాలగవది కనుక తురీయమక్షరమని చెప్పబడినది.

మహీ...అను శబ్దమునకు భూమండలమనియు, గొప్పది, కఠినమైనదనియు అర్థము. ఇట్లు పంచమహాభూతములకును సూచన చేయబడినది.

ల కారమునకు నీయర్థమే. మహీ హ్యస్యవ్యాఖ్యానం ఇది మొదలు ససాగరం సకాననం ఇత్యాదినా భూమండలం ప్రతీయాత్ । “ భూమండలమేవోక్తం లకారేణ ” అను శ్రుతి ప్రమాణము.

ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ...అనుపదములకు. నామొదలగువారియొక్క బుద్ధులను నిర్గుణవస్తువిషయమై ప్రేరణచేయుచుపరతత్వము విషయముగాగల జ్ఞానముమపుట్టించునని అర్థము

పరోరజసే సావదోం (గాయత్రియొక్క నాలగవపాదము) పరోరజసే అనుపదమునకు రజోగుణమును మించిన నిర్మలమని గాని, నిర్గుణమనిగాని అర్థము. సావదోం అనుపదమునకు ఓంకారము బ్రహ్మమును చెప్పుటకు శక్యమైనది, శక్యముకానిదియు నని అర్థము. పరతత్వము (బ్రహ్మము) నందు అర్థములను చెప్పునట్టి ధర్మము లేనందున నది శబ్దములచేతను, అర్థక్రియచేతను

చెప్పశక్యము కానిది. అయినను సత్యజ్ఞానాదిశబ్దముల కర్థము యి తాదాత్మ్యసంబంధముచేత ప్రకాశించుచున్నది. గనుక లక్షణయా చెప్పబడుచున్నది. "యతోవాచో నివర్తంతే" "వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యః" అనెడిశ్రుతులును, "లక్ష్యార్థా లక్షణాగమ్యా" అనుస్మృతియు ప్రమాణములు. పరతత్త్వమును చెప్పునట్టి ఓంకారము అకార ఉకార మకారములచేచెప్పబడు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రుల రూపము.

హ్రీంకారమునకు నీయర్థమే. హృదయమనెడి గృహమునందు హ్రీంకారమున్నది. "హృదయాగారవాసినీ హృల్లేఖా" అనుశ్రుతి ప్రమాణము.

ఫలితార్థమేమనగా:— జగత్సృష్టియందు ఇచ్ఛగలకామేశ్వరుడును, కారణమైన కామేశ్వరియును, సర్వాంతర్యామియు, సమస్తమునకాధారమైనదియు, పంచమహాభూతములు మొదలగు స్వరూపములచేత పరిణమించినదియు, బ్రహ్మమును గురించిన నిర్వికల్పకజ్ఞానమును పుట్టించునదియు, గుణములులేనిదియు, దోషములులేనిదియు, వేదములచే లక్షణయా గమ్యమగునదియు, మరియొకవిధమున గమ్యముకానిదియు, బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రుల రూపమయినదియు నగు బ్రహ్మమే పూర్ణగాయత్రికిని, మంత్రమందలి మొదటికూటమునకును అర్థము. 8

2, 3 కూటములకు అర్థము॥

శ్లో॥ త్రిపదీ త్రివర్ణబోధ్యా తుర్యస్తదుపరి పదక్షరీగమకః। అథ తార్తీయే వర్ణద్వితయం త్రిపదీ పదక్షరీ గమకం॥ 9
కూటద్వితయే శేషం పూర్వవదున్నేయమితితు శ్రీవిద్యాయాః। గాయత్ర్యర్థస్త్రిపురోపనిషదికథితస్తథైవ భాగవతే॥ 10 ॥

తా॥ గాయత్రియందలి "తత్ సవితుః వరేణ్యం" అను మూడుపదములకును పైనిచెప్పిన అర్థమే ద్వితీయకూటమందలి "హసక" అను మూడుబీజములకు అర్థము. "తత్" అను పదమునకు బ్రహ్మము అర్థము. హకారమునకు పరశివుడు (బ్రహ్మము) అర్థము. లెదితి "పరమాత్మేత్యాదర్థ్య హకారాక్షరం శివరూపమిత్యాదిహా ఉక్త్వా అంతే తత్పదవ్యాన్పత్తిమాదాయ శక్తిః దర్శయతి" అను శ్రుతిలో పరమాత్మస్వరూపమును ముందుగాచెప్పి హకారమునకు శివరూపమునే మొదలగు అర్థములను చెప్పి అనంతరము తత్ అనేశబ్దముయొక్క అర్థమును తీసికొనిరి. గనుక హకారమునకు బ్రహ్మము అర్థమని శ్రుతివలన సిద్ధించినది. సవితుః అనేపదమునకుగల అర్థమే సకారమునకును వరేణ్యమునకుగల అర్థమే కకారమునకును, "భర్గోదేవస్యధీ" అనుపదమునకుగల అర్థమే రెండవకూటమందలి నాలగవహకారమునకును అర్థము. "తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీ" అను పదములకుగల అర్థమే మూడవకూటమందలి "సకల" అనుబీజములకర్థము. "ల హ్రీం" అను బీజములకుగలఅర్థమే ప్రథమకూటమునందు చెప్పినరీతిగా తక్కిన గాయత్రియొక్క అర్థము. ఈప్రకారము ఒక్కొకకూటమునకు ఒకపూర్ణగాయత్రి యొక్క అర్థము. గనుక మూడుకూటములకు మూడుమారులు పూర్ణగాయత్రి జపముచేసిన ఫలము కలుగును. ఇట్లు విద్య (మంత్రము) కు గాయత్రియొక్క అర్థమని త్రిపురోపనిషత్తునందును, దేవీభాగవతమునందును చెప్పబడినది. భగవతీ సంబంధముకలది గనుక భాగవతము. దేవీభాగవతమందు ప్రథమశ్లోకము— 'సర్వచైతన్యరూపాం తాం ఆద్యాం విద్యాం చ

ధీమహి । బుద్ధిం యోనః ప్రచోదయాత్ ॥ అనిమూడుపాదములుగల ఏవిద్య మాయొక్క బుద్ధిని సత్కర్మములయందు ప్రేరణ చేయుచున్నదో అట్టివిద్యను (ప్రసిద్ధమయి సమస్తజ్ఞానస్వరూపమైన మంత్రరాజమును) ఉపాసనచేయుచున్నానని అర్థము. ఈశ్లోకమునందు శ్రీవిద్యకును, గాయత్రి మొదలగు వానికిని విద్యాశబ్దముచేత బ్రహ్మమని చెప్పినఅర్థము ఆశ్లోకవ్యాఖ్యానముచూచువారికి స్పష్టమగును. న్యాయముచేత హయగ్రీవుడుచెప్పిన బ్రహ్మవిద్యయు, వృత్రాసురునియొక్కవధయు, గాయత్రిమంత్రముచేత ప్రారంభమును, ఉన్న గ్రంథమును భాగవతముగా చెప్పినారు. ఈలక్షణములు దేవీభాగవతమందున్నవి కాని ‘ జన్మాద్యస్య యతః ’ అనుశ్లోకమాదియందుగల గ్రంథమందు లేనందున నది భాగవతశబ్దమునకర్థము కాదు.

---

14 వ ప్రకరణము

భక్త్యాది విశేషకథనము.

జనులకు భక్తి యెక్కువఅయినకొలది ఉపాస్యదేవతలకు ప్రీతి యెక్కువకలుగును. ఆభక్తి బాహ్యభక్తి, అంతరభక్తి, యని ద్వివిధము. ఈదేవికి అంతరభక్తియే తృప్తికరము.

ఎట్లనగా:— లబ్ధభక్తిసులభా॥ త్రిశతి 192 నామము

శం॥ వ్యా॥ భక్తిః సామాన్యవిశేషాకారేణ ద్వివిధా । తత్రాద్యాఆర్తజిజ్ఞాస్వర్థార్థిభిః యైర్లబ్ధా । తత్తత్ఫలోద్దేశేన సమయవిశేషే. విచ్ఛిద్య విచ్ఛిద్య ప్రాప్తం తేషాం సులభా ॥ ద్వితీయ

భ క్తిస్తు బ్రహ్మసాక్షాత్కారవతా పురుషేణ యేనైకభ క్తి త యా లబ్ధా ॥ 'ఏకభ క్తిర్విశిష్యతే' ఇతిస్మృతేః ॥ తస్యసులభా 'భక్త్యామామభిజానాతి' ఇతిస్మృతేః ॥

తా॥ సామాన్యభ క్తి, విశేషభ క్తి, అని భ క్తి రెండువిధము లు. రోగనివృత్తిగాని, ఈశ్వరానుగ్రహముగాని, ధనముగాని కోరుచు చేయబడినది సామాన్యభ క్తి. భ క్తసులభురాలయిన పరమేశ్వరి భక్తులయుద్దేశానుసారముగ ఫలమునిచ్చును.

బ్రహ్మసాక్షాత్కారముగల పురుషుడు నిష్కాముడైసలుపు భ క్తి విశేషభ క్తి. అట్టిభక్తులకే దేవి సులభురాలు.

త్రిశతి 27 ఏకభ క్తిమదర్చితా ॥

శం॥వ్యా॥ ఏకస్మిన్నభేదే జీవబ్రహ్మణోః భ క్తిః భజనీయత్వ బుద్ధిః తత్పరిజిజ్ఞాసా యేషాం సంతి। తైరర్చితా-పూజితా ఇత్యే తదుపలక్షణం । స్తుతా-ధ్యాతా నమస్కృతేత్యేవమాదీనాం॥

తా॥ జీవబ్రహ్మైక్యానుసంధానము ఉత్తమభ క్తి. అట్టిభ క్తిగలవారిచేతనే స్తోత్రము, ధ్యానము, నమస్కారము మొద లగు నుపచారములచేత నర్చింపబడునది పరమేశ్వరి.

ల॥ స॥ 870 అంతర్ముఖసమారాధ్యా ॥

భా॥ వ్యా॥ అంతః స్వాత్మప్రవణం ముఖం చిత్తవృత్తిర్యే షాం తేః సమ

తా॥ అంతర్ముఖమగు చిత్తవృత్తులుగలవారిచేత నిర్విఘ్న ముగ ఆరాధింపబడునది.

ల॥ స॥ 871 బహిర్ముఖసుదుర్లభా ॥

భా॥వ్యా॥ బహిః విషయైకప్రవణం ముఖం యేషాం తేషాం సుదుర్లభా । తరలకరణానామసులభేత్యానందలహర్యాం ॥

తా॥ విషయములనే ధ్యానించుచు గురులక్ష్యములేని వారికి దుర్లభయయినది.

దాసం॥ 4అ॥ జ్ఞానీ జిజ్ఞాసురేవేతి ద్వావేతావధికారిణౌ ।
జ్ఞానినః సిద్ధముక్త్యై చ జీవన్ముక్తిస్తతో మనుః ॥ అసిద్ధముక్తే
ర్జిజ్ఞాసోః మోక్షాయైవేరితో మనుః ॥ శేషము మూడవప్రకరణ
మునందు వ్రాయబడెను.

తా॥ జ్ఞానియనఁగాఁ దెలిసినవాఁడును, జిజ్ఞాసువనగా దెలియఁ గోరువాఁడును,

పంచదశాక్షరీమంత్రముచేత జ్ఞానులకు జీవన్ముక్తియు, జిజ్ఞాసువులకు మోక్షమును లభించును.

యోగినీహృదయము 6 పటలము 2 శ్లో॥ శ్రుణుదేవి మహా గుహ్యాం యోగినీహృదయం పరం॥

భా॥వ్యా॥ గుహాయాం భవం గుహ్యాం। జీవాత్మపరమాత్మ నోరైక్యం। అతిరహస్యత్వాత్ మహాగుహ్యాం। బహిర్యాగా నుష్ఠానపరంపరయా శుద్ధచిత్తస్యైవాధికారాత్ । దేవ్యుపదేశ మంతరేణ జ్ఞాతుమశక్యమితితు ధ్వనితం। యోగిన్యా త్రిపుర సుందర్యాహృచ్చిత్తం ప్రత్యయతే గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి। దేవి మానోగతమితి యావత్ ॥

తా॥ ఓపార్వతీ యోగినీహృదయమను పరమరహస్యమును వినుము. జీవాత్మపరమాత్మలయొక్క ఐక్యము అతిరహస్యమగు టవలన గోప్యము. దీనికి బహిర్యాగానుష్ఠానపరంపరచేత చిత్త శుద్ధిగలవాఁడే అధికారి. అయినను పరమేశ్వరియొక్క ఉపదేశము లేకుంతగ తెలిసికొనుటకు శక్యముకాదు. యోగినీహృదయము అనగ త్రిపురసుందరియొక్క మనస్సునకుఁ పొందు రహస్యము.

పూజాధికారః॥

ల॥ స॥ 3అ॥ 57శ్లో॥ భా॥ నందు— అస్యాంచపూజాయాం సర్వజాతీయానామధికారః। తదుక్తం శ్రీతత్త్వక్రోమప్రక్రియమవవ భవిష్యోత్తరపురాణే॥ పూజనీయా జనైర్దేవీ స్థానేస్థానే పురేపురే గృహేగృహే శక్తిపరైర్గ్రామేగ్రామే వనేవనే। స్నాతైః ప్రముదితైః హృష్టైర్బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్నరైః। వైశ్యైః శూద్రైః భక్తియుక్తైః మ్లేచ్ఛైరన్యైశ్చ మానవైః। స్త్రీభిశ్చకురుశార్దూల తద్విధానమిదం శ్రుణు ఇత్యాది॥ శక్తిపరైః చండీపరాయణైః। మ్లేచ్ఛైః శబర కిరాత పుళిందాదిభిః। అన్యైః అనులోమప్రతిలోమజైః। పరంతు। స్వకులాచారమనురుధ్యైవ పూజయేత్। తదుక్తం ప్రతిఖండే॥ యస్యయస్యహి యాదేవీ కులమార్గేణసంస్థితా। తేనతేనచ సా పూజ్యా బలిగంధానులేపనైః। నైవేద్యైర్వివిధైశ్చైవ పూజయేత్కులమాతరం॥ఇతి॥

తా॥ శివశక్తిసామరస్యరూపమగు దేవీపూజయందు సర్వజాతులకు అధికారము కలదు. ప్రతిపట్టణమునందు, ప్రతిస్థానమునందు, ప్రతిగ్రామమునందు, ప్రతివనమందు, ప్రతిగృహమునందు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు, మ్లేచ్ఛ, శబర, కిరాత, పుళిందాదులు, అన్యములయినఅనులోమప్రతిలోమజాతులును, స్నానవ్రతము, మిక్కిలి సంతోషము, ఆసక్తియు, భక్తియుగలిగి వారివారి కులాచారమును అనుసరించి పరదేవతను పూజచేయవలయును. ఇట్లుభవిష్యోత్తరపురాణమునందు చెప్పబడినది. ఏదేవత యేకులమునకు కులదేవతగానున్నదో ఆదేవతను ఆకులమువారు ఆమార్గముచేతనే పూజాద్రవ్యములు మొదలగువానిచేత పూజింపవలయును.

ల॥ స॥ 543 పుణ్యాలభ్యా ॥

వ్యా॥ పుణ్యైః ప్రాక్తనైర్లభ్యా। దే॥ భా॥ తృతీయస్కంధే॥ పశ్యంతి పుణ్యపుంజాయే యేన్యై దాంతా స్తపస్వినః। రాగిణో నైవ పశ్యంతి దేవీం భగవతీం శివాం ॥

తా॥ పరమేశ్వరిని విశేషపుణ్యమును జేసినవారును, జితేంద్రియులయిన తపశ్శాలులును చూచుచున్నారు. విషయాసక్తి గలవారు చూడలేరు.

ల॥ స॥ 777 వీరారాధ్యా ॥

వ్యా॥ అహమః ప్రశయం కుర్వన్నిదమః ప్రతియోగినః। పరాక్రమపరో భుంక్తే। స్వాత్మానమశివాపహం। ఇతి ఉక్త లక్షణా వీరాః॥ తై రారాధ్యా॥

తా॥ బ్రహ్మముకంటె వ్యతిరేకమగు ఇదంశబ్దముచే చెప్పబడు జగద్వ్యాపారమంతయు బ్రహ్మమునందు లయము చేయు పరాక్రమపరులు ఆత్మస్వరూపమునే అనుభవించుచున్నారు. అట్టిలక్షణములు గలవారిచేత ఆరాధింపబడునది పరమేశ్వరి అని తాత్పర్యము.

15 వ ప్రకరణము

అద్వైతవివరణము.

బ్రహ్మము నిర్గుణము, సగుణము అని ద్వివిధము. అందు శుద్ధచైతన్యము నిర్గుణము। స్త్రీపుంరూపము సగుణము। ఇది సృష్టికి బీజము। ఇట్టి బ్రహ్మమును భక్తితో సేవించువారికి ముక్తి సులభము. కాని, నిర్గుణము, నిరాకారమునగు బ్రహ్మమునందు

చిత్తమునిలుపుట కష్టమగుటచేత స్త్రీపుంరూపమగు సగుణో
పాసనము తత్సాధనముగ నున్నది.

హ్రీం త్రిశతి 99 నామము॥

శ॥ భా॥ హ్రూ ఞ్ హరణే ఇతి ధాతుపాఠాత్ సమస్తవిద్యై
శ్వర్యప్రదానాది శక్త్యారోపాధిష్ఠానత్వే సత్యపవాదావశేషిత
పరమానందరూపముక్తిరిత్యర్థః॥

తా॥ హ్రీంకారవాచ్యమగు పరదేవత సమస్తవిద్యలను,
ఐశ్వర్యములను, పూర్ణముగనిచ్చుటయేకాక ప్రపంచాతీతమ
యిన పరమానందరూపమగు ముక్తినికూడ నిచ్చును.

త్రిశతి 98 హ్రీంకారచింత్యా॥

శం॥భా॥ హ్రీంబీజస్య పంచప్రణవాంతర్గతత్వేన ఓంకార
భేదే బ్రహ్మప్రతీతత్వావిశేషాత్। ప్రణవే యథా పరాపరబ్ర
హ్మోపాసనహేతుత్వవదస్మిన్ వా ప్రతీకే తద్భవతీతి వికల్పః।
యథాభక్తిపార్థక్యేన మంత్రవిశేషేషు భవతీతి యోగవేదమా
ర్గరహస్యం నవాదజల్పాద్యవకాశః। హ్రీంకారే ఉభయవిధ
బ్రహ్మస్వరూపతయా చింతితుం యోగ్యా। ధ్యానస్య సాక్షా
త్కారం ప్రత్యారాదుపకారకత్వేన ధ్యాతవ్యేత్యర్థః॥

తా॥ ఓం ఐం హ్రీం శ్రీం క్లీం అనునయిదును ప్రణవములు
హ్రీంకారము ఓకారమువలెనే బ్రహ్మోపాసనకు సన్నిహితకా
రణము. భక్తివిశేషముచేత మంత్రములయందు ఫలభేదముగ
లదని యోగవేదమార్గరహస్యము. కనుక వాదదోషములకవ
కాశములేదు. సాక్షాత్కారమునుగుఱించి ధ్యానము ప్రధాన
కారణము. కనుక హ్రీంకారమును సగుణముగను నిర్గుణముగ
ను ధ్యానింపవలయును.

త్రిశతి 139 సర్వమాతా॥

శం॥ భా॥ సర్వేణ కార్యేణ మీయతే అనుమీయతేఽభేదేనేతి తథా। తథాహి ఇదంజగత్ బ్రహ్మాభిన్నం తత్సత్తా స్ఫూర్తి నియతసత్తా ప్రకాశజ్ఞానవిషయత్వాత్ । యోయన్నియతసత్తాప్రకాశవాన్ సతదభిన్నః। యథా తంతుకార్యః పటఇతి। సర్వాన్ మినోతి స్వాఽభేదేన జానాతీతి తథా॥

తా॥ శర్కరసహితమయిన సెనగపప్పునకు గలిగిన తీపు చక్కరదే కాని పప్పుదికాదు. ఇట్లుసచ్చిదానందరూపబ్రహ్మమాతోకూడిన జడము, అసత్తు నగు జగత్తునకుగల సత్తాప్రకాశములు బ్రహ్మముదే కాని జగత్తునవి కానేరవు. నూలువలన కలిగిన వస్త్రమంతటను నూలుకలిగియున్నది కాని నూలులేకుండ యేభాగమయినను లేదు. ఈవిధముననే బ్రహ్మమువలన బుట్టిన జగత్తునందంతటను బ్రహ్మముకలదు కాని బ్రహ్మములేనిభాగమేదియునులేదు. అవ్యక్తమగు పరదేవత జగద్రూపమగు కార్యజాతమందంతటకలదని భావించుటచేత నీమె సర్వమాతయనబడును. కనకమువలన బుట్టిన కంకణములు హారములు మొదలగు నలంకారములు కనకముకంటె వేఱుకానివిధమున తనవలనగలిగిన ప్రపంచమంతయు తానేయని యెఱుగుటవలన నయినను పరదేవత సర్వమాతయనబడును.

సౌందర్యలహరి శ్లో॥ శంకరాచార్యకృతము॥

మనస్త్వం వ్యోమత్వం మరుదసి మరుత్సారథిరసి త్వమాపస్త్వం భూమిస్త్వయిపరిణతాయాం నహి పరం। త్వమేవ స్వాత్మానం పరిణమయితుం విశ్వవపుషా చిదానందాకారం శివయువతి భావేన బిభృషే॥

తా॥ తల్లీ నీవు షట్చక్రములందును మనఃపృథివ్యాది రూపములుగ పరిణమించుటవలన నీకంటె నన్యమేమియులేదు. చిదానందాత్మకముగు నీవు మొదట శివశక్తిరూపముగ పరిణమించి తరువాత జగదాకారముగ పరిణమించితివి.

త్రిశతి 294 హ్రీంకార వేదోపనిషదే నమః ॥

శం॥ భా॥ వేద్యంతే జ్ఞాయంతే సర్వేపదార్థా అనేనేతి వేదః హ్రీంకారఏవ వేదః। జ్ఞాపకత్వావిశేషాత్ । తస్య ఉపనిషత్ వేదాంతభాగః । తస్యార్థో వా, తత్ బ్రహ్మోపనిషత్పరమితి శ్రుతేః। కర్మోపాసనా జ్ఞానకాండభేదేన చత్వారోపి వేదాః త్రిప్రకారాః। "తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి" ఇతివాక్యేన జ్ఞానసాధనతయా కర్మోపాసనయోః వినియుక్తత్వాత్ । "అంధం తమః ప్రవిశంతి యేఽవిద్యాముపాసతే। తతో భూయఇవ తేతమో య ఉ విద్యాయాం రతాః" ఇతిశ్రుత్యా తదుభయోః సంసారఫలకత్వేన నిందితత్వాచ్చ॥ "ఆత్మానం చేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః। కిమిచ్ఛన్

[illegible]

ప

నిషచ్ఛబ్దవాచ్యస్య మోక్షఫలకత్వేన ఫలప్రతిపాదనాత్తదుభయప్రతిపాదకవేదభాగాపేక్షయా శ్రేష్ఠత్వం। లోకే సాధనాపేక్షయా ఫలస్య శ్రేష్ఠత్వేనోత్తమత్వప్రసిద్ధేః। తథాచ పూర్వకాండద్వయార్థస్య జన్యతయా తత్ప్రతిపాదకవేదభాగస్యోపనిషచ్ఛేషత్వవత్ హ్రీంకారస్యాపి పరదేవతాప్రకాశకత్వేన తచ్ఛేషత్వాత్తస్యాః ప్రాధాన్యముక్తమితి ద్రష్టవ్యం। వేదాంతేషూపనిషచ్ఛబ్దః తజ్జన్యతారూపశక్యసంబంధేన ప్రవర్తతే। ముఖ్య

యావృత్త్యాతు బ్రహ్మవిద్యాయామేవ । తథాహి । ఉపశబ్దః సమీపదేశార్థకః । బ్రహ్మణ్యధ్యస్తమాయాసమీపదేశకః తత్పదార్థప్రతిబింబితమవిద్యోపాధిక చైతన్యం జీవశబ్దవాచ్య ముపశబ్దార్థః లక్షణయా ప్రతిపాద్యతే । "ని" శబ్దః షద్ ఇతి పదస్య విశేషణం । సత్ ఇతి పదం షద్ఌ శరణాగత్యవసాదనేషు భవతి। తథాచ। ఉపశబ్దవాచ్యోజీవః అవిద్యాంనిహత్య త్యక్త్వా బ్రహ్మస్వరూపేణ నిషీదతి వర్తత ఇతి ఉపనిషదిత్యేకోఽర్థః। జీవఃబ్రహ్మస్వరూపత్వేన విగచ్ఛతి జానాతీత్యన్యోఽర్థః । జీవః బ్రహ్మస్వరూపేణ అవసీదతి పరిసమాప్నోతీతి తృతీయోఽర్థః। ఏవముపనిషచ్ఛబ్దస్య బ్రహ్మవిద్యావాచకత్వేన ప్రసిద్ధస్య తద్వాచక వేదభాగే లక్షణయాఽప్యుపనిషచ్ఛబ్దవాచ్యో భవతి। తథాచ హ్రీంకారఏవ వేదః తస్య ఉపనిషత్ప్రధానభూతా బ్రహ్మవిద్యేత్యర్థః ॥29

తా॥ సర్వమును తెలియచేయునది వేదము. హ్రీంకారము కూడ వేదమువలె సకలస్వరూపమును చెప్పుటవలన వేదమే. హ్రీంకారమునకు పరదేవత లక్ష్యార్థము. బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపము ఉపనిషత్తులచే తెలియబడునని శ్రుతి చెప్పుచున్నది వేదములు నాలుగును కర్మకాండము, ఉపాసనాకాండము, జ్ఞానకాండము ననిమూడువిధములు. "తమేతం=మంతి" అను శ్రుతి కర్మోపాసనలు జ్ఞానమునకు సాధనములని చెప్పినది. అవిద్యను పాసించెడివారు జ్ఞానములేక జననమరణరూపసంసారనిమగ్నులై. కర్మోపాసనలనే చేయుచుందురు అని "అంధంతమః" అను శ్రుతి కర్మోపాసనలను నిరాకరించెను. పురుషుడు తాను బ్రహ్మమేయని తెలిసికొనినయెడల నేదియునుకోరడు. మనస్తాపమును బొందడు. అట్టివాడు అన్నికోరికలను పొందినవాడే. ఈమొద

లగు శ్రుతులవలన, అద్వైతజ్ఞానమును పుట్టించు "ఉపనిషత్తు" అనే వేదభాగమునకు మోక్షమే ఫలము. కనుక కర్మోపాసనల నుప్రతిపాదించు వేదముకంటె నిది శ్రేష్ఠము. లోకమునందు సాధనముకంటె ఫలము శ్రేష్ఠముగద. కర్మోపాసనలు వేదముచేత చెప్పబడినను వానినిప్రతిపాదించు వేదములకంటె జ్ఞానప్రతిపాదకములగు ఉపనిషత్తులు ఉత్తమములు. ఇట్లుపరదేవతను ప్రతిపాదించు హ్రీంకారముకంటె పరదేవత ప్రధానము. ముఖ్యముగా బ్రహ్మబోధకమగు ఉపనిషచ్ఛబ్దము వేదాంతవాక్యముల నుకూడ బోధించును. ఎట్లనగా— ఉపశబ్దమునకు అవిద్యాప్రతిబింబితమయిన జీవచైతన్యమర్థము. 'నిష' శబ్దమునకట్టి జీవరూపమునువిడిచి శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపముతో నుండుటయనిగాని, లేక ఆస్వరూపమును తెలిసికొనుటయనిగాని, లేక ఆస్వరూపమును పొందుటయనిగాని మూడుఅర్థములు ఇట్లు ఉపనిషచ్ఛబ్దమునకు శుద్ధబ్రహ్మమే యర్థమయినను ఆబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించెడి వేదభాగములుకూడ ఉపనిషత్తులనబడును. కనుక హ్రీంకారరూపవేదవాచ్యమగు పరదేవత ఉపనిషత్ప్రధానమయిన బ్రహ్మవిద్యయే.

వివర్తవాద పరిణామవాదములు॥

వా॥ తం॥ 4ప॥ శ్లో॥ కబలీకృతనిశ్శేష తత్వగ్రామస్వరూపిణీ। తస్యాం పరిణతాయాంతు నకశ్చిత్పరఇష్యతే॥ 5॥

భా॥భా॥ ప్రళయకాలే కబలీకృతాని గీర్ణానిశేషాస్తత్త్వగామాః షట్త్రింశత్తత్వసమూహాయయా। తాదృశస్వరూపవతీ। తతశ్చ సూక్ష్మరూపేణ స్వాంతఃస్థితమేవ విశ్వం సృష్టికాలే ప్రకటయతి నాన్యత్। తదుక్తం భగవతా వసిష్ఠేన— 'యథాది

పాంతర్గతే బ (మ) హీనసర్వాస్తీదం తథాఽత్మని । ఫలపత్రలతాపుష్పశాఖావిటపమూలవాన్ వృక్షబీజే యథా వృక్షస్తథేదం బ్రహ్మణిస్థితం ' ఇతి । తథాచ ఫలవశేన శశశృంగాదేః సంస్కారరూపేణాప్యసత్వకల్పనయా నతదుత్పత్తిప్రసంగ ఇతి భావః ॥ తుశబ్దః పూర్వపక్షవ్యావర్తక ఆవశ్యకత్వవ్యంజకశ్చ । శక్తిపరిణామకల్పనస్యాఽవశ్యకత్వేన తేనైవోపపత్తేః ప్రత్యేకపరిశిష్టకల్పనమేవ వ్యర్థత్వాన్నేష్యత ఇత్యర్థః । అయం భావః—

ఔపనిషదానాం పక్షస్తు పరస్య చిద్రూపస్య బ్రహ్మణః శక్తిర్మాయాఖ్యా । సాచ జడైవ । సైవచ జగతః పరిణామ్యుపాదానం । పరంబ్రహ్మతు వివర్తోపాదానం । అతఏవ జగతోఽపి మాయికత్వాజ్జడత్వం మిథ్యాత్వంచ । అద్వైతశ్రుతయస్తు పారమార్థికవ్యతిరేకైవేత్యేవం పరాః । సర్వం బ్రహ్మేతి సామానాధికరణ్యంతు బాధాయామిత్యాదిః । తాంత్రికాణాంపక్షస్తు పరచిన్నిష్ఠాయాః చిచ్ఛక్తేరౌపనిషదానామపి సంమతా । సైవానంతరూపత్వాన్మాయేత్యుచ్యతే । ' పరాఽస్యశక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే ' ' మాయాచావిద్యాచ స్వయమేవ భవతీత్యాదిశ్రుతేః ' తత్పరిణామఏవ ప్రపంచః । అతఏవ చిద్రూపః । చిద్విలాసః ప్రపంచోఽయం నఖేతే దుఃఖదః కథం । కిమానందద్రివారుణీరామసితయా కటుకీకృతా ' ఇతి జ్ఞానవాసిష్ఠాత్ ॥ అతఏవచ సత్యోఽపి సర్వంబ్రహ్మేతి సామానాధికరణ్యస్యాత్యంతాభేదఏవ స్వారస్యాత్ । నచాద్వైతశ్రుతివిరోధః । విరోధాపాదకస్యైకస్య భేదస్యైవ మిథ్యాత్వాంగీకారాదిత్యాదిః । ' ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాంతానుపరోధాత్ ' ' ఆత్మకృతేః పరిణామాత్ ' తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్య ఇత్యాది వైయాసికసూత్రాణామప్యస్మి

స్నేవార్థే స్వరసఇతి స్పష్టమేవ॥ ఏవంచ పక్షద్వయేపి ప్రపంచ
కారణతయా శక్తేరావశ్యకత్వే పరశివస్వాంతర్గతత్వాన్నైవని
షద్ధైః కల్ప్యః। నహి ఘటంప్రతి పరిణామిమృత్తికాపేక్షయా
వివర్తరూపం కించిత్కారణాంతరముపలభామహే॥ అతఏవైక
విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానం ప్రతిజ్ఞాయ యథాసౌమ్యైకేన మృత్పిండేన
విజ్ఞాతేనేత్యాది దృష్టాంతప్రదర్శనం శ్రుతిషూపపద్యతే॥ ఇతి॥

తా॥ పరదేవత ప్రళయకాలమునందు షట్త్రింశత్ (36) తత్వ
రూపసమస్తప్రపంచమును తనయందుంచుకొని అనంతరము
సూక్ష్మరూపముతో తనయందున్న ప్రపంచమునే సృష్టికాల
మునందు ప్రకటించును. గాని క్రొత్తదానినిపుట్టింపదు. భగవం
తుడైన వసిష్ఠమహర్షిచేతను "బ్రహ్మాండముయొక్క లోపల
నున్న జలముపైని సర్వప్రపంచమెట్లున్నదో అట్లే ఆత్మస్వరూప
మగు పరదేవతయందును సర్వప్రపంచము లీనమైయున్నదనియు
పత్ర, పుష్ప, సహితవృక్షము బీజమందణగియున్నట్లే ఇదంశబ్ద
ముచేత చెప్పబడుప్రపంచము బ్రహ్మమందణగియున్నదనియు"
చెప్పబడెను. కుండేటికి కొమ్ములెన్నడును లేనందున సృష్టికంటె
పూర్వము సంస్కారరూపముతోనయిన నున్నవని చెప్పరాదు.
సృష్టికాలమునందు తిరిగి ఆవిర్భవించిన ప్రపంచము శక్తిపరిణా
మమే. చిద్రూపమగు బ్రహ్మముయొక్కశక్తి మాయయనియు
నది జడస్వరూపమనియు నదే జగత్పరిణామమనియు, మిథ్యయ
నియు చెప్పెడి వేదాంతపక్షమునందు జడమగు ప్రపంచమునకు
చిద్రూపమగు బ్రహ్మముతో నభేదము చెప్పనొప్పదు గనుక
"సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనుశ్రుతికి సమన్వయము కలుగదు
తాంత్రికపక్షమున పరారూపమనబడు చిద్రూపమందున్న విశ్వ

క్తి ఉపనిషదర్థమునకు సమ్మతమనియు, అట్టిచిచ్ఛక్తియే అనేక రూపములగుటవలన మాయయనియు చెప్పబడును. “పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే” ఇత్యాదిశ్రుతులు పరబ్రహ్మముయొక్క శక్తియే అనేకరూపములయినదనియు, మాయయును, అవిద్యయును తానే అగుచున్నదనియు చెప్పబడుచున్నవి. బ్రహ్మమంచున్న చిచ్ఛక్తియొక్క పరిణామమగు ప్రపంచము చిద్రూపమే. జ్ఞానవాసిష్ఠమునందు “చిత్తుయొక్క విలాసరూపమగు ఈప్రపంచమునందు ఓశ్రీరామా నీకు దుఃఖమెట్లుకల్గును. పంచదారతో కలిసిన అమృతము వెగటగునా అని” శ్రీరామమూర్తితో వసిష్ఠమహర్షి చెప్పెను. సర్వము బ్రహ్మమనెడు శ్రుతికభేదమునందే తాత్పర్యముకనుకను ప్రపంచము సత్యస్వరూపమే. ఈపక్షమున జగత్తు చిద్రూపమే. కనుక అద్వైతశ్రుతులకు విరోధము లేదు. విరోధమునుకల్పించు భేదమే మిథ్యయని అంగీకరింపతగినది. “ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞా” మొదలగు మూడు వ్యాససూత్రములకు పైనిచెప్పిన పరిణామమందే తాత్పర్యము. ఈప్రకారము రెండుపక్షములయందును ప్రపంచకారణముశక్తియేయగుచున్నది. కనుక ఘటమునుగురించిపరిణామకారణమగు మృత్తుకంటె నన్యమగు వివర్తకారణముయొక్క యపేక్షలేని విధమున ప్రపంచమునకు పరిణామకారణమగు శక్తికంటె నన్యమగు వివర్తకారణమగు పరశివుని ఉపనిషత్తులచేత కల్పింపబడలేదు. కనుకనే శ్రుతియందు ఒక్కటగు కారణమును దెలియుటవలన సకలకార్యములు తెలియబడును. కారణమగు మృత్తికను తెలియగా కార్యమగు ఘటము, శరావము (మూకుడు) మొదలగు కార్యములన్నియు మృత్తికయేయని తెలియునుగద

ఇట్లు చిచ్ఛక్తివలన గలిగిన జగత్తంతయు చిద్రూపముగ తెలియ వలయునని శ్రీభాసురానందనాథునిచే చెప్పబడినది.

వి వ ర ణ ము.

శ్రీశంకరులు వ్యాససూత్రములకు భాష్యము చేయుకాలము నందు ద్వైతఖండనము ప్రధానముగాతీసికొని జగత్తు జడశక్తి పరిణామమని చెప్పిరి. అనంతరము వారు శ్రీవిద్యారాధన చేసి సౌందర్యలహరి, దేవీవేదపాదస్తవము, త్రిశతీనామభాష్యము, మొదలగునవి రచించిరి. వానియందు చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మమనియు జగత్తు చిచ్ఛక్తియొక్క పరిణామమనియు చెప్పినట్లు త్రిశతి139 నామభాష్యము మొదలగువానివలన తెలియగలదు. ఇందువలన ప్రథమమందురచించిన సూత్రభాష్యకాలమందు ద్వైతఖండన ము ప్రధానముగాజేసికొనినందున నివిమర్శను అవసరము లేక చేయలేదనియు అనంతరము రచించినగ్రంథములయందు తాము అదివరకు చెప్పినదానికి వ్యతిరేకము కనుపించినను పరబుద్ధితో చెప్పినట్లును తోచును. జగత్తు జడశక్తియొక్క పరిణామమని మొదటను చిచ్ఛక్తియొక్క పరిణామమని తరువాతను చెప్పిన వాక్యములలో చివర చెప్పినది మొదట చెప్పిన దానినే ఖండిం చును కాని తాను మొదట చెప్పిన దానిచేత ఖండింపబడదు. చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మమేయనుటకు గ్రంథవిస్తరభీతిచేత కొన్ని గ్రంథ ములలోని ప్రమాణములుమాత్రమిచట వ్రాయబడెను.

వేదాంతపంచదశీప్రకరణములు రచించిన శ్రీవిద్యారణ్యస్వా మియును, సూతసంహితవ్యాఖ్యానము, జీవన్ముక్తివివేకము మొ దలగునవి రచించి వానియందు చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మమనియు జగత్తు చిచ్ఛక్తిపరిణామమనియు చెప్పెను.

ఓంకారముయొక్క ఉపాసనయెట్టిదో హ్రీంకారాద్యుపాసనయు అట్టిదేఅని త్రిశతి 98 నామభాష్యమందును, ఛాందోగ్యోపనిషద్భాష్యము ద్వితీయప్రపాఠకమునందును చెప్పబడెను.

బ్రహ్మోపాసనయు తత్త్వమసి మొదలగుమహావాక్యముల మననమును ఉపాసనాశబ్దములో చేరినవే. త్రిశతి 294 హ్రీంకారవేదోపనిషదే నమః అను నామభాష్యమునందు శ్రీవిద్యోపాసన చిద్విద్యోపాసనయనియు, జ్ఞానకాండమనియు చెప్పబడినది కనుక కర్మోపాసనలు నికృష్టములని శ్రుతియందు చెప్పిన ఉపాసనాశబ్దము ఇతరదేవతోపాస్తిని చెప్పును గాని చిద్విద్యోపాసనను చెప్పదు. అనేకజన్మములయందు చేసిన యితరదేవతారాధనవలన కడపటిజన్మమునందు శ్రీవిద్యోపాసకులయి అందువలనే ముక్తినిబొందుదురని శంకరాచార్యులచే దేవీవేదపాదస్తవమునందు శ్లో॥ దేవతాంతరమంత్రౌఘ జపశ్రీఫలభూతయా । జాపకా స్తవదేవ్యంతే విద్యయా విందతేఽమృతం ॥ అని చెప్పబడినది

"తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" అను తైత్తిరీయ శ్రుతియందు బ్రహ్మము స్వేచ్ఛతో చూచుటవలన జడశక్తి జగత్తును పుట్టించినట్లు చెప్పబడినవి. కాని చూచుటకు నొకశక్తియుండవలయును. ఆశక్తియే చిచ్ఛక్తియనబడును. "మాయాచావిద్యాచ స్వయమేవ భవతి" అనుశ్రుతి చిచ్ఛక్తితానే మాయగను, అవిద్యగను పరిణమించినట్లుచెప్పుటవలన జడములగు మాయాఽవిద్యలయొక్క ప్రకాశము చిచ్ఛక్తివలనకలిగినదే. "త్వం స్త్రీ త్వం పుమాన్" అనుశ్రుతి బ్రహ్మమునకు, చిచ్ఛక్తికి భేదములేదని చెప్పుటవలన జ్ఞానపరమగు ఈచిచ్ఛక్త్యుపాసన బ్రహ్మోపాసనయై ముక్తికారణమగును. కానియితర

దేవతోపాసనలవలె సంసారకారణముకాదు. తత్ అనుశబ్దము నకు బ్రహ్మమనియు, చిత్తు అనుశబ్దమునకు చిచ్ఛక్తియనియు, అనేకగ్రంథములయందు చెప్పబడినది. అట్టిరెండును నిర్గుణబ్రహ్మమును బోధించును. కనుక బ్రహ్మమువలె చిచ్ఛక్తియు, వివర్తరూపమనియు, ఆత్మశక్తియనియు, ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞ సూత్రములలో 16వ సూత్రవ్యాఖ్యానమునందును, దత్తాత్రేయసంహిత 14అధ్యాయమునందును, గౌడపాదసూత్రములలో మూడవసూత్రభాష్యమునందును, శంకరాచార్యకృత అపరోక్షానుభూతి 43-44-45 శ్లోకములందును చెప్పబడినది. 43శ్లో॥ చైతన్యస్యైకరూపత్వాద్భేదో యుక్తో నకర్హిచిత్ । జీవత్వంచ మృషాజ్ఞేయం రజ్జౌ సర్పగ్రహోయథా॥ తా॥ ఉపాధులకు భేదముఉన్నను సకలోపాధులయందుండెడి చైతన్యమునకు భేదము లేక యేకరూపముగనుండుటవలన రజ్జువును సర్పము అనిభ్రమిసినట్లు చైతన్యమును జీవుడనుకొనుటయు భ్రాంతియే. శ్లో॥ రజ్జ్వజ్ఞానాత్ క్షణేనైవ యద్వద్రజ్జుర్హి సర్పిణీ । భాతి తద్వచ్చితిః సాక్షాద్విశ్వాకారేణ కేవలం ॥44॥ తా॥ ఇదిరజ్జువని తెలియనిసమయముననే త్రాడు సర్పమని తోచును. ఇట్లే అజ్ఞానదశయందు ఏకమగు చైతన్యమే జగదాకారముగదోచును. కేవలమనగా అన్యములేదనుట. భ్రాంతికాలమున జగదాకారముగదోచిన చైతన్యము ఒక్కటియే. ఇదియె వివర్తకారణమనబడును. వివర్తమనగా నిజస్థితినివిడువక అన్యముగదోచుటయే త్రాడు పామనితలచునప్పుడును త్రాటియొక్క ఆకారము ఎంతమాత్రమును చెడలేదు. ఇట్లేజగదాకారముగదోచిన చైతన్యముయొక్కస్వరూపము ఏకాలమందును చెడనందున నీబ్రహ్మచైతన్యము జగత్తు

నకు నిమిత్తకారణమనబడును. చైతన్యము ఆరంభోపాదానము కాదు. పరిణామోపాదానమును కాదు. వస్త్రమునకు కారణమైననూలు ఆరంభోపాదానము. పెరుగునకు కారణమైన పాలు పరిణామోపాదానము. శ్లో॥ ఉపాదానం ప్రపంచస్య బ్రహ్మణో న్యన్న విద్యతే। తస్మాత్సర్వప్రపంచోఽయం బ్రహ్మైవాస్తి నచేతరత్ ॥ 45 ॥ తా॥ ప్రపంచమునకు బ్రహ్మముకంటె నన్యమగు ఉపాదానము లేనందున జగత్తంతయు బ్రహ్మమేయగును. మఱియు ఆగామి, సంచిత, ప్రారబ్ధములు నశింపగా ముక్తియనియు ఆగామి అనగ ముందు రాబోవునదనియు, సంచితమనగ గతజన్మములయందును జ్ఞానోత్పత్తివరకు ఈజన్మమందును చేసినదనియు, ప్రారబ్ధమనగ వర్తమానశరీరమునకు కారణమయ్యిన కర్మమనియు, తత్వజ్ఞానముచేత ఆగామిసంచితములు నశించుననియు భగవద్గీత మొదలగు అద్వైతగ్రంథములయందు చెప్పబడినది. కాని ప్రారబ్ధము లేదని అపరోక్షానుభూతి 90శ్లోకమునందు శంకరులచే నిరాకరింపబడినది. 90శ్లో॥ ఉత్పన్నే ప్యాత్మవిజ్ఞానే ప్రారబ్ధం నైవముంచతి। ఇతి యచ్ఛ్రూయతే శాస్త్రే తన్నిరాక్రియతేఽధునా ॥ తా॥ ఆత్మజ్ఞానముకలిగినను ప్రారబ్ధము విడువదని శాస్త్రములందెయ్యది వినబడుచున్నదో అదియిప్పుడు నిరాకరింపబడుచున్నది. సకలవ్యవహారకారణమైన అజ్ఞానము తొలగగా ప్రారబ్ధము లేదనిభావము.

తత్వజ్ఞానమనగ వాసనాక్షయమనోనాశములతోకూడిన జ్ఞానము. బ్రహ్మజ్ఞానమనియు, అదిదృఢముగకలిగినపుడె ప్రకృతదేహానంతరము ముక్తియనియు, అట్లుకలుగనపుడు ముక్తికలుగదనియు, ఆవాసనాక్షయ, మనోనాశములు దృఢమైన ధ్యాన

సమాధులవలననే కలుగుననియు, ఆధ్యానసమాధులు సాక్షాత్కారపర్యంతముచేయు దేవతోపాసనలవలననే కలుగుననియు, జీవన్ముక్తివివేకము, సూతసంహిత, దత్తాత్రేయసంహిత మొదలగుగ్రంథములయందు చెప్పబడినది. భగవద్గీత 4 అ॥ 37 శ్లో॥ యథైధాంసి సమిద్ధోఽగ్నిర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున। జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా॥ అనుశ్లోకభాష్యమువందు "అతోయుక్తం నిష్క్రియబ్రహ్మాత్మవిజ్ఞానస్య సమాధినాఽప్రతిబద్ధతాం ప్రాపితస్యావిద్యానిఃశేషనిర్మూలకత్వం" తా॥ జ్ఞానమునకు సంశయభావన, విపరీతభావనయనెడు ప్రతిబంధములు గలవు. ఇవి సమాధిచేతనే తొలగును. తరువాత కర్తృత్వాభిమానము లేకపోవుటచేత కర్తవ్యమగు కార్యముకూడనుండదు ఇట్టినిష్క్రియబ్రహ్మాత్మవిజ్ఞానమే అవిద్యను పూర్తిగ తొలగింపగలదు. ఇచ్చట సమాధినా, నిష్క్రియ, అను పదములచేతను జీవన్ముక్తిమొదలగు గ్రంథములలో చెప్పినట్లు వాసనాక్షయ, మనోనాశములు దృఢమయినపుడే వాసనలు, మనస్సు నశించిచేయవలసిన క్రియలు లేనివాడై బ్రహ్మాత్మజ్ఞానము చేత ముక్తుడగునని కనబడును. కొందఱు వేదాంతశ్రవణము చేయునపుడే వాసనాక్షయ, మనోనాశములనుగుఱించికొంతాలికాభ్యాసము చేసెదరు. ఈజన్మమందు వానినిగుఱించి దృఢాభ్యాసము అయినదా లేదా; వాసనలు, మనస్సు నశించినదా లేదా; అనుసంగతి వారిప్రవృత్తిచేత వారికే తెలియవలయును.

జనకుడు జీవన్ముక్తుడై రాజ్యము చేసినను సుఖదుఃఖానుభవకారణమగు దేహాభిమానము లేనందున సభిమానకార్యమగు సుఖదుఃఖసంబంధము అతనికి లేకపోయెను. జనకునివలె దేహాభి

మానము లేనివారికందఱకు ముక్తి సులభమే. కానిలోకములో జనకమహారాజువలె దేహాభిమానము లేనివారే అరుదు. ఈజనకమహారాజు "మిథిలాయాం ప్రదగ్ధాయాం నమే కించనదహ్యాతే" మిథిలాపురమంతయు కాలినను నాదేమియు కాలలేదని చెప్పెను. ఈప్రకారము అందరును చెప్పవచ్చునుగాని అతనివలె చేయుటకష్టము. ఎట్లనగా— యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి జనకునితో కూడ అనేకమహర్షులకు బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించుసమయమున కొందరుమునులు మనగురువుగారికి జనకునిమీద పక్షపాతము మెండు అని చెప్పుకొనుచుండగా ఆయాజ్ఞవల్క్యమహర్షి తన యోగాభ్యాసమువలన నగ్నినికల్పించెను. ఆయోగాగ్నిచే నగరము వెలుపలిభాగమంటుకొనెను. క్రమక్రమమున జ్వాలలధికమయి నగరమంతయు కాలుచుండెను. లోపలిప్రాకారములంటుకొనుచుండెను. సభామంటపముసయితము అంటుకొనెను. వహ్నిజ్వాలలు సమీపించినకొలది అచ్చటమునులు తమదర్భాసనములనుపుచ్చుకొని పరుగెత్తుచుండిరి. సింహాసనము అంటుకొనినను జనకమహారాజు దృఢమగుజ్ఞానాభ్యాసమువలన దేహాభిమానము లేనందున నచటనుంచి కదలలేదట. అపుడు గురువుమిగిలిన మునులను పిలిచి జనకునకు, ఆమునులకుగల దేహాభిమానభేదమును వారికి జూపెనట. అపరోక్షానుభూతి 138 శ్లో॥ కుశలా బ్రహ్మవార్తాయాం వృత్తిహీనాః సురాగిణః । తేప్యజ్ఞానతమా నూనం పునరాయాంతి యాంతిచ ॥ తా॥ విషయములందు వైరాగ్యము లేనివారు బ్రహ్మము సత్యము, జగత్తు మిథ్య అనింతరులకు బోధించినను జ్ఞానము దృఢముకానందున జననమరణరూపసంసారమునే పొందుచుందురు. వానసాక్షియు, మనో

నాశ, తత్త్వజ్ఞానములుమూడును సమకాలమందు అభ్యసింపవల
యును. లేనియెడల నవి మంచిఫలముసీయజాలవు. వాసిష్ఠము॥
శ్లో॥ వాసనాక్షయవిజ్ఞానమనోనాశామహామతే। సమకాలం చి
రాభ్యస్తా భవంతి ఫలదాఇమే॥ తా॥ ఓరామా వాసనాక్షయ,
తత్త్వజ్ఞాన, మనోనాశములు మూడును ఏకకాలమునందే చిర
కాలమభ్యసింపబడినచో ఫలమునిచ్చును. శ్లో॥ త్రయమేతేసమం
యావన్నస్వభ్యస్తామువాంర్మహః। తావన్న పదసంప్రాప్తిర్భ
వత్యపి సమాశతైః॥ తా॥ ఆమూడింటిని ఏకకాలమందు అభ్య
సింపనియెడల ఎంతకాలము యత్నించినను ముక్తి కలుగదు.
శ్లో॥ ఏకైకశో నిషేవ్యంతే యద్యేతే చిరమప్యలం। తన్న సిద్ధిం
ప్రయచ్ఛంతి మంత్రాః సంకలితాఇవ॥ తా॥ షడంగన్యాసము
లలో కొన్ని ఒకరోజున మరికొన్ని మఱియొకరోజున చేయుటచే
ఫలము లేనట్లు యీమూడింటిని వేఱువేఱుకాలములయందభ్య
సించుటచే ఫలము లేదు. శ్లో॥ జన్మాంతరశతాభ్యస్తా రామసం
సారసంస్థితిః। సాచిరాభ్యాసయోగేన వినా నక్షీయతే క్వచిత్॥
తా॥ ఓరామా చిరకాలమునుండి అభ్యసింపబడిన సంసారస్థితి,
పైమూడింటిని చిరకాలము అభ్యసింపక నశింపదు. ఈమూడు
ను అన్యోన్యసంబంధముకలవగుటచేత ఒక్కొకటి వేఱుగాచే
యుటవలన ముక్తిసాధ్యముకాదనియు, శ్లో॥ తత్త్వజ్ఞానం మనో
నాశో వాసనాక్షయఏవచ। మిథః కారణతాం గత్వా దుఃసా
ధ్యాని స్థితానిహి॥ తా॥ తత్త్వజ్ఞానమనోనాశవాసనాక్షయములు
వేఱువేఱుగా చేయుటకు సాధ్యముకావు. శ్లో॥ యావద్విలీనం
నమనో నతావద్వాసనాక్షయః। నక్షీణావాసనాయావచ్చిత్తం
తావన్నశామ్యతి॥ తా॥ మనస్సు నశింపనంతవరకు వాసనలు

క్షీణింపవు. వాసనలు క్షీణింపక చిత్తమునశింపదు. శ్లో॥ యావ న్నతత్త్వవిజ్ఞానం తావచ్చిత్తశమః కుతః। యావన్నచిత్తోపశమో న తావత్తత్త్వవేదనం॥ తా॥ తత్త్వజ్ఞానముకలుగనిది చిత్తమునశింపదు. చిత్తశాంతిలేకుండ తత్త్వజ్ఞానముకలుగదు. శ్లో॥ యావ న్నవాసనానాశ స్తావత్తత్త్వాగమః కుతః। యావన్న తత్త్వసంప్రాప్తి ర్నతావద్వాసనాక్షయః॥ తా॥ వాసనలు నశింపకుండ తత్త్వజ్ఞానముకలుగదు. తత్త్వజ్ఞానముకలుగకుండ వాసనలునశింపవు అని వసిష్ఠుడు రామునకుపదేశించెను. వాసనలు, మనస్సు, క్షీణించుట బహుకష్టము. ఈయర్థమునే, భగవద్గీత॥ చంచలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథిబలవద్దృఢం। తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరం॥ తా॥ వాయువునైనను అరికట్టవచ్చునుగాని చంచలము, బలిష్ఠమునై బాధించు మనస్సును అరికట్టుట దుర్లభమని శ్రీకృష్ణునితో అర్జునుడుచెప్పెను॥ వాసిష్ఠము॥ పూర్వైర్యత్నైః ప్రయత్నైర్భ్యో విషమోయంహి సమ్మతః దుఃసాధ్యో వాసనాత్యాగః సుమేరూన్మూలనాదపి॥ తా॥ పూర్వప్రయత్నములకంటె సదికష్టము. మేరుపర్వతమైనను పెకలింపవచ్చునుకాని వాసనలను క్షీణింపచేయుశక్యముకాదు. జనక॥ శ్లో॥ సహస్రాంకురశాఖాత్మ ఫలపల్లవశాలినః। అస్యసంసారవృక్షస్య మనో మూలమిదంస్థితం॥ తా॥ అనేకములగు శాఖలు ఫలములు చిగుళ్లు మొదలగువానితో కూడిన యీసంసారవృక్షమునకు మనస్సే మొదలుగానున్నది. శ్లో॥ సంకల్పమేవ తన్మన్యే మనోమూలమిదంస్థితం। సంకల్పమేవ తన్మన్యే సంకల్పోపశమే రతః॥ తా॥ సంకల్పరూపమయినదే మనస్సు. సంకల్పము లేనపుడు మనస్సులేదు. శ్లో॥ శోషయామి యథాశోషమేతి

సంసారపాదపః। ప్రబుద్ధోఽస్మి ప్రబుద్ధోఽస్మి దృష్టశ్చౌరో మయాత్మనః॥ తా॥ సంసారవృక్షమును నశించునట్లుగా మనస్సును నశింపచేసెదను. ఆత్మవస్తువును మరుగుపర్చిన మనస్సనెడి దొంగను జ్ఞానముకలిగి చూచితిని. శ్లో॥ మనోనామని హన్మ్యేనం మనసాఽస్మి చిరంహతః॥ చిరకాలమునుండి మనస్సనెడిదొంగ చేత పీడింపబడితిని అట్టిమనస్సును నశింపచేసెదను. వాసిష్ఠము॥ శ్లో॥ అస్యసంసారవృక్షస్య సర్వోపద్రవదాయినః। ఉపాయఏకఏవాస్తి మనసః స్వస్యనిగ్రహః॥ తా॥ అనేకకష్టములకు కారణమైన సంసారవృక్షమునశించుటకు మనస్సునుజయించుటయే ముఖ్యసాధనముగనున్నది. మనస్సును జయించుటకు ఉపాయము. శ్లో॥ ద్వౌక్రమౌ చిత్తనాశస్య యోగో జ్ఞానంచ రాఘవ। యోగస్తద్వృత్తిరోధోహి జ్ఞానం సమ్యగవేక్షణం॥ తా॥ ఓరామా మనోనాశముకు యోగమనియు, జ్ఞానమనియు రెండుసాధనములు. వృత్తులుకలుగకుండునటుల మనస్సునుఆపుటయోగము. ఆత్మవిమర్శము జ్ఞానము. శ్లో॥ అసాధ్యః కస్యచిద్యోగః కస్యచిజ్ఞాననిశ్చయః। ప్రకారౌ ద్వౌ తతో దేవో జగాద పరమేశ్వరః॥ తా॥ కొందరికి జ్ఞానముసాధ్యము. యోగమసాధ్యము. కొందఱికి యోగముసాధ్యము. జ్ఞానమసాధ్యము. కనుక పరమేశ్వరుడు రెండుసాధనములను చెప్పెను. అపరోక్షానుభూతి 144శ్లో॥ పరిపక్వం మనోయేషాం కేవలోఽయంచసిద్ధిదః। గురుదైవతభక్తానాం సర్వేషాం సులభోజవాత్॥ తా॥ పరిపక్వహృదయముకలవారికి కేవలము నీరాజయోగము మోక్షమునొసంగును. ఈరాజయోగము గురువునందును, దైవమునందును భక్తిగల సకలజనులకును, శీఘ్రముగను, సులభము

గను సిద్ధించును. సకలజనులకును అనుటవలన వర్ణాశ్రమధర్మా పేక్షలేకయే మనుష్యమాత్రులకందఱకును సిద్ధించునని భావము. మఱియు బ్రహ్మజ్ఞానులనఁబడు వసిష్ఠ, కశ్యప, వ్యాసాది మహాత్ము లున్నెండ సంసారబంధమును బోగొట్టుకొను ఉపాయమేదియనినాలు గుపర్ణులడిగి దత్తాత్రేయునివలన చిద్విద్యోపాసన ముఖ్యమని తెలిసికొని యాచరించినట్లు దత్తాత్రేయసంహిత మొదలగు గ్రంథములయందు కనబడును. కనుక అద్వైత (నిర్గుణ) మోక్షము ముఖ్యాంగమై ముక్తినిచ్చుటవలన నీచిద్విద్యోపాసనయే నానా వాసితమగు మనస్సును లయింపజేయుచు మంచిమార్గముగ నున్నది.

ద॥ వ॥ 47అ॥ ఈశ్వరఉవాచ॥ ** ॥ శివాదివిద్యా ప్రోక్తే యం శివసాయుజ్యదాయినీ। సర్వపాపక్షయకరీ శివహాసక్యా కారిణీ॥ విద్యేయం దుర్లభాలోకే సర్వసామ్రాజ్యదాయినీ। సమస్తవిద్యా సామ్రాజ్ఞీ సర్వవిద్యామహేశ్వరీ॥ ధ్యానంతత్త్వ స్య మంత్రస్య నిర్గుణబ్రహ్మగోచరం। నామరూపాత్మకంవిశ్వం సర్వం మాయాప్రకల్పితం। అఖండబోధరూపార్థే ప్రతీచి పర మాత్మని। 24॥ విభాన్త్యస్తమేవేతి భోక్తృభోగ్యాత్మకం జగత్। ఆత్మనో భోక్తృరూపస్య జగతో భోగ్యరూపిణః। మాయయా కల్పితత్వేన తత్సర్వం మాయికంత్వితి। విభాత్య త్రన్యఖండార్థే సర్వం విశ్వం పుటాత్మకం॥ సుప్తావాత్మని నిర్ద్వైతే సుప్త్యవస్థాత్మసాక్షిణి। అవస్థాత్రయభోక్తృత్వాద్భోగ్యంవిశ్వ మథాఖిలం॥27॥ ప్రాగభావయుతం మత్వా నిర్ద్వైతమనుభా వయేచ। విశ్వబీజం యద్ధిసుప్తౌ తదద్వైతే పరాత్మని॥ తురీయేఽ ఖండచిద్రూపే సతి భామ్యన్త్యత్ర కేవలే। నిర్వికారేచ కూటస్థే

కాలద్వైతాదివర్జితే ॥ 29 ॥ విలాప్య సర్వం సద్వస్తు శ్రీవిద్యార్థం విచింతయన్ । తన్మాత్రత్వం సమస్తస్య కల్పితస్య చ భావయన్ ॥ అకల్పితం పరానందం భూమాఖ్యం ద్వైతవర్జితం । సచ్చిదానందైకరసం హాదివిద్యార్థమీశ్వరం ॥ భావయేత్పరమాత్మానం శాంతం నామాదివర్జితం । భావయేద్ధాదివిద్యాయా అర్థమేవం నిరంతరం ॥ 32 ॥ సమహాపాతకైర్ముక్తో భవేత్సాక్షాత్పరశ్శివః ॥

తా॥ ఓపార్వతీ! శివునియొక్క సారూప్య సాయుజ్యముల నిచ్చునదియు, సర్వపాపములను నశింపచేయునదియు, సకలైశ్వర్యములనిచ్చునదియు, సమస్తవిద్యలలోను ఉత్కృష్టమయినదియునగు చిచ్ఛక్తిమంత్రముచే నిర్గుణబ్రహ్మమును ధ్యానించు విధమును వినుము. అని యీశ్వరుడిట్లనియె. నామరూపాత్మకమగు ప్రపంచమంతయును మాయవలన కల్పింపబడినదిగను, అఖండాకారమయిన పరమాత్మయందు భోక్తృభోగ్యరూపమయిన జగత్తు అణగియున్నదిగను భావింపుము. తానుభోక్తృరూపముగను, జగత్తు భోగ్యరూపముగను మాయచే కల్పింపబడుటవలన నదియంతయు మాయామయమే. జాగ్రత్స్వప్నావస్థలయందు భోక్తృభోగ్యరూపమయిన జగత్తు సుషుప్త్యవస్థయందు సాక్షిమాత్రముగనుండి ద్వైతసంబంధములేని ఆత్మస్వరూపమునందు మాయచేత కల్పింపబడినది గనుక లేనిదిగ భావించుచు అద్వైతమునే అనుభవమందుంచి. సుషుప్తియందు జగదుపాధానముగ మిగిలిన చిచ్ఛక్తిని కాలము, ద్వైతము మొదలగు వికారములులేని తురీయరూపము, అఖండచిద్రూపము నగు పరమాత్మయందు లయముచేసి జగత్తును చిద్బ్రహ్మరూపముగ భావించుచు కల్పింపబడనందున ద్వైతభావన లేక

పరమానందరూపమయి సచ్చిదానందరూపమగు పంచదశి యొక్క అర్థమయిన పరశివుని నామరూపములులేని నిర్మలమయిన పరమాత్మస్వరూపముగను, జగత్తును కల్పింపబడినదిగను నిరంతరము భావనచేయువారు మహాపాతకములవలన విడువబడి సాక్షాత్పరశివరూపులగుదురు.

వరివస్యారహస్యము—మహాతత్వార్థము—శ్లో॥ వాగింద్రియైరగమ్యే మహాతత్త్వరేఽణుతరే। వ్యోమ్నో వ్యుపరిస్థితిమతి విశ్వాభిన్నే చిదానందే॥ 54 ॥ బ్రహ్మణిపరే నియోజ్య స్వాత్మా తదభేదసంప్రాప్త్యై। ఏష మహాతత్వార్థః శ్రీవిద్యాయాః శివేనోక్తః॥

తా॥ వాక్కులచేతను, ఇంద్రియములచేతను తెలియశక్యముకాక షట్త్రింశత్ (36) తత్వములనుమీరి అతిస్థూలము, అతిసూక్ష్మమునై ఆకాశముకంటె పైగనుండి ప్రపంచస్వరూపము నొందిన చిదానందబ్రహ్మములో తనకునభేదము సంపాదించుకొనుటకు సేవింపతగిన పరదేవతయే శ్రీవిద్యకు మహాతత్వార్థమని శివునిచేత చెప్పబడినది. 54-55.

మహాతత్వార్థము సమాప్తము.

వరివస్యారహస్యము—మహావాక్యార్థము—శ్లో॥ విధిహరిశివవచనా అపి కకారఏకారకోకారాః। సృష్టిస్థితిభంగాత్మకతత్తత్ (కృత్య) జనకత్వలాక్షణికాః॥ 86 ॥

తా॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులను చెప్పునట్టి కకారఏకారఅకారములు లక్షణచేత వారికార్యములయిన సృష్టి, స్థితి, లయము లనుకూడ చెప్పుచున్నవి. 86.

శ్లో॥ ఈశ్వరవాచీకారో వక్తి దకారస్సదాశివం తాభ్యాం। లక్షణయా తత్తిరోధానానుగ్రహకకృత్యతా గదితా॥ 87 ॥

తా॥ ఈశ్వరసదాశివులనుచెప్పి ఈకార దకారములు లక్ష ణచేత తిరోధానానుగ్రహములనుగూడ చెప్పుచున్నవి. దకార మునకు లకారమాదేశమని 9వ ప్రకరణమునందు చెప్పబడినది " యతోవాఇమాని " ఇత్యాదిశ్రుతులచేత బ్రహ్మమునకుతట స్థలక్షణము చెప్పబడినది. 87.

ద్వితీయకూటముచే స్వరూపలక్షణమును చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ హస ఆనందః సత్యం కం హం అనంతంచ । లం జ్ఞానం ఇత్థం బ్రహ్మ తటస్థస్వరూపలక్షణయోగేన నిర్ణీయ (నివక్ష్య ప్టం) తదభేదం జీవగణే వక్తి తృతీయకూటేన । జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యాఖ్యకలాత్రితయేన సాహిత్యాత్ ॥ 89 ॥ సకలం పదం జీవపరం బ్రహ్మపరం శక్తిబీజం స్యాత్ । సామానాధికరణ్యా త్తల్లక్షితశుద్ధయోరభేదార్థః ॥ 90 ॥

తా॥ హసశబ్దమునకు ఆనందమును, కశబ్దమునకు సత్యము ను, హాశబ్దమునకు అనంతమును, లశబ్దమునకు జ్ఞానము అర్థ ము. ఇట్లు బ్రహ్మము తటస్థస్వరూపలక్షణములచేత చెప్పబడెను జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తియను మూడు కళలతో కలిసియుండుట వలన సకలశబ్దమునకు జీవులును, హ్రీంకారమునకు బ్రహ్మ మును అర్థము. అట్టిజీవులకు బ్రహ్మముతో నభేదము మూడవ- కూటముచేత చెప్పబడినది. 88-89-90.

శ్లో॥ అత్యల్పమిదం కథితం యత్సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ । ఇత్యేవం బోధయితుం సకలపదంవా తృతీయకూటగతం ॥ 91 ॥

తా॥ "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అను శ్రుతిచేత చెప్పబడు అర్థము స్వల్పాక్షరములైన మూడవకూటమందలి "సకల హ్రీం" అను పదముచేత చెప్పబడినదనియును అర్థము.

శ్లో॥ ఏవమవాంతరవాక్యైర్జీవబ్రహ్మస్వరూపమభిధాయ।
తదభేదో వర్ణితఇత్యేవ మహావాక్యార్థః ॥ 92 ॥

టీ॥ ఇట్లు జీవబ్రహ్మములకు భేదము లేదని చెప్పుటవలన నిది మహావాక్యార్థము. "తత్త్వమసి" అను మహావాక్యమునందు తత్పదమునకు బ్రహ్మమును, త్వంపదమునకు జీవుడును అర్థము. ఈ రెంటింటికి ఏకవిభక్తి కలుగుటవలన నభేదమే చెప్పబడుచున్నది. అట్టి అభేదము వాచ్యార్థముచే సంభవింపకపోయినను లక్ష్యార్థముచే సంభవింపకపోదు. వానిలో తత్పదమునకు సృష్టి స్థితి, లయ, తిరోధానానుగ్రహములనెడి పంచకృత్యములను చేయు ఈశ్వరుడు వాచ్యార్థము. కృత్యములకతీతమయిన నిర్గుణ బ్రహ్మము లక్ష్యార్థము. ఇట్లే త్వంపదమునకు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి, తురీయ, తురీయాతీతమను నయిదవస్థలతోకూడిన జీవులు వాచ్యార్థము. అవస్థాపంచకమునతిక్రమించిన నిర్గుణ బ్రహ్మము లక్ష్యార్థము. "యతోవాఇమాని" అను శ్రుతి జగత్సృష్టికర్తను చెప్పుచున్నది. "సత్యంజ్ఞానం" అను శ్రుతి నిర్గుణ బ్రహ్మమును చెప్పుచున్నది. ఆకాశమునందు డేగ అయినను, గరుడపక్షి అయినను తిరిగితిరిగి అలసి రెక్కలనుముసికొని తన వాసస్థానముదగ్గఱకు ఏప్రకారమువచ్చునో ఆప్రకారమే జీవులును నివాసముకొఱకు వచ్చుచున్నారు. "నదృష్టేర్ద్రష్టారం పశ్యేః" బృ. ఉ. 5-4-2. అన్నిటినిచూచే నేత్రములు ఆత్మను చూడలేవు. ఇత్యాద్యవాంతరవాక్యములచేత వాచ్యార్థలక్ష్యార్థములు నిర్ణయింపబడినందున మహావాక్యమునందు లక్ష్యార్థములకభేదజ్ఞానము చెప్పబడినది. అయినను శ్రుతులయందు ఈశ్వరునకు పంచకృత్యములనియు, జీవునకు మూడవ

స్థలనియు చెప్పబడినను తంత్రములయందు వీనికిని పంచకృత్య ములనియు, అయిదవస్థలనియు చెప్పబడెను. ఈప్రకారము మూడవకూటమందలి సకల పదముచేత కళలతోను, అవస్థల తోను కూడినట్లు వాచ్యార్థము చెప్పినప్పటికి లక్ష్యార్థము చెప్పకపోవుటచే న్యూనతకలుగుచున్నందున మొదటిరెండుకూ టములే ఆవృత్తిచేత "త్వంపదమునకు" వాచ్యార్థలక్ష్యార్థ ములని చెప్పతగియున్నది. లేక తంత్రప్రధానమతమునందు వా చ్యార్థములకుకూడ అభేదమును శాంభవానందకల్పలతాకా రాదులు చెప్పియున్నందున ఒకటి రెండు కూటములకు వ్యష్టి కర్తృత్వము మొదలగు ధర్మములతో కూడికొనిన యీశ్వరు డును, అయిదవస్థలతోకూడికొనిన వాచ్యార్థమయిన జీవులు ను అర్థము. మూడవకూటమునకు అట్టిజీవేశ్వరుల కభేదమని కాని, పూర్ణజగత్తుతో బ్రహ్మమునకభేదమనికాని అర్థము. ఇక్కడ నెంతచెప్పతగినదో అంతమాత్రమే చెప్పబడెను. సమ స్తము చెప్పనెడల వేదాంతశాస్త్రమంతయు వ్రాయవలసియుం డును. హ్రీంకారపరసౌఖ్యదా। త్రిశతి 300 నామము॥

శం॥ భా॥ హ్రీంకారపరాః హ్రీంకారమంత్రజపపరాః హ్రీంకారఘటితశ్రీవిద్యాజపపరావా। తేషాం సౌఖ్యం చతు ర్విధపురుషార్థప్రాప్తిజన్యానందః తద్దదాతీతి తథా। హ్రీం కారాణాం వ్యష్టివేషేణ వాచ్యార్థానాం త్రిమూర్తీనాం పరం సౌఖ్యం పామరస్యసుఖం ఏకీభావానందం దదాతీవార్థః। "యత్రనాన్యత్పశ్యతి నాన్యచ్ఛృణోతి నాన్యద్విజానాతి సభూ మా। యత్రాన్యత్పశ్యత్యన్యచ్ఛృణోత్యన్యద్విజానాతితదల్పం॥ "నాల్పే సుఖమస్తి॥ ఇతి। " ఆనందం బ్రహ్మణోవిద్వాన్ నబి

ఛేరి కుతశ్చన" ఇతి । "యదా హ్యేవైష ఏతస్మిన్నదృశ్యేఽనా త్మ్యేఽనిరుక్తేఽనిలయనేఽభయం ప్రతిష్ఠాం విందతే । అథ సోఽభయంగతో భవతి" "విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ రాతిర్దాతుః పరాయణం" ఇత్యాది బహుశ్రుతిభ్యః అఖండసచ్చిదానందబ్రహ్మస్వరూపతయా సైవఫలం భవతి। అన్యజ్ఞానాదస్య ఫలప్రాప్తేరయోగాత్ । "బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతి" "తరతి శోకమాత్మవిత్" 'యేన మాముపయాంతితే। తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్' 'బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేతి' ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతిశతేభ్యః స్వస్వరూపప్రాప్తేరేవ పురుషార్థస్య ప్రదాతృత్వం సిద్ధం ॥

టీ॥ పరదేవత హ్రీంకారమునుగాని, హ్రీంకారముతో కూడిన శ్రీవిద్యామంత్రమునుగాని జపముచేయువారికి చతుర్విధపురుషార్థములనిచ్చును. లేక బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులయొక్క సామరస్యరూపమగు సుఖమునిచ్చును. 'యత్రనాన్యత్ పశ్యతి' మొదలగు శ్రుతులచేత ఈమె అఖండసచ్చిదానంద బ్రహ్మమగుటచేత నట్టిఫలముకలుగుచున్నది. అన్యమైనజ్ఞానము వలన అల్పఫలముకలుగును. కాని ఇట్టిమహాఫలము కలుగదు. 'బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి' మొదలగు శ్రుతియు, స్మృతులును బ్రహ్మవేత్తకు స్వరూపప్రాప్తియను పరమపురుషార్థమునే చెప్పుచున్నవి.

వామకేశ్వరతంత్రము 5 వ॥ 41 శ్లో॥ స్వసంవి త్త్రిపురాదేవి లౌహిత్యం తద్విమర్శనం । పాశాంకుశౌ తదీయౌతు రాగద్వేషాత్మకౌ స్మృతౌ ॥ 41 ॥ శబ్దస్పర్శాదయో బాణా మనస్తస్యా భవేద్ధనుః । విశ్వప్రతీతిజనికా శ్శక్తయశ్చ క్రమేణతాః ॥ 42 ॥

భా॥ వ్యా॥ స్వసంవిత్ స్వాత్మైవ త్రిపురాదేవీ। త్రిపుటీతః పూర్వకాలీనత్వాద్ద్యోతమానత్వాచ్చ। స్వాత్మనో విమర్శనమితరావిషయకత్వేసతి తదేకవిషయకమనుసంధానం। తచ్చ స్వాత్మన్యనురాగరూపమేవేతి లౌహిత్యముచ్యతే। ఉక్తంచతంత్రరాజే—** స్వాత్మైవ దేవతా ప్రోక్తా లలితా విశ్వవిగ్రహా। లౌహిత్యం తద్విమర్శఃస్యాదుపాస్తిరితి భావనా॥ ఇతి॥ షట్త్రింశత్తత్త్వేషు రాగాత్మకం తత్త్వం పాశస్య సూక్ష్మంరూపం। అంకుశస్య వాసనాత్మకం రూపం ద్వేషః క్రోధః। శబ్దస్పర్శాదయ ఇత్యాదిపదేన రూపరసగంధాః। ఏతే పంచతత్త్వాత్మకా విషయా బాణాః పుష్పసాయకాత్మకాః। ముఖే సురూపత్వేసతి పరిణామే విరుపత్వాత్। తస్య స్వాత్మనో ధనురిక్షుకోదండం తు మనస్తత్వం। విశ్వవిషయస్ఫూర్తిజనికా యా మనోవృత్తయస్తా ఏవ క్రమేణ చతురస్రాది బిందుచక్రాంతక్రమేణ విద్యమానాః శక్తయో జ్ఞేయాః॥ ఇతి॥

తా॥ జ్ఞాత, జ్ఞానము, జ్ఞేయము అను నీమూడు త్రిపుటియనబడును. ఈత్రిపుటికంటె పూర్వము స్వయంప్రకాశముగనున్న చిచ్ఛక్తియే లలితాదేవి. ఈచిచ్ఛక్తియే తనస్వరూపము. ఇట్టివిమర్శమువలన ఈలలితాదేవియే కల్పితమగు చరాచరప్రపంచముగ పరిణమించెనని భావించవలయును. బాహ్యవిషయములను ధ్యానింపకుండుటయే ఆత్మానుసంధానమనబడును. ఆత్మయందలి ప్రేమరూపమగు ఈఅనుసంధానమే తంత్రరాజమందు లౌహిత్యము ఉపాసన అనిచెప్పబడును. షట్త్రింశత్తత్త్వములలో అనురాగము సూక్ష్మరూపమగు పాశమని, క్రోధము సూక్ష్మరూపమగు అంకుశమని, శబ్దస్పర్శరూపాదివిషయ

ములు సూక్ష్మరూపములగు బాణములని భావింపవలయును. శబ్దస్పర్శాది విషయములను బాధించే స్వభావముగల బాణములని చెప్పవచ్చునా? అనిశంకింపవలదు. ఈవిషయములు మొదట సేవించుకాలమున రమ్యములయినను తరువాత విషప్రాయములై బాధించుటవలన నీవిషయములు బాణములనదగును. మనస్సే ధనుస్సు. ప్రపంచమునుధ్యానించెడి మనోవృత్తులే చతురస్రము మొదలు బిందుచక్రమువరకు నుండెడి శక్తులు. ఇవియన్నియు చిచ్ఛక్తియొక్క పరివారమని ఆశక్తియే ఇట్లుజగదాకారముగ పరిణమించెనని, ఈచిచ్ఛక్తియే సర్వస్వరూపమని భావించుట ఆత్మానుసంధానమని భావము.

ద॥సం॥ 26అ॥ * ద్వివిధా శ్రుతిషూద్దిష్టా వ్యష్టిస్తత్వం ప్రకాశయ । యస్యాత్మనః పరంతారాదన్యద్వస్తు నభాతిహి ॥137 శాస్త్రనిశ్చయయుక్తస్య బుద్ధిస్తస్య ప్రతిష్ఠితా। పరమార్థాత్మచైతన్యాదన్యస్యాభానతశ్శివే ॥138॥ చైతన్యైకరసం బ్రహ్మపూర్ణమిత్యనుశాసనం । యస్య ప్రమాణతో భాతి సపరః పురుషోత్తమః ॥139॥ విశ్వం నతస్య భాత్యేవ విశ్వభావేన సుప్రియే భాతిచేద్బ్రహ్మభావేన విశ్వం బ్రహ్మాత్మనా స్ఫురేత్ ॥ 140 ॥ యథాదర్పణస్థితం విశ్వం నాస్తి భాంతమపి స్వతః । అంతర్బహిశ్చాదర్శస్య విద్యమానతయా తథా ॥ 141 ॥ ఏవమాత్మన్యఖండార్థే భోక్తృభోగ్యమయం జగత్ । భాతమప్యస్తి నోభాతి భూమాత్రైవాస్తి సర్వతః ॥ 142 ॥ ఏవం విజానతః సర్వవ్యవహారమతీత్యచ । పుంసోహి వర్తమానస్య వాసనానాశసిద్ధయే॥ తంత్రజాలం ప్రవృత్తంహి గుహ్యామేతన్నిబోధమే । అతివర్ణాశ్రమీ యోహి సస్వాశ్రాన్నిరాకారభాక్ ॥ 144 ॥ స్వాశ్రీకారమ

జానానః ప్రవృత్తస్తంత్రే వర్త్మని। అజ్ఞశ్చానాత్మనిష్ఠస్సన్ రౌరవం యాతి సాన్వయః ॥ 145 ॥ జ్ఞదృష్ట్యాహ్యఖిలో భావో బ్రహ్మాత్మచితితః పరః। మిథ్యాభూతః కల్పితోఽస్య నిశ్చయః కల్పితార్థభాక్ ॥ 146 ॥ అజ్ఞదృష్ట్యాఖిలం ద్వైతం సత్యమిత్యస్య నిశ్చయః। అజ్ఞానస్యాధ్వస్తితోఽస్య దృష్టిమాశ్రిత్య కేవలం ॥147 ॥ మార్గభేదాదికం శాస్త్రం నిర్మమే శృణు పార్వతి। యావదజ్ఞానవిధ్వస్తిః పురుషస్య నజాయతే। రుద్రయామళముఖ్యానివావర్త్యాని తత్తతః। అతిస్సమస్తదేవానాం మాతా త్రిపురసుందరీ ॥ 149 ॥ యస్తవ్యా విధినాశశ్వద్గురుభక్తేన సర్వదా। ఆరాధితా పరాదేవీ భుక్తిం ముక్తిం ప్రయచ్ఛతి ॥ 150 ॥ ఇత్యాది ॥

తా॥ శ్రుతులయందు జీవులు వ్యష్టియనియు, ఆత్మసమష్టియనియు రెండువిధములుగ చెప్పబడినది. పరమార్థముచేత ఆత్మవస్తువుకంటె నన్యమయినది అభానవలన కనబడును. గాని నిశ్చయమైనది కాదు అనుజ్ఞానముతో ఆత్మవస్తువునే చూచువారు జ్ఞానులు. చైతన్యమాత్రస్వరూపమగు బ్రహ్మము పరిపూర్ణమని ప్రమాణములచే నెరిగినవారే పురుషులలో నుత్తములు. అట్టివానికి ప్రపంచము బ్రహ్మముగానే భాసించును కాని వేఱుగా భాసింపదు. అద్దమునందు ప్రపంచము వేఱుగాకనబడినను వాస్తవముగ లేనట్లే ఆత్మయందు కల్పింపబడిన భోక్తృభోగ్యరూపమయిన జగత్తు వేఱుగాకనబడినను వేఱుకాదు. సచ్చిదాత్మ అంతటనిండియున్నది అని తెలిసి వ్యవహరించుపురుషుడు వర్తమానవ్యాపారము నశించుకొరకును, అతిరహస్యమగు ఈబ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొనుటకొరకును తంత్రమార్గమునవలంబింపవలయును. అవఘాతమైనవారే యీతంత్రే

మార్గమునకర్హులు. జ్ఞానము, ఆత్మనిష్ఠయు. అర్హతయు లేకుండగ తంత్రమార్గమునందు ప్రవేశించినవారు వంశపరంపరగ నరకమును బొందుదురు. బ్రహ్మమనెడి చిత్తునందు సమస్తపదార్థములు కల్పింపబడినవి కనుక జ్ఞానదృష్టిచేత ప్రపంచము మిథ్యయని నిశ్చయము. అజ్ఞానదృష్టిచేత సమస్తప్రపంచము సత్యముగదోచును. ఓ పార్వతీ నరులయజ్ఞానమును తొలగించుటకు శాస్త్రములందు వైదిక తంత్రమార్గములు అధికారిభేదమున వర్ణింపబడినవి. అజ్ఞానముతొలగక రుద్రయామళాదికము నభ్యసింపరాదు. కాని వేదమాతయగు త్రిపురసుందరిని సద్గురూక్తప్రకారము భక్తితో నెల్లపుడును ఆరాధింపవలయును. భక్తితో సేవింపబడిన పరదేవత భక్తులనుపేక్షింపక వీరికి భుక్తిముక్తుల నిచ్చును అని ఈశ్వరుడు చెప్పెను.

(1సూ॥) శ్రీగౌడపాదాచార్యకృత మంత్రరత్నసూత్రములు—

అథ శాక్తమంత్రాగమాభిజిజ్ఞాసా ॥

వి॥ వ్యా॥ ససూత్రార్థో వర్ణ్యతే మయా। ప్రసాదేన తస్యాః అల్పాక్షరమసందిగ్ధం సారవద్విశ్వతోముఖం। అస్తోభమనవద్యంచ సూత్రం సూత్రవిదో విదురితి సూత్రలక్షణం॥ వేదాంతసంబంధాభిధేయస్య శాస్త్రస్య అథోచితకర్మకృతధర్మసంపాదనానంతరంవా। సాధనచతుష్టయసంపత్త్యనంతరంవా। నద్వితీయః। బ్రహ్మణి జిజ్ఞాసా కర్తవ్యా। అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసేతిసూత్రేణ చరితార్థత్వాత్। తస్మాత్సాధనచతుష్టయ సంపత్త్యనంతరమితి తదయుక్తం। కింతు ధర్మజిజ్ఞాసోత్తరం ధర్మసంపాదనానంతరమిత్యథశబ్దస్యార్థః। అథ అర్థిత్వ సమర్థత్వ విద్వత్వ సంపాదనానంతరమిత్యంగీకారే అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసేతి। సహస్రాధికరణీ

యపూర్వమీమాంసాశాస్త్రేణ చరితార్థత్వాత్తదత్రాసంగతం సిద్ధాంతస్తు। సాధనచతుష్టయసంపత్త్యనంతరం బ్రహ్మజిజ్ఞాసా కర్తవ్యా। తథాపి ప్రబలప్రారబ్ధతయా ప్రతిబంధకనివృత్తిద్వారా శాక్తమంత్రాణామాగమస్యచ జిజ్ఞాసా కర్తవ్యా। లోకే తావచ్ఛైవ వైష్ణవ ప్రభృతి మంత్రాః బహవో వర్తంతే। శాక్తమంత్రాణా మాగమస్యచ జిజ్ఞాసయైవ కింప్రయోజనం। సత్యం। శక్తిసంబంధావచ్ఛిన్నతయా సర్వస్య శాక్తత్వాత్సర్వం శక్తిమయం జగదితి ప్రసిద్ధత్వాత్। తస్మాత్సర్వేషాం మంత్రాణాం తదంతఃపాతిత్వం యుక్తం। మకారో మననం ప్రాహుస్త్రకారస్త్రాణఉచ్యతే। మననత్రాణసంయుక్తో మంత్రఇత్యభిధీయత ఇతి। కేషాంచిత్పక్షః। మకారో జీవసంజ్ఞస్స్యాత్త్రకారస్త్వాత్మసంజ్ఞకః। జీవాత్మసంజ్ఞయోరైక్యం మంత్రఇత్యభిధీయతే। మకారో మానసం ప్రోక్తస్త్రకారో బుద్ధిలక్షణః। మనోబుధ్యాదిసంజ్ఞేయం మంత్రఇత్యభిధీయతే॥ మంత్రస్య కింవా లక్షణం। మంత్రాభావప్రతియోగిత్వం। ఋషిశ్ఛందశ్చ బీజంచ కీలకం శక్తిరేవచ। అంగన్యాసస్తతోధ్యానం మంత్రాంగానాంచసప్తకం॥ ఋకారః సృష్టిసంజ్ఞస్స్యాత్ షికారః స్థితిసంజ్ఞకః। సృష్టిస్థితిభ్యాంసంజ్ఞేయం ఋషిరిత్యభిధీయతే। ఛకారః పదసంజ్ఞస్స్యాద్దకారశ్చాభిలాషకః। పదాభిలాషసంజ్ఞం తచ్ఛంద స్సద్భిరుదాహృతం। బీజం కారణమర్థానాం జగన్నిర్మాణరూపకం॥ ఇతి సుందరీతాపనీయే। సర్వకారణమిత్యర్థః॥ నన్వనేకేషాంమంత్రాణాం మధ్యే వాగ్భవ కామరాజ తార్తీయమిత్యాదీనాం తేషాం బీజసంజ్ఞత్వాత్సర్వకారణత్వంకథం। సత్యం ముఖ్యత్వగౌణత్వాభిప్రాయేణ తత్రాప్యస్తునామ। "బీజత్వావచ్ఛిన్నబీజస్యశక్తిస్సా

బలముచ్యతే" ఇతిసుందరీతాపనీయే॥ "వీర్యం తేజో బలం ఛా
త్రం సర్వం తచ్ఛక్తిరుచ్యతే" ఇతి త్రిపురాసిద్ధాంతే ॥ రథాంగ
నేమీతి కీలకం। నియతే సమ్యగనేనేతి న్యాసః। "త్వఙ్మజ్జారక్త
యుక్తం తచ్ఛరీరమపవిత్రకం। న్యాసేనానేన శుద్ధశ్రద్ధమజస్రం
న్యాసమాచరేత్" ఇతి లక్ష్మీరత్నకోశే॥ అజస్రంనామ ఉద
యాద్యస్తమానపర్యంతంవా, నిత్యం కదాచిదపివా। ఆద్యపక్షు
శ్చేద్దేవతాధ్యానాదికృత్యస్య కాలో నవిద్యతే। ద్వితీయేన్యాస
మాత్రేణాలంవా। పూర్వోక్త సప్తాంగవిశిష్టక మంత్రోపాసనా
కర్తవ్యా। సత్యం, నిత్యం కదాచిదపీతి, అనేన దేవతాధ్యానాది
కృత్యస్య కాలోవిద్యతే। నతు న్యాసమాత్రేణ చరితార్థత్వాత్
ఏతావతా పూర్వోక్తమంత్రాంగసప్తకవిశిష్టమంత్రోపాసనైవ
కర్తవ్యా। నన్వేకదివసంబంధిత్వాద్యవచ్ఛిన్నన్యాసేన పవిత్రప్ర
యోజకత్వాదజస్రన్యాసేన కింప్రయోజనం। సత్యం. ప్రాతరధీ
యానో రాత్రికృతం పాపంనాశయతి। సాయమధీయానో దివస
కృతం పావం నాశయతి। యదహ్నాత్కురుతే పాపం తదహ్నా
త్ప్రతిముచ్యతే ఇత్యుక్తత్వాదజ్ఞానసంబంధత్వావచ్ఛిన్నవిశిష్టత
యాచ అంగన్యాసేన పరిశుద్ధస్య దూరీకృత దురితస్వాంతర
త్వాత్। అతో ఆవశ్యకత్వాన్నిత్యమేవావశ్యం న్యాసః కార్యః॥
తస్మాన్మంత్రాంగసప్తకవిశిష్టమంత్రోపాసనైవ కర్తవ్యేత్యుక్తం
అగమశబ్దస్యానేకత్వం। మంత్రాణామనేకత్వమిత్యర్థః। నను
సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మేతి శ్రుత్యా బ్రహ్మవ్యతిరిక్తం కిమపినా
స్తీతి వేదాంతైర్నిరుక్తం। తస్మాదేకస్మిన్ బ్రహ్మణి మంత్రాణా
మనేకత్వం కథం। సత్యం। ఏకస్య బ్రహ్మణః యాస్వరూపభూ
తా వక్ష్యమాణా చిత్ జగన్నిర్మాణశక్తిరూపిణ్యైకా। యదా

అనేకరూపేణోత్పన్నా తదీయసంబంధత్వావచ్ఛిన్నమంత్రాశ్చో
త్పన్నాః। ఏతేన బ్రహ్మణః కాహానిః। బ్రహ్మణశ్చిన్మాయావశా
త్పంచభూతాత్మకం యథా జగదుత్పన్నం తద్వదత్రాపి। జ్ఞాతు
మిచ్ఛా జిజ్ఞాసా। నను మంత్రాణామనేకత్వస్య జ్ఞాతుమిచ్ఛయై
వాలం। ఉపాసనాయాః వైయర్థ్యంస్యాత్। సత్యం। జ్ఞాతుమి
చ్ఛయా అవ్యవహితక్షణావచ్ఛిన్నేన జ్ఞాత్వానుష్ఠానేన ఉపాస్యో
పాసకభావత్వావచ్ఛిన్నేన మంత్రసిద్ధిః। తద్వారా తదధిష్ఠానదేవ
తాయా అనుగ్రహార్థత్వాన్న తస్యాః విరోధః ॥ 1 ॥

తా॥ ప్రశ్నము—అథశబ్దము సమర్థవిద్వాంసుడు చేసినయాగా
దికర్మములతరువాతననే యర్థమును చెప్పునా? లేక నిత్యానిత్యవి
వేకము, ఇహపరలోకభోగవైరాగ్యము, శమదమతితిక్షాదులు,
ముముక్షుత్వము నను సాధనములుకలిగినతరువాతననే యర్థ
మును చెప్పునా?

ఉత్తరము—మొదటి కర్మానంతర్యము పూర్వమీమాంసా
ప్రారంభమును, రెండవసాధనచతుష్టయసంపత్త్యనంతరము ఉత్త
రమీమాంసా వేదాంతప్రారంభమును చెప్పుచున్నవి. కావుననివి
రెండు నిచట చెల్లవు.

ప్ర॥ ఈశాస్త్రమునందు అథశబ్దమున కేమియర్థము?

ఉ॥ సాధనచతుష్టయసంపన్నుడు బ్రహ్మవిచారముచేయబూ
నినపుడు ప్రబలమగు ప్రారబ్ధము విషయవాసనలచే బ్రహ్మవిచా
రమునకాటంకమును గలిగించుచుండును. గనుక ఆప్రతిబంధక
మును నివారించుటకై శాక్తమంత్రాగమవిమర్శనము చేయువల
యునని బోధించుటచేత సాధనచతుష్టయసంపత్త్యనంతరవేయని
పర్యవసానము.

ప్రా॥ లోకములో శైవ వైష్ణవాది మంత్రముల నేకములుండ గా శాక్త మంత్రములయు, ఆగమములయు, విమర్శము నేయేల చేయవలెను?

ఉ॥ సర్వం శక్తిమయం జగత్ అనుప్రసిద్ధినిబట్టి శక్తి సంబంధము లేనిది యేదియు లేనందున నీశాక్త విమర్శనము చేయతగిన దే. కనుకనే సర్వమంత్రములు శక్త్యధీనములు. ఎంతవాడును శక్తి లేనిదే యేపనిని చేయలేడు. నీవేల చేయలేవనిన నాకుశక్తి లేదనియే చెప్పును.

ఇందలిమంత్రశబ్దమునకు మకారము మననమును, త్రికారము రక్షణను చెప్పుటవలన మననము చేయువారిని రక్షించునని యర్థము. కొందరిపక్షమున మకారమునకు జీవుడర్థము. త్రికారమునకు ఆత్మయర్థము. కనుక అట్టిజీవాత్మలయైక్యమే మంత్రమనియు, మఱియొకపక్షమున మకారము మనస్సనియు, త్రికారము బుద్ధియనియు, మనోబుద్ధులసంయోగమే మంత్రమనియు చెప్పబడుచున్నది. మంత్రమునకు ఋషి, ఛందస్సు, బీజము, కీలకము, శక్తి, అంగన్యాసము, ధ్యానము నను ఏడంగములు, ఋషియనుదానిలో ఋకారము సృష్టిని, షకారము స్థితిని బోధించును. గనుక ఋషిశబ్దము చేత సృష్టిస్థితులు చెప్పబడుచున్నవి. ఛందః అనుదానిలో ఛకారమునకు పరమపదమనియు, దకారమునకు అభిలాషయను నర్థము. పదాభిలాషసంబంధము ఛందస్సు అనబడును. బీజము పురుషార్థములకు కారణమనియు, జగన్నిర్మాణరూపమనియు, సుందరీతాపనీఉపనిషత్తుయందు చెప్పబడినందున బీజమునకు సర్వకారణమర్థము.

ప్రా॥ అన్ని మంత్రములలోనున్న యక్షరములకును బీజసంజ్ఞ

యుండగా వాగ్భవము, కామరాజము, తార్తీయము మొదలగు వానికే సర్వకారణత్వమెట్లు?

ముఖ్యార్థముచేత జగత్కారణము కాజాలని బీజములును, గౌణార్థముచేత జగత్కారణముకావచ్చును. బీజములనే యక్షరములకు శక్తియనియర్థము. రథచక్రమునకు ముఖ్యము కీలకము (సీల) వలెనే మంత్రమునకు ముఖ్యము కీలకము. చర్మము మెదడు, రక్తము వీనితోకూడిన శరీరము పవిత్రముకానిదికనుక శుద్ధికొరకు న్యాసము సర్వదా చేయవలయునని లక్ష్మీరత్నకోశమునందు చెప్పబడినది.

ప్ర॥ సర్వదా అనుటకు ఉదయము మొదలు సాయంత్రమునరకా? నిత్యము నొకానొకప్పుడా? మొదటిపక్షమయితే దేవతయొక్క ధ్యానాదులకు కాలములేదు. రెండవపక్షమైతే న్యాసమాత్రముచాలునా? లేకపూర్వమందు చెప్పిన సప్తాంగములతో కూడిన మంత్రోపాసనచేయుతగినదా?

ఉ॥ నిత్యము, ఒకానొకప్పుడనుటచేత దేవతయొక్క ధ్యానాదులకు కాలముండును. న్యాసమాత్రముచాలదు. సప్తాంగములతోకూడిన మంత్రోపాసననే చేయవలయును.

ప్ర॥ ఒకదినమందుజేసిన న్యాసముచేత పవిత్రతకలుగుచుండగా సర్వదాన్యాసముచేయుటచేత ప్రయోజనమేమి?

ఉ॥ ప్రాతఃకాలమునందు చేయుటచేత రాత్రియందైన పాపమును, సాయంకాలమునందు చేయుటచేత పగటియందైన పాపమును, నశింపచేయును. ఎప్పుడుచేసినపాపమప్పుడే పోగొట్టవలసినదని (ప్రాతరధీయానో=ప్రతిముచ్యతే) అనుశ్రుతి చెప్పుటవలనను, అజ్ఞానసంబంధమైన పాపములనన్నిటిని పోగొట్టునది గను

కను పరిశుద్ధికొఱకు న్యాసమవశ్యము చేయవలయును. అంగము లేకింటితో కూడిన మంత్రమునే ఉపాసన చేయతగినది. ఆగమములు అనేకములు గనుక మంత్రములును అనేకములు.

ప్ర॥ "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనుశ్రుతిచేత బ్రహ్మవ్యతిరిక్తమైనదేదియు లేదని బ్రహ్మమునకు ఏకత్వము వేదాంతమునందు చెప్పబడియుండగా నట్టి బ్రహ్మమందనేక మంత్రములెట్లుండును?

ఉ॥ శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపమగు చిత్తొకటియయ్యును జగన్నిర్మాణశక్తితో ననేకములయినట్లు బహుమంత్రరూపమయినది దీనిచేత బ్రహ్మైకత్వమునకు హానియేమియు లేదు. బ్రహ్మమునుండి చిన్మాయావశమున జగత్తుకలిగినట్లు బహుమంత్రములును గలిగినవి.

ప్ర॥ మంత్రములను తెలిసికొనెడి యిచ్ఛమాత్రము కోరిన ఫలమునీయజాలియుండగా నుపాసనవలన నేమిప్రయోజనము.

తెలిసికొనవలెనను కోరికపుట్టినక్షణమందే తెలిసి శ్రద్ధతో చేసినయనుష్ఠానము చేతను మంత్రముసిద్ధించును. మంత్రాధిష్ఠాన దేవతకనుగ్రహము కలుగును. గనుక ఉపాసనవ్యర్థముకాదు ఔషధమును సేవింపక దాని పేరుచెన్న మాత్రాన రోగముతగ్గునా.

నను ఏకస్మిన్బ్రహ్మణి శక్తిత్వం కథం। కించప్రయోజనమనుద్దిశ్య నమందోపి ప్రవర్తతఇతి న్యాయాత్తస్యాః ప్రయోజనం కిం। తస్యబ్రహ్మణః అవాప్తసకలకర్మనిమిత్తత్వాత్ ।కించ ఏకైవ చిత్ప్రకాశాశక్తిః కేనోపాయేన అనేకవిధం తత్సర్వం వక్తవ్యమితి శంకాకారే ప్రాప్తేసతి । ఆత్మైవాఖండాకార ఇత్యాది సూత్రైస్సింహావలోకనన్యాయేన పరిహారతి॥

"ఆత్మైవాఖండాకారః" 2.

"ఆత్మావారె ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః" ఇతి శ్రుతేః॥ ఆత్మైవాఖండాకార ఇత్యత్ర జీవాత్మనః అఖండాకారత్వంవా, పరమాత్మనో వేతివిశయః। ద్రష్టృత్వ శ్రోతృత్వాదికం జీవాత్మనో యుక్తం నతు పరమాత్మనః తస్య నిర్విశేషత్వాత్। "అస్థూలమనణ్విత్యాది శ్రుతేః" కథం అఖండాకారత్వం జీవస్యేతిచేత్। ఘటమహం జానామి। పటమహం జానామీత్యాది సర్వద్రష్టృతయా। తస్మాత్సర్వనియంతా జీవ ఇతి పూర్వపక్షః॥ సిద్ధాంతస్తు॥ ద్రష్టృత్వ శ్రోతృత్వాదికత్వం పరమాత్మనఏవ। కథం అంతఃకరణావఛిన్నస్య ప్రాదేశికస్య। స్వర్గనరకాది సంచారిణో జీవస్య ద్రష్టృత్వాదికం యుక్తం। ఘటమహం జానామీత్యనేన చిదాభాసస్య యత్కించిద్ద్రష్టృత్వాదికం వర్తతే। నతు సర్వపదార్థావభాసకత్వం। కింతు జానామీత్యేతావత్తయాఖండాకారత్వమప్రసిద్ధం। ఖండాకారత్వం ప్రసిద్ధం। ఏకోదేవస్సర్వభూతేషు గూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మే త్యఖండాకారత్వం పరమాత్మనో యుక్తం। నను అఖండాకారఇత్యాకారవత్వం పరమాత్మనో నయుక్తం। తస్య అసంగోదాసీనత్వాత్। యత్రాకారవత్వం తత్ర పరిచ్ఛిన్నత్వమనిత్యత్వంచ దుర్వారం స్యాత్। ఉచ్యతే। అఖండత్వమేవాకారః అఖండాకారః। నైతావతా సోపాధికత్వమాకారత్వం। కింతు నిరుపాధికత్వమేవ। "అదృష్టం ద్రష్టృ। అశ్రుతం శ్రోతృ" ఇత్యాది శ్రుతేః॥ తస్మాదఖండాకారత్వం పరమాత్మనఏవ। నను భవన్మతె పరమాత్మాతిరిక్తతయా నహి వస్త్వంతరం అత్రోక్తం। స్వర్గనరకాదిసంచారిణో జీవాత్మనో ద్రష్టృత్వాది

కత్వమయుక్తం । పరమాత్మనస్తు యుక్తమేవేత్యేతేన అద్వైత హానిరితి చేన్న । "తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశదితి" పరమాత్మనో జీవరూపేణ ప్రవిష్టత్వాత్ । ఏవంచేత్తర్హి జీవాత్మనోప్యఖండా కారత్వం యుక్తం । సత్యం । జీవాత్మనస్త్వఖండాకారత్వం భ్రాంతితయా వ్యవహృతం । జీవత్వవిచారే యథా భ్రాంతిః తద్వత్ । తత్సృష్ట్వేత్యాత్మనఏవ జీవత్వోక్త్యర్థం భ్రాంతిరితి చేన్న । జీవత్వస్య అనిత్యత్వమేవ వేదాంతె ప్రసిద్ధత్వాత్తత్రైవ విచారణీయం ॥ 2 ॥

అవతారిక॥ అద్వితీయబ్రహ్మమందు శక్తి యేలకలిగెను. అందుకుఫలమేమి. ఫలాపేక్ష లేకుండ మూఢుడైనను ప్రవర్తింపడు । పరిపూర్ణబ్రహ్మమునకు ఫలాపేక్షకలదని చెప్పరాదు । మఱియు చిచ్ఛక్తి బహుప్రకారమగుటకు కారణమేమి । అను శంకలకుత్తరముగా నీరెండవసూత్రము చెప్పబడినది ॥

తా॥ ఆత్మ యఖండాకారమయినదే చూడతగినది, వినతగినది, మననము చేయతగినది, ధ్యానింపతగినదియు నాత్మస్వరూపమేయని(ఆత్మావారే=ఽదిధ్యాసితవ్యః) అనుశ్రుతి చెప్పుచున్నది

ప్ర॥ అఖండాకారత్వము జీవునికా? పరమాత్మకా? చూచుట, వినుట మొదలైనవి జీవునికియుక్తము. కాని నిర్విశేషమగు పరమాత్మకు అదియుక్తముకాదు. బ్రహ్మము స్థూలముకాదు. అణువుకాదు. అని (అస్థూలమనణ్విత్యాది) శ్రుతిచెప్పుచున్నది జీవునకు అఖండాకారమెట్లుఅందువేని (ఘటమహంజానామి) ఘటమునెరుగుదును పటమునెరుగుదు ననుటచే సర్వమును చూచువాడును, సర్వనియంతయును జీవుడేగద ॥

ఉ॥ చూచుట, వినుట మొదలైనవి పరమాత్మకుయుక్తము

కాని స్వర్గనరకములకు సంచరించు పరిచ్ఛిన్నుడైన జీవునకుయు క్తముకాదు. ఘటము నెరుగుదునని నంతమాత్రము చేత చిదాభాసుడైన జీవునకు యత్కించిత్ ద్రష్టృత్వాదికము సంభవించును కాని సమస్తపదార్థద్రష్టృత్వాదికము సంభవింపదు. జానామి (ఎరుగుదును) అనుమాటచేత అఖండాకారమయిన పరమాత్మ చెప్పబడదు. ఏలననగా జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయాత్మకత్రిపుటి పరిచ్ఛిన్నుడగు జీవునికేగాని పరిపూర్ణమగు బ్రహ్మమునకు సంభవింపదు. (ఏకో దేవః=సర్వభూతాంతరాత్మా) అనుశ్రుతిచేత సర్వభూతములయందును ప్రవేశించి సర్వవ్యాపకుడును, సర్వభూతములకు అంతరాత్మయునగువాడు పరమాత్ముడె. అతనికే యఖండాకారత్వము యుక్తము.

ప్ర॥ పరమాత్ముడు అసంగుడు, ఉదాసీనుడు అని శ్రుతిచెప్పుచుండగా అఖండాకారమని ఆకారము చెప్పుట యుక్తమా, ఆకారముగలవాడు పరిచ్ఛిన్నుడును, అనిత్యుడునుగద॥

ఉ॥ ఇక్కడ అఖండత్వమే యాకారము. కాని ఉపాధితో కూడిన యాకారముకాదు. పరమాత్మ నిరాకారము. నిరుపాధికమే. (అదృష్టం ద్రష్టృ=) అనుశ్రుతి చూడబడునది వినబడునది ఆత్మకాదనియు, చూచునది వినునది యాత్మయనియు చెప్పుచున్నది, చూడబడునది రూపము. ఇదియే ఆత్మకు ఉపాధి. ఇది వ్యవహారదశయందు కల్పితము. పరమార్థదశయందురూపము లేదు. కావున నిరాకారము, నిరుపాధికము, అఖండాకారము, బ్రహ్మమనుటకు బాధకము లేదు.

ప్ర॥ పరమాత్మకంటె నన్యవస్తువులేదు అనిపైవాక్యమందు చెప్పబడెను. ఇపుడు స్వర్గనరకాదులకు బోవువాడు జీవుడేకాని

పరమాత్మకాదని చెప్పబడెను. ఈరెండువాక్యములకు పరస్పర విరోధమువలన అద్వైతమునకు హానికలుగదా?

ఉ॥ తత్సృష్ట్వా అనుశ్రుతి పరమాత్మ జగత్తును సృజించి తాను ప్రతిబింబమువలె వ్యవహారసిద్ధికొరకు దానియందు ప్రవేశించెను. అని చెప్పుటవలనను, ప్రతిబింబములు బింబవస్తువులుకంటె నన్యములు కాకపోవుటవలనను అద్వైతమునకు హానిలేదు.

ప్ర॥ జీవాత్మ పరమాత్మకంటె నన్యముకాదుగద। పరమాత్మకుగల అఖండాకారత్వము జీవాత్మకేలకలుగదు?

ఉ॥ పరమాత్మ చిద్రూపుడు. జీవాత్మ చిదాభాసుడు. ఆభాసమనగా ఉన్నట్టుతోచినను విమర్శించునపుడు లేకపోవుట. ఆభాస భ్రాంతివలన కలుగును. జీవవ్యవహారము భ్రాంతికల్పితమయినపుడు జీవునకు అఖండాకారత్వమును భ్రాంతికల్పితమే కాని వాస్తవముకాదు.

ప్ర॥ (తత్సృష్ట్వా=) అనుశ్రుతి పరమాత్మయే జీవుడై ప్రవేశించునని చెప్పుచుండగా నిది భ్రాంతియనవచ్చునా?

ఉ॥ అంతఃకరణమందు ప్రతిబింబించినపుడు జీవసంజ్ఞ కలిగెను ప్రతిబింబము నిత్యముకానందున జీవత్వము నిత్యముకాదు. దీనినిగురించి అధికముగ తెలిసికొనవలయునని తలంపు కలిగిన యెడల వేదాంతశాస్త్రమందే చర్చింపవలెను.

ప్రకృతే కిమాయాతమిత్యతఆహ—

“ చైతన్యస్వరూపా చిచ్ఛక్తిః ” 3 ॥

చైతన్యస్య బ్రహ్మణః స్వరూపా చిత్ శక్తిస్సామర్థ్యం। “ సైషానందస్య మీమాంసా భవతి ” ఆనందస్య బ్రహ్మణః

సైషా స్వరూపాచిత్ మీమాగ్ంసా తేజోమయస్వరూపత్వేన శక్తిత్వేన విచారితా భవతీతి వాక్యస్యాభిప్రాయః। అత్ర సైషా చిత్ శక్తిత్వేన ప్రకారాంతరతయా విచారితావా। చిదేవశక్తిత్వేన విచారితావా। నతావద్ద్వితీయపక్షః॥ చిదేవ శక్తిత్వేన విచారితాచేత్ శక్తిత్వంనామ సర్వజ్ఞ సర్వకారణకర్తృత్వం। చితోనిర్వికారావయవత్వాదసంగోదాసీనత్వాత్ । కించయత్ర తేజస్త్వం తత్ర శక్తిత్వం। అనేన సర్వరూపత్వముక్తం। చితః స్వరూపత్వాభావాత్ । తస్మాత్సైషా చిత్ శక్తిత్వేన ప్రకారాంతరతయా విచారితేతి వక్తవ్యమితి పూర్వపక్షః॥ కిముత్పాద్యోత్పాదకత్వేన ప్రకారాంతరతయా వక్తవ్యంవా। పరిణామిత్వేనవా। నతావదాద్యపక్షః। లోకే తావత్సావయవానాం సత్వపరిచ్ఛిన్నపదార్థానాం తత్వం నిరవయవస్య చైతన్యస్య నోత్పాదకత్వం వక్తవ్యం। పరిణామిత్వంచ తథైవ। క్షీరస్య దధ్యాత్మనా పరిణామిత్వేన అనిత్యత్వం। యథా మాయాప్రతిబింబతయా ఈశ్వరత్వం తథా బింబప్రతిబింబపక్షమపి వక్తవ్యం। తస్మాత్ శైవశాక్తపురాణేషు వేదేషు వేదాంతేషుచ చిదేవ శక్తిరితి గృహ్యతే। నను చైతన్యస్వరూపేత్యత్ర చైతన్యస్యేతి షష్ఠ్యాభేదత్వం ప్రతీయతేచేత్ । సత్యం। చంద్రికాచంద్రయోర్యావచ్ఛేదస్తథైవ। నను శూన్యం తత్ప్రకృతిర్మాయా బ్రహ్మవిజ్ఞానమిత్యపి। శివః పురుష ఈశానో నిత్యమాత్మేతి కథ్యత ఇతి పర్యాయతాయాః చైతన్యస్య నిర్విశేషబ్రహ్మణశ్చ। భేదత్వం తదవశ్యమితిచేన్న। దృష్టాంతేపిచ చంద్రంవినా చంద్రికాభావాత్ । శిష్యస్య బోధనార్థం చైతన్యస్య స్వరూపేత్యుక్తం। వస్తుత్వేన బ్రహ్మణశ్చైతన్యస్యచ స్వరూపాయాః

నిత్యాయోః పరప్రకాశసహితాయోః అభేదత్వాత్ । “నిత్యో నిత్యానామితి శ్రుతేః” “నతస్య కార్యం కరణంచ విద్యతే । నతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే । పరాస్యశక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే । స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ” శక్తిరిత్యభిన్నత్వే నసందేహః ॥ కిముపరంత అర్థముగా—

తా॥ అ॥ పూర్వసూత్రమందు చెప్పిన ఆత్మవిచారణవలన శక్తివాదమునకేమిలాభము. అనగా మూడవసూత్రము చెప్పబడెను.

తా॥ శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపమే చిత్తు । శక్తియనగ సామర్థ్యము. “బ్రహ్మస్వరూపమగుచిత్తు ప్రకాశరూపముతోను, శక్తిరూపముతోనున్నదని (సైపానందస్య మీమాంగంసా భవతి) అనుశ్రుతిచెప్పుచున్నది. పైశ్రుతిలో చెప్పినశక్తిచిద్రూపమా? లేక అన్యమా? సర్వజ్ఞము, సర్వకారణమగునది శక్తి. సంగము, అవయవములు, వికారములు లేకుండగ ఉదాసీనమగునది చిత్తు. మఱియును ఎచటతేజస్సుండునో అచటనే శక్తియుండును. తేజస్సుఅనునది రూపమే. చిత్తునకు రూపములేదు కనుక చిత్తే శక్తియను రెండవపక్షముచెప్ప నొప్పదు. కనుక శక్తి మఱియొకప్రకారమని చెప్పవలసియున్నది. ఆప్రకారాంతరము కార్యకారణభావమా, లేక పరిణామమా లోకములో కొంచెము సత్వముగలిగి సావయవములగు పదార్థములు నిరవయవాఖండచైతన్యమువలన పుట్టినవని చెప్పకూడదు. కనుక కార్యకారణభావమనరాదు. పెరుగుగమారినపుడు క్షీరస్వరూపము నశించునట్లు సావయవముగ మారినపుడు నిరవయవాత్మ నశింపవలసియుండును. గనుక పరిణామమనుసయితము చెప్పరాదు

అద్వితీయబ్రహ్మము మాయయందు ప్రతిబింబించుటవలన నీశ్వరసంజ్ఞనుబొందినట్లు బింబప్రతిబింబభావముచేత చిత్తేశక్తి యనవలయును. శైవ శాక్త పురాణములు, వేదములు, వేదాంతములు నిట్లేబోధించుచున్నవి.

ప్ర॥ చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపమని వస్తుతత్స్వరుపగా చెప్పినెడల భేదము కలుగుచున్నదిగద.

ఉ॥ చంద్రునియొక్క వెన్నెలయని లోకవ్యవహారముండినను వెన్నెల చంద్రునివిడిచి వేరుగా నుండనట్లు బ్రహ్మముయొక్క శక్తియనినప్పటికి ఈశక్తి బ్రహ్మముకంటె వేరుకాదు.

ప్ర॥ నిత్యమయిన ఆత్మకు "శూన్యము, బ్రహ్మము, ప్రకృతి, మాయ, బ్రహ్మవిజ్ఞానము, శివుడు, పురుషుడు, ఈశానుడు," అనునామములు చెప్పబడినవి. కనుక నవశ్యము భేదము చెప్పవలసియున్నదిగద.

ఉ॥ చంద్రుడు, చంద్రిక (వెన్నెల) యను పదద్వయమున్నను చంద్రచంద్రికలకు భేదములేదని చెప్పబడెను. ఇట్లే బ్రహ్మము, శక్తి యనుపదద్వయమున్నను శక్తిబ్రహ్మములకు భేదములేకలేదు. శిష్యబోధకొరకు బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపము చిచ్ఛక్తియని చెప్పబడెను. వాస్తవముగ చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మమువలె నిత్యము, పరప్రకాశము, బ్రహ్మముకంటె వేఱుకానిదియు నైయున్నది. "నిత్యోనిత్యానాం" అనుశ్రుతి బ్రహ్మమువలెనే బ్రహ్మముకంటె భేదములేని శక్తియు నిత్యమేయని చెప్పుచున్నది. బ్రహ్మముకు చేయతగినకార్యములేదు. చేయుటకు సాధనములులేవు. బ్రహ్మముతో సమమయినదిలేదు. అధికమైనదిలేదు. బ్రహ్మముయొక్క ఉత్కృష్టమయి స్వభావ

సిద్ధమైన బ్రహ్మశక్తియే ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియాదిరూపములుగ నున్నవని (నతస్య కార్యం=క్రియాచ) అనుశ్రుతి చెప్పుచున్నది. కనుక చిచ్ఛక్తి బ్రహ్మముకంటె నభిన్నము కాదనుటకు సందేహము లేదు.

" సైవేయం అనామాఖ్యా శ్రీవిద్యేతి " 4 ॥

సా తేజఃపుంజాకృతిశ్శక్తిరేవ అనామాఖ్యా శ్రీవిద్యా । " ఇయమేవ సా యా ప్రథమా వ్యౌచ్ఛదంతరస్యాం చరతి ప్రవిష్టా " ఇతిశ్రుతేః । అస్యార్థః ॥ యా ఇయం ఇయమేవచిత్ సా అనామాఖ్యా ప్రథమా విద్యా వ్యౌచ్ఛత్ । స్వచ్ఛా- నిర్మలా । ఏతావతా మాయా తత్కార్యసంబంధరహితా । అంతరస్యాం ప్రవిష్టాసతీ చరతి। అంతరస్యామంతరస్మిన్నిత్యనేన చిదాకాశేవా—స్థూలశరీరవిశిష్టలింగశరీరేషువా—నద్వితీయః । చిత్తాకాశం చిదాకాశం ఆకాశంచ తృతీయకం । ద్వాభ్యాం శూన్యతరం విద్ధి చిదాకాశం వరాననే । చిదాకాశస్య అంతరత్వాభావాత్ । "ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః" ఇతిశ్రుత్యా పంచభూతాత్మకప్రపంచస్యాధారత్వాత్ప్రపంచమూలత్వాత్ చిదాకాశస్యాంతరస్మిన్ చరతీతి యుక్తం । లింగశరీరేషు తదయుక్తం । లింగశరీరేష్విత్యనేన ప్రాదేశికత్వసంభవాత్ । కించ । తత్రైవోక్తంచేజ్జీవస్య యథా అనిత్యత్వం తద్వదస్య చిదాకాశస్య ప్రపంచమూలత్వాదంతరత్వం నవక్తవ్యమితి భవద్భిర్యదుక్తం తదప్యసంగతం ప్రపంచమూలత్వాత్తస్య అంతరత్వాత్ । ఏతావతైవ అనామాఖ్యవిద్యాయా అపరిచ్ఛిన్నత్వం సర్వకారణత్వముక్తం ॥

తా॥ ఫలితమేమనగా:— తేజఃపుంజరూపయగు చిచ్ఛక్తియే అనామాఖ్య (నిర్గుణ) యను శ్రీవిద్య । ఈశక్తియేచిత్తు। అనా

మాఖ్యయను నామొదటివిద్య నిర్మలమయినది అనగామాయ తోను మాయాకార్యములతోను సంబంధములేనిది. ఇదిఅంత రమందు ప్రవేశించి ప్రకాశించుచున్నది అని (ఇయమేవ సా= ప్రవిష్టా) యనుశ్రుతి చెప్పుచున్నది.

ప్ర॥ అంతరమనునది చిదాకాశాంతరమా, లేక స్థూలశరీర విశిష్టలింగశరీరాంతరమా?

ఉ॥ లింగశరీరాంతరముకాదు. ఏలయనగా, చిత్తాకాశము, చిదాకాశము, ఆకాశము నను నీమూడింటిలో అతిసూక్ష్మమగు చిదాకాశము శ్రేష్ఠమని శివుడు పార్వతితో చెప్పెను. ఈశక్తి ప్రపంచమునకు మూలమయి భూతాకాశమునకు ఆధారమును సర్వాంతరమునగు చిదాకాశముయొక్క అంతరమందు ప్రవే శించి చరించుచున్నదని చెప్పవలెను. లింగశరీరమగు చిత్తాకా శమందు ప్రవేశించి చరించునని చెప్పినపక్షమున శక్తికూడ పరి చ్ఛిన్నము, అనిత్యత్వము కావలయును. కావున చిదాకాశమం దే ప్రవేశించి చరించునని చెప్పవలయును.

ప్ర॥ అట్లు చెప్పు నెడల జీవుడు నిత్యముకానట్లే ప్రపంచమున కుమూలకారణమయిన చిదాకాశమును నిత్యము కాకపోవల యును. గనుక చిదాకాశము అంతరముఅని చెప్పకూడదుగద॥

ఉ॥ చిదాకాశము ప్రపంచమునకు మూలము. అది అంతర మునగుటవలనను, రెండవసూత్రభాష్యమునందు జీవుడు అని త్యుడనియు, చిదాకాశము నిత్యమనియు చెప్పుటవలనను, నీవు చెప్పినది సరికాదు. కనుక పరమార్థముచేత అనామాఖ్యవిద్య (శ్రీవిద్య) పరిచ్ఛిన్నముకానిది, సర్వకారణమయినది, యని సిద్ధాంతము.

శుభమస్తు.

శ్రీసద్గురుచరణారవిందాభ్యాం నమః॥

ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞసూత్రములు

అనగా శక్తిసూత్రములు.

శ్లో॥ నమశ్శివాయ సతతం పంచకృత్యవిధాయినే। చిదానందఘనస్వాత్మపరమార్థావభాసినే। శంకరోపనిషత్సార ప్రత్యభిజ్ఞామహోదధేః। ఉద్ధరామ్యమృతం సారం సంసారవిషశాంతిదం॥ ఇహ యే కోమలమతయ స్తర్కశాస్త్రపరిశ్రమాః శక్తిపాతవశోన్మిషత్పారమేశ్వరసమావేశాభిలాషితాః కతిచిద్భక్తిభాజః। తేషాం ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞోపనిషత్తత్త్వం మనాగున్మీల్యతే। తత్ర స్వాత్మదేవతాయా ఏవ సర్వకారణత్వం సుఖోపాయప్రాప్యత్వం చాభివ్యక్తమాహ॥ శ్రీం॥

చితిస్స్వతంత్రా విశ్వసిద్ధిహేతుః॥ (1సూ॥)

విశ్వస్య సదసదాదేర్బాహ్యాంతస్య సిద్ధౌ నిష్పత్తౌ ప్రకాశనే స్థిత్యాత్మని। పరప్రమాతృవిశ్రాంత్యాత్మని సంహారే పరాశక్తిరూపా। చిదిరేవ భగవతీ స్వతంత్రా। అనుత్తరవిమర్శమయీ శివభట్టారికా విభిన్నా। హేతుః కారణం। అస్యాం ప్రస్రుతాయాం జగదున్మిషతి। వ్యవతిష్ఠతేచ। నివృత్తప్రసరాయాంచ నిమిషతీతి। విమర్శమయస్వభావసత్తానుభవపవాత్రసాక్షీ। అన్యస్యతు మాయాప్రకృత్యాదేః చిత్ప్రకాశాద్భిన్నస్యాఽప్రకాశకత్వేన నక్వచిదపి హేతుత్వం। తస్య ప్రకాశమానత్వేతు ప్రకాశైకాత్మ్యాత్। ప్రకాశరూపా చితిరేవ హేతుః। న త్వసౌ కశ్చిత్। అతఏవ దేశకాలాకారఏవ। "తత్సృష్ట్వా తదేవాను

ప్రవిశతీతి" నతత్స్వరూపం వక్తుమలమితి। వ్యాపకః నిత్యో దితపరిపూర్ణస్వరూపోఽయమిత్యర్థలభ్యమేవైతత్ । నను జగదపి చితోఽనభిన్నం కించిత్ । అభేదే కథం హేతుహేతుమద్భావః— ఉచ్యతే—చితిరేవ భగవతీ స్వతంత్రరూపా । తత్తదనుజగదాత్మనా స్ఫురతీత్యేతావాన్ పరమార్థోఽయం కార్యకారణభావః యతశ్చేయమేవ ప్రమాతృప్రమాణప్రమేయస్య విశ్వస్యసిద్ధా ప్రకాశనే హేతుః తతోఽస్యాః స్వతంత్రా పరిచ్ఛిన్నస్వప్రకాశరూపాయాః సిద్ధా అభినవార్థప్రకాశరూపం। న ప్రమాణవతక ముపయుక్తముపపన్నంవా సంభవతి। ప్రత్యుత ఏతత్సిద్ధ్యధీనా ప్రమాణాది విశ్వవస్తుసిద్ధిః। తదుక్తం శ్రీతంత్రాలోకే అస్మద్గురుభిః। "ప్రమాణస్యాపి వస్తూనాం జీవితం యేవితన్వతే। తేషామపి పరోజీవః సఏవ పరమేశ్వరః" ఇతి। తంత్రసద్భావే। "స్వపదా స్వశిరచ్ఛాయాం యద్వల్లంఘితుమీహతే। పాదదేశేశిరో నస్యాత్తథేయం బైందవీకలేతి" యతఇయమేవ విశ్వస్యసిద్ధా పరమాద్వయసామరస్యాపాదనాదాత్మనిచ సంహారే హేతుః। అతఏవ స్వతంత్రా। ప్రత్యభిజ్ఞాతా। స్వాతంత్ర్యాదపి భోగమోక్షరూపాణాం విశ్వసిద్ధీనాం హేతురితి వ్యాఖ్యేయం॥ అపి చ మాయాపదే విశ్వస్యోన్మీలనసుఖదుఃఖమహాదాది ప్రమాణాదికతయా సిద్ధిః ప్రమాణాపరోహక్రమేణ విమర్శమయప్రమాతావేశః। సైవ హేతుః। తత్పరిజ్ఞానే ఉపాయో యస్యాః అనేనైవ సంబంధోపాయత్వముక్తం॥ తదుక్తం శ్రీవిజ్ఞానభైరవభట్టారకే—"గ్రాహ్యగ్రాహకసంవిత్తిః సామాన్యా సర్వదేహినాం। యోగినాంతు విశేషోయం సంబంధే సావధానతేతి" "ఉదేతి శక్తిచక్రవిభవప్రభవమితి" శక్తిచక్రస్య రశ్మిపుంజస్య

యోవిభవః అంతర్ముఖో వికాసః తతః ప్రభవః। ఉదయోభివ్య క్తిర్యస్యేతి బహుప్రీహిణాంతర్ముఖతత్స్వరూపవనిపాతనాత్ ।

అయత్నేన పరమేశ్వరస్వరూపం ప్రత్యభిజ్ఞాతం భవతీత్యర్థః। చితిరిత్యేకవచనం దేశకాలాద్యనవచ్ఛిన్నమభిదధత్ సమస్తభేద వాదానాం అవాస్తవతాం వ్యనక్తి। స్వతంత్రశబ్దో బ్రహ్మాదేః వైలక్షణ్యమాచక్షాణో అస్యాశ్చితే ర్మాహేశ్వర్యసారతాం బ్రూతే। విశ్వేత్యాదిపదం అశేషశక్తిత్వ మహాకారణత్వ సుఖోపాయ ప్రాప్యత్వ మహాఫలప్రాప్యత్వం బ్రవీతి॥

తా॥ కార్యమైన జగత్తు ప్రకాశవిమర్శాత్మకమై కారణమగు చిత్తువలననే పుట్టి దానియందే లయమగుచున్నది. కాని శుద్ధపరమాత్మయందు విశ్రాంతిరూపమగు ముక్తి సర్వోత్తమ మగు చిచ్ఛక్తివలననే కలుగుననియు, ఈచిచ్ఛక్తి బ్రహ్మము కంటె వేఱుకాదనియు, తెలియుటకు విమర్శరూపసాక్షాత్కార మే నిదర్శనము. జడమగు మాయాప్రకృత్యాదికము చిచ్ఛక్తి సహాయమువలననే ప్రకాశించుచు జగత్తునకు కారణమగును. కనుక నాచిచ్ఛక్తియే కార్యకారణరూపముగ పరిణమించును. ఈచిచ్ఛక్తి జగత్తును సృజించి జడమగు నీప్రపంచము పనినిం చేయజాలదని దయతో తానందుప్రవేశించెనని "తత్సృష్ట్వాతదే వానుప్రావిశత్" అనుశ్రుతి చెప్పుచున్నది. జగత్తుయొక్క సృష్టి లయములకు సాక్షియగు చిచ్ఛక్తి నిత్యము, పరిపూర్ణమునై యున్నది. జగత్తు తనకుకారణమగు చిత్తుకంటె వేఱుకాదు. ఒకవస్తువునే కార్యమని కారణమని యెట్లుచెప్పవచ్చుననగా ప్రమాత, ప్రమాణము, ప్రమేయము అను త్రిపుటికలుగుటకు ను, స్ఫురించుటకును ఈచితియేకారణము గనుక మృత్తికఘ

టాకారముగ పరిణమించినట్లు చితియే జగదాకారముగ పరిణమించును. ఘటము మృత్తుకంటె వేఱుకాక మృత్తేకద. ఒక్కకుండనే ఘటాత్మనాకార్యమనియు, మృదాత్మనా కారణమనియు, విమర్శించునపుడు చెప్పదగును. ఇట్లెవిమర్శింపగా జగదాత్మనా కార్యమనియు, చిదాత్మనా కారణమనియు చెప్పకతప్పదు. కావున స్వతంత్రము, స్వప్రకాశము, దేశకాలవస్తునియమములేక యున్నిచోట్ల నెల్లకాలమున నన్నివస్తువులయందు వ్యాపించియున్న చిచ్ఛక్తియే, సకలజగత్తునందున్న ప్రకాశము కాని జగత్తునకన్యప్రకాశములేదు. ఈచిత్తువలననే ప్రమాతృ, ప్రమాణ, ప్రమేయములు సిద్ధించినవి. ప్రమేయములగు సకల పదార్థములును ప్రత్యక్షము, అనుమానము మొదలగు ప్రమాణములచేత తెలిసికొనుచు ప్రమాతలనబడు జీవులకంటె నుత్తమమగు పరదేవతయొకటిగలదని తంత్రాలోకమను గ్రంథమున చెప్పబడెను. తననీడయందున్న తలను తనకాలినీడచే మీరిపోవుట యెంతఅసాధ్యమో సకలమునకు కారణమగు నీచిచ్ఛక్తిని కార్యవర్గములోనేదియు మీరుట అంతఅసాధ్యమనితంత్రసద్భావమునందు చెప్పబడెను. విశ్వసిద్ధికిని, పరమాత్మైక్యసంపాదనమునకును, చిచ్ఛక్తియే ముఖ్యకారణము. ఈచిచ్ఛక్తివలననే భక్తులకు నిరతిశయానందరూపముక్తియు, సకలభోగములును సకలసిద్ధులు నొకజన్మముననే మిగులసులభమగును. సకలజనులు బహిర్వృత్తులచే బాహ్యమును తెలిసికొనునట్లు యోగులు అంతర్ముఖమగు ధీవృత్తిచేత నీనిరతిశయజ్ఞానమునుపొందుదురు ఈచిచ్ఛక్తి దేశకాలవస్తుకృతపరిచ్ఛేదములేక పరిపూర్ణ (అఖండాకార) ముగ నున్నదనేయర్థమును బోధించెడి "చితిః" అను

ఏకవచనముచేత భేదవాదములు కల్పితములే కాని వాస్తవము లుకావని స్పష్టపడుచున్నది. సృష్ట్యాది కార్యములందు నీచిచ్ఛక్తి బ్రహ్మాదులను నియమించునదియు, తాను ఇతరులచేత నియమింపబడనిదియు, సకలశక్తులుగలిగి మహాకారణమయిన దియు, సులభోపాయముగ మహాఫలములనిచ్చునదియు, స్వతంత్రియు నగుటచే విశ్వసిద్ధికి హేతువని చెప్పబడెను. 1.

అ॥ నను యదివిశ్వసిద్ధౌ చితిర్హేతుః తదస్య ఉపాదానాద్యపేక్షాయాం అభేదవాదపరిత్యాగస్స్యాదిత్యాశంక్యాహ—

స్వేచ్ఛయా స్వభిత్తౌ విశ్వమున్మీలయతి ॥ 2 ॥

వ్యా॥ స్వేచ్ఛయా నతు బ్రహ్మాదివదన్యేచ్ఛయా। తథైవ చ నతూపాదానాద్యపేక్షయా। ఏవంహి ప్రాగుక్తస్వాతంత్ర్య హాన్యాదికమేవ నఘటతే। స్వభిత్తౌ నత్వన్యత్ర క్వాపి ప్రాక్సిద్ధం విశ్వం దర్పణనగరవదభిన్నమపి భిన్నమివోన్మీలయతి। అవభాసయతి। ఉన్మీలనంచ అవస్థితస్యైవ ప్రకటీకరణమిత్యనేన జగతః ప్రకాశైక్యాత్మ్యేన అవస్థానముక్తం॥

తా॥ ఆ॥ విశ్వసిద్ధికి చిద్రూపము కారణమనునెడల నుపాదానాదికారణముల నపేక్షించుటచేత నద్వైతమునకు భంగము కలుగునందువా వినుము.

చిచ్ఛక్తి స్వేచ్ఛచేత పూర్వముతనయందు బీజరూపముగ నున్న ప్రపంచమునే సృష్టిమూలముగ ప్రకటనచేయుచున్నది. కాని బ్రహ్మాదులవలె అన్యులయొక్క యిచ్ఛచేతగాని, యితర కారణములచేతగాని సృజించుటలేదు. కనుక పూర్వమాత్రము నందు చిచ్ఛక్తి స్వతంత్రమయినదని చెప్పినదానికి బాధలేదు. అద్దమునందు కనబడు పట్టణము వేఱుకాకున్నను వేఱుగాకనబ

చునటుల చిచ్ఛక్తియందున్న ప్రపంచము చిచ్ఛక్తికంటె వేఱు కాకున్నను వేఱుగానున్నటుల కనుపించుచున్నది.

అ॥ అథ విశ్వస్వరూపం విజ్ఞానేన ప్రతిపాదయితుమాహ–

తన్నానారూపం గ్రాహ్యగ్రాహకభేదాత్ ॥ 3 ॥

వ్యా॥ తద్విశ్వం నానా అనేకరూపాణాం పరమేశ్వరాచిత్యేనావస్థితానాం గ్రాహ్యాణాం గ్రాహకాణాంచ భేదాద్వైచిత్ర్యాత్ । తథాచ । శ్రీసదాశివతత్త్వే॥ అహంతాఛాదితాంతస్ఫుటేదంతాహంతామయం యాదృశం పరాపరరూపం విశ్వం గ్రాహ్యం । తాదృగేవ శ్రీసదాశివభట్టారికాధిష్ఠితో మంత్రమహేశ్వరాఖ్యః ప్రమాతృవర్గః । పరమేశ్వరేణ కల్పితావస్థానం ఈశ్వరతత్త్వే స్ఫుటేదంతాహంతా సామానాధికరణ్యాత్మతయా యాదృశం విశ్వం గ్రాహ్యం । తథావిధపవేశ్వరభట్టారకాధిష్ఠితో మంత్రేశ్వరవర్గో విద్యాపదే శ్రీమదనంతభట్టారకాధిష్ఠితబహుశాఖాంతరభేదభిన్నః। యథాభూతమంత్రాః ప్రమాతారః తథా భూతమేవ భేదైకవాదం విశ్వం ప్రమేయం । తత్రాపి సకలప్రళయకాలాత్మకపూర్వావస్థోపరిలిన మిహాం ప్రమేయం । మాయాయాం శూన్యమాత్రాణాం ప్రళయకాలీనాం ప్రాచీన తంత్రలీనకల్పం ప్రమేయం । సకలస్య మాయాహేతుతయా యాదృక్ శాబ్దవిజ్ఞానకలాకర్తృత్వాశూన్యాశుద్ధబోధాత్మా తాదృగేవ శివాది క్షిత్యంతసకలతత్త్వకలితం స్వాత్యంతాభేదసారం ప్రమేయం ఉత్తీర్ణం । శివభట్టారకస్య ప్రకాశైకవపుషః ప్రకాశైకరూపాణాం అభేదాత్ । నచ వస్తుతః స్వాన్యద్గ్రాహ్యం గ్రాహకంవా ॥ అపితు పరమశివభట్టారకఏకఏవ సిద్ధం । నానావైచిత్ర్యసహస్రైరనేకైః స్ఫురతీత్యభిప్రాయః। యథాభగవాన్

విశ్వశరీరః తథా చితిస్సంకోచాత్మనా సంకుచితవిశ్వమయః। శ్రీమత్పరమశివః స్వాత్మైక్యేన స్థితం విశ్వం శ్రీసదాశివాద్యం చితేన రూపేణావభాసయిష్యతి। పూర్వం చిదైక్యఖ్యాతిమాత్రే శివపర్యాయశూన్యాతిశూన్యాత్మతయా ప్రకాశావభేదేన ప్రకాశమానతయా స్ఫురతి। తతశ్చిదరసాశ్వేతావదూపాశే షతత్త్వభువనభావాత్। ప్రమాత్రాద్యాత్మకతయాపి ప్రథతే। తథాచైవం భగవత్సిద్ధాంతవచనం॥ "విగ్రహోఽవిగ్రహశ్చైవ సర్వవిగ్రహవిగ్రహః" ఇతి। త్రిశిరోమతేపి— "సర్వదేవమయః కాయః తచ్చేదానీం శృణుప్రియె। పృథివీకఠినత్వేనద్రవత్వేంభః పరికీర్తితః॥ ఇత్యుపక్రమ్య త్రిశిరో భైరవస్సాక్షాద్వ్యాప్య విశ్వం వ్యవస్థితః" ఇత్యంతేన గ్రంథేన గ్రాహకస్య సంకుచిత విశ్వమయత్వమేవ వ్యవహారతి। అయంచాత్రాశయః। గ్రాహకోప్యేవం ప్రకాశైకాత్మ్యేన ఉక్తాగమయుక్త్యా విశ్వశరీరశివైక రూపఏవ। కేవలం తన్మాయాశక్త్యా అభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్ సంకుచితఇవ భాతి। సంకోచేపి విచార్యమాణశ్చిదైకాత్మ్యేన ప్రథానత్వాచ్చిన్మయఏవ। అన్యథా నకించిత్। సర్వో గ్రాహకోపి విశ్వశరీరశివభట్టారకఏవ। తదుక్తం మయైవ। "అఖ్యాతిర్యది నఖ్యాతిః ఖ్యాతిరేవావశిష్యతే" ఇతి। అనేనైవాశయేన శ్రీమత్స్పంధశాస్త్రే॥ "యస్మాత్సర్వమయోజీవ ఇత్యుపక్రమ్య తస్మాత్సర్వసముద్భవః। తస్యవేదనరూపేణ తాదాత్మ్యప్రతిపత్తితః। తత్త్వం శబ్దార్థచింతాసు సావస్థానతయాశివః" ఇత్యంతేన గ్రంథేన శివజీవయోగభేదఏవోక్తః। ఏతత్తత్త్వవిజ్ఞానమేవ జీవన్ముక్తిః। ఏతత్తత్త్వాఽపరిజ్ఞానమేవ బంధఇతి భవిష్యత్యేతత్॥

తా॥ అ॥ ప్రపంచస్వరూపము నిరూపింపబడుచున్నది.

పరదేవతావిలాసమువలన గలిగిన యీప్రపంచము దేవ తిర్యఙ్మనుష్యాది భేదమువలన బహురూపముగమన్నది. సృష్టి కాలమునందు స్ఫుటమయిన ప్రపంచము పూర్వము బ్రహ్మము నందు బీజరూపముగ అణగియుండి కారణముగను, తరువాత కార్యప్రపంచముగను చూడబడునట్లే సదాశివాది పురుషబోధకమయిన మంత్రములును, పంచదశ్యాది శ్రీవిద్యలును, చతుర్దశవిద్యలును, చతుఃషష్టివిద్యలును, శాఖాభేదముచేత భిన్నములయినను పరదేవతాబోధకములగుటచేత పరదేవతాస్వరూపములే యనియు, ప్రమేయ (తెలియబడునది) మగు ప్రపంచమును ప్రమాత (తెలిసికొనెడి) లగు జీవులును ప్రళయకాలమున సర్వకారణమగు బ్రహ్మమునందణగియుండి తిరిగి సృష్టికాలమందు బ్రహ్మాది స్థావరాంతప్రపంచము పూర్వప్రకారమే కలుగుచుండుననియు, ప్రకాశ్య (ప్రకాశింపజేయబడునది)మగు ప్రపంచము ప్రకాశ(ప్రకాశింపజేయు)మగు ఆత్మకంటె నన్యము కానందున ప్రపంచమంతయు పరదేవతాస్వరూపమేయనియు, ఇవి ప్రమేయములు (గ్రహింపబడునవి) వీరు ప్రమాతులు (గ్రహించువారు) అను వ్యవహారభేదము కల్పితముకాని వాస్తవముకాదనియు, అతిస్ఫుటమగు ప్రపంచమునందు భగవంతుడంతర్యామిగ నుండునట్లు సకలోపాధులయందును చిత్స్వరూపముగ నుండుననియు, సృష్టికిపూర్వము చిదాకారము, అఖండాకారము నగు పరశివుడు సృష్టికాలమందు సదాశివాది నామములుగలిగి తనకంటె నన్యముకాని ప్రపంచమును ప్రకాశింపజేయుననియు, సదాశివతత్వమందు చెప్పబడెను. ఇట్లే భక్తానుగ్రహముకొరకు లలితాకారయగు పరదేవత నిర్గుణావస్థ

యందు రూపములేనిదియయినను సగుణావస్థయందు జగద్రూపముచేతనే రూపముగలదియై ప్రకాశించుననని భగవత్సిద్ధాంతవచనము. స్థూలాకారముగల భూమియందు కాఠిన్యాంశముగను, స్థూలజలమందు ద్రవాంశముగను ఇట్లే తనమాయాశక్తిచేత కల్పింపబడిన సకలస్థూలప్రపంచమునందును బ్రహ్మమునూత్మరూపముగ వ్యాపించియున్నందున విమర్శించునపుడు ప్రపంచము చిన్మయమేకాని వేఱుకాదని త్రిశిరోమతగ్రంథమునందు చెప్పబడెను. చెప్పబడెడి జీవుఁడు స్వనామమునువిడిచి బ్రహ్మమే యగునని యీసూత్రభాష్యకర్తచేత చెప్పబడెను. ఈఅభిప్రాయముచేతనే బంధశాస్త్రమునందు "జీవేశ్వరులకు అభేదము చెప్పబడినది. ఇట్లు తత్వమును విమర్శించుటయే జీవన్ముక్తి. విమర్శించి తెలిసికొనకపోవుటయే సంసారబంధము." ఇతి ॥

అ॥ నను గ్రాహకోఽయం వికల్పమయః వికల్పనంచ చిత్తహేతుకం సతి చిత్తే కథమస్య శివాత్మకత్వమితి శంకిత్వా చిత్తమేవ నిర్ణేతుమాహ—

సూ॥ చితిరేవ చేతనపదాదవరూఢా చేత్యసంకోచినీ చిత్తం ॥ 4 ॥

వ్యా॥ నచిత్తం సామాన్యాత్కించిత్। అపితు సైవ భగవతీ తథాహి యా యదా స్వరూపం గృహిత్వా సంకోచం గృహ్ణాతి తదా ద్వయీగతిం కదాచిదుల్లసితమపి సంకోచం గుణీకృత్య చిత్ప్రాధాన్యేన స్ఫురతి। కదాచిత్సంకోచప్రధానతయా చిత్ప్రాధాన్యాపేతయా చిత్తప్రధానమాత్రా। తత్రాపి క్రమేణ సంకోచాంశప్రధానతయా ఈశసదాశివాద్యాశ్రితరూపతా సమాధిప్రయత్నోపార్జితే చిత్ప్రాధాన్యే శుద్ధాత్మప్రమా

త్మృతా । క్రియాత్మకర్మపరిగ్రహవతి సంకోచాంశప్రాధాన్యే శూన్యాది ప్రమాతృతా । ఏవంస్థితే చితిరేవ సంకుచితగ్రాహకరూపా చేతనపదాధిరూఢా । అర్థగ్రహణోన్ముఖే సతి చైత్యే నీలసుఖాదిజ్ఞానే సంకోచేన పుభయసంకోచాసంకుచితత్వే షచిత్తం । తథాచ స్వాంగరూపేషు భావేష్వపి ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియాచ, యా మాయా తాఏవ పశోస్సత్వరజస్తమః ఇత్యాదినా స్ఫురతి స్వాతంత్ర్యాచ్చితిరేవ భగవతీచ్ఛాజ్ఞానక్రియా మాయా శక్తిరూపా । పశుదశాయాం సంకోచపరిగ్రహాత్ సత్వరజస్తమస్స్వభావచిత్తాత్మతయా స్ఫురతీతి శ్రీమదీశ్వరప్రత్యభిజ్ఞాయాముక్తం అతఏవ శ్రీతత్వగర్భే "వికల్పదశాయామపి తాత్వికస్వరూపసద్భావాత్" మదనుసరణాభిప్రాయేణోక్తం । అతఏవ యే కేచిదపరమార్గానుసారిణః తేషామేవ స్వరూపస్య స్వజ్యోతిష్ట్వం నవిద్యతే । ఇదమేవమాయాప్రమాతృస్వరూపమిత్యాహ ॥

అ॥ జీవుడు వికల్పమయుడును, వికల్పమునకు చిత్తముకారణమును గద. చిత్తముండగా జీవునకు బ్రహ్మత్వమెట్లుకలుగునంటువా — వినుము.

తా॥ చిత్తమనునది చిచ్ఛక్తిరూపమే కాని వేఱుకాదు. అఖండాకారము, కారణము నగు చిచ్ఛక్తి ప్రపంచాకారముగ పరిణమించునపుడు ఆయాయుపాధులయందు సూక్ష్మరూపముగ నుండినను విమర్శించునపుడు ఈశసదాశివాదులచేతనుకూడ సేవింపబడుచుండును. కాని బహిర్వృత్తులులేకుండ నిరంతరమగు సమాధియందు చిచ్ఛక్తియే ప్రధానమగుటవలన శుద్ధాత్మరూపముగ స్ఫురించును. జీవరూపముతో శబ్దాదివిషయములను గ్రహించుచు సుఖదుఃఖాదిజ్ఞానములయందు తాను సూక్ష్మ

రూపముగ నుండుటచే కార్యకారణముల రెండింటియందును చిద్రూపముగానే యున్నదికాని చిత్తరూపముగ నుండలేదు. జీవాది ఉపాధులనుబట్టి ఖండాకారము వచ్చినదేకాని వాస్తవముకాదు. స్వతంత్రియగు చిచ్ఛక్తి ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాస్వరూపమాయయై తాను సృజించిన జీవరాసులయందు సత్త్వరజస్తమోగుణస్వభావక చిత్తరూపముగ స్ఫురించునని ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞానూత్రములందును, వివిధజగదాకారముగనున్న పుడును చిద్రూపభావనయుండుటచే చిచ్ఛక్తికి లోపములేదని శ్రీతత్త్వగర్భమను గ్రంథమందును చెప్పబడినది. కాని మాయాశక్తిచేత మోహితులగువారు పరమార్థదృష్టిలేకపోవుటచే నీచిద్రూపమును కానలేరు.

సూ॥ తన్మయో మాయా ప్రమాతా ॥ 5 ॥

వ్యా॥ దేహప్రాణపదం యావత్ తావత్ చిత్తప్రధానమేవ। శూన్యభూమిరపి చిత్తసంస్కారమేవ। అన్యథా తతో వ్యుత్థితస్య స్వకర్తృకానుభావనాఽభావస్స్యాదితి। చిత్తమయఏవ మాయామయః ప్రమాతా। అనేనైవాశయేన శ్రీశివసూత్రేషు ॥ "వస్తువృత్త్యను సారేణ చిత్తాత్మేత్యభిసంధాయ ప్రమాతృలక్షణావసరే పునశ్చిత్తమాత్మేత్యుక్తం అస్యైవ సమ్యక్స్వరూపజ్ఞానం సర్వతో ముక్తిః। అసమ్యక్త్వేతు సంసారః" ॥ 5॥

తా॥ నాదేహము, నాప్రాణమున నెడి భావన యుండునంతవరకు చిత్తరూపమే ప్రధానము. శూన్యభూమి (సుషుప్త్యాది) యందును చిత్తసంస్కారమే లీనమైయుండును. అట్లుకానియెడల సుషుప్తినుండిగాని, సమాధినుండిగాని లేచినవానికి పూర్వస్మృతి కలుగకపోవును. మాయామయుడగు జీవుడు చిత్తస్వ

రూపుడే. వ్యవహారదశయందు చిత్తపరిధానులగు జీవులుసమా ధియందు చిత్తలరసమువలన చిదూపిప్రబ్రహ్మమే యగుదురు అని శివసూత్రములందును చెప్పబడెను ఈవిమర్శమునకే ముక్తియని పేరు. ఈజ్ఞానములేకపోవుట సంసారకారణము

అ॥ తతఏతత్స్వరూపత్వం నిర్వక్తుమాహ—

సూ॥ సచైకో ద్విరూప స్త్రిరూపః ।
చతురాత్మా సప్తపంచస్వభావః ॥ 6 ॥

వ్యా॥ నిర్ణీతదశాయాం చిదాత్మా, శివభట్టారక, ఏకఏవాత్మా । నాన్యఃకశ్చిత్ । ప్రకాశస్య కాలాదిభిర్భేదాయోగాత్ । జడస్య గ్రాహకానుపపత్తేః । ప్రకాశఏకఏవచ । యతస్స్వాతంత్ర్యాద్గృహీతప్రాణాది సంకోచ సంకుచితార్థగ్రాహకతామశ్నుతే । తతోసా ప్రకాశరూపసంకోచభావనత్వే ద్విరూపః । ఆణవ మాయిక, కార్మికమలావృతత్వాత్త్రిరూపః । విశ్వ, శూన్య, ప్రాణ, పుర్యష్టకశరీరస్వభావత్వాచ్చతురాత్మా । సప్తపంచక ఇతి । శివాది పృథ్వ్యంతాని పంచత్రింశత్తత్త్వాని తత్స్వభావ మయః । తథాచ శివాది కళాంతప్రమాతృస్వభావత్వేన సప్తకభావః । చిదానందేచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశక్తిరూపత్వేఖ్యాతివశాత్ విద్యా, రాగ, కాల, నియతి, పురుష, కంచుకవలితత్వాత్ పంచకస్వభావః । ఏవంచ శివైకత్వేన, పంచత్రింశత్తత్వమయత్వేన, చిదాదిశక్తిపంచకస్వభావత్వేన, ప్రమాతృసప్తకభావత్వేన, చాయం ప్రత్యభిజ్ఞాతస్సర్వముక్తిదః । అన్యథా సంసార హేతుః ॥ 6 ॥

తా॥ ప్రకాశస్వరూపమునకు కాలాదికృతభేదములేదు. జడవస్తువునకు స్వతఃప్రకాశములేదు. కావున నన్నికాలములందు

ను స్వయంప్రకాశమగు చిదాత్మయొకటియే. పరిపూర్ణము, స్వతంత్రము, నిర్గుణము నగు నిచిచ్ఛక్తి సత్త్వరజస్తమోగుణములను గ్రహించి సగుణమయి ప్రాణాదులను, దేహాదులను దాల్చుటచే ద్విరూపయు, ఆణవ, మాయిక, కార్మికమలముల సంబంధముచే త్రిరూపయు, విశ్వ, శూన్య, ప్రాణ, పుర్యష్టకములనెడి యుపాధులచేత చతురాత్మయు, సగుణబ్రహ్మ మొదలుకొని పృథివివరకుగల 35 తత్త్వరూపములను బొందుటచే పంచత్రింశదాత్మకయు, శివ, శక్తి, సదాశివ, ఈశ్వర, శుద్ధవిద్య మాయ, కల యనెడి తత్త్వరూపములచే సప్తాత్మయు, చిత్తు, ఆనందము, ఇచ్ఛ, జ్ఞానము, క్రియ అనురూపములతో విద్య, రాగము, కాలము, నియతి, పురుషుడు ననుపంచకవచములను దాల్చుటచే పంచాత్మకయు నగును. ఈవిమర్శమునకే ముక్తి యనిపేరు. ఈజ్ఞానములేకపోవుటయే సంసారకారణము.

ఏవంచ—సూ॥ తద్భూమికాస్సర్వదర్శనస్థితయః ॥ 7 ॥

వ్యా॥ సర్వేషాం చార్వాకాది దర్శనానాం యాః స్థితయః సిద్ధాంతాః। తస్యైవాత్మనో నత్త్వస్యైవ। స్వేచ్ఛాగృహీతాః కృత్రిమభూమయః। యథా। చైతన్యవిశిష్టశరీరమాత్మేతి చార్వాకాః। నైయ్యాయికాదయో జ్ఞానాది గుణగణాశ్రయం బుద్ధితత్త్వప్రాయమేవ ఆత్మానం సంసృతౌ మన్యంతే। అపవర్గే తు తదుచ్ఛేదశూన్య ప్రాయమేవేతి। అహం ప్రత్యయవేద్యః సదైవ సుఖాద్యుపాధితిరస్కృతఆత్మేతి మీమాంసకాః। బంధాదేవ నిమిషాః। జ్ఞానసంతానమేవ తత్త్వమితి సౌగతాః బుద్ధివృత్తిష్వేవ పర్యవసితః। ప్రాణఏవాత్మేతి శ్రుత్యంతరవిదః కేచిత్। అసదేవేదమగ్రఆసీదితి అభావబ్రహ్మవాదినః, శూన్య

మేవ గృహీత్వా స్థితాః। మాధ్యమికా అద్వైతమేవ। పరా
ప్రకృతిర్భగవాన్ వాసుదేవః తద్విస్ఫులింగప్రాయాః సర్వేజీవా
ఇతి పాంచరాత్రాః। పరస్యాః పరిణామాభ్యుపగమాదవ్యక్త
ఏవాభినివిష్టాః। సాంఖ్యాదయస్తు విజ్ఞానకలికాభూమిమవలంబ
న్తే। "సదేవ సోమ్యేదమగ్రఆసీత్" ఇతి ఈశ్వరతత్వమాశ్రితాః
అపరే శ్రుత్యంతవిదః శబ్దబ్రహ్మమయం మహాపశ్యంతీమయం
ఆత్మతత్వమితి వైయాకరణాః శ్రీసదాశివపదమధ్యాసితాః। ఏవ
మన్యదప్యనుసర్తవ్యమితి। అతశ్చాగమేషు విశ్వమయమితి
కులామ్నాయనివిష్టాః। విశ్వోత్తీర్ణం విశ్వమయమితి త్రికలాదిద
ర్శనం। ఏవం ఏకస్య చిదాత్మనో భగవతస్స్వాతంత్ర్యాదవభా
సితా। సర్వా ఇమా భూమికా అస్వాతంత్ర్యాత్ ప్రచ్ఛాదనో
న్మీలనతారతమ్యేన తత్రవ్యాప్తిసారతాన్యతాయాం అవ్యక్త
రూపాం మహావ్యాప్తిం పరాశక్తిపాతేంవినా నలభంతే। తథో
క్తం—**వైష్ణవాద్యాస్తు యే కేచిత్ విద్యారాగేణ రంజితాః।**
నవిందంతి పరందేవం శివం పరమకారణం। భ్రమయత్యేవతం
మాయా వ్యామోహాం మోక్షలిప్సయా। ఏతే చోపాసకాస్స
ర్వే నగచ్ఛంతి పరంపదం॥ అపిచ సర్వేషాం దర్శనానాం సమ
స్తానాం నీలసుఖాది జ్ఞానానాం స్థితయోంతర్విశ్రాంతిస్థానభూ
మికాః। చిదానందఘనస్వాత్మరూపాభివ్యక్త్యుపాయాః। తథా
హి, యథాయథా బహిర్ముఖం స్వస్వరూపే విశ్రామ్యతి తథా
తథా బాహ్యప్రపంచోపసంహారః। అంతఃప్రశాంతిపదవ్యవస్థితిః
తదుద్దేశ్య సంవిత్తత్వసూత్రేణ సృష్టి స్థితి సంహారరూపేయం
తురీయసంవిద్భట్టారికా తత్ర సృష్ట్యాదిభేదాన్ ఉద్వమతి। తదా
పూర్ణాచ కృశాచ భవతీత్యేషాభట్టారికా క్రమాత్మకమను

శీల్యమానా స్వాత్మపాత్కారోతీత్యేవ భక్తిభాజం ॥ 7 ॥

తా॥ చార్వాకాది సర్వమతసిద్ధాంతములును ఆత్మరూపమే కాని వేఱుకాదు. ఆసిద్ధాంతములు స్వేచ్ఛగా గ్రహింపబడిన కృత్రిమభూమికలు. చైతన్యముతో కూడిన శరీరము ఆత్మయని చార్వాకులును, జ్ఞానాదిగుణములతో కూడి బుద్ధితత్వరూపమయిన ఆత్మయే సంసార కారణమనియు, ఆట్టిగుణాభావమే ముక్తియనియు. తార్కికులును, అహం అనుజ్ఞానము చేత తెలియబడుచు సర్వదా సుఖాద్యుపాధులచే తిరస్కరింపబడునదే ఆత్మయని మీమాంసకులును, బంధత్యాగమే ఆత్మయని క్షణికులును, జ్ఞానపరంపరయే ఆత్మయని సౌగతులును, ప్రాణమే ఆత్మయని కొందఱువైదికులును, “ అసదేవ ఇదమగ్రఆసీత్ ” అను శ్రుతి వలన నీజగత్తు సృష్టికిపూర్వము శూన్యబ్రహ్మమని అభావవాదులును, శూన్యమాత్రమే......మాధ్యమికలును, సమస్తజీవులు పరాప్రకృతిస్వరూపమగు భగవంతుడైన వాసుదేవుని యొక్క కిరణములని పాంచరాత్రులును, పరిణామమువలన అభివ్యక్తమయినను పూర్వము అవ్యక్తమగు పరాశక్తియే ఆత్మయని సాంఖ్యులును, “సదేవ సోమ్యేదమగ్రఆసీత్” అనుశ్రుతి వలన నీజగత్తు సృష్టికిపూర్వము సద్రూపముగానున్నదని అద్వైతులును, సదాశివపదమును విడిచిపెట్టి శబ్దబ్రహ్మమయము, మహావశ్యంతీమయము అనునదే ఆత్మతత్వమని వైయాకరణులును, ఆగమములచే విశ్వమయమని కుళామ్నాయులును, విశ్వము తనంతటతానే పుట్టినదనియు, విశ్వమయమనియు శైవకలాదులును చెప్పుదురు. ఇట్లనేకమతములు చిదాత్మయగు భగవంతుని స్వాతంత్ర్యమువలన ననేకవిధములుగభాసించుచున్నది

ఈభూమికలేవియు స్వతంత్రములు కానివియు, అవ్యక్తరూప ము మహావ్యాప్తిరూపము నగు పరాశక్తియొక్క ఆరాధనవల ననే పొందబడును. నైష్ఠవాదులు కొందరు మాయచేత మో హపడి తమమతమందనురాగముచేత మోక్షకారణమైనబ్రహ్మ మును తెలిసికొనలేరు. సమస్తమతసిద్ధాంతములు బాహ్యసుఖ దుఃఖములను ఉపేక్షించి అంతర్ముఖుడై విశ్రమించుటకును, చిదానందస్వాత్మరూపమును తెలిసికొనుటకును, ఉపాయములుగ నున్నవి. బహిర్ముఖమగు బుద్ధిని ఆత్మరూపమందు విశ్రమింప చేయుటచే బాహ్యప్రపంచవృత్తులు నశించును. కనుక శాంతి మార్గముకొఱకు సృష్టిస్థితిసంహారరూపయగు చిచ్ఛక్తిని తెలి పెడి యీసూత్రములు చెప్పబడినవి. తురీయసంవిద్భట్ట తురీ యాతీత చిచ్ఛక్తియె సృష్టిమొదలగువానిని చేయుచు పూర్ణ బ్రహ్మముగానున్నది. ఈపరదేవత భక్తిధ్యానాదులచే క్రమ క్రమముగవిమర్శింపబడినదై భక్తులకుఆత్మైక్యసుఖమునిచ్చును.

అ॥ నను యద్యేవం భూతస్యాత్మనో విభూతిః తత్కథం మాయామలాన్వితో అణుఃకలాదికలితః సంసారీభవతి, అభిధి యత ఇత్యాహ

సూ॥ శక్తిసంకోచమలావృతస్సంసారీ యదా
చిదాత్మా పరమేశ్వరః ॥ 8 ॥

వ్యా॥ యదా స్వాతంత్ర్యాదివ్యాప్తినిమజ్జనేన భేదవ్యాప్తి మవలంబతే। తదానీం యా ఇచ్ఛాదిశక్తయః సర్వజ్ఞత్వాద యో ఽసంకుచితాఅపి సంకోచవత్యో భవంతి। తథాచాప్రతి హతస్వాతంత్ర్యరూపేచ్ఛాశక్తి సంకుచిత సత్యపూర్ణమన్యతమ రూపం ఆణవమలం। జ్ఞానశక్తిః క్రమేణ సంకోచవతీ సర్వజ్ఞత్వ

కించిజ్ఞత్వాంతఃకరణబుద్ధీంద్రియతాపత్తిపూర్వక మర్థసంకుచిత గ్రహణే భిన్నం చేత్యపరిధానరూపం మాయికమలం। క్రియాశక్తిః క్రమేణ సంకోచవతీ సర్వకర్తృత్వ, పూర్ణత్వ, నిత్యత్వ, వ్యాపకత్వ శక్తయః అసంకోచగ్రహణే యదా క్రమాత్ విద్యా రాగ కాల నియతి రూపతయా భవంతి తదా కార్మికం। ఏవంవిధశ్చాయం శక్తిమాన్ సంసారీత్యుచ్యతే। స్వశక్తివికాసే శివఏవ ॥ 8 ॥

తా॥ చిదాత్మకు ప్రపంచరూపోపాధిసంబంధమువలన పరిచ్ఛేదముకలుగగా ఇచ్ఛాజ్ఞాన క్రియాశక్తులు సంకుచితములై యాణవాదిమలములుగ మారును. ఎట్లనగా:—

1 పరమేశ్వరుని ఇచ్ఛాశక్తి పరిపూర్ణము, స్వతంత్రము, దేనిచేతను నివారింపబడుటకు శక్యముకానిదిగనున్నను, ఉపాధి సంబంధముచేత పరిచ్ఛేదము, పరతంత్రము, నివారణీయము నగుటయే ఆణవమలము.

2 సర్వజ్ఞమగు పరమేశ్వరుని జ్ఞానశక్తి బుద్ధీంద్రియాద్యంతఃకరణసంబంధమువలన సంకుచితమై కించిద్జ్ఞము (కొంచెము నెరుగుట) అగుటయే మాయికమలము.

3 సర్వకర్త, పూర్ణము, నిత్యము, వ్యాపకము నగు పరమేశ్వరుని క్రియాశక్తి సంకుచితమై విద్య, రాగ, కాల, నియతి, రూపముగ మారుటయే కార్మికమలము. ఆణవాది మలావృతుడై ఉపాధులయందుండు జీవుడే చిచ్ఛక్తివికాసమువలన శివుడగును.

అ॥ నను సంసారావస్థాయాం అస్యకించిత్ శివోచితమభిజ్ఞానమస్తి। ఏకశివఏవ తథావస్థిత ఇత్యదూష్యం చేత్యాహ—

సూ॥ తథాపి తద్వత్పంచవిధకృత్యాని కరోతి ॥ 9 ॥

వ్యా॥ శుద్ధేశ్వరాధ్వయ దర్శనస్య బ్రహ్మవాదాదిభ్యోఽయ మేవ విశేషః ॥ శ్లో॥ యత్సృష్టిసంహారకరం విలయస్థితి కారకం అనుగ్రహకరం దేవి ప్రణతార్తి వినాశనం ॥ ఇతి స్వఛందాదిశాస నరీత్యా సదా పంచవిధకృత్యకారిత్వం భగవతః చిదాత్మనః యథా భగవాన్ శుద్ధేశ్వరాధ్వానుసారక్రమేణ వికాసస్వరూ పాణి కృత్వా సృష్ట్యాదీని కరోతి। తథా సంకుచితశక్తితయా సంసారభూమికాయామపి పంచవిధకృత్యాని విధత్తే। తదేవ వ్యవహారే ప్రభుర్దేహాది మాదర్శభాంశమేవాంతరత్వమిచ్ఛయా భాసయతి। శ్రీమదీశ్వరప్రత్యభిజ్ఞాదిషు ఉక్తరీత్యా దేహప్రాణా దికం విశన్ చిద్రూపో మహేశ్వరో బహిర్ముఖభావావసరే నీలాదిమత్సంనియత దేశకాలాదితయా, యథావభాసయతి; తథా నియతదేశకాలాద్యాభాసాంశేన స్రష్టృతాం। తథా తత్ర స్థాప యితృత్వం। నీలాద్యాభాసాంశేన సంహర్తృత్వం। భేదనా భాసాంశేన విలయకారిత్వం। ప్రకాశైకాత్మనా అనుగ్రహిత్వం అవభాసయతి। తథాచ భగవతః పంచవిధకృత్యకారిత్వం। తథా త్రివిధతత్త్వమయాశ్రయత్వం। స్వఛందసంగ్రహేనిర్ణీతం। ఏవం ఆత్మీయక పంచవిధకృత్యకారిత్వం సదా దృఢప్రతిపత్త్యా పరిశీల్య మానం మాహేశ్వర్యసారమున్మీలయత్యేవ భక్తిభాజాం॥ అత ఏవ సదా తత్పరిశీలయంతి। తత్స్వరూపయంతి। విశ్వం జానా నాఽపి జీవన్ముక్తాః। ఇత్యామ్నాతాః। యేతు తథా సర్వతో భిన్నమివ జాతం పశ్యంతి తే బద్ధాత్మానః। అయమేవ పంచ విధకృత్యకారిత్వప్రకారః ॥ 9 ॥

అ॥ శివుడొక్కడే ఉపాధిభేదముచేత సంసారి (జీవుడు) అనబడును. శివలక్షణములు జీవునకును గలిగేయుండును. ఎట్లనిన:—

తా॥ సంపూర్ణశక్తిగల పరమాత్మ సృష్టి స్థితి లయ తిరోధానానుగ్రహములనెడి పంచకృత్యములను దేశకాలనియమముతో చేయునట్లు శక్తిసంకోచమువలన పరిచ్ఛిన్నుడగు జీవుడును సృష్ట్యాది పంచకృత్యములను దేశకాలనియమములేక చేయుచుండునని స్వచ్ఛందసంగ్రహమనే గ్రంథమందు చెప్పబడెను. సంకుచితమై దేశకాలనియమములేని జీవునియందున్న పంచకృత్యశక్తి విమర్శింపగా సవికాసమై దేశకాలనియమముగల పరశక్తియేయనియు ఈరెండును చిచ్ఛక్తియేయనియు దృఢనిశ్చయముగలవారే ముక్తులు.

అ॥ యావదన్యోఽపి కశ్చిద్రహస్యరూపోప్యాహ—

సూ॥ ఆభాసన, శక్తివిమర్శన, బీజావస్థాపన,

విలాపన, తస్థాని ॥ 10 ॥

వ్యా॥ పూర్ణత్వమస్య మాహేశ్వరస్య చిద్రూపస్య పంచవిధకృత్యకారిత్వమపి సంబధ్యతే । శ్రీమన్మహార్థదృష్ట్యా దృగాదేరేవ సరణిక్రమేణ యద్యథాభాతి తత్తత్సృజ్యతే తదాసృష్టిః తతో యదా ప్రకాశాంశనిమేషః కించిత్కాలం రజ్యతి తదా స్థితిః । చమత్కారపరాఽపరవిమర్శసమయేతు సంహ్రియతే తదా సంహృతిః । యథోక్తం శ్రీరామేణ॥ “ సమాధివజ్రేణాప్యన్యైరభేద్యో భేదభూధరః । పరామృష్టశ్చ నష్టశ్చ త్వద్భక్తిబలశాలిభిః ” ఇతి ॥ యదాతు సంహ్రియమాణమేవాహం పరాక్రమేణాలం; గ్రాసయుక్త్యా చిదగ్నిసద్భావమాపద్యతే । తదా పూర్ణతాపాదనేన గృహ్యతే । ఏవమీదృశం పంచవిధకృత్యకా

దిత్వం సర్వస్య సదా సన్నిహితమపి సద్గురూపదేశంవినై వతద్ధా
వంనాస్తి । తిస్యాచ్ఛాదితస్వభావస్య స్వస్వరూపావిభిన్న జాతిభి
శ్చక్తిభిర్వ్యామోహితాత్ । స్వాతంత్ర్యాత్తస్య సదాసంభవః
పంచవిధకృత్యకారిత్వస్య పరిజ్ఞానే శక్తిపాత హేతుః। స్వబలో
న్మీలనభావాది ప్రకాశనే స్వాభిశ్చక్తిభిర్వ్యామోహిత వివిధభా
తికశాస్త్రీయశంకాకలితత్వం యదిదమేవ సంసారిత్వం । తదు
క్తం సర్వవీరభట్టారకే॥ "అజ్ఞానాచ్ఛంకతే లోకః తతస్సృష్టిశ్చ
సంహృతిః । మంత్రాః శివాత్మకాస్సర్వే సర్వేవర్ణాః శివాత్మ
కాః" ఇతి॥ తథాహి చిత్ప్రకాశాదవ్యతిరిక్తా నిత్యోదితమహా
మంత్రరూపా పూర్ణాహంతా పరామర్శమయీ యే యం
పరావాక్ఛక్తిః ఆదిక్షాంతాశేషశక్తిచక్రగర్భిణీ। సాతు పశ్యం
తీ, మధ్యమాదిక్రమేణ గ్రాహకభూమికాయాం మాభాసయతి।
తత్రచ పరారూపత్వేన స్వరూపం ప్రథయంతీ మాయాప్రమా
తుః స్థూలధారణార్థం భాసరూపాం ప్రతిక్షణం నవనవాం వికల్పక్రియాముల్లాసయతి। శుద్ధామపి వికల్పభూమిం తదాచ్ఛాది
తామివ దర్శయతి। తత్ర బ్రాహ్మ్యాది దేవతాధిష్ఠితకకారాది
విచిత్రశక్తివ్యామోహితాః దేహప్రాణాదికమేవ పరిమితమా
త్మానం మన్యంతే మూఢజనాః బ్రాహ్మ్యాదికాఏవ పశుదశా
యాం భేదవిషయసంసారం ప్రథయంత్యః పరిమితపాత్రతామేవ
సంపాదయంతి । పతిదశాయాంతు సంసారం అభేదేన వర్గస్థితిం
ప్రథయంత్యః క్రమాత్క్రమం వికల్పనిర్వాణాదేవ శ్రీమద్భైరవ
భట్టారికానుప్రవేశమయీం మహతీమవికల్పభూమిమేవోన్మీల
యంత్యః సర్వోత్తమోయం విభవశాల్యాదిరూపాం చిదానంద
లేశసారాం శుద్ధామవికల్పశక్తిముల్లాసయంతి ॥ 10 ॥

అ॥ మఱియొకరహస్యము.

తా॥ చిద్రూపుడును, పూర్ణుడునగు పరమేశ్వరుడు సృష్ట్యాది పంచకృత్యముల నెట్లు చేయుననగా:—

1 వెనుకటిసృష్టియందు ఏయేజంతువునకేయేయవయవము లున్నవో యిప్పుడును ఆయాజంతువుల కాయాయవయవము లు గలిగించుట సృష్టిక్రమము.

2 సృజించినభూతములను ప్రకాశాంశతో కొంతకాలము పాలించుట స్థితిక్రమము.

3 పునరుత్పత్తిసమేతలయమొకటిగను, గురుభక్తితో సమాధిపరుడై పరాశక్తిని విమర్శించుటవలన గలిగెడి పరబ్రహ్మైక్యమందె సంహారరూపాత్యంతికలయము మఱియొకటిగను సంహారక్రమము నేను నీవు వాడు నను భేదబుద్ధియందఱకును పర్వతమువలె దృఢమయి చలింపకయుండును. అట్టిభేదబుద్ధిని భక్తియుక్తమగు సమాధి దేవేంద్రునివజ్రాయుధము పర్వతమును వలె పగులగొట్టి నిర్విఘ్నముగ పరబ్రహ్మైక్యమును గలిగించునని శ్రీరామమూర్తి చెప్పెను. [ట తిరోధానక్రమము.

4 నీవు నేను అనేభేదబుద్ధిచేత చిద్రూపము స్ఫురింపకుండు

5 గురుభక్తియుక్తమయిన సమాధిచేత ప్రపంచము భేదబుద్ధిరూపముగ భాసింపక చిద్రూపముగ భాసింపచేయుట అనుగ్రహక్రమము.

సద్గురూపదేశముచేత జీవునకు ఈపంచకృత్యశక్తి కలదని తెలియఁజేయబడును. బ్రహ్మమునందుగల ఆపంచకృత్యశక్తి స్వతంత్రమగుటచే గురూపదేశమును అపేక్షింపదు. కాని అట్టి అపేక్ష జీవునికిగలదు. బ్రహ్మాభిన్నమగు మాయాశక్తిచేతమో

హితులయినవారికీయర్థము దుర్లభము. చిచ్ఛక్తియే వ్యక్తమయిన ప్రపంచముయొక్క తత్త్వమును ఇచ్ఛాది మాహాశక్తుల చేనావరించి వివిధశాస్త్రములచేత సందేహావర్చును. ఈసందేహరూపమగు మలములవలననే బ్రహ్మమునకు సంసారావస్థ. లోకము అజ్ఞానముచే మోహమునుపొంది జననమరణాత్మక సంసారమునందు మునుగుననియు, మంత్రములన్నియు శివస్వరూపములనియు, బీజములన్నియు శక్తిస్వరూపములనియు, సర్వవీరభట్టారకగ్రంథమున చెప్పబడెను. చిత్ప్రకాశకంటె నభిన్నము, మహామంత్రరూపము, పూర్ణాహంతాపరామర్శము, అకారాది క్షకారాంతము నగు వాక్ఛక్తి బిందురూపముగ పరయని, నాదరూపముగ పశ్యంతి యని, అవ్యక్తమగు మధ్యమ యని, స్ఫుటముగ వైఖరి యని వ్యవహరింపబడును. ఈవాక్ఛక్తి బ్రహ్మమును ఆవరించినట్లుండును. మూఢజనులు బ్రాహ్మ్యాదిదేవతలను చెప్పు కకారము మొదలగు విచిత్రవర్ణశక్తిచే వ్యామోహమునుపొంది పరిమితమైన దేహప్రాణాదులనే ఆత్మరూపముగ తలచుచున్నారు. అజ్ఞానదశయందు మూఢజనులకు బ్రాహ్మ్యాదిశక్తులచేత బ్రహ్మము స్ఫురింపక భేదప్రధానమయిన సంసారావస్థయు, పరిమితదేహాదులును స్ఫురించును. జ్ఞానదశయందు సంసారావస్థలేకుండ అద్వితీయము స్ఫురించుటచేత వికల్పభూమికలు క్రమముగ నశించి మహత్తరమయిన బ్రహ్మభూమికను పొందును. ఇదియె "సర్వోత్తమము, శుద్ధము, చిదానందలేశసారము, వికల్పరహితము, నగు" చిచ్ఛక్తి. ॥ 10 ॥

సూ॥ తదపరిజ్ఞానే స్వశక్తివ్యామోహితతా,
సంసారిత్వం ॥ 11 ॥

వ్యా॥ కించ చితిరేవ భగవతీ విశ్వవమనాత్సంసారవామ
ర్వచ్చ వామేశ్వరాఖ్యాసతీ, ఖేచరీ, గోచరీ, దిక్చరీ, భూచరీ
రూపైరశేషైః ప్రమాత్రంతఃకరణబహిష్కరణభావైః స్ఫురతి
అభేదేన సర్వాత్మకత్వే పారమార్థికస్వరూపేణ స్ఫురతి। సర్వత్ర
వ్యవచ్ఛిన్నాపి పశుభూమికాయాం శూన్యవాదవిశ్రాంతకించిత్క
ర్తృత్వాద్యాత్మకలాది శక్త్యాత్మనా ఖేచరీచక్రేణ గోపితపార
మార్థికచిద్గగనచారిత్వరూపేణ చకాస్తి। భేదనిశ్చయాభిమాన
వికల్పనక్రియా ప్రధానాంతఃకరణ దేవీరూపేణ గోచరీచక్రేణ
భేదాలోచనాది ప్రధానబహిష్కరణదేవతాత్మనా చకాస్తి।
దిక్చరీచక్రేణ గోపితాఽభేదప్రథానాత్మికపారమార్థికస్వరూపేణ
భాతి। భూచరీచక్రేణ పశుహృదయవ్యామోహినీ భాతి। పతి
భూమికాయాంచ సర్వకర్తృత్వ చిదాత్మనా చిద్గగనచారిత్వేన
ఖేచరీత్వేన, అభేదనిశ్చయాత్మనా గోచరీత్వేన, అభేదాలోచ
నాత్మనా దిక్చరీత్వేన, సాంగకల్పప్రథాప్రసారప్రమేయాత్మనా
భూచరీత్వేన, పతిహృదయవికాసినా స్ఫురతి। ఏవంచ స్వశక్తి
వ్యామోహితత్వైవ సంసారిత్వం। అపిచ చిదాత్మనః పరమేశ్వ
రస్యానపాయిన్యైకైవ స్ఫురత్తా। అసారకర్తృత్వైశ్వర్యమో
హితత్వైవ సంసారిత్వం। యథా మాయయోల్లాసముదానశక్తిం
విశ్వవ్యాప్తిసారాంచ వ్యానశక్తిం, తురీయదశాయాం తురీ
యశక్తిం, తుర్యాతీతరూపాంచ, చిదానందసారా మున్మీలయతి
తథా దేహాద్యవస్థాయామపి పతిదశాంత్మా జీవన్ముక్తిః। ఏవం
త్రివిధా స్వశక్తిప్రాణాదిభిర్వ్యామోహితా వ్యాఖ్యాతా। చిదితి
సూత్రే చిత్ప్రకాశో గృహీతశక్తిసంకోచః సంసార్యుక్తః। ఇహ
తు స్వశక్తివ్యామోహితత్వేనాస్య సంసారిత్వం భవతి। ధంగ్యం

శరేణ ప్రతిపాదితం। ఏవంచ సంకుచితశక్తిః ప్రాణాదిమానపి యథా స్వశక్తివ్యామోహాత్ నభవతి। తథా మాయాశరీరఃపరమేశ్వరఏవేత్యాద్యుక్తయుక్త్యా శివభట్టారకశ్చాయమేవేతి భంగ్యానిరూపితం భవతి। యథాగమః॥ "మనుష్యరూపఛన్నోప్యాస్తే మాహేశ్వరః" ఇత్యుక్తంచ॥ శ్రీమదీశ్వరప్రత్యభిజ్ఞాయాం॥ "యథా శరీరమేవ యే షట్త్రింశత్తత్త్వమయం శివరూపం పశ్యంతి అర్చయంతిచ సిధ్యంతి। ఘటాదికమపి తథా నిశ్చిత్య పశ్యంతి। నచాస్యత్ర వివాదః" ఇతి॥

తా॥ సర్వము చిద్రూపమే యను జ్ఞానము లేనికాలమందు ఇచ్ఛాదిశక్తులచేకలుగు వ్యామోహమే సంసారము.

చిచ్ఛక్తి తనయందు బీజరూపముగ లీనమైనప్రపంచమును వెల్లడించుటవలన వామేశ్వరి యను నామముకలిగి ఖేచరి, గోచరి, దిక్చరి, భూచరి యనుశక్తులతో జగదాధారముగ స్ఫురించును. ఇచ్ఛా జ్ఞాన క్రియాశక్తులమూడింటితోను చిచ్ఛక్తి భేదములేకుండ వాని పారమార్థికస్వరూపముగ స్ఫురించును. అజ్ఞానదశయందు చిచ్ఛక్తి లీనమై తనదగు ఇచ్ఛా జ్ఞానక్రియాశక్తులతో ఖేచరీచక్రముచేత గోప్యమయిన చిదాకాశరూపముగనుండును. భేదము, వికల్పము, ప్రధానమగు అంతఃకరణశక్తిరూపముచేత గోచరీచక్రముగనుండును. బహిర్వృత్తులు ప్రధానముగాగల యింద్రియరూపమగు దిక్చరీచక్రముగనుండును. అజ్ఞానులను మోహపెట్టుచు భూచరీచక్రముగనుండును. మాయాశక్తిచే మోహపడుటయే సంసారము. మఱియు ప్రకాశవిమర్శములొకదానినొకటి యెప్పుడును విడిచియుండవు. కనుక సకల ప్రపంచము ప్రకాశవిమర్శరూపమై యుండగానే నిస్సారమగు

జగత్తును పుట్టించితిననే కర్తృత్వాభిమానమే సంసారము. ప్రకాశము శివస్వరూపమనియు, విమర్శము శక్తిస్వరూపమనియు చెప్పబడెను. మాయచేత ప్రకాశించు సుషుప్తిరూపమగు ఉదానశక్తిని, ప్రపంచమునంతను వ్యాపించెడి వ్యానశక్తిని, తురీయదశయందైన జ్ఞానశక్తిని, తురీయాతీతదశయందైన చిదానందసారశక్తియందు లయముచేయుటచే భక్తులకు దేహాద్యవస్థలున్నను జీవన్ముక్తికలుగును. చితి అను సూత్రమునందు చిచ్ఛక్తి సూక్ష్మరూపములో జగద్రూపమును పొందుటచేత సంసార్యవస్థ చెప్పబడెను. ఇక్కడ చిచ్ఛక్తివ్యామోహముచేత బ్రహ్మమునకు సంసారిత్వము కలిగెనని మఱియొకరీతిగ ప్రతిపాదింపబడినది. చిచ్ఛక్తి సూక్ష్మరూపమై జగద్రూపముచేత ప్రాణాదులను పొందినను తనచిత్స్వరూపమెట్లు మరువకయుండునో అట్లే మాయచేత శరీరము (సగుణము) ను బొందిన పరమేశ్వరుడును వ్యామోహమును పొందడని ఆమ్నాయస్థితిచేత నిరూపింపబడినది. "మనుష్యరూపమునందు మహేశ్వరుండంతర్యామిగ నుండెనని ఆగమములు చెప్పుచున్నవి. ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞయందు "శరీరమే షట్త్రింశత్ (36) తత్త్వస్వరూపమగు బ్రహ్మమని చూచుచు అట్లే ఘటాదులయందును నిశ్చయించి చూచుచు సర్చనచేయువానికి చిద్రూపప్రాప్తియందు సందేహములేదు. ॥ 11 ॥

అ॥ ఉక్తార్థంప్రతి దార్ఢ్యేన తత్త్వదృష్టిం దర్శయితుమాహ—

సూ॥ తత్పరిజ్ఞానే చిత్తమేవాంతర్ముఖీభావేన
చేతనపదాధ్యారోహాచ్చితిః ॥ 12 ॥

వ్యా॥ తస్యాత్మీయస్య పంచవిధకృత్యకారిత్వస్య పరిజ్ఞా నేసతి

అపరిజ్ఞానలక్షణకారణాపగమాత్ । స్వశక్తివ్యామోహితతా నివృత్తౌ స్వాతంత్ర్యలాభాత్ప్రాగాఖ్యాతం యచ్చిత్తం తదేవ సంకోచనీం బహిర్ముఖతాం జహదంతర్ముఖభావేన చేతనపదాధ్యారోహాత్ । గ్రాహకభూమ్యాక్రమక్రమేణ సంకోచకలాయాఅపి విగళనేన స్వరూపత్వాచ్చితిర్భవతి । సా చిన్మయీం భూమికామావిశతీత్యర్థః ॥ 12 ॥

తా॥ పంచవిధకృత్యములు ఆత్మవేకాని యితరమునది కాదని జ్ఞానమునకలుగుచుండగా మాయాశక్తిచేకలుగు వ్యామోహము నశించి చిచ్ఛక్తియొక్క స్వరూపజ్ఞానముకలుగుటవలన పూర్వము చెప్పబడిన స్థూలరూపచిత్తము సూక్ష్మరూపమై బహిర్వ్యాప్తులనువిడిచి అంతర్ముఖమగుటచేత జీవశబ్దమునశించి జ్ఞానభూమికయందు క్రమముగా సూక్ష్మకళగనుండి అదియును లీనమగుటచేత చిత్తుఅయి చిన్మయభూమికను పొందును. ॥ 12 ॥

అ॥ నను యదిపారమార్థికం చిచ్ఛక్తిపదం సకలభేదకబళనస్వభావం తదస్య మాయాపదేపి తథారూపేణభవితవ్యం యథా జలాద్యాచ్ఛాదితస్యాపి భావో ర్భానావభాసకత్వ మిత్యాశంక్యాహ—

సూ॥ చిద్వహ్నిరవరోహపదే ఛన్నోఽపి చిన్మాత్రయా మేయేంధనం ప్లుష్యతి ॥ 13 ॥

వ్యా॥ అవరోహపదే మాత్రయా ప్రవర్తతే । స్వాతంత్ర్యేఆచ్ఛాదితస్వభావోపి భూతిభూతిచ్ఛన్నోఽగ్నిరివ మాత్రయా అంశేన నీలపీతాదిం ప్లుష్యతి స్వాత్మసాత్కరోతి । మాత్రాపదస్యేద మాకూతం యత్కబళయన్నపి న సార్వాత్మ్యేన గ్రసతే । అపిత్వంశేన సంస్కారాత్మనా అంతఃస్థాపయతి । గ్రా

సకతత్వంచ సర్వప్రమాతృస్వానుభవసిద్ధం—యథోక్తం శ్రీమ దుత్పలదళపాదైః నిజస్తోత్రే॥ "వర్తంతే జంతవో శేషా అపి బ్రహ్మేంద్రవిష్ణవః। గ్రసమానాస్తతో వందే దేవం విశ్వభ వం లయం" ఇతి॥ 13॥

సూ॥ తా॥ చిదగ్ని జీవులయందు కప్పబడినను జ్ఞానమనెడి కట్టెలచేత క్రమముగా వృద్ధిపొందుచున్నది.

వ్యా॥ తా॥ భస్మముచేత కప్పబడిన అగ్నివలెనే జీవులయం దుకప్పబడిన చిదగ్ని అంశా (సూక్ష్మ) రూపముతో నుండును. చిదగ్ని స్వాతంత్ర్యముచే కప్పబడిన స్వభావముకలదైనను అం శరూపముచేత క్రమక్రమముగ సుఖదుఃఖాదులను నశింపుచే యుచు సంస్కారరూపముతో లోపలనుంచుకొని ఆత్మ సాత్సా త్కారము చేయుచున్నది. అట్లులీనమగుట సర్వజీవులకు సుషు ప్తియందు అనుభవసిద్ధము. పద్మపాదులచేత పద్మపాదస్తవ మునందు "హరిబ్రహ్మేంద్రాదులతోకూడిన జీవులు ఎవనిచేత సృష్టిలయములు పొందింపబడుచున్నవో అట్టిబ్రహ్మమును నమ స్కరించుచున్నానని చెప్పబడినది. ॥ 13 ॥

అ॥ యదా పునః కరణేశ్వరీప్రసరసంకోచం సంపాద్య తదా సర్గసంహారక్రమేణ పరిశీలనయుక్తిమాహ—

సూ॥ బలలాభె విశ్వమాత్మసాత్కరోతి ॥ 14 ॥

వ్యా॥ స్వస్వరూపాభేదేన నిర్భాసయతి। యథోక్తంపూర్వ గురుభిః స్వభాషామయేషు క్రమసూత్రేషు "యథా వహ్ని రుద్బోధితో దాహ్యం దహతి తథా విషయపాశాన్ భక్షయే దితి॥ నచైవం వక్తవ్యం విశ్వాత్మసాత్కారరూపసమావేశ భూః కాదాచిత్కఏవేతి కథముపాదేయం స్యాదితి। దేహాద్యాస్మ

జనవశేన తస్యాః కాదాచిత్కత్వమేవాభాతి । వస్తుతస్తు చితిః స్వాతంత్ర్యాదవభాసితదేహాద్యుక్తజనాద్యేవ కాదాచిత్కత్వం। ఏషాతు సదైవ ప్రకాశమానా భగవతీ । అన్యథా దేహాదిష్వ నప్రకాశేత్ । అతఏవ దేహాది ప్రమాతృతా నిమజ్జనాభ్యాసః కార్యః। సచ ప్రధానతో సారపరిమాతృతా ప్రాప్త్యర్థమితి శ్రీమదీశ్వరప్రత్యభిజ్ఞాకారః ॥ 14 ॥

అ॥ స్థూలరూపచిత్తము సూక్ష్మరూపమగునపుడు ప్రపంచ రూపము లయమయి బ్రహ్మరూపమగునటయందు యుక్తిని చెప్పుచున్నారు.

తా॥ చిద్రూపసిద్ధికలిగినకాలమందు ప్రపంచము చిద్రూపముతో సభేదముగ స్ఫురించుచున్నది. "అగ్ని వృద్ధిపొంది వస్తువులను దహించునట్లే చిదగ్ని వృద్ధిబొంది మాయాసంబంధమగు విషయపాశములను దహించునని" క్రమసూత్రములయందు చెప్పబడినది. ప్రపంచము ఒకానొకప్పుడు ఆత్మరూపముగ సాక్షాత్కారమయినందువలన నేమి ప్రయోజనమనియన కూడదు. చిద్రూపము దేహాదులయందు కప్పబడియుండుటచే తనే ఒకానొకప్పుడుస్ఫురించుచున్నది. వాస్తవమువలనచిచ్ఛక్తి స్వాతంత్ర్యముచేపొందిన దేహాదులలో భక్తిధ్యానాదులుగల జనులకే ఒకానొకప్పుడు స్ఫురించును. ఈచిచ్ఛక్తి యెప్పుడును (దేహాదులయందున్నను) ప్రకాశస్వరూపముకలదే. చిచ్ఛక్తివలననే దేహాదులకు ప్రకాశముకలిగెను. కాని లేనియెడల జడములగు దేహాదులకు ప్రకాశము లేకయేపోవును. కనుక తాను జడములగు దేహాదులు కానవియు, చిమాత్రపురుషననియు, నిరంతరమభ్యసింపవలయును. అట్టిఅభ్యాసమువలననుఖ్యసారమగు

చిద్రూపప్రాప్తి కలుగునని ఈశ్వరసిద్ధాంతము. 14॥

సూ॥ చిదానందలాభే దేహప్రాణాదిష్వవభాస
మానేష్వపి చిదైకాత్మ్యప్రతిపత్తిదార్ఢ్యం
జీవన్ముక్తిః ॥ 15 ॥

వ్యా॥ విశ్వాత్మసాక్షాత్కారాత్మని సమావేశరూపే చిదానందే లబ్ధేపతి వ్యుత్థానదశాయాం కల్పిత దేహ ప్రాణ నీల సుఖాదిషు భాసమానేష్వపి తత్సమావేశసంస్కారబలాత్ ప్రతిపాదయిష్యమాణయుక్తిక్రమోపబృంహితాచ్చిదైకాత్మ్యప్రతిపత్తిదార్ఢ్యం అవిచలా యా చిదేకత్వప్రథా సైవ జీవన్ముక్తిః। జీవతః ధనం పుష్యతి ప్రాణానపి ధారయతో ముక్తిః। ప్రత్యభిజ్ఞాత స్వస్వరూపవిద్రావితాశేషపాపరాశిత్వాత్ । యథోక్తం. శ్రీస్పందశాస్త్రే॥ "ఇతి (యది) వా యస్య సంవిత్తిః క్రీడత్వేనాఖిలం జగత్ । సపశ్యన్ సతతం యుక్తో జీవన్ముక్తో నసంశయః" ఇతి॥

తా॥ చిద్రూపత్వప్రాప్తి కలిగినకాలమందు దేహప్రాణాదులు భాసించినను అవి చిద్రూపములే కాని వేఱుకావనెడి దృఢభావన వలన జీవన్ముక్తి కలుగును.

ప్రపంచము సాక్షాత్తు ఆత్మరూపమను నిశ్చయముతో చిద్రూపానుభవముకలిగియుండగా సమాధ్యనంతరము (జాగ్రావస్థయందు) కల్పితమయిన దేహ ప్రాణ సుఖ దుఃఖాదులు స్ఫురించినను పూర్వసంస్కార (సమాధి) బలముచేత సర్వము చిద్రూపమని యేకాగ్రవృత్తి కలుగుటవలన జీవన్ముక్తి సిద్ధించును. సమస్తజగత్తు కల్పితమని జ్ఞానముకలిగి అట్లే సర్వదా చూచువాఁడు జీవన్ముక్తుఁడనియు, సంశయములేదనియు స్పందశాస్త్రమందు చెప్పబడినది. ॥ 15 ॥

అ॥ కథంచిదానందలాభో భవతీత్యతఆహ–

సూ॥ మధ్యవికాసాచ్చిదానందలాభః ॥ 16 ॥

వ్యా॥ సర్వాంతరతమత్వేన వర్తమానత్వా త్తద్భిత్తిలగ్నతాంవినా చక్రస్య చిద్రూపానుపపత్తేః । సంవిదేవ భగవతీ మధ్యమా। సాతు మాయాదశాయాం తథాభూతాపి స్వరూపం గోపయిత్వా ప్రాక్ ప్రాణే పరిణతేతిరీత్యా ప్రాణాదిభిత్తిభ్రమం స్వీకృత్య అవరోహక్రమేణ బాధదేహాది భువమతిశయానా నానానాడీసహస్రమనుసృతా । తత్రాపి పలాశపత్రమధ్యాద్యశాఖా న్యాయేన బ్రహ్మాది రుద్రపర్యంతం ప్రాణ బ్రహ్మశ్రయ మాయాయా బ్రహ్మనాడీరూపతయా ప్రాధాన్యేన స్థితాః అతఏవ సర్వశక్తీనా ముదయాత్తత్రైవ విశ్రమాదేవం భూతాప్యేషా పశూనామున్మీలనరూపైవస్థితా–యదా త్రింశకయుక్తిక్రమేణ సర్వాంతరతమత్వేన బ్రహ్మభూతా సంవిద్భగవతీ వక్ష్యమాణక్రమేణ మధ్యమా బ్రహ్మనాడీరూపతయా వికాసతి । తదాంతర్వికాసాచ్చిదానందస్యోక్తరూపస్య లాభః ప్రాప్తిర్భవేదితి । తతశ్చ ప్రాగుక్తజీవన్ముక్తిః । మధ్యవికాసే వికల్పక్షయః ఉపాయః । ప్రాగుక్తపదిప్రపంచకృత్యకారిత్వాద్యనుసరణేన సర్వమధ్యభూతాయాః సంవిదో వికాసో జాయతఇత్యభిప్రాయః । ఉపాయాంతరమప్యుచ్యతే । ప్రాణాయామముద్రాబంధాది సమస్తయంత్రేణ త్రోటనేన సుఖోపాయమేవ హృదయనిహితచిత్తవృత్తిం క్రమేణ స్వస్తిబంధకం వికల్పాఽకించిత్కత్వేన ప్రశమయన్ అవికల్పపరామర్శత్వేన దేహాద్యక్తపుర్యష్టకస్య చిత్ప్రమాతృతా నిషాలనపరిణోచితాం తదేవోన్మిషద్వికాసాం తురీయాతీతసమావేశదశా మావేశయతి ।

యథోక్తం "వికల్పహానేనైకాగ్ర్యాత్క్రమేణేశ్వరతాభవేత్" ఇతి శ్రీప్రత్యభిజ్ఞాయాం॥ శ్రీస్పందశాస్త్రేపి॥ "యదా క్షోభః ప్రలీయేత తదా స్యాత్పరమం పదం" విజ్ఞానగర్భస్తోత్రే॥ "విహాయ సకలాః క్రియాః జనని మానసే సర్వతో విముక్తికరణక్రియానుసృతిపారతంత్ర్యోజ్జ్వలైః। స్థితైస్త్వదనుభావతః సపది వేద్యతే సాపరా। దశానృభిరతంద్రితా సమసుఖామృతస్యందినీతి। అయంచోపాయమూర్ధన్యత్వాత్ ప్రత్యభిజ్ఞాయాంచ ప్రతిపాదితత్వాదాదావుక్తః। "ప్రత్యగాత్మానమైక్షత। తదా వృత్తచక్షురమృతత్వమిచ్ఛన్నితి" శ్రుతిః॥ ప్రసృతాయామపి శక్తేః సంకోచవతీధ్యానసమయే హృత్పద్మదేశవచ్చ సర్వతో వివర్తనం యథోక్తం॥ "తపోధృతే నిత్యోదితే స్థితిరితి" శక్తేర్వికాసోంతః నిరూఢా క్రమమేవ సర్వకరణస్ఫారేణ... "అంతర్లక్ష్యం బహిర్దృష్టిర్నిమేషోన్మేషవర్జితః" ఇతి। భైరవముద్రానుప్రవేశయుక్త్యా బహిస్సరణం। ఇత్యాది॥ ఏకాగ్రోహి బహిర్వ్యాప్తినివృత్తః తత్త్వమీక్షతే। దృష్టతత్త్వస్తు నపునః కర్మజాలే నబధ్యతే॥

అ॥ చిద్రూపప్రాప్త్యుపాయము—

తా॥ చిచ్ఛక్తి అన్నిజంతువులయందును అతిసూక్ష్మముగను అంతర్యామిగనుండును. జడమగు బ్రహ్మాండచక్రము చిద్రూప సంబంధము లేకుండ ప్రకాశింపనేరదు. చిన్మాత్రమే మధ్యము (సుషుమ్న) యను పరదేవతాస్వరూపము. ఆచిచ్ఛక్తి మాయాదశయందు తనవిమర్శమును మరుగుపర్చుకొని బంధకములగు దేహప్రాణాదులతోను, అనేకసహస్రనాడులతోనున్న స్థూలప్రపంచమునందును, బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాద్యుత్తమదేహములందును "పలాశపత్రమధ్యస్థశాఖా న్యాయమును" తానురాకునకు

మొదటనున్న యేక రేఖ అనంతరము అనేక రేఖలుగనున్నను మొదటి రేఖకంటె వేఱుకానివిధమున మొదటిదగు తనచిద్రూపమును విడువకయుండును. సర్వశక్తులకు చిచ్ఛక్తియందే సృష్టి సంహారములు కలుగుటవలన సమస్త జీవులయందును సూక్ష్మ రూపయగు చిచ్ఛక్తి మధ్యమయనెడి బ్రహ్మనాడీరూపముగ స్ఫురించును. గాని విమర్శించునపుడు చిచ్ఛక్తి కాకపోదు. ఈవిమర్శమువలననే జీవన్ముక్తి కలుగును. మధ్యమవికాసమునకుజీవునియందుగలవికల్పములు నశించుటఒకయుపాయము. ఈచిద్రూపము పూర్వోక్తపంచవిధకృత్యసంబంధము తమకునుగలదనిభావించు జీవులకు సకలనాడులయొక్క మధ్యవర్తియగు మధ్యమ (సుషుమ్నా) నాడిగుండా వికసించును. ప్రాణాయామము, భైరవాదిముద్రలు, స్వస్తికాద్యాసనములు, మొదలగువానినివిమర్శించుట మఱియొకయుపాయము. అందు స్వస్తికాసనవిమర్శముచేత చిత్తవృత్తులు శాంతించి దేహాదులయందు చెప్పబడిన పుర్యష్టకమునకు చిత్సంబంధము దృఢమగును. ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞయందు "ఏకాగ్రతచేతక్రమముగా వికల్పములు నశించినకొలది ఈశ్వరతత్వము స్ఫురించుననియు, స్పందశాస్త్రమునందు "చిత్తవృత్తులన్నియు నశించినపుడే ముక్తియనియు" విజ్ఞానగర్భస్తోత్రమునందు "ఓతల్లీ నీయనుగ్రహమువలననే మనస్సునందలి సమస్త వికల్పములనువిడిచి ముక్తిసాధనముల ననుసరించిన భక్తులు నిత్యసుఖస్వరూపమగు మోక్షము నపుడే పొందుదురనియు, నిదిశ్రేష్ఠోపాయమనియు చెప్పబడినది." "ఈశ్వర సిద్ధాంతమందును ఇట్లే చెప్పబడినది." "ప్రత్యగాత్మానమైక్షత దావృత్తచక్షు రమృతత్వమిచ్ఛన్" అనెడి శ్రుతియు బ్రహ్మము

యొక్క ధ్యానమువలనను మోక్షముకలుగునని చెప్పుచున్నది. చిచ్ఛక్తి ప్రపంచరూపమయినపుడు జీవాదుల హృత్పద్మదేశమందు సూక్ష్మరూపముగ నున్నటుల అంతటను వివర్తరూపముగనుండును. కనుక ధ్యానోపాసనాసమాధులు చిద్రూపసిద్ధికి ముఖ్యసాధనములు." అంతః (లోపలకు) లక్ష్యమును, బహిః (వెలుపలకు) దృష్టియును, కలిగి ఉన్మేషనిమేషములులేకుండగ నుండుట భైరవముద్రయనబడును. లక్ష్యమందు ఏకాగ్రతచేత బాహ్యవృత్తులను లయము చేయుటయే చిద్రూపతాప్రాప్తికి ముఖ్యోపాయము. తత్త్వజ్ఞానికి ముక్తిసిద్ధము. ॥ 16 ॥

అ॥ సమాధిస్థస్య నిత్యోదితత్వే యుక్తిమాహ—

సూ॥ సమాధిసంస్కారాదుత్థితస్థానే భూయోభూయశ్చిదై
కాత్మ్యవమర్శనాన్నిత్యోదిత సమాధిలాభః ॥ 17 ॥

వ్యా॥ ఆస్వాదితసమావేశో యోగివరో వ్యుత్థానదశాయామపి సమాధిజయసంస్కారేణ క్షీబఇవ సదానందపూర్ణః మనోభావరాశిం శరదభ్రమివ చిద్గగనలీయమానం పశ్యన్ భూయోభూయోంతర్ముఖతామేవ సమవలంబ్య నిమీలన సమాధిక్రమేణ బహిర్ముఖతాం జహచ్చిదైక్యమేవ విమృశన్ వ్యుత్థానాభిమతావసరే సమాధ్యేకరసఏవ భవతి। యథోక్తం క్రమసూత్రేషు—"క్రమముద్రాంతస్వరూపాయాం ముదసమావేశో భవతి। సాధక బాహ్యాదంతఃప్రవేశః అభ్యంతరాచ్చ బహిస్స్వరూపానుప్రవేశో జాయతఇతి బాహ్యాభ్యంతరోయం ముద్రాక్రమఇత్యత్రాయమర్థః ॥" సృష్టి స్థితి సంహృతి సంవిచ్చక్రాత్మకం క్రమముద్రయా స్వోదితమాత్మసాత్కరోతి। యేయంతురీయాతిత శక్తిః। తథా క్రమముద్రయా అంతఃపూర్ణాహంతాస్వరూ

వశయా బహిర్ముఖవిషయేషు వ్యావృత్తోఽపి సమాధినిష్ఠసాక్షాత్కృతపరాశక్తిస్ఫారసాధకః పరమయోగీ భవతి । తత్రచ బాహ్యాద్దృశ్యమానాత్ విషయగ్రామాదంతఃపరస్యాంచిద్భూమౌ గ్రసనక్రమేణైవ ప్రవేశసమావేశో భవతి । అభ్యంతరాద్వాసితముక్తిస్వరూపాత్సాక్షాత్కృత సమావేశసామర్థ్యాదేవ బాహ్యస్వరూపేదంతా నిభాత్యే విషయగ్రామే వమనయుక్త్యా ప్రవేశప్రదర్శనాత్ ప్రధానాత్మసమావేశో జాయతే। సబాహ్యాభ్యంతరోఽయం నిత్యోదితసమావేశాత్మా । ముదో హర్షస్య వితరణాత్పరమానందరూపత్వాత్పాశద్రావణాచ్చ విశ్వస్యాంతస్థసత్తాయాం ముద్రాణాంచ ముద్రాక్రమోఽపి సృష్ట్యాది క్రమాభాసకత్వాచ్చ క్రమమిత్యభిధీయతే ॥ 17 ॥

తా॥ సమాధియందు తరుచుగ చిద్రూపములో నైక్యవిమర్శకలిగిన యోగివరుడు సమాధినివిడిచిన కాలమునను సమాధిచేకలిగిన సంస్కారబలమున చిత్తవృత్తులు శరత్కాలమేఘములువలె నిష్ఫలములై చిదాకాశమందు లీనమయినట్టులచూచుచు అంతర్ముఖుడై సర్వదా చిద్రూపములో నైక్యమునే విమర్శించుచు పూర్ణానందస్వరూపుడుగనేయుండును. క్రమసూత్రములయందు క్రమముద్రనుపొందిన అనంతరముకూడ బ్రహ్మసంవముకలుగునని చెప్పబడినది. క్రమముద్రయనగా—సాధకుడు బాహ్యవృత్తులను చిత్తునందే లయింపుచు అంతరవృత్తులను బాహ్యమునకు పోకుండచేయుటయే. సృష్టి స్థితి సంహారములను చిద్రూపముగ విమర్శించు జ్ఞానచక్రముకూడ క్రమముద్రయే. ఇట్లు తెలియుటవలన తురీయాతీతజ్ఞానమనెడి ఆత్మసాక్షాత్కారము కలుగును. సాధకుడు బాహ్యమునందు వ్యవహరిం

చుచున్నను ఈక్రమముద్రిచేత పూర్ణాహంతా (బ్రహ్మ) స్వరూపుడై సమాధియందుకలిగిన పరాశక్తి సాక్షాత్కారబలముచేతనే బాహ్యప్రపంచమును చిద్రూపముగచూచుచు చిత్సాక్షాత్కారబలమువలన విడిచిన చిత్తవృత్తులను వాంతాశనము (ముఖమునుండివిడిచిన అన్నము) వలె తిరిగి గ్రహింపక దృశ్యప్రపంచమును చిద్రూపముగనే భావించుచుండును. మఱియు సృష్ట్యాదులు ఆభానములనిభావించుటయు క్రమముద్రయే. 17॥

అ॥ సమాధిలాభస్య ఫలమాహ—

తతః ప్రకాశానందసారమహామంత్రాత్మక పూర్ణాహంతావేశాత్సదా సర్వసర్గసంహారాది సంవిద్దేవతాచక్రేశ్వరత్వప్రాప్తిర్భవతీతి శివం ॥ 18॥

వ్యా॥ తదానిత్యోదితే సమాధౌ లబ్ధేసతి ప్రకాశానందసారాచిదాత్మకఘనా మహత్యనవచ్ఛిన్నా మంత్రవీర్యాత్మికా సర్వమంత్రాణాం జీవభూతా॥ పూర్ణా పరాభట్టారికారూపా యేయం అహంతా। అకృత్రిమస్వాంతచమత్కారాత్। తత్రావేశాత్ సదాశివాది ధరణ్యంతస్య విశ్వస్య యాసర్గసంహారాదిచిత్రాసృష్టిప్రక్రియా సంవిద్దేవతాచక్రం తదీశ్వరత్వప్రాప్తిసాధనం భవతి॥ ఇత్యాది॥ ఇతి శ్రీపూర్ణానందమునికృతభాష్యం॥

తా॥ నిరంతరసమాధియందు సమస్తమంత్రసారము, పూర్ణము, ప్రకాశానందరూపము, పరాభట్టారికయునగు చిద్రూపమే స్ఫురించును. ఆస్ఫూర్తిచే సమాధ్యనంతరముకూడసృష్టిప్రక్రియాప్రపంచము కల్పితమని దృఢబోధకలిగి సంశయవిపర్యదోషములు లేకుండ చిద్రూపుడగును.

శ్రీబాలాత్రిపురసుందరీదేవతార్పణమస్తు.

శుద్ధపత్రికా.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
2	6	ఫావ్యము	భావ్యము
	22	ములకును	ములకును
6	11	చిప్రీల్యళ	విష్ణీవళ
	12	మాామునగు	మానమగు
	19	దేవ్యూవ	దేవ్యూప
14	12	ఈర్వరుడు	ఈశ్వరుడు
17	8	రెండిటెం	రెండింటి
19	20	శివవాపకము	శివవాచకము
20	7	తఆతి	తఇతి
	13	చైతన్య	చైతన్య
21	19	హాహారు	హరిహారు
22	7	వైష్ణః	వైష్ణవః
	21	శస్తుక్తి	శక్తిస్తుతి
28	4	శివస్నా	శివస్నా
25	24	స్తైపా	పైసా
33	25	గాని	గాని నేను ఉపాసన చేయుచున్నానవనే ద్వైతబుద్ధిచేతగాని

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
34	20	ల॥ స॥	918 ల॥ స॥
36	3	ల॥ స॥	990 ల॥ స॥
46	2	ప్రియచ్ఛ అను• క్రియకు	మహ్యాం మేధాం, ప్రజ్ఞాం ప్రయచ్ఛ యను శబ్దములకు
	15	ర్పం	ర్పిం
47	3	ముకు	ముక్తు
50	9	ల॥ స॥	235 ల॥ స॥
51	13	నెరు	నెవరు
	17	ల॥ స॥	742 ల॥ స॥
	23	లోదివి	లోనివి
60	9	మన్నవి	నున్నవి
61	2	దేవతలసు	దేవతలను
62	1	ఒకజన్మ	ఒకజన్మ
64	21	చిద్యిద్యా	చిద్విద్యా
74	8	జపించిస	జపించిన
77	16	కోడు	కోరు
85	2	హాహర	హరిహర
89	4	ప్రిమ	ప్రతిమ
96	6	నాశ క్తిః	నాశశక్తిః
97	11	మనవర్తతే	మనసివర్తతే

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
108	11	ఎలుగును	కలుగును
	18	దలియు	దనియు
110	17	రెను	రెండు
111	22	భ శేత్	భ వేత్
117	8	ద్వ్యధవిం	ద్వివిధం
119	2	ఆముక	అముక
122	4	న్నకోధ	న్నశోధ
123	15	లీనితో	వీనితో
124	12	వడా	పదా
126	1	అమశు	అమశ్రు
132	24	రూము	రూపము
133	11	తులను	తులకు
	9	ప్రిభాకర	ప్రిభాకర
135	14	ఖండిచి	ఖండించి
136	2	కలిపూయాం	కలిపూజాయాం
141	13	వంహింంత	సంహిత
166	2	శ్రావవ	భావన
169	4	విది	నది
	22	మత్రి	మంత్రి
174	17	అర్శ	అర్థ
177	4	శవ	శివ

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
	9	2 అం॥ భావార్థము	———
179	2	న్రకారము	ప్రకారము
	8	వ్యాన	వ్యాన
180	16	స్పృశే	నస్పృశే
	24	విభేదత	విభేదతః
190	17	ద్వారశ	ద్వాదశ
205	22	నాము	సామ
215	4	వెష్ణవా	వైష్ణవా
220	23	ట్లుమొక్క్యవ	ట్లైక్క్యవ
222	13	ఇతర్రతావుం	ఇతరత్రిఉండ
	16	శ్వాం	శ్వారి
224	17	గమ్యము,కా,	తెలియరా
230	4	జతెం	జితెం
231	12	ప్రతీలత్వా	ప్రతీకత్వా
	19	ఓకార	ఓంకార
243	5	యద్వైంధాసి	యథైంధాసి
246	20	మొదలను	మొదలగు
257	4	వావ	నావ
296	19	తురీయదీ	తురీయద

ప్రచురపత్రిక

[illegible] (V. P.) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] లక్ష్మీనరసింహము,

[illegible],

[illegible].